

Hodnotiaca správa
Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny
o podpore kultúr národnostných menšín, o stave národnostného školstva a
o používaní jazykov národnostných menšín
za obdobie rokov 2019 – 2020¹

Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny
2021

¹ Správa je spracovaná v súlade s čl. 3 písm. f) Štatútu Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny.

Obsah

Úvod	4
Štruktúra Hodnotiacej správy	6
BULHARSKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA	9
Podpora kultúry bulharskej národnostnej menšiny	9
Stav národnostného školstva bulharskej národnostnej menšiny	15
Používanie jazyka bulharskej národnostnej menšiny	16
ČESKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA	18
Podpora kultúry českej národnostnej menšiny	19
Stav národnostného školstva českej národnostnej menšiny	27
Používanie jazyka českej národnostnej menšiny	27
CHORVÁTSKA NÁRODNOSTNÁ MENŠINA	29
Podpora kultúry chorvátskej národnostnej menšiny	29
Stav národnostného školstva chorvátskej národnostnej menšiny	34
Používanie jazyka chorvátskej národnostnej menšiny	35
MAĎARSKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA	37
Podpora kultúry maďarskej národnostnej menšiny	37
Stav národnostného školstva maďarskej národnostnej menšiny	49
Používanie jazyka maďarskej národnostnej menšiny	49
MORAVSKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA	71
Podpora kultúry, stav národnostného školstva a používanie jazyka moravskej národnostnej menšiny	71
NEMECKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA	77
Podpora kultúry nemeckej národnostnej menšiny	77
Stav národnostného školstva nemeckej národnostnej menšiny	81
Používanie jazyka nemeckej národnostnej menšiny	82
POĽSKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA	84
Podpora kultúry poľskej národnostnej menšiny	84
Stav národnostného školstva poľskej národnostnej menšiny	89
Používanie jazyka poľskej národnostnej menšiny	89
RÓMSKA NÁRODNOSTNÁ MENŠINA	90
Podpora kultúry rómskej národnostnej menšiny	90
Stav národnostného školstva	95
Používanie jazyka rómskej národnostnej menšiny	98
RUSÍNSKA NÁRODNOSTNÁ MENŠINA	101
Podpora kultúry rusínskej národnostnej menšiny	101
Stav národnostného školstva rusínskej národnostnej menšiny	119

Používanie jazyka rusínskej národnostnej menšiny	132
RUSKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA	137
Podpora kultúry, stav národnostného školstva a používanie jazyka.....	137
Stav národnostného školstva ruskej národnostnej menšiny	140
SRBSKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA	142
Podpora kultúry srbskej národnostnej menšiny.....	142
Stav národnostného školstva srbskej národnostnej menšiny	148
Používanie jazyka srbskej národnostnej menšiny	149
UKRAJINSKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA	151
Podpora kultúry ukrajinskej národnostnej menšiny	151
Stav národnostného školstva ukrajinskej národnostnej menšiny	154
Používanie jazyka ukrajinskej národnostnej menšiny	156
ŽIDOVSKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA	158
Podpora kultúry židovskej národnostnej menšiny.....	158
Stav národnostného školstva židovskej národnostnej menšiny	163
Používanie jazyka židovskej národnostnej menšiny	163
Zoznam autoriek a autorov	165
Zoznam skratiek	166
Príloha	169
Stanoviská orgánov štátnej správy	169

Úvod

Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny (ďalej len „výbor“) je stálym odborným orgánom Rady vlády pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť (ďalej len „rada“) pre otázky týkajúce sa národnostných menšín a etnických skupín a ich príslušníkov. Jeho postavenie a pôsobnosť určuje štatút.

Jednou z hlavných činností výboru v zmysle čl. 3 písm. f) štatútu je pravidelné dvojročné vypracovanie hodnotiacej správy o podpore kultúr národnostných menšín, stave národnostného školstva a o používaní jazykov národnostných menšín.

Cieľom Hodnotiacej správy o podpore kultúr národnostných menšín, o stave národnostného školstva a o používaní jazykov národnostných menšín za obdobie rokov 2019 – 2020 (ďalej len „Hodnotiaca správa“), ktorá je už siedma v poradí, je monitorovať oblasť kultúry, národnostného školstva a používania jazyka jednotlivých národnostných menšín za uvedené dvojročné obdobie z perspektívy reprezentantov národnostných menšín.

Predkladaná Hodnotiaca správa v oblasti kultúry mapuje kultúrne inštitúcie uchovávajúce a rozvíjajúce kultúrne hodnoty príslušnej menšiny a definuje hlavné a najdôležitejšie kultúrne aktivity, podujatia a výstupy, ktoré boli v sledovanom období zrealizované. Taktiež informuje o finančnej a nefinančnej podpore jednotlivých inštitúcií pôsobiacich v oblasti kultúry.

V oblasti národnostného školstva Hodnotiaca správa v sledovanom období popisuje z pohľadu príslušníkov národnostných menšín možnosti vzdelávania príslušníkov národnostných menšín v jazykoch národnostných menšín. U tých menšín, u ktorých je to relevantné, popisuje úroveň vzdelávania, možnosti vzdelávania pedagogických a odborných zamestnancov podieľajúcich sa na výchove a vzdelávaní príslušníkov národnostných menšín. Aj vzhľadom na to, že viaceré národnostné menšiny žijúce v Slovenskej republike nemajú inštitucionálne zabezpečenie v oblasti školstva, predkladaná Hodnotiaca správa mapuje aj neformálne vzdelávanie v oblasti osvojenia si prípadne zdokonalenia sa v jazyku tej-ktorej národnostnej menšiny. V oblasti národnostného školstva sú výrazné rozdiely medzi jednotlivými menšinami, aj preto je časť Hodnotiacej správy, ktorá sa zaoberá národnostným školstvom, u niektorých národnostných menšín veľmi stručná.

V oblasti používania jazykov národnostných menšín analyzuje možnosti používania jazykov národnostných menšín vo verejnom živote, v tlači, médiách a kultúrnom živote. Miera používania jazykov národnostných menšín je odlišná, čo odráža aj rozdielny rozsah Hodnotiacej správy.

Prípravou Hodnotiacej správy sa výbor zaoberal na svojom spojenom 39. a 40. zasadnutí, ktoré sa uskutočnilo online 26. marca 2021. Na predmetnom zasadnutí výbor prerokoval Informáciu o príprave Hodnotiacej správy za obdobie rokov 2019 – 2020 (návrh postupu) a v nadväznosti na prednesenú informáciu sa výbor dohodol na hlasovaní o uznesení, ktoré bolo členom výboru zaslané na schvaľovanie procedúrou per rollam. Výbor uznesením č. 171 z 9. apríla 2021 zbral informáciu o príprave Hodnotiacej správy na

vedomie a odporučil predsedovi Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny zriadiť pracovnú skupinu zloženú zo zástupcov jednotlivých národnostných menšín a zástupcov štátnej správy – Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR, Ministerstva kultúry SR, Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR, Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR, Ministerstva spravodlivosti SR, Úradu vlády SR, Úradu splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity a Úradu splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny v termíne do 30. apríla 2021.

Dočasná pracovná skupina na vypracovanie Hodnotiacej správy výboru o podpore kultúr národnostných menšín, o stave národnostného školstva a o používaní jazykov národnostných menšín za obdobie rokov 2019 – 2020 podľa čl. 7 ods. 2 Štatútu výboru (ďalej len „pracovná skupina“) bola zriadená 29. apríla 2021 na obdobie od 1. mája 2021 do 30. septembra 2021.

Pracovná skupina pozostávala zo 16 zástupcov a zástupkýň národnostných menšín (autorov a autoriek Hodnotiacej správy), pričom za maďarskú národnostnú menšinu mala pracovná skupina troch autorov a za rusínsku národnostnú menšinu mala pracovná skupina dvoch autorov. Členky a členov pracovnej skupiny za národnostné menšiny nominovali členky a členovia výboru. Pracovná skupina ďalej pozostávala z vedúcej pracovnej skupiny za Úrad splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny (ďalej len „úrad splnomocnenca“) a 7 zástupcov a zástupkýň štátnej správy. Členky a členovia pracovnej skupiny sa stretli na pracovnom zasadnutí, ktoré sa uskutočnilo 9. júna 2021 online formou.

Harmonogram prípravy hodnotiacej správy nebol v dôsledku objektívnych príčin na strane niektorých autorov dodržaný a preto sa schvaľovanie Hodnotiacej správy presúva na 43. zasadnutie výboru. Časť Hodnotiacej správy o stave národnostného školstva nebola za maďarskú národnostnú menšinu predložená. Správa bude po jej schválení výborom predložená predsedom výboru na najbližšie zasadnutie rady na jej prerokovanie.

Autori a autorky za každú národnostnú menšinu na záver každej z troch mapovaných oblastí Hodnotiacej správy formulovali najvýraznejšie nedostatky, ktoré v týchto oblastiach v sledovanom období zaznamenali. Taktiež identifikovali svoje priority pre každú z troch oblastí Hodnotiacej správy na nasledujúce obdobie.

Hodnotiaca správa odráža názory jej autoriek a autorov za národnostné menšiny. Texty prešli čiastočnou formálnou a jazykovou úpravou sekretariátom výboru. Stanoviská zástupcov štátnej správy k podstate dokumentu (napr. možné nezhody, doplňujúce informácie, aktualizácia údajov a pod.), ktoré boli zastúpené v dočasnej pracovnej skupine sú neoddeliteľnou súčasťou Hodnotiacej správy vo forme samostatnej prílohy.

Ak nie je stanovené inak, v celom dokumente sa pri použití osobných podstatných mien myslia ženy aj muži bez ohľadu na gramatický rod použitý v texte.

Štruktúra Hodnotiacej správy
Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny
o podpore kultúr národnostných menšín, o stave národnostného
škola a o používaní jazykov národnostných menšín
za obdobie rokov 2019 – 2020

Kultúrne inštitúcie

Aké inštitúcie pôsobia v oblasti kultúry Vašej národnostnej menšiny?

- a) zoznam všetkých existujúcich inštitúcií bez ohľadu na právnu formu, aj organizácií bez právnej subjektivity;
- b) delenie podľa oblasti pôsobenia (napríklad folklór, hudba, divadlo, atď.);
- c) databáza s aktuálnymi údajmi organizácií (ak existuje).

Štruktúra systému národnostných inštitúcií

- d) charakteristika postavenia jednotlivých inštitúcií;
- e) ktoré inštitúcie sú najvýznamnejšie a prečo, aké je ich poslanie;
- f) aké sú vzťahy medzi jednotlivými inštitúciami navzájom, aké sú vzťahy medzi týmito inštitúciami a materskou krajinou, vzťahy so slovenskými podobnými inštitúciami a vzťahy so zahraničím a medzinárodnými organizáciami.

Hlavné, najdôležitejšie kultúrne aktivity, podujatia a výstupy v oblasti kultúry Vašej národnostnej menšiny

Zoznam a charakteristika aktivít:

- g) aktivity s dlhoročnou tradíciou, aktivity, ktoré priťahujú veľký počet príslušníkov danej národnostnej menšiny alebo iným spôsobom majú veľký vplyv na život a kultúru danej menšiny.

Finančné a nefinančné zdroje podpory pre kultúru Vašej národnostnej menšiny

Zoznam a charakteristika foriem podpory:

- h) štátna podpora;
- i) podpora z komunálnej sféry – miestne samosprávy, VÚC;
- j) podpora z materskej krajiny;
- k) podpora z fondov EU, zahraničných nadácií.

Najvýznamnejšie problémy a ich dôvody

Ktorých segmentov sa daný problém týka a aký má dopad na celkovú kultúru danej menšiny?

- l) zoznam problémov;
- m) návrhy riešení.

Čo považujete za prioritu resp. potrebu riešenia v ďalšom období?

Možnosti vzdelávania vo Vašom menšinovom jazyku

Zoznam škôl a školských zariadení, vzdelávacích inštitúcií a ich stručná charakteristika:

- a) materské školy;
- b) základné školy, stredné školy;
- c) vysoké školy;
- d) iné druhy vzdelávania.

Inštitucionálne zabezpečenie výchovy a vzdelávania príslušníkov Vašej národnostnej menšiny

- a) na úrovni ústrednej štátnej správy;
- b) na úrovni miestnej štátnej správy;
- c) na úrovni miestnych samospráv.

Vybavenosť škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom Vašej národnostnej menšiny alebo s vyučovaním jazyka Vašej národnostnej menšiny

- a) technické a materiálne vybavenie škôl;
- b) učebnice a učebné pomôcky.

Možnosti na ďalšie vzdelávanie pedagogických a odborných zamestnancov vo Vašom menšinovom jazyku

- a) možnosti vzdelávania budúcich pedagógov a možnosti ďalšieho vzdelávania absolventov v rámci kontinuálneho vzdelávania.

Špecifiká výchovy a vzdelávania detí príslušníkov Vašej menšiny v školách a školských zariadeniach s vyučovacím jazykom slovenským

- a) charakteristika špecifik;
- b) riešenie špecifických otázok za súčasných podmienok;
- c) nedostatky v riešení špecifických otázok;
- d) návrhy riešení.

Vzťah škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom slovenským a škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom Vašej národnostnej menšiny

- a) spoločné programy alebo iné spôsoby spolupráce.

Čo považujete za prioritu resp. potrebu riešenia v ďalšom období?

Oblasti výskytu menšinového jazyka

Kde a v akej miere sa používa menšinový jazyk?

- a) v úradnom styku;
- b) v obchodnej, ekonomickej, sociálnej sfére;
- c) v kultúre;
- d) v náboženstve;
- e) v iných oblastiach;
- f) jeho vzťah k štátnemu jazyku.

Informácie týkajúce sa ohrozenia života, zdravia, bezpečnosti a majetku občanov, resp. iné, dôležité informácie v menšinovom jazyku

- g) kde sa uvádzajú a v akej forme?

Možnosti používania menšinového jazyka v styku s orgánmi verejnej správy

- h) ovládanie jazyka menšiny zamestnanci obcí, miestnych orgánov štátnej správy;
- i) možnosti komunikácie v jazyku menšiny;
- j) dostupnosť informácií v jazyku menšiny;
- k) používanie označení v jazyku menšiny: na dopravných značkách označujúcich začiatok obce a koniec obce, iných označení, používanie jazyka menšiny v obecnom rozhlase a v iných oblastiach.

Výskyt menšinového jazyka v tlači, v médiách a v kultúrnom živote

Uveďte príklady a štatistiky na výskyt menšinového jazyka v týchto oblastiach:

- l) písaná tlač;
- m) televízia a rozhlas;
- n) elektronické médiá.

Možnosti na používanie menšinového jazyka v sociálnej sfére

Uveďte príklady a štatistiky na výskyt menšinového jazyka v zdravotníckych zariadeniach a zariadeniach sociálnej služby alebo zariadeniach sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately.

Čo považujete za prioritu resp. potrebu riešenia v ďalšom období?

BULHARSKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

Autor: Lyuben Rusev

Podpora kultúry bulharskej národnostnej menšiny

Kultúrne inštitúcie

Bulharskú národnostnú menšinu na Slovensku v súčasnosti reprezentuje osem organizácií, ktoré vyvíjajú aktívnu činnosť v oblasti podpory kultúry bulharskej národnostnej menšiny na Slovensku. Vyvíjajú rôznorodé aktivity prevažne regionálneho charakteru, bez špeciálneho zamerania na niektorú oblasť kultúry.

Názov organizácie	Adresa	IČO	Kontaktná osoba	Kontakt
Bulharský kultúrny zväz	Obchodná 21, 811 06 Bratislava	42133050	Denitza Sekoulitchka	dsekoulitchka@gmail.com
OZ priateľov Bulharskej školy Christa Boteva v Bratislave	Záporožská 8, 851 01 Bratislava	30853575	Ivan Majerčák, predseda Angelina Machová, podpredseda	amachova@hotmail.com
Terra Culta	Pri lesostepi 3840/9, 84110 Bratislava- Devín	52023524	Radostina Doganova	radostina.doganova@gmail.com
OZ Bulharov žijúcich na Slovensku Ján Krstiteľ	Panská 9, Bratislava		Nikolaj Andonov	orthodox.bul@azet.sk
Dom národov - RADUANA (nástupnícka organizácia Kultúrneho združenia Bulharov v Banskobystrickom kraji Montana)	Nové Kalište 33, 974 04 Banská Bystrica	42305586	Gana Guitcheva	ganagt@gmail.com
Bulharský klub Košice, n.o.	Krivá 18, Košice	35582154	Stafen Peytchev	peytchev@zoznam.sk
Kultúrny zväz Bulharov a ich priateľov na Slovensku Christo Botev	Panská 9, Bratislava	30842778	Milko Milkov	bulhari@bulhari.sk
Občianske združenie Klub bulharských intelektuálov	Landauova 1, Bratislava	42414881	Emil a Mariana Iantchevi	marianajanceva@bpp.sk

Štruktúra systému národnostných inštitúcií

Vyššie vymenované organizácie v rámci svojich aktivít spolupracujú aj s ďalšími inštitúciami, ktoré priamo nefigurujú v štruktúre menšinových organizácií, ale významným spôsobom prispievajú k šíreniu národnostných hodnôt, tradícií a jazyka bulharskej národnostnej menšiny na Slovensku. Sú to napríklad:

- Spolok Slovákov z Bulharska,
- Bulharský kultúrny inštitút (BKI),
- Súkromná Bulharská základná škola a gymnázium Christa Boteva v Bratislave,
- Veľvyslanectvo Bulharskej republiky na Slovensku,
- Univerzita Komenského v Bratislave (Bulharský jazyk a kultúra, Študijný odbor: filológia, so zameraním na prekladateľstvo a tlmočníctvo)
- SAV či ďalšie vzdelávacie inštitúcie na Slovensku.

Organizácie bulharskej národnostnej menšiny pôsobia samostatne a nemajú medzi sebou žiaden hierarchický vzťah. Zameriavajú sa na organizáciu rôznych podujatí regionálneho charakteru, od neformálnych stretnutí, cez folklórne večierky, hudobné a divadelné predstavenia, literárne večery, vydávanie periodickej tlače aj podujatia s medzinárodnou účasťou.

Bulharský kultúrny zväz (BKZ) je najväčšou a najstaršou mimovládnu a neziskovou organizáciou bulharskej menšiny na Slovensku. Zväz založili bulharskí záhradníci v 50. rokoch minulého storočia, čo odzrkadľovalo potrebu vtedajšej bulharskej spoločnosti zachovať bulharský jazyk a kultúru. Prudko rastúca bulharská prítomnosť v Československu ako jadro pozostávala hlavne zo záhradníkov, ale prišli aj vysoko vzdelaní ľudia, študenti, učitelia, ktorí so sebou priniesli vtedajšiu modernú kultúru vlasti, ako aj príležitosti na vytvorenie a udržanie takejto organizácie. V priebehu rokov BKZ vytvára početnú členskú základňu, ktorého záujem je založený na serióznej a stabilnej ročnej činnosti. BKZ dodnes úspešne udržiava a rozvíja všetko, čo bolo rokmi vybudované a zdedené, a to zachovanie bulharského jazyka a ducha, bulharských zvykov a kultúry. Neustále sa vylepšuje svojím každoročným programom a to ukážkou novej a súčasnej bulharskej kultúry a umenia, mladých autorov a talentov v oblasti kinematografie literatúry, remesiel atď. BKZ pôsobí predovšetkým v Bratislave a okolí. Na akciách sa však často zúčastňujú Bulhari a ich slovenskí priatelia z celého Slovenska. Zväz udržiava tradične dobré vzťahy so zväzmi Bulharov v Českej republike a Maďarsku, pričom občas organizuje spoločné akcie. BKZ je spravídla príjemcom väčšiny štátnych financií z FPKNM, ktoré sú alokované pre bulharskú národnostnú menšinu, čo je podporené celoročným bohatým, kvalitným a zaujímavým kultúrnym programom. Na podujatiach BKZ sa okrem Bulharov a Slovákov často stretávajú aj cudzinci, ktorých akcie zaujímajú. BKZ tradične úspešne spolupracuje nielen s bulharským veľvyslanectvom, BKI, Súkromnou Bulharskou základnou školou a gymnáziom Christa Boteva, ale aj s radom miestnych štátnych inštitúcií a organizácií.

OZ priateľov Bulharskej školy Christa Boteva v Bratislave – časť činnosti tohto združenia je financovaná Fondom na podporu kultúry národnostných menšín (FPKNM) vo forme dotácií. Jeho prioritným cieľom je šírenie bulharskej kultúry a tradícií medzi žiakmi bulharskej školy a škôlky a ich rodinnými príslušníkmi. Občianske združenie priateľov Bulharskej školy Christa Boteva je zároveň zriaďovateľom Súkromnej materskej školy Christa Boteva, ktorú navštevuje priemerne 50 detí bulharskej, slovenskej a iných národností.

Terra Culta je nová nezisková organizácia, ktorú vytvorila výtvarníčka Radostina Doganová. Hlavným cieľom organizácie je propagovať umenie pani Doganovej, ako aj činnosti dirigenta

Konstantina Ilievskeho a prekladateľky Kateriny Sedlákovej. Aktivity sú financované prostredníctvom ročných štipendií na podporu tvorivej činnosti, ich prezentácia verejnosti (výstavy a koncerty) je podporovaná z FPKNM vo forme dotácie.

OZ Bulharov žijúcich na Slovensku Ján Krstiteľ – bohoslužby a iné obrady v Kaplnke sv. Ladislava v Primaciálnom paláci sa vykonávajú v bulharskom jazyku.

OZ Klub bulharských intelektuálov – v posledných rokoch nečerpajú finančné prostriedky z FPKNM, ale organizácia má svoj vlastný ateliér, kde sa Bulhari schádzajú pri pohári bulharského vína a bulharskom jedle. Minulý rok sa počas pandémie organizovalo v ich priestoroch a vysielalo online literárne čítanie spolu s BKI.

Dom národov – RADUANA – jedno z mála mimo bratislavských bulharských združení so sídlom v Banskej Bystrici. V rokoch 2019-2020 rozvíjalo aktívnu činnosť. Projekty sú vždy realizované v spolupráci s BKI a veľvyslanectvom bulharskej republiky a ich hlavným cieľom je prezentácia a propagácia bulharského umenia.

Bulharský klub Košice – najväčšou organizáciou mimo hlavného mesta je Bulharský klub v Košiciach, ktorý združuje Bulharov na východnom Slovensku. Klub sa pri realizácii svojich aktivít spolieha na finančnú pomoc FPKNM.

Kultúrny zväz Bulharov a ich priateľov na Slovensku Christo Botev – keďže žiadna z bulharských organizácií, ani bulharské štátne inštitúcie nikdy neboli pozvané a vítané na podujatiach organizovaných touto organizáciou, činnosť tohto klubu nemožno hodnotiť.

Iné ako menšinové organizácie, ktoré významne prispievajú k zachovaniu a šíreniu bulharskej kultúry, jazyka, zvykov a tradícií, sú tieto:

Bulharský kultúrny inštitút – organizuje celoročné výstavy, divadlá, premietanie filmov, koncerty, literárne čítania a ďalšie. Aktívne sa zúčastňuje spolupráce a sprostredkúva kontakty medzi rôznymi organizáciami, inštitúciami a zariadeniami. Štatút a činnosť BKI v Bratislave sú určené platnou Dohodou medzi vládou Československej socialistickej republiky a vládou Bulharskej ľudovej republiky o kultúrnych a informačných strediskách, ktorá bola podpísaná 10. apríla 1978 a obnovená 3. júla 1981.

Bulharská škola Christa Boteva – navštevuje ju približne 100 žiakov bulharského a slovenského pôvodu. V Slovenskej republike má štatút súkromnej školy. Žiaci sa aktívne zúčastňujú kultúrnych programov vyššie uvedených menšinových organizácií.

Spolok Slovákov z Bulharska – je dobrovoľným združením Slovákov reemigrovaných hlavne po II. svetovej vojne do bývalej Československej republiky, ako aj ďalších občanov Slovenskej a Českej republiky, stotožňujúcich sa s cieľmi Spolku Slovákov z Bulharska. Hlavným cieľom spolku je viesť členov k prehlbovaniu slovanského povedomia.

Väčšina podujatí prebieha za účasti a podpory Bulharského veľvyslanectva na Slovensku.

Hlavné, najdôležitejšie kultúrne aktivity, podujatia a výstupy v oblasti kultúry bulharskej národnostnej menšiny

Zoznam a charakteristika najdôležitejších kultúrnych aktivít, podujatí a výstupov v r. 2019:

Názov organizácie	Projekt	Popis
Bulharský kultúrny zväz	Festival bulharského umenia	V rámci festivalu sa každoročne už od roku 2016 predstavujú viaceré osobnosti bulharského kultúrneho života. Program v r.2019 bol: Koncert známeho popového speváka Dičo ; Divadelné predstavenie Poručík Benc; Tvorivé dielne pre deti aj pre dospelých -Tradičná Bulharska výšivka; Premiéra nového bulharského filmu “Zlé dievča”. Cieľom podujatí je oboznámiť Bulharov na Slovensku s novinkami a zaujímavosťami z kultúrnej oblasti v Bulharsku. Podujatia sa tešia vysokej účasti zástupcov národnostnej menšiny a ich hostí.
	Pamätné dni bulharskej kultúry a písomnosti	Projekt zameraný na udržiavanie cyrilo-metodskej tradície a bulharskej písomnosti. Tradičné stretnutie Bulharov na Devíne pred pomníkom svätého Cyrila a Metoda vo dvore kostola Svätého kríža a Slávnostný koncert bulharských známych interpretov Doni a Neti.
	Časopis Sanarodnik (Krajan)	Časopis Sanarodnik nadväzuje na dlhoročnú tradíciu vydávania periodickej tlače bulharskej národnostnej menšiny na Slovensku, ktorá sa datuje od roku 1972. Časopis vychádza 4-krát do roka v rozsahu 400 ks. Distribuuje sa viacerým regionálnym organizáciám Bulharov žijúcich na Slovensku, ako aj jednotlivcom. Časopis zasielame aj do Českej republiky, Maďarska, Bulharska. Časopis Sanarodnik (Krajan) dlhodobo prináša užitočné aj zaujímavé informácie o aktivitách Bulharov na Slovensku, predstavuje významné osobnosti, ktoré prispievajú k rozvoju bulharsko-slovenských vzťahov, mapuje život a prácu bulharských inštitúcií na Slovensku, sleduje a prináša zaujímavé správy z Bulharska a prispieva k zachovaniu kultúrnej identity a tradícií bulharského národa v slovenskom kultúrnom prostredí.
	Hronský Beňadik	Deň bojovníkov padlých za slobodu počas Slovenského národného povstania v Hronskom Beňadiku, poklonenie sa a polozenie vencov. Tradícia, ktorá trvá už vyše 70 rokov.
	Úcta k predkom - tradičný večer bulharskej kultúry a folklóru	Tradičný večer bulharskej kultúry a folklóru je už desaťročia obľúbenou udalosťou Bulharov aj ich slovenských priateľov. Podujatie postavené na bohatom folklórnom programe upevňuje národnostné cítenie Bulharov žijúcich na Slovensku a prispieva k uchovávaniu bulharských zvyklostí a folklórnych tradícií v prostredí rodín Bulharov žijúcich na Slovensku. V roku 2019 bola hlavným hosťom programu Nikolina Čakardakova – jedna z najznámejších bulharských folklórnych speváčok, folklórny súbor Primorsko a folklórny súbor Kytka.
Terra Culta	Potopa svetla	„Potopa svetla“ je hudobno-umelecko-poetický recitál na verše Saša Serafímova. Podujatie sa uskutočnilo prostredníctvom kompilácie farieb, zvukov, svetla a slov.
Občianske združenie priateľov Bulharskej školy Christa Boteva v Bratislave	Divadlo pre najmenších	Projekt je určený pre deti a žiakov z Bulharskej škôlky a školy Christa Boteva.
	Folklórna dúha	Cieľom projektu je organizovať nové kultúrno-vzdelávacie aktivity pre deti a mládež bulharského pôvodu zamerané na

		spoznávanie bulharských tradícií a rozvoj umeleckých zručností a umeleckého prejavu v oblasti národnostného folklóru. Pri práci s deťmi aktívne spolupracujeme aj s rodičmi, čo vedie k šíreniu ľudových zvykov a folklórneho dedičstva medzi dospelými v rámci bulharskej komunity a pritom sa snažíme osloviť aj širokú verejnosť.
BULHARSKÝ KLUB KOŠICE,	Večerinky i Baba Marta	Podujatia sa viažu na jednotlivé dni, ktoré počas roka predstavujú významné udalosti, ktoré ovplyvňujú alebo mali historický vplyv na život Bulharov. Niekoľko kľúčových udalostí, ktoré sa vzťahujú nielen k bulharským tradíciám a kultúrnym sviatkom, ale sú spojené so životom a pôsobením Bulharov na Slovensku: oslavy sviatku vína a vinárov Trifon Zarezan, Baba Marta - slávenie začiatku jari, oslavné dni bulharskej písomnosti a kultúry Cyrila a Metoda.
Dom národov - RADUANA	Slávnostný koncert pri príležitosti štátneho sviatku Bulharskej republiky	Tradičné oslavy Dňa oslobodenia Bulharska spod nadvlády Osmanskej ríše /1878/, ktoré sa konajú v Banskej Bystrici v úzkej spolupráci bulharskej národnostnej menšiny s mestom Banská Bystrica a BKI. Koncert a výstava.

Zoznam a charakteristika kultúrnych aktivít, podujatí a výstupov v r. 2020:

Názov organizácie	Projekt	Popis
Bulharský kultúrny zväz	Mystéria Bulharských hlasov	Le Mystere des Voix Bulgares , tiež známy ako Mystérium bulharských hlasov . Ženský zbor je svetovo preslávený a má za sebou viac ako 1 250 koncertov v prestížnych sálach po celom svete a takmer 30 rokov je jedným z najlepších poslov bulharskej hudobnej kultúry vo svete. Je nositeľom prestížneho ocenenia Grammy v kategórii ľudová hudba. Koncert úspešne kombinuje bulharský folklór s inými tradíciami a kultúrami a zachováva jedinečnú identitu hlasov ľudí, vokálnych štýlov a technik, a to aj v kombinácii s akustickými doplnkami, ako sú strunové nástroje a rôzne perkusie a dokonca aj beatbox Dirigent prof. Dora Christova Majster sveta v Beatbox SkilleR (Alexander Deyanov), hudobníci Hristina Beleva (gadulka), Petar Milanov (gitara), Kostadin Genchev (kaval) a Dimitar Semov (bicie), zbor 18 speváčok.
	Oslavné dni bulharskej písomnosti a kultúry Cyrila a Metoda	Tradičné stretnutie Bulharov na Devíne pred pomníkom svätého Cyrila a Metoda v dvore kostola Svätého kríža a Slávnostný koncert jednej z najznámejších bulharských popových speváčok Rosi Kirilovej a jej kolegu Svetoslava Stojcheva.
	Časopis Sanarodnik (Krajan)	V roku 2020 vyšli všetky 4 čísla časopisu.
	Festival	Z dôvodu pandémie sa v roku 2020 uskutočnilo len jedno podujatie v

	bulharského umenia	rámci Festivalu bulharského umenia, a to divadelné predstavenie "Mi Bulhari" so známymi bulharskými hercami Vassil Vasilev-Zueka a Vladimir Aprilov.
--	--------------------	--

Vzhľadom na pandemickú situáciu v roku 2020 bola realizovaná veľmi malá časť programu bulharských organizácií. Niektoré z plánovaných aktivít boli zrušené a niekoľko projektov bolo presunutých na rok 2021.

Finančné a nefinančné zdroje podpory pre kultúru bulharskej národnostnej menšiny

Hlavným zdrojom financovania v období 2019-2020 boli finančné prostriedky FPKNM poskytované vo forme dotácií. Malým dodatočným zdrojom sú členské poplatky a dary na základe 2% daní z príjmov. Bulharský štát neposkytuje finančnú pomoc, ale bulharské organizácie dostávajú od ambasády a BKI vážnu morálnu a logistickú podporu. Poskytujú im priestory Inštitútu a veľvyslanectva na nimi organizované stretnutia a podujatia, zapožičiavajú im hudobné zariadenie, vybavenie, propagačné materiály atď. Menšinové organizácie pri niektorých podujatiach nachádzajú spoluprácu a podporu aj v meste Bratislava a Banská Bystrica, poskytnutím priestoru na akciu, za lepších podmienok, či zadarmo.

Najvýznamnejšie problémy a ich dôvody

Keďže činnosť takmer všetkých organizácií priamo závisí od FPKNM, hlavné problémy ich fungovania sa spájajú práve s ním:

1. Ročný grant na základe schválených projektov je prijatý vždy s výrazným oneskorením, t. j. prvý polrok nemôže žiadna organizácia fungovať pre nedostatok financií. Časopis bulharskej menšiny vychádza s výrazným oneskorením, často musí byť súčasne vydaných niekoľko čísel naraz. Každý rok sa finančné prostriedky posielajú najskôr v júli.
2. Ťažkosti vyplývajú z komunikácie s FPKNM. Existuje iba dvojhodinový časový úsek denne, v rámci ktorého je možné sa telefonicky spojiť s FPKNM, telefónne linky sú často zaneprázdnené alebo nikto neodpovedá. Z tohto dôvodu je komunikácia neefektívna a náročná.
3. Informovanosť zo strany FPKNM tiež nie je dobre zorganizovaná a naplánovaná. Neexistuje žiadne konkrétne ani približné obdobie, kedy vychádzajú výzvy, tým pádom organizácie nie sú dostatočne informované o tom, kedy sa začne proces podávania žiadostí. Okrem toho sú všetky druhy informácií, ktoré priamo súvisia s procesmi a činnosťami, uverejňované iba na webových stránkach FPKNM, čo znamená, že organizácie musia na webe neustále sledovať novinky a zmeny. Počet organizácií nie je taký veľký, aby na ne nebolo možné priamo upozorniť napríklad e-mailom, čo by ušetrilo množstvo nedorozumení a opomenutí.
4. Každý rok, často aj niekoľkokrát za rok, je potrebné predložiť FPKNM rôzne potvrdenia (napr. o tom že organizácia nie je dlžníkom), ktoré musí pozbierať z 9 inštitúcií). Tento proces by bolo možné optimalizovať elektronicky, čo by organizáciám ušetrilo veľa času a práce.
5. Letenky musia byť preložené do slovenčiny a fakturované OZ a pri tom letecké spoločnosti fakturujú na fyz. osobu, ktorá cestovala. Je časovo aj finančne náročné

požiadať si o faktúru na OZ a u niektorých leteckých spoločnosti nemožné. Tým pádom FPKNM neprepláca tieto faktúry a organizácie sú v mínuse.

6. Vyžadujú sa účtovné doklady, ktoré sú úplne zbytočné a pri každej faktúre musí byť objednávka. Organizácie fungujú na báze dobrovoľnosti a nemajú finančné prostriedky na účtovníka, čo znamená, že požadovať taký objem dokumentácie je veľmi náročné a aj časovo zdĺhavé. Taktiež sa vyžadujú rôzne iné podklady ako napríklad plagáty a letáky. Podávanie správ o aktivitách organizácií sa nevykonáva podľa kritérií, ktoré prinášajú priame dôkazy, ani na základe objektívneho princípu. Napr. poskytnutie plagátu k udalosti nemá výpovednú hodnotu o návštevnosti udalosti, kvalite jej realizácie, alebo spojitosti s účelom činnosti organizácie.
7. Vzhľadom na časté personálne zmeny a nedostatok zamestnancov FPKNM chýbajú trvalé, udržateľné, jednotné a špecifické procesy v účtovníctve - organizácie sú aj v súčasnosti vyzývané, aby poskytli informácie alebo úpravy k projektom z roku 2018.
8. Pravidlo, ktoré povoľuje, aby v odbornej rade, ktorá hodnotí projekty, boli štatutári organizácie, ktorí sa uchádzajú o dotáciu a o štipendium. Napriek tomu, že daná osoba nie je pri skúmaní vlastných projektov prítomná, tento člen ovplyvňuje rozhodnutia komisie a je to v konflikte záujmov. To vedie k nespravodlivému rozdeľovaniu finančných prostriedkov.

Vzhľadom na všetky vyššie uvedené problémy sa mnoho kompetentných a skúsených ľudí vzdalo činnosti v organizáciách, vrátane členov odbornej komisie, ktorá hodnotí projekty. Veríme, že ak sa neprijmú opatrenia na optimalizáciu a odstránenie aspoň niektorých problémov, v blízkej budúcnosti niektoré významné organizácie ukončia svoju činnosť.

Stav národnostného školstva bulharskej národnostnej menšiny

V Slovenskej republike v súčasnosti neexistuje inštitúcia, ktorá by bola zaradená do systému národnostného školstva na Slovensku. Napriek tomu je k dispozícii niekoľko možností vzdelávania sa v bulharskom jazyku na rôznych úrovniach, medzi ktoré patria:

Súkromná materská škola Christa Boteva, Záporožská 8, 851 01 Bratislava, ktorej zriaďovateľom je Občianske združenie priateľov Bulharskej školy Christa Boteva v Bratislave. Škôlku navštevuje vyše 50 detí bulharskej, slovenskej a inej národnosti.

Súkromná Bulharská základná škola a gymnázium Christa Boteva, Záporožská 8, 851 01 Bratislava, ktorej história sa na Slovensku datuje až do roku 1948.

Zriaďovateľom školy je Ministerstvo školstva a vedy Bulharskej republiky a na Slovensku je zaradená do siete súkromných škôl. Školu navštevuje približne 100 žiakov a študentov bulharskej, slovenskej, ale aj iných národností. Vyučovanie sa uskutočňuje v bulharskom jazyku, slovenský jazyk sa vyučuje podľa slovenských osnov a ako cudzí jazyk sa vyučuje anglický jazyk. Maturuje sa povinne zo slovenského jazyka a literatúry, bulharského jazyka a literatúry, z iného predmetu podľa výberu povinne, a je možné si vybrať aj štvrtý maturitný predmet. Maturanti dostávajú maturitné vysvedčenia v slovenskom a v bulharskom jazyku. Môžu sa s nimi uplatniť na slovenských, bulharských a iných vysokých školách v zahraničí.

Katedra slovanských filológií Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave – na Katedre slovanských filológií Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave si študenti okrem iných slovanských jazykov môžu vybrať aj štúdium bulharského jazyka, ktoré je zabezpečené v spolupráci s renomovanými lektormi z Bulharska.

Prešovská univerzita v Prešove dlhoročne spolupracuje so Šumenskou univerzitou v Bulharsku. Na nej dlhé roky pôsobí lektorát bulharského jazyka.

Podpora výchovy a vzdelávania v menovaných vzdelávacích inštitúciách sa uskutočňuje výlučne na úrovni ústrednej štátnej správy, a to v intenciách príslušných zákonov vzťahujúcich sa na tieto inštitúcie v závislosti od ich štatútu.

Technické a materiálne vybavenie Súkromnej Bulharskej základnej školy a gymnázia Christa Boteva zodpovedá hygienickým a ergonomickým normám platným v SR. Učebnice a učebné pomôcky sú zabezpečené Ministerstvom školstva Bulharskej republiky a sú v bulharskom jazyku.

Škola je jednou z najvýznamnejších inštitúcií pre život bulharskej národnostnej menšiny na Slovensku. Úzke prepojenie školy a národnostných organizácií vytvára pozitívne prostredie na šírenie kultúry národnostnej menšiny v rámci regiónu. Vzhľadom na túto špecifickú a významnú pozíciu, ktorú škola zohráva v živote bulharskej národnostnej menšiny na Slovensku, ostáva kľúčovou prioritou udržanie školy a škôlky aj v budúcom období a v neposlednom rade udržať a ďalej rozvíjať aj veľmi dobré vzťahy medzi školou a národnostnými organizáciami v regióne.

Používanie jazyka bulharskej národnostnej menšiny

Na Slovensku je najväčšia koncentrácia Bulharov v Bratislave, na druhom mieste sú Košice a na treťom mieste, napriek tomu že tam neexistuje organizácia Bulharov, je Martin. Z regionálneho hľadiska sa preto v týchto troch oblastiach najčastejšie hovorí po bulharsky. Bulharský jazyk sa používa na celom Slovensku:

- doma, v bulharsky hovoriacich rodinách
- v rámci udalostí a činnosti organizácií, stretnutí ich členov, ako aj neformálnych stretnutí sa konajú v bulharčine
- webové stránky a skupiny organizácií na sociálnych sieťach v bulharskom jazyku
- časopisy a edície financované FPKNM - časopis Sanarodnik (Krajan), noviny a knihy OZ priateľov Bulharskej školy Christa Boteva
- cirkevné bohoslužby v kaplnke Primaciálneho paláca
- bulharský jazyk sa používa na Veľvyslanectve Bulharskej republiky na Slovensku, v BKI, Bulharskej škole Christa Boteva, na Univerzite Komenského a Prešovskej univerzite.
- v RTVS sa štyrikrát ročne vysiela relácia Národnostný magazín – Bulharský

Bulharská spoločnosť je na Slovensku dobre integrovaná s ohľadom na používanie slovenského jazyka. Všeobecne platí, že jedni z prvých osadníkov, záhradníci, sa jazyk naučili krátko po svojom príchode a postupom času ho zdokonalil na úroveň takmer rodného

jazyka. Mnohí z nich nemali možnosť navštevovať špecializované kurzy alebo školu, ale napriek tomu ich túžba dobre zapadnúť do spoločnosti, ako aj skutočnosť, že boli dobre prijatí a ocitli sa v priateľskom, bratskom prostredí, začali relatívne rýchlo vyhľadávať komunikáciu v slovenčine. Za všetky tie roky uzavreli zmiešané manželstvá, čo výrazne prispieva k ich jazykovému rozvoju, ale aj k výchove mnohých detí, dedičov, ktorí ovládajú oba jazyky. Je známe, že deti od útleho veku, keď vyrastajú v dvojazyčnom rodinnom prostredí, veľmi rýchlo zvládajú pokrok v oboch jazykoch. Ďalším zdrojom nadobúdania znalosti slovenského jazyka pre Bulharov na Slovensku je samozrejme Súkromná Bulharská základná škola a gymnázium Christa Boteva, kde jazyk študuje mnoho bulharských detí. Stále veľa bulharských študentov študuje na slovenských univerzitách, aj keď o niečo menej ako v minulosti. Za posledných desať až dvanásť rokov bol značný počet mladých ľudí prilákaný prácou v slovenských kanceláriách medzinárodných korporácií – počítačové spoločnosti zaoberajúce sa hardvérom a softvérom, firmy v automobilovom priemysle, chemickom priemysle a ďalšie. Tieto spoločnosti, v zásade medzinárodné organizácie, komunikujú výlučne v angličtine, čo do istej miery prispieva k jazykovému „pohodliu“ ich mladých zamestnancov bez toho, aby ich zaťažovalo učiť sa po slovensky. Navyše na Slovensku, a najmä v Bratislave, je v dnešnej dobe stále viac ľudí schopných komunikovať v angličtine takmer kdekoľvek. Treba poznamenať, že veľká časť Bulharov zamestnaných v týchto korporáciách prichádza so zámerom zostať len niekoľko rokov, a preto nehľadajú spôsoby, ako sa naučiť jazyk. Je dôležité spomenúť, že hoci je slovančina foneticky podobným jazykom, slovenčina je od bulharčiny gramaticky ďaleko a pre Bulharov je zvládnutie gramatiky vážnym problémom. Takmer každý Bulhar na Slovensku však vie a dokáže viesť elementárnu komunikáciu.

ČESKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

Autorka: Hana Zelinová

Príslušníci českého etnika sa napriek dlhodobej prítomnosti na území dnešného Slovenska oficiálne stali národnostnou menšinou až v roku 1993, po rozdelení spoločného československého štátu (Česká a Slovenská Federatívna Republika). České etnikum však bolo na území Slovenska prítomné dlhodobo, čo bolo výsledkom priebežných kontaktov i viacerých migračných vln. Vzhľadom na to, že sa české obyvateľstvo prichádzajúce v rámci hnutia bratříkov a husitov (15. storočie) a po bitke na Bielej hore (1620) na území dnešného Slovenska priebežne asimilovalo, považujeme za najvýznamnejšiu migráciu, ktorá sa viaže k obdobiu po roku 1918, kedy vzniklo Československo. V tomto období sa české obyvateľstvo na území Slovenska usídľovalo rozptýlene s väčšou koncentráciou v administratívnych a priemyselných centrách. Z Čiech prichádzali najmä odborníci a príslušníci inteligencie. Ich príviv smeroval najmä do oblasti štátnej správy, súdnictva, armády, pôšt, zdravotníctva, železnice, polície, významnú úlohu na Slovensku zohrali českí učitelia. Špecifickú komunitu tvorili českí a moravskí roľníci, prichádzajúci na územie južného Slovenska v rámci 1. československej pozemkovej reformy. V tomto období boli Česi (tak ako Slováci) považovaní za jednu z vetiev umelo vytvoreného československého národa, preto na území Slovenska nemohli byť národnostnou menšinou. Spolužitie Čechov a Slovákov bolo v zásade bezproblémové, čo bolo spôsobené kultúrnou a jazykovou blízkosťou. Napriek tomu, že časť českého obyvateľstva prichádzala na Slovensko s ideou návratu po splnení úlohy – pomoci pri budovaní nového československého štátu, počet českého obyvateľstva sa tu postupne zvyšoval (v roku 1910 žilo na území dnešného Slovenska spolu 7 947 obyvateľov hlásiacich sa k českej národnosti, v roku 1921 už 71 733 a v roku 1930 už 120 926). V roku 1938 dochádza k strate južného Slovenska, v dôsledku čoho sa znížil aj počet Čechov žijúcich na Slovensku. Podľa Krajinského súpisu z 31. 12. 1938 žilo na Slovensku už len 77 488 osôb českej národnosti, z ktorých väčšina nemala na Slovensku domovské právo. Po vzniku Slovenskej republiky v roku 1939 sa situácia Čechov na Slovensku ešte zhoršila, v roku 1943 bolo na Slovensku už len 31 451 Čechov žijúcich tu v cudzineckom režime. Posledná vlna migrácie smerujúca z Čiech na Slovensko nastala po skončení 2. svetovej vojny, najmä však po roku 1948, kedy migračný pohyb smeroval hlavne do oblasti priemyslu a armády.

V súčasnosti zaznamenávame opačný trend, počet obyvateľov českej národnosti sa postupne znižuje (pri sčítaní ľudu v r. 2001 sa na území Slovenskej republiky prihlásilo k tejto národnosti 44 620, v roku 2011 už len 30 367 občanov). Je predpoklad, že sčítanie ľudu realizované v roku 2021 zaznamená opätovný pokles počtu Čechov na Slovensku.

Ako hlavný znak etnicity Čechov sa v minulosti nevnímal jazyk, ale množstvo konkrétnych javov v spôsobe života a kultúre. Z nich sa najčastejšie uvádza nižšia religiozita, emancipovanejšie postavenie ženy v rodine, aktívny spolkový a spoločenský život, iný spôsob využívania voľného času, rozdiely v príprave jedál a stravovaní a odlišný spevný repertoár. Pri výbere životného partnera Česi na Slovensku spravidla neuplatňovali princíp endogamie, aj preto mala a má česká menšina tendenciu k asimilácii. Ako hlavný atribút etnicity Čechov na Slovensku pretrváva vedomie etnickej príslušnosti k českému národu alebo vedomie

českého pôvodu predkov. V rodinách, kde majú obaja rodičia český pôvod, sa udržiava aktívna znalosť českého jazyka, samozrejmy je bilingvizmus. Pretrváva záujem o českú kultúru, čítanie kníh a časopisov v českom jazyku a sledovanie českých televíznych programov.

České obyvateľstvo udržiava kontakty s príbuznými v materskej krajine, no v hodnotenom období ich frekvenciu negatívne ovplyvnili protipandemické opatrenia.

Podpora kultúry českej národnostnej menšiny

Kultúrne inštitúcie

a) štátne

V oblasti kultúrnych inštitúcií sa v priebehu hodnoteného obdobia neudiali žiadne zmeny, naďalej je jedinou štátnou inštitúciou, profesionálne orientovanou na dokumentáciu kultúry českého etnika na Slovensku Múzeum kultúry Čechov na Slovensku, od roku 1999 pôsobiace v rámci Slovenského národného múzea v Martine. Špecificky múzejnými prostriedkami dokumentuje hmotné a duchovné bohatstvo českého etnika na Slovensku, vytvára zbierkový fond predmetov hmotnej kultúry, ale aj písomností, tlačí a výtvarných prejavov, buduje bázu dát, obrazových a zvukových nahrávok rozmanitých prejavov kultúry českého etnika a iniciuje výskum súvisiaci s prítomnosťou a pôsobením Čechov na Slovensku. Jeho činnosť je personálne zabezpečená 2 odbornými silami.

V roku 2019 rozšírilo svoj zbierkový fond o 89 zbierkových predmetov, ktoré boli následne odborne spracované. Zrealizovalo 2 výstavy, z toho ako vlastnú výstavu *Zveľaďujme!*, venovanú Štátnemu ústavu pre zveľaďovanie živností, inštitúcii s celoslovenskou pôsobnosťou, kde významne pôsobili viaceré české osobnosti a podieľalo sa na organizácii a obsahu konferencie venovanej histórii, významu a osobnostiam pôsobiacim v tejto inštitúcii. Pripravilo 9 vzdelávacích (prednášky, besedy, referáty) podujatí a aj v spolupráci so subjektmi združujúcimi príslušníkov českého etnika na Slovensku spolu 5 kultúrnych podujatí. Podieľalo sa na realizácii dokumentárneho filmu *České stopy v Turci*, podnieteného rovnomenou výstavou, ktorá bola jedným z výstupov vedeckovýskumnej úlohy múzea. Pre odbornú verejnosť pripravovalo rešerše, pre širokú verejnosť viaceré výstupy v masmédiách.

V roku 2020 poznačila výsledky tohto pracoviska pandémie, pretože významnú časť roka bolo múzeum pre verejnosť uzavreté. Napriek tomu múzeum získalo 123 kusov zbierkových predmetov, ktoré boli následne odborne spracované. V rámci vedeckovýskumnej činnosti boli spracované rešerše na témy týkajúce sa českých osobností pôsobiacich na Slovensku, osobitne príslušníkov rodiny Masarykovcov. Ako vlastnú autorskú výstavu pripravilo múzeum pri príležitosti 20. výročia svojej existencie výstavu INDEX DC približujúcu výsledky svojej zbierkotvornej činnosti. Boli pripravené projekty a scenáre 3 výstavných podujatí, ktorých realizácia bola presunutá na rok 2021. V rámci prezentačných aktivít boli v období medzi lockdownami zrealizované 3 kultúrne podujatia. V náročných podmienkach uzavretia expozícií kultúrnych inštitúcií sa aktivity múzea sústredili na publikačnú činnosť, ktorej výsledkom boli 3 príspevky v odbornej tlači (Zborník SNM Etnografía, Zborník SNM Kmetianum, časopis Múzeum), 6 popularizačných príspevkov

(vrátane príspevkov propagujúcich blížiac sa sčítanie ľudu) a viaceré blogy. V rámci edičnej činnosti bolo realizované 2. vydanie brožúry *České stopy v Turci*.

SNM – Múzeum kultúry Čechov na Slovensku spolupracuje so subjektmi združujúcimi príslušníkov českej menšiny na Slovensku, osobitne s Českým spolkom v Košiciach a Českým spolkom v Martine.

Kontakt:

SNM – Múzea v Martine, Múzeum kultúry Čechov na Slovensku

Moyzesova ul., č. 11, 036 01 Martin

043 42 20 290, 043 24 56 111, 0905 723 653

cesi@snm.sk; hana.zelinova@snm.sk

Od roku 1994 pôsobí na Slovensku (v Bratislave) **České centrum** – príspevková organizácia Ministerstva zahraničných vecí ČR. Jeho úlohou je podpora prezentácie Českej republiky vo všetkých oblastiach kultúry, vedy a školstva, obchodu a cestovného ruchu. Organizuje výstavy a ďalšie kultúrne podujatia – napr. literárne čítania a filmové večery pre širokú i odbornú verejnosť v Bratislave a ďalších slovenských mestách. Je partnerom českých firiem, s ktorými spolupracuje na príprave ich prezentačných podujatí. S mesačnou periodicitou vydáva newsletter a o svojich aktivitách informuje aj na webových stránkach a sociálnych sieťach. V roku 2019 bol otvorený *Český dom Bratislava*. Jeho priestory poskytujú kancelárske zázemie pre slovenské zastúpenia vládnych agentúr *České centrá* a *CzechTourism* a obsahujú multifunkčný priestor vhodný na podujatia komorného typu alebo na stretávanie predstaviteľov českých krajanských spolkov pôsobiacich na Slovensku. Spolu s Veľvyslanectvom Českej republiky v Bratislave je druhou, centrálnou a všetkým dostupnou adresou, na ktorú sa môžu záujemcovia o spoluprácu s českými subjektmi obracať. Prínosom Českého domu je prezentácia Česka na Slovensku aj prostredníctvom informačného portálu [České stopy](#) mapujúceho široké spektrum aktivít s českou účasťou na území Slovenska.

Kontakt:

České centrum Slovensko

České centrum v Bratislavě

Hviezdoslavovo nám. 8, P. O. Box 348, 814 99 Bratislava

02/54 41 82 15

cbbratislava@czech.cz, www.czc.sk

Jediným amatérskym umeleckým telesom českej menšiny na Slovensku je **Ženský zbor Českého spolku v Košiciach**, ktorý pôsobí od roku 1998. Každoročne organizuje 7 – 8 samostatných koncertov doma i v zahraničí. Aj jeho činnosť bola negatívne ovplyvnená pandemickou situáciou, ktorá znemožnila nácvičky i prezentáciu.

Na území Slovenskej republiky v súčasnosti nepôsobí profesionálny divadelný, folklórny alebo iný umelecký súbor orientovaný na kultúru českej menšiny, resp. českú kultúru.

b) občianske združenia

2. Štruktúra systému národnostných inštitúcií

Napriek tomu, že za jednu z charakteristických vlastností českého etnika bol v minulosti považovaný vyšší sklon k organizovanosti, v súčasnosti je v subjektoch združujúcich obyvateľstvo českej národnosti na Slovensku organizované len veľmi malé percento Čechov žijúcich na Slovensku. Na etnickom princípe je na Slovensku založený Klub občanov českej republiky, združujúci obyvateľov Slovenska, ktorí si po rozdelení Československa v r. 1993 ponechali české občianstvo. Väčší počet členov však majú české spolky pôsobiace na teritoriálnom princípe, združujúce občanov hlásiacich sa k českej, moravskej a sliezskej národnosti a ich sympatizantov. Tieto občianske združenia vznikli ako reakcia na rozdelenie Československej federatívnej republiky v roku 1993, kedy sa české obyvateľstvo na Slovensku ocitlo v novej neistej situácii a zároveň sa stalo národnostnou menšinou. V súčasnosti na Slovensku pôsobí 6 českých spolkov - občianskych združení, ktoré sú samostatnými právnymi subjektmi. Organizujú kultúrne a spoločenské podujatia zamerané na udržiavanie a prezentáciu českého jazyka a kultúry (kultúrne večery, prednášky, besedy, výstavy, koncerty). V rámci ich činnosti sú osobitne obľúbené turistické aktivity a mimoriadne dôležitá je práca s deťmi a mládežou. Základom českých spolkov bol Český spolok na Slovensku, ktorého ustanovujúce valné zhromaždenie sa konalo v apríli 1994. Jeho sídlom bola Bratislava a tvorený bol regionálnymi organizáciami, ktoré neskôr získali právnu subjektivitu a dnes fungujú individuálne s označením oblasti pôsobenia v názve. V roku 2018 vznikla v Košiciach Česká omladina na Slovensku združujúca príslušníkov mladšej generácie, orientujúca svoje aktivity hlavne na príslušníkov najmladšej generácie. Ako Český spolok na Slovensku dnes pôsobí organizácia zastrešujúca a koordinujúca činnosť uvedených regionálnych organizácií, ktorá českú menšinu zastupuje aj v medzinárodných organizáciách. Záujemcov o českú kultúru združuje Kruh priateľov českej kultúry so sídlom v Bratislave. Česko – slovenským kultúrnym vzťahom sa venuje Slovak and Czech World Network, ktorý nadväzuje na činnosť Slovensko – českého klubu.

ČESKÝ SPOLOK V BRATISLAVE

K najúspešnejším podujatiam Českého spolku v Bratislave patria poznávacie pobyty – akademie, hudobné a kultúrne večery, tvorivé dielne a organizácia a návštevy výstav.

V roku 2019 členovia spolku zrealizovali 2 *tvorivé dielne* pre deti i dospelých, prvé s tematikou Veľkej noci, druhé, *jesenné stretnutie v prírode* zamerané na tvorivú prácu s prírodninami. V rámci kultúrnych večerov sa konalo 6 prednášok na témy súvisiace s českými reáliami. Ďalším populárnym podujatím boli 3 jednodenné poznávacie pobyty smerujúce do historicky zaujímavých oblastí materskej krajiny. Členovia spolku navštívili aj Banskú Štiavnicu, kde sa zúčastnili vernisáže výstavy *Banská Štiavnica, mesto kultúry 2019*. Súčasťou aktivít spolku boli 4 *hudobné večery* venované českej ľudovej i vážnej hudbe. Vrcholným podujatím roku 2019 bol *Vianočný koncert*, v ktorom účinkoval 50 členný zbor detí a mládeže pri filharmónii Brno.

V roku 2020 bol počet plánovaných podujatí výrazne zredukovaný z dôvodu rešpektovania aktuálnych epidemiologických opatrení. Z troch plánovaných jednodňových pobytov v materskej krajine bol zrealizovaný jeden, zrealizoval sa jeden workshop orientovaný na využitie prírodných materiálov, jedna prednáška a jeden hudobný večer. Časť plánovaných

podujatí bola presunutá na rok 2021. Český spolok v Bratislave reagoval na aktuálnu situáciu aj tým, že vydal 4 čísla mimoriadneho informačného bulletinu.

Kontakt:

Český spolok Bratislava, Vrútocká 26, 821 04 Bratislava,
dagmar.vecerna@gmail.com, www.cesi.sk

Organizáciou s najpočetnejšou členskou základňou je **ČESKÝ SPOLOK V KOŠICIACH**. Každoročne organizuje významné spoločenské podujatia väčšieho rozsahu. Za jeho najvýznamnejšiu aktivitu možno považovať *Dni českej kultúry*, mimoriadne významné podujatie prezentujúce hodnoty českej kultúry, pozostávajúce z rôznych typov kultúrnych podujatí (koncerty vážnej hudby, výstavy, filmové projekcie, prednášky, besedy...). Kvalitou týchto podujatí mimoriadne prispieva ku kultúrnemu daniu v meste Košice, o čom svedčí vysoká návštevnosť a záujem verejnosti. V rámci tohto spolku pracuje Spoločenský klub, ktorý sa zameriava na organizáciu vzdelávacích a kultúrno-spoločenských podujatí.

V roku 2019 bol najvýznamnejším podujatím Českého spolku v Košiciach 26. ročník *Dni českej kultúry*, v rámci ktorého boli uvedené kultúrne podujatia (9 koncertov a 8 výstav) nielen v Košiciach, ale aj v ďalších sídlach českých spolkov – v Michalovciach, Starej Ľubovni a Martine. V uvedenom roku sa konalo 26 častí vzdelávacieho cyklu pre dospelých *Slovo domova* a 2 časti vzdelávacieho cyklu *Už viem čo čítať a počúvať*. Z kultúrno-spoločenských podujatí patria k najúspešnejším *Záhradný koncert a Svatováclavské posvícení* s koncertom folklórneho súboru. Ďalšími úspešnými podujatiami boli koncert *Česká hudba v múzeu – most medzi nami a slávnostná bohoslužba v českom jazyku k sviatkom Sv. Jana Nepomuckého a Sv. Václava*. Úspešný bol cyklus výstav *Česká kultúra v malom* (4 časti) a výtvarný seminár. K aktivitám spolku patrí vydávanie dvojmesačníka *Stříbrný vítr* a spravovanie webových stránok. Pri tomto českom spolku pôsobí *Ženský spevácky zbor*, ktorý v roku 2019 absolvoval 9 koncertov a vystúpení. Pri Českom spolku v Košiciach pôsobí miestny klub Michalovce, kde sa konali vzdelávacie cykly – *Česká národná hudba*, *Ženy v českej literatúre* a *Osoby a udalosti*. Rok 2019 bol ukončený slávnostným koncertom *České Vianoce* uvedeným v Košiciach a v Michalovciach.

Rok 2020 bol výrazne poznačený pandemiou koronavírusu, ktorá neumožnila realizovať všetky naplánované podujatia. Z významného podujatia *Dni českej kultúry* bol realizovaný len otvárací koncert ale sprístupnených bolo 9 výstav (v Košiciach, Michalovciach, Trebišove, Starej Ľubovni). *Ženský spevácky súbor* stihol okrem nácvikov absolvovať len 1 koncert a 1 vystúpenie. Z obsiahleho programu boli zrealizované: *Záhradný koncert*, vzdelávací cyklus *Slovo domova* – 4 podujatia, 5 výstav v rámci cyklu *Česká kultúra v malom* a výtvarný seminár. Bez obmedzenia bol vydávaný dvojmesačník *Stříbrný vítr*, webová stránka a knižnica s českým fondom. V miestnom klube v Michalovciach sa konali 2 prednášky *Česká národná hudba*, *Česká medzivojnová próza* a *Osoby a udalosti*.

Kontakt:

Český spolok v Košiciach, Hlavná 70, 040 01 Košice
dagmar.takacsova@outlook.sk, csvk@mail.t-com.sk, www.cske.sk

ČESKÝ SPOLOK LIPTOV patrí počtom členov k menším organizáciám. V zmysle svojho plánu sa v roku 2019 podieľal na organizácii *pietneho aktu v Žiarskej doline*, zúčastnil sa spomienkového podujatia pri príležitosti *101. výročia vzniku Československa* a na *Dni vojnových veteránov*. Jeho členovia spoločne oslávili MDŽ a v mesiaci december zorganizovali posedenie venované českým Vianociam. V roku 2020 sa členovia spolku vzhľadom na pandemickú situáciu stretli len trikrát a celkove sa nepodarilo zrealizovať ani jedno z plánovaných podujatí. Výbor tohto spolku oceňuje spoluprácu s mestom Liptovský Mikuláš, ktoré mu bezodplatne poskytuje priestory pre realizáciu aktivít.

Kontakt:

Český spolok Liptov, Iľanovo – Za vodou 102/7, 031 01 Liptovský Mikuláš

hasanka102@gmail.com, <http://emenes.wz.sk/cslh/index.htm>

Činnosť **ČESKÉHO SPOLKU V MARTINE** sa stabilizovala aj vďaka spolupráci a podpore zo strany Českého spolku v Košiciach, ktorý mu poskytol spoluprácu pri organizácii viacerých hodnotných kultúrnych podujatí. K týmto podujatiam patril *Vel'konočný koncert Ženského speváckeho zboru Českého spolku* a ďalšie koncerty klasickej hudby zorganizované ako súčasť košických Dní českej kultúry. V roku 2019 sa na pôde spolku konali 3 prednášky, 3 návštevy kultúrnych inštitúcií a výstavných podujatí a 1 návšteva divadelného predstavenia. V októbri boli členovia spolku hosťami slávnostného aktu *pomenovania základnej školy v obci Bystrička po Alici Masarykovej*. Spolok zrealizoval 2 výlety, pričom v septembri sa jeho členovia zúčastnili *celoslovenského spomienkového podujatia v Žiarskej doline*. V rámci priateľských vzťahov so spolkom Moravanov na Slovensku navštívili festival *Stretnutie národnostných menšín* v Považskej Bystrici. Keďže spolok si v tomto roku pripomenul 25. výročie svojej existencie, možno za jeho najvýznamnejšie podujatie v tomto roku považovať *slávnostný večer* k tomuto jubileu. Tak ako ostatné spolky, aj Český spolok v Martine stihol v roku 2020 zrealizovať minimum z naplánovaných podujatí – *jednodenný zájazd a výročnú členskú schôdzu*.

Kontakt:

Český spolok Martin, Štúrovo námestie 8, 036 01 Martin

jrasmanova@gmail.com; margitavajdlova@gmail.com

Za najvýznamnejšie podujatie **ČESKÉHO SPOLKU V STAREJ LUBOVNI** v roku 2019 možno považovať trojdňové podujatie *Všem lidem dobré vůle* pozostávajúce z prednášky, tvorivých dielní a výstavy vianočných ozdôb určených pre žiakov základných a stredných škôl venovaných vianočným tradíciám. Ďalšími podujatiami bolo 5 prednášok o osobnostiach, ktoré sa podieľali na rozvoji 1. Československej republiky, *program ľúbostnej poézie* českých autorov, *zájazd* po stopách českých osobností, účasť na stretnutí v Žiarskej doline a 2 koncerty v rámci *Dní českej kultúry*.

V roku 2020 zrealizoval spolok 2 prednášky *Vplyv Čechov na kultúrny a spoločenský život regiónu*, besedu s autorom knihy *Četnické paměti* a v rámci *Dní českej kultúry* 2 výstavy.

Kontakt:

Český spolek v Starej Ľubovni, Ľubovnianska knižnica, Letná 6, 06401 Stará Ľubovňa,
siposova@slnet.sk

ČESKÝ SPOLOK V TRNAVSKOM REGIÓNE za svoje najúspešnejšie aktivity označuje výstavy realizované v rámci podujatia *Piešťanské randezvous, besedy s českým publicistom Jaroslavom Motlom* a jedno a viacdenné *poznávacie zájazdy – akadémie* smerujúce do rôznych oblastí materskej krajiny – Českej republiky.

Kontakt:

Český spolek v Trnavskom regióne
hudecova22@gmail.com

ČESKÁ OMLADINA NA SLOVENSKU trvale spolupracuje s Českým spolkom v Košiciach a vo svojej činnosti nadväzuje na jeho aktivity určené hlavne deťom. V roku 2019 zorganizovala *České leto s deťmi - 8 denný letný pobytový tábor* pre deti vo veku 7- 14 rokov na tému *Z rozprávky do rozprávky*. Tábor prebiehal v českom jazyku, jeho súčasťou boli aj tvorivé aktivity prevažne orientované na spracovanie prírodných materiálov. Popri nenásilnom osvojovaní si českého jazyka je pozitívom tábora skutočnosť, že deti sa následne zapájajú aj do ďalších aktivít Českej omladiny na Slovensku i do činnosti Českého spolku v Košiciach napr. prípravou príležitostného kultúrneho programu, či zapájaním sa do výtvarných súťaží. V decembri Česká omladina zorganizovala *Český špalíček 2* – kultúrno-vzdelávací cyklus pre deti a ich rodičov. Pozostával z troch víkendových podujatí (spolu 9 dní) umožňujúcich zoznámenie sa s českou detskou literatúrou, ale aj jej výtvarné zobrazenie.

V roku 2020 stihla zorganizovať 1 turnus kultúrno-vzdelávacieho cyklu pre deti *Staré povesti české*. Jeho obsahom bolo oboznámenie detí s príbehmi českých dejín, ktoré následne spracovali formou divadelného predstavenia. V rámci hry na Čechov a Lechov sa deti zároveň oboznámili s archaickým spôsobom života svojich predkov. Ďalšie plánované projekty - detský pobytový tábor *Chlapci a dievčatá od Bobrej rieky* a vzdelávací cyklus pre deti a ich rodičov *České zvyky a tradície* sa nekonali z dôvodu protipandemických opatrení.

Kontakt:

s.melda72@gmail.com

ČESKÝ SPOLOK NA SLOVENSKU priebežne koordinuje činnosť regionálne pôsobiacich českých spolkov a jeho hlavným podujatím, (realizovaným z dôvodu protipandemických opatrení len v roku 2019) bolo *spomienkové stretnutie v Žiarskej doline*, konané na pamiatku Josefa Vavrouška a jeho dcéry Petry venované obetiam Tatier.

Kontakt:

ČESKÝ SPOLOK NA SLOVENSKU, Hlavná 70, 040 01 Košice
csnske@zoznam.sk, www.cske.sk

KLUB OBČANOV ČESKEJ REPUBLIKY vyvíja kultúrne a spoločenské aktivity smerujúce k udržaniu českého povedomia a ovládania českého jazyka občanom, ktorí si po rozdelení Československej republiky ponechali české občianstvo.

Kontakt:

KLUB OBČANOV ČESKEJ REPUBLIKY, Pražská 17, 811 04 Bratislava
bratinkovaj@centrum.sk

Záujemcov o české umenie združuje **KRUH PRIATEĽOV ČESKEJ KULTÚRY**. Približne s mesačnou periodicitou organizuje projekcie českých filmov, prednášky zohľadňujúce český kultúrny kontext a hlavne v období Vianoc hudobné vystúpenia. K jeho najvýznamnejším aktivitám patrí udeľovanie Ceny Karla Čapka. **V roku 2019** Kruh zrealizoval 11 filmových a hudobných projekcií, 2 prednášky, návštevu výstavy a účasť na udeľovaní národných filmových cien IGRIC. **V roku 2020** Kruh zrealizoval spolu 15 podujatí – 10 filmových a hudobných premietaní, 2 prednášky, 2 návštevy výstav a zúčastnil sa udeľovania národných filmových cien IGRIC. Podujatia sa podarilo zrealizovať vďaka operatívne presúvaniu termínov v zmysle pokynov RÚVZ. Nezrealizovaným podujatím ostal 25. ročník udeľovania *Ceny Karla Čapka* v Trenčianskych Tepliciach, najnavštevovanejšieho podujatia tejto organizácie s návštevnosťou vyše 100 oficiálnych hostí i návštevníkov kúpeľov. Cena je udeľovaná za propagáciu života a diela bratov Čapkovcov a prehlbovanie a praktické uplatňovanie česko-slovenskej vzájomnosti. Spoluorganizátormi udeľovania sú Mesto Trenčianske Teplice, Slovenské liečebné kúpele, a. s. Trenčianske Teplice a Spoločnosť bratov Čapkovcov Praha. Udeľovanie Ceny bolo v roku 2020 organizačne a finančne zabezpečené, boli určení laureáti, ale slávnostný program sprevádzajúci podujatie nemohol byť z dôvodu pandemických opatrení uskutočnený v bežnom rozsahu a za účasti potrebného počtu organizátorov, delegátov a návštevníkov. Po dohode spoluorganizátorov bolo toto podujatie presunuté na jeseň roku 2021 (i keď ani tento termín nie je istý). Krajným riešením bude zlúčenie udeľovania Cien za roky 2020 a 2022.

Kontakt :

KRUH PRIATEĽOV ČESKEJ KULTÚRY, Hviezdoslavovo nám. 8, 811 02 Bratislava
Korešpondenčná adresa: Hálkova 34, 831 03 Bratislava
vrastiak@slovanet.sk, kpckba@gmail.com, www.kpck.sk

Občianske združenie **SLOVAK AND CZECH WORLD NETWORK** pôsobí na Slovensku od roku 2013 s cieľom podporovania česko-slovenských kultúrnych vzťahov. Úzko spolupracuje so Slovensko-českým a Česko-slovenským klubom. Podieľa sa na realizácii kultúrnych podujatí v Bratislave a na česko-slovenskom pohraničí. V roku 2020 realizoval prednáškový cyklus *Česko-slovenské historické križovatky*, pásmo *České slovo nesieme k vám* a *Literárne soirée*. Zároveň pokračuje v činnosti webovej stránky Slovensko-českého klubu v Slovenskej republike.

O činnosť organizácií združujúcich české obyvateľstvo na Slovensku sa dlhodobo zaujíma Veľvyslanectvo ČR na Slovensku, ktorého pracovníci sa zúčastňujú podujatí iniciovaných spolkami. Zároveň ich pravidelne informujú o dianí v materskej krajine.

V zásade je možné konštatovať, že v hodnotenom období 2 regionálne české spolky (Český spolok vo Zvolene a Český spolok v Žiline) zanikli a tohto času nie je možné získať informácie o činnosti Českého spolku v Trenčíne a o činnosti Klubu občanov Českej republiky. Zanikol aj Slovensko-český klub so sídlom v Košiciach. Potešiteľné je, že zároveň

vznikajú aj nové subjekty, ktoré združujú príslušníkov českého etnika, ich priaznivcov a záujemcov o hodnoty českej kultúry ako sú Česká omladina na Slovensku a Slovak and Czech world network.

Finančné a nefinančné zdroje podpory pre kultúru národnostnej menšiny

Základným zdrojom financií pre činnosť uvedených organizácií sú členské príspevky. Významnú finančnú podporu predstavuje grantový systém Fondu na podporu kultúry národnostných menšín (FPKNM), ktorý ale využíva len malá časť občianskych združení s odvolaním sa na náročnú agendu súvisiacu s prípravou, ale hlavne s vyúčtovaním projektov. Ďalším významným zdrojom je finančný dar Ministerstva zahraničných vecí Českej republiky, ktorý využíva väčšina uvedených korporácií (Bratislava, Košice, Liptov, Stará Ľubovňa, Trnava, Kruh priateľov českej kultúry). Spolky v Starej Ľubovni a v Martine získali v hodnotenom období aj finančnú dotáciu z komunálnej sféry, formou pomoci je aj bezodplatné poskytovanie priestorov pre aktivity spolkov (ČS Liptov a Český spolok v Martine).

Najvýznamnejšie problémy a ich dôvody

Na etnickom princípe založené české spolky sa začali na Slovensku formovať po roku 1993, po rozdelení spoločného československého štátu. Dôvodom boli obavy z vývoja situácie pre tých, ktorí si nezvolia slovenské občianstvo. Príprava vzniku Spolku Čechov na Slovensku sa preto viaže už k júlu 1993, kedy prípravný výbor predložil návrh stanov Ministerstvu vnútra SR. Po ustanovujúcom zhromaždení v apríli roku 1994 spolok zmenil názov na Český spolok na Slovensku, ktorý nevyjadroval národnosť členov, ale vzťah k Českej republike. Postupne sa formovala sieť jeho organizácií v prirodzených centrách českého usídlenia (tieto neskôr získali a dodnes majú právnu subjektivitu). Spolok občanom hlásiacim sa k českej národnosti pomáhal zvládnuť vzniknuté problémy a zasadzoval sa aj za možnosť vrátenia českého občianstva tým, ktorí si po rozdelení republiky zvolili slovenské občianstvo. Toto obyvateľstvo zároveň združoval a posilňoval v českom povedomí. Približoval hodnoty českej kultúry, organizoval kultúrne i vzdelávacie podujatia a dbal na uchovávanie a kultiváciu českého jazyka. Vyššie naznačené problémy sa postupne v zásade vyriešili, pocit ohrozenia už nie aktuálny, spoložitie českého a slovenského národa je dokonca obsahom *Zmluvy medzi Českou republikou a Slovenskou republikou o dobrom susedstve, priateľských vzťahoch a spolupráci*.

Dnes je členská základňa väčšiny organizácií stabilná, no jej problémom je vysoký vek členov znemožňujúci účasť na organizovaných aktivitách. V rámci definície problémov, s ktorými sa stretávajú české spolky na Slovensku, voľne parafrázujem myšlienku predsedníčky jedného z vyššie uvedených občianskych združení: *„Českú menšinu na Slovensku neohrozujú problémy súvisiace so segregáciou, nezújmom majoritnej spoločnosti, prípadne s potlačovaním menšinových práv. Členov trápia štandardné problémy seniorov a to osamelosť a potreba pravidelného kontaktu s inými ľuďmi. Mladí dnes ale nemajú záujem o združovanie sa bez ohľadu na to, či ide o spolky profesné, záujmové alebo založené na etnickom princípe a reálne kontakty nahrádzajú virtuálnymi. Ďalším dôvodom problémov so získavaním mladších členov je skutočnosť, že predstavy o voľnočasových aktivitách sa z pohľadu rôznych generácií diametrálne líšia. On line prenosy kultúrnych podujatí nie sú*

riešením jednak pre náročnosť až absenciu technického zabezpečenia, jednak pre absenciu osobného kontaktu. Aj webstránky, ktoré sú dôležitým informačným zdrojom o komunite, nie sú dostupné každému a sú skôr určené potenciálnym záujemcom o činnosť z radov mladšej generácie. Riešenie tejto situácie neexistuje, nakoľko nie je možné prepojiť elektronický svet mladých ľudí so svetom seniorov nezasiahnutých elektronizáciou spoločnosti“.

Ďalšími problémami sú: deficit v počítačovom vybavení spolkov, náročnosť administratívy súvisiacej so zadávaním a vyúčtovaním projektov FPKNM, nevratnosť poplatkov za nerealizované projekty FPKNM a nemožnosť hradiť administratívne a personálne zabezpečenie činnosti spolkov prostredníctvom grantov FPKNM.

V zásade je dnes členstvo v českých spolkoch motivované záujmom o aktívne udržiavanie českého jazyka a jeho šírenie, možnosťou zúčastňovať sa podujatí reprezentujúcich hodnoty českého kultúrneho dedičstva v Slovenskej republike, byť v kontakte s kultúrnym dianím v Českej republike i v kontakte s Českou republikou ako takou a v neposlednom rade možnosťou byť členom spoločenstva s rovnako hodnotovo nastavenými ľuďmi.

Stav národnostného školstva českej národnostnej menšiny

Tohto času nie je na Slovensku žiadne vzdelávacie zariadenie, ktoré by poskytovalo možnosť vzdelávania sa v českom jazyku. Informácia o českom jazyku (ani kultúre) nie sú ani obsahom vyučovacieho predmetu na žiadnom type škôl. Základnú informáciu o českých reáliách perspektívne poskytne publikácia kolektívu autorov *Národnostné menšiny, zoznámme sa*, ktorá je ale orientovaná skôr na slovenskú majoritu.

Príslušníci českej menšiny nemajú na tento problém rovnaký názor. Kým časť tvrdí, že základné vzdelávanie v českom jazyku by deťom komplikovalo život, časť tvrdí, že vzdelávanie v českom jazyku by privítali na všetkých stupňoch škôl. Spolky by privítali kurzy českého jazyka, či zaradenie českého jazyka do vyučovacieho procesu formou voliteľného predmetu. Realita je však taká, že pri doterajších pokusoch sa dostatočný počet záujemcov o vzdelávanie v českom jazyku nenašiel.

Používanie jazyka českej národnostnej menšiny

Obyvatelia SR hlásiaci sa k českej národnosti môžu v zmysle Zákona SNR z 25. októbra 1990 o úradnom jazyku v Slovenskej republike v § 6 Používanie iných jazykov v úradnom styku používať aj český jazyk. Svoj jazyk napriek tomu používajú v úradnom styku a napríklad v zdravotníckych zariadeniach len sporadicky. Tí, ktorí majú skúsenosť s používaním českého jazyka pri kontakte s orgánmi verejnej správy, však označili skúsenosť ako bezproblémovú. Prevažne sa ale český jazyk príslušníkmi českej menšiny na Slovensku používa skôr v súkromnej komunikácii.

Väčšina príslušníkov českej menšiny na Slovensku oceňuje bezproblémovú možnosť kontaktu s českým jazykom prostredníctvom masmédií – tlače, rozhlasového i televízneho vysielania českej proveniencie. Časť českej komunity sleduje české národnostné vysielanie, k jeho vysielaciemu času nemá pripomienky s tým, že pre seniorov nie je vysielací čas rozhodujúci. Pri hodnotení jeho obsahu vyzdvihujú možnosť získania informácií o podujatiach prebiehajúcich v Českej republike.

V českom jazyku vychádza dvojtýždenník *Stříbrný vítr* vydávaný Českým spolkom v Košiciach s podporou FPKNM a Český spolok v Bratislave vydáva neperiodickú tlač – informačný bulletin. Český spolok v Bratislave a Košiciach spravujú aj webové stránky písané v českom jazyku.

CHORVÁTSKA NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

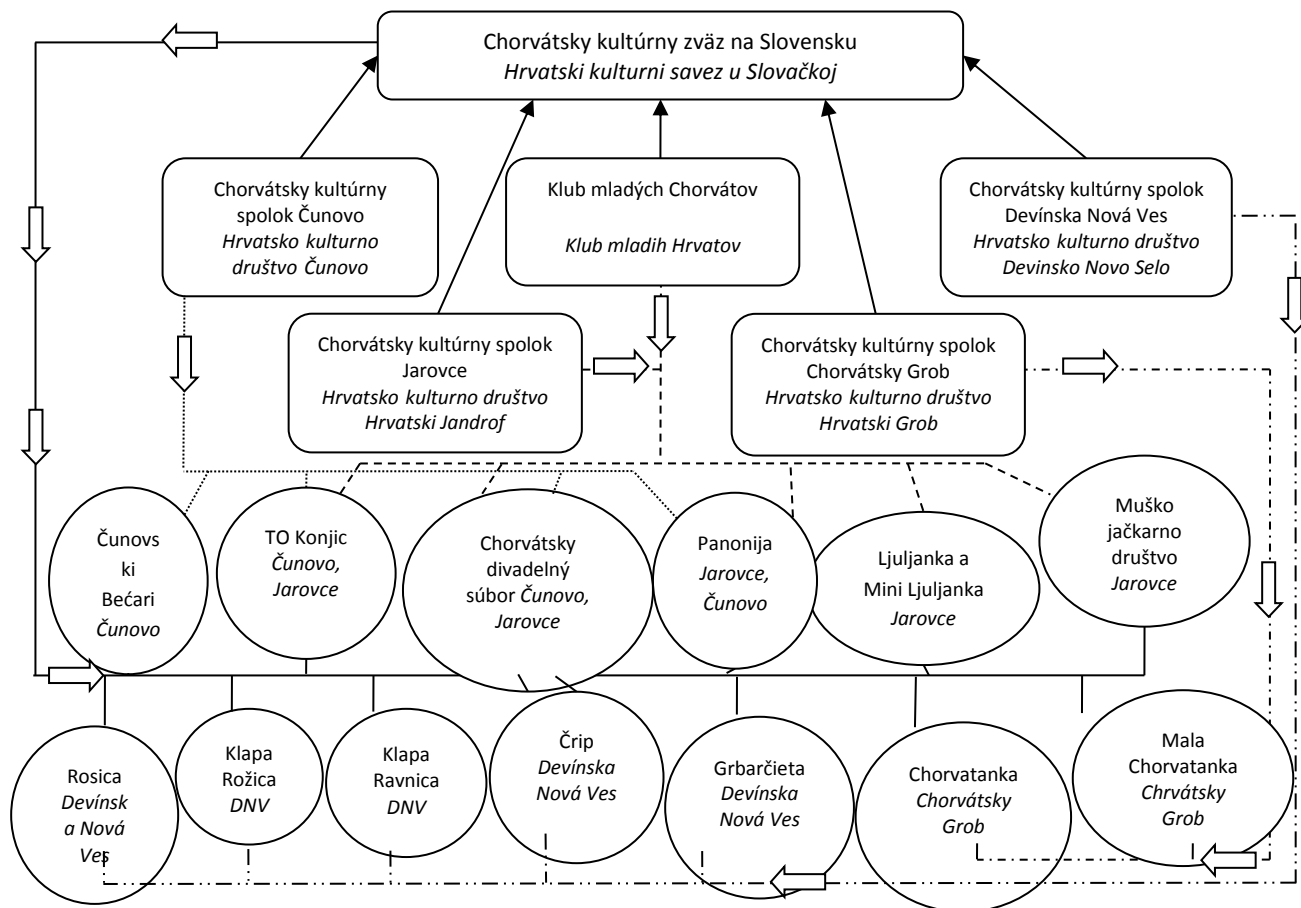
Autor: Radoslav Jankovič

Podpora kultúry chorvátskej národnostnej menšiny

V oblasti rozpočtových a príspevkových organizácií pôsobí v rámci Chorvátskej národnostnej menšiny Múzeum kultúry Chorvátov na Slovensku – Slovenské národné múzeum (SNM – MKCHS), ktoré je samostatnou organizačnou zložkou Slovenského národného múzea so sídlom v Bratislave – Devínskej Novej Vsi.

V oblasti kultúry pôsobí občianske združenie zastrešujúce všetky miestne chorvátske kultúrne spolky v obciach od roku 1990, a to Chorvátsky kultúrny zväz na Slovensku – *Hrvatski kulturni savez u Slovačkoj* (CHKZS), o. z., ktorý združuje Chorvátsky kultúrny spolok Čunovo – *Hrvatsko kulturno društvo Čunovo*, Chorvátsky kultúrny spolok Devínska Nová Ves – *Hrvatsko kulturno društvo Devinsko Novo Selo*, Chorvátsky kultúrny spolok Chorvátsky Grob – *Hrvatsko kulturno društvo Hrvatski Grob*, Chorvátsky kultúrny spolok Jarovce – *Hrvatsko kulturno društvo Hrvatski Jandrof* a Klub mladých Chorvátov – *Klub mladih Hrvatov*.

Organizačná štruktúra organizácií zaoberajúcich sa kultúrou Chorvátov na Slovensku:

Vysvetlivky:

→ Sú členovia Chorvátskeho kultúrneho zväzu na Slovensku, volia jeho predstavenstvo a koordinujú spoločne svoju činnosť a aktivity.

⇒ Podporujú činnosť týchto súborov, ktoré pôsobia v oblasti zachovania a rozvoja živej kultúry v rámci Chorvátskej národnostnej menšiny na Slovensku.

V oblasti uchovávanía folklóru pôsobí momentálne dvanásť samostatných umeleckých súborov:

- detské hudobno-tanečné folklórne súbory: „*Grbarčieta*“ z Devínskej Novej Vsi (ďalej len „DNV“) „*Mala Hrvatanka*“ z Chorvátskeho Grobu a „*Mini Ljuljanka*“ z Jaroviec;
- hudobno-tanečný folklórny súbor: „*Ljuljanka*“ z Jaroviec;
- hudobno-spevácke folklórne súbory: „*Črip*“ z DNV, „*TS Čunovski Bečari*“ z Čunova, „*TS Panonija*“ z Jaroviec a Čunova, „*Chorvatanka (Hrvatanka)*“ z Chorvátskeho Grobu, Tamburášsky orchester „*Konjic*“ pôsobiaci v Jarovciach a Čunove, Mužský spevácky spolok Jarovce (*Muško jačkarno društvo Hrvatski Jandrof*), hudobno-spevácky súbor „*Rosica*“ z DNV a „*Klapa Ravnica*“ z Devínskej novej Vsi, „*Klapa Rožica*“ z Devínskej novej Vsi;
- Chorvátsky divadelný súbor (*Kazališna grupa Hrvata u Slovačkoj*) pôsobiaci v Jarovciach a Čunove.

V prípade hudobno-tanečných, hudobných, a hudobno-speváckych súborov sa na hudobný sprievod spevu a tanca používajú predovšetkým chorvátske ľudové nástroje známe pod spoločným označením TAMBURICA.

V rámci systému národnostných inštitúcií, ktoré okrem SNM – MKCHS tvoria jednotlivé občianske združenia Chorvátov na Slovensku a chorvátske umelecké súbory, má v prípade chorvátskej národnostnej menšiny na Slovensku a jej príslušníkov od začiatku svojho pôsobenia najvýznamnejšie postavenie CHKZS ako strešná organizácia Chorvátov na Slovensku.

SNM – MKCHS, ako súčasť Slovenského národného múzea predstavuje vo svojej oblasti pôsobenia špecializovanú inštitúciu, ktorá systematicky vyhľadáva, získava, uchováva a odborne spracúva hmotné a duchovné doklady o histórii, kultúre a tradíciách chorvátskeho etnika na území dnešného Slovenska, a tieto prezentuje verejnosti.

Jednotlivé miestne spolky predstavujú už spomínané miestne občianske združenia príslušníkov chorvátskeho etnika v jednotlivých obciach a mestských častiach Bratislavy, ktoré navzájom spolupracujú a koordinujú svoje činnosti v oblasti prezentácie a uchovania kultúry a jazyka Chorvátov na Slovensku.

Folklórne skupiny pracujú predovšetkým v oblasti prezentácie a uchovávaní pôvodného miestneho chorvátskeho folklóru v jednotlivých obciach, a to v rámci jednotlivých miestnych spolkov a svoje aktivity vyvíjajú v súčinnosti s miestnymi chorvátskymi spolkami a CHKZS.

CHKZS a SNM – MKCHS spolupracujú už od zriadenia SNM – MKCHS, o čom svedčí aj množstvo spoločných podujatí uskutočnených predovšetkým v priestoroch SNM – MKCHS v DNV, v ktorých majú obe organizácie aj svoje sídlo. V rokoch 2019 a 2020 ich spolupráca priniesla aj spoločné projekty, ako: výstavu *Znáčajni Hrvati u Slovačkoj – Osobnosti Chorvátov na Slovensku* v roku 2019 a výstavu *Ferdinand Takáč* v roku 2020.

Spolupráca miestnych kultúrnych spolkov navzájom a CHKZS je koordinovaná na pravidelných zasadaniach Výkonného výboru CHKZS, ktorého sú členmi predstavitelia jednotlivých miestnych spolkov a CHKZS. V intervale štyroch rokov pravidelne CHKZS

organizuje *Chorvátsky kongres*, na ktorom sa zúčastňujú zástupcovia delegovaní jednotlivými miestnymi spolkami, rokujú o ďalšom smerovaní chorvátskej menšiny na Slovensku a volia nové vedenie CHKZS.

CHKZS je členom rôznych združení pôsobiacich v oblasti menšinových kultúr, ako napríklad:

- *Hrvatski svjetski kongres* Svetového kongresu Chorvátov (združenia chorvátskych národnostných organizácií zastupujúcich chorvátske národnostné menšiny v jednotlivých krajinách sveta);
- *Euroregiónu Dunajskej Iniciatívy EDI* (slovensko-rakúskeho regionálneho združenia);
- *Koordináčného výboru gradišćanských Chorvátov*, ktorý má pravidelné zasadnutia a združuje organizácie tzv. „gradišćanských Chorvátov“ žijúcich v Rakúsku, Maďarsku, Česku a na Slovensku.

CHKZS úzko spolupracuje s Veľvyslanectvom Chorvátskej republiky na Slovensku, inštitúciou *HRVATSKA MATICA ISELJENIKA* v Záhrebe, ako aj s inými občianskymi združeniami v Chorvátsku. Spolupráca s Veľvyslanectvom Chorvátskej republiky na Slovensku je uskutočňovaná v mnohých oblastiach, ako:

- záštita jednotlivých podujatí prostredníctvom veľvyslanectva;
- podpora v oblasti výučby chorvátskeho jazyka u príslušníkov chorvátskej menšiny na Slovensku;
- finančná podpora prostredníctvom projektov na podporu chorvátskych menšín v zahraničí, cez *Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske*.

Jednotlivé miestne chorvátske spolky a folklórne skupiny rovnako spolupracujú s množstvom záujmových združení a folklórnych skupín v Chorvátsku. Ich spolupráca je orientovaná okrem materskej krajiny aj na miestne chorvátske spolky, chorvátske združenia, a chorvátske folklórne skupiny v Rakúsku, Maďarsku a Českej republike.

Medzi najdôležitejšie festivalové prehliadky v rokoch 2019 a 2020, z ktorých sa množstvo nemohlo v roku 2020 kvôli zlej epidemiologickej situácii uskutočniť patrili:

- 31. Festival chorvátskej kultúry – *31. Festival hrvatske kulture* v DNV (2019);
- 7. Festival „Dobrodošli“ v Bratislave, usporiadaný pri príležitosti príchodu Chorvátov na územie dnešného Slovenska (2019);
- 8. Festival „Dobrodošli“ v Bratislave, usporiadaný pri príležitosti príchodu Chorvátov na územie dnešného Slovenska (2020);
- 17. Festival zborového spevu – *17. Festival Zborov* v Jarovciach a Chorvátske dni v jednotlivých obciach (Čunovo, Devínska Nová Ves, Chorvátsky Grob, Jarovce) (2019);
- 18. Festival zborového spevu – *18. Festival Zborov* v Jarovciach a Chorvátske dni v jednotlivých obciach (Čunovo, Devínska Nová Ves, Chorvátsky Grob, Jarovce) (2020);
- 12. Večer folklóru Chorvátov na Slovensku v Dúbravke (2019);
- 13. Večer folklóru Chorvátov na Slovensku organizovaný online na sociálnej sieti (2020); a pod.

Niektoré vyššie uvedené festivaly v rokoch 2019 a 2020 tvoria tradičné chorvátske kultúrne podujatia pre príslušníkov menšiny a sú navštevované aj veľkým počtom ostatných obyvateľov a významnými hosťami.

Z ostatných významnejších kultúrnych aktivít treba osobitne spomenúť:

- projekt *Chorvátske ochotnícke divadlo*, ktorý v roku 2019 naštudoval divadelnú hru v chorvátskom jazyku *Mih ose mora ženit* v roku 2020 sa kvôli epidemiologickej situácii divadelné predstavenie neuskutočnilo;
- spomedzi niekoľkých organizovaných seminárov a výstav medzi najvýznamnejšie patrili: Seminár a výstava *Značajni Hrvati u Slovačkoj (2019)* a *Ferdinand Takáč (2018)* usporiadané v marci v spolupráci CHKZS a SMN-MKCHS.

Finančné a nefinančné zdroje na podporu chorvátskej kultúry na Slovensku boli v rokoch 2019 a 2020 čerpané predovšetkým z nasledovných zdrojov, uvedených aj s účelom ich použitia v nasledujúcej tabuľke. Prostriedky z Fondu na podporu kultúry národnostných menšín (FPKNM) v roku 2020 predstavovali, rovnako ako v minulosti, najvýznamnejší zdroj na finančné zabezpečenie jednotlivých aktivít chorvátskej národnostnej menšiny v oblasti prezentácie a uchovania chorvátskej kultúry na Slovensku, a to v celkových výškach: v roku 2019 v sume 79,000 Eur a v roku 2020 v sume 79.093 Eur, z čoho bolo v roku 2020 skutočne použitých iba 32.010 Eur.

Zdroj finančnej podpory	Projekt	Použitie
FPKNM– program Kultúra národnostných menšín 2019	31. Festival chorvátskej kultúry v DNV	Úhrada nákladov na podujatie
FPKNM– program Kultúra národnostných menšín 2019	7.Festival DOBRODOŠLI v Bratislave	Úhrada nákladov na podujatie
FPKNM– program Kultúra národnostných menšín 2019	HRVATSKI DANI – Chorvátske dni v Chorvátskych obciach na Slovensku	Úhrada nákladov na podujatie
FPKNM– program Kultúra národnostných menšín 2019	12. Večer folklóru Chorvátov na Slovensku	Úhrada nákladov na podujatie
FPKNM– program Kultúra národnostných menšín 2019	Časopis „HRVATSKA ROSA“	Úhrada nákladov na vydanie
FPKNM– program Kultúra národnostných menšín 2019	Medzinárodný letný tábor detí a mládeže v Chorvátsku	Úhrada nákladov na podujatie
FPKNM– program Kultúra národnostných menšín 2019	Tvorivé dielne chorvátskej kultúry	Úhrada nákladov na podujatie
FPKNM– program Kultúra národnostných menšín 2019	Jačkar – kniha	Úhrada nákladov na vydanie
FPKNM– program Kultúra národnostných menšín 2019	„Značajni Hrvati u Slovačkoj – Osobnosti Chorvátov na Slovensku“ výstava	Úhrada nákladov na vydanie
FPKNM– program Kultúra národnostných menšín 2019	Chorvátske ochotnícke divadlo	Úhrada nákladov na podujatie
FPKNM– program Kultúra národnostných menšín 2019	6. Festival podunajskej kultúry	Úhrada nákladov na podujatie
FPKNM– program Kultúra národnostných menšín 2020	32. Festival chorvátskej kultúry v DNV	Podujatie nebolo realizované, kvôli zlej epidemiologickej situácii.
FPKNM– program Kultúra národnostných menšín 2020	8.Festival DOBRODOŠLI v Bratislave	Úhrada nákladov na podujatie
FPKNM– program Kultúra národnostných menšín 2020	HRVATSKI DANI – Chorvátske dni v Chorvátskych obciach na Slovensku	Úhrada nákladov na podujatie Bolo uskutočnené iba jedno podujatie v Jarovciach, kvôli

		ochoreniu COVID 19
FPKNM– program Kultúra národnostných menšín 2020	13. Večer folklóru Chorvátov na Slovensku	Úhrada nákladov na podujatie. Podujatie bolo realizované online.
FPKNM– program Kultúra národnostných menšín 2020	Časopis „HRVATSKA ROSA“	Úhrada nákladov na vydanie
FPKNM– program Kultúra národnostných menšín 2018	Medzinárodný letný tábor detí a mládeže v Chorvátsku	Úhrada nákladov na podujatie
FPKNM– program Kultúra národnostných menšín 2020	Tvorivé dielne chorvátskej kultúry	Podujatie nebolo realizované, kvôli zlej epidemiologickej situácii.
FPKNM– program Kultúra národnostných menšín 2020	7. Festival podunajskej kultúry	Podujatie nebolo realizované, kvôli zlej epidemiologickej situácii.
FPKNM– program Kultúra národnostných menšín 2020	Chorvátske ochotnícke divadlo	Podujatie nebolo realizované, kvôli zlej epidemiologickej situácii.
FPKNM– program Kultúra národnostných menšín 2020	Publikácia: D.Jakubcová „Janicini prazniki – Jankine prázdniny“	Úhrada nákladov na vydanie
FPKNM – program Kultúra národnostných menšín 2020	„Ferdinand Takáč“ výstava	Úhrada nákladov na vydanie

Okrem spomenutých finančných zdrojov boli v rokoch 2019 a 2020 zo strany Vlády Chorvátskej republiky prostredníctvom inštitúcie *Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske* dofinancované všetky projekty uvedené v predchádzajúcej tabuľke.

Z fondov EÚ chorvátska národnostná menšina v rokoch 2019 a 2020 zdroje na svoje aktivity nečerpala.

Najvýznamnejšie problémy a návrhy ich riešenia

Problémy v oblasti chorvátskej kultúry a jej podpory sú:

- nedostatočné zabezpečenie prostriedkov na chod, vybavenie a rozvoj jednotlivých chorvátskych folklórnych skupín;
- slabé až žiadne finančné zabezpečenie pre činnosť a chod CHKZS;
- každoročné opätovné schvaľovanie nosných projektov pre chorvátsku menšinu.

Návrhy riešení problémov v oblasti chorvátskej kultúry a jej podpory:

- pripraviť v rámci štruktúry financovania kultúry národnostných menšín, čiže v rámci programu FPKNM, priestor na zabezpečenie samotného chodu a prežitia jednotlivých miestnych folklórnych skupín. Vytvoriť v rámci podprogramu „živá kultúra“ oblasť „folklórne aktivity“, prostredníctvom ktorej by jednotlivé menšinové folklórne súbory mohli priamo alebo prostredníctvom menšinových organizácií žiadať o podporu na vlastné aktivity a úhradu nákladov typu: obstaranie krojového a hudobného vybavenia súboru, preprava na vystúpenie doma i v zahraničí, náklady s prípravou a nácvikom nového programu súboru (sústredenie, choreograf, skladateľ, aranžér a pod.). Podmienkou pre uznanie týchto nákladov by mohla byť v prípade nového programu príslušnej menšinovej folklórnej skupiny povinnosť jej prezentácie folklórnou skupinou na niektorom vopred deklarovanom kultúrnom podujatí v rámci projektu schváleného v dotačnom systéme príslušnej národnostnej menšiny v danom roku;
- vytvoriť predpoklady pre financovanie činností spojených so zabezpečením inštitucionálneho posilnenia CHKZS ako strešnej organizácie zabezpečujúcej a koordinujúcej činnosť chorvátskej národnostnej menšiny na Slovensku v rôznych oblastiach kultúrneho a spoločenského života menšiny ako takej;

- zjednodušiť predkladanie každoročne sa opakujúcich projektov na FPKNM. Vytvoriť na základe údajov z minulých rokov a v súčinnosti s jednotlivými národnostnými združeniami zoznam projektov, ktoré by sa v prípade zachovania rovnakej úrovne ich rozpočtov (prípadne pri zohľadnení inflácie v rozpočte projektu) z minulých rokov iba prihlasovali do systému jednoduchým spôsobom. V podstate by sa okrem potrebných potvrdení zo zákona od príslušnej organizácie opätovne zahlasovali do určitého termínu. Vytvoril by sa jednoduchý formulár, s prehlásením o dodržaní minuloročného rozpočtu a zmenou ročníku podujatia, respektíve ročníka pri periodickej tlači. (Uvádžam príklad pre chorvátsku menšinu „31. Festival chorvátskej kultúry → 32. Festival chorvátskej kultúry“, „časopis HRVATSKA ROSA 2019 → časopis HRVATSKA ROSA 2020“ a pod.)

Stav národnostného školstva chorvátskej národnostnej menšiny

Príslušníci chorvátskej národnostnej menšiny nemali ani v rokoch 2019 a 2020 možnosť vzdelávať sa vo svojom materinskom jazyku na žiadnom type materských, základných a stredných škôl na Slovensku. Iba v prípade niektorých jednotlivcov z radov príslušníkov chorvátskej národnostnej menšiny, ich deti navštevujú základné školy v chorvátskych obciach v susednom Burgenlande, pričom treba poznamenať, že ide iba o jednotlivcov. Prvé kroky v tejto oblasti vzdelávania príslušníkov národnostných menšín na ZŠ boli uskutočnené v roku 2019. Za účasti splnomocnenca vlády SR, zástupcov MŠVVŠ SR, starostov jednotlivých chorvátskych obcí na Slovensku a predsedu CHKZS boli uskutočnené prvé stretnutia a realizácia tohto zámeru bola prerušená predovšetkým z dôvodu zlej epidemiologickej situácie na Slovensku a s tým spojenej komplikovanej situácie v samotnom školstve na Slovensku. Výučba na základných školách v susednom Rakúsku je v staro-chorvátskom jazyku tzv. *gradišćansko-hrvatski*, ktorý je aj materinským jazykom drvivej väčšiny príslušníkov chorvátskeho etnika na Slovensku.

Výučba spisovného chorvátskeho jazyka na stredoškolskej úrovni je možná na *Súkromnom Gymnáziu Žitavská 1 v Bratislave* a na vysokoškolskej úrovni na *Katedre slavistiky Univerzity Komenského v Bratislave*. Pre príslušníkov chorvátskej národnostnej menšiny (ide predovšetkým o deti a mládež) je organizovaná výučba spisovného chorvátskeho jazyka prostredníctvom lektora z Chorvátska. Výučba je raz za týždeň v každej obci, kde žijú Chorváti a je na dobrovoľnej báze pre záujemcov. Pedagóg pre túto výučbu je poskytovaný a finančne zabezpečovaný prostredníctvom Ministerstva školstva Chorvátskej republiky. Okrem toho sú v rámci menšiny organizované aj iné dobrovoľné druhy výučby chorvátskeho jazyka pre záujemcov, napr. v Devínskej Novej Vsi, v Jarovciach a v Chorvátskom Grobe.

Z uvedeného je zrejmé, že inštitucionálne zabezpečenie národnostného školstva pre príslušníkov chorvátskej národnostnej menšiny v ich materinskom jazyku na úrovni miestnej samosprávy, miestnej štátnej správy ani ústrednej štátnej správy nie je realizované.

V oblasti vzdelávania pedagógov chorvátskeho jazyka, ktorí vyučujú chorvátsky jazyk v rámci voľno-časových aktivít v jednotlivých obciach, sa každoročne realizujú semináre organizované inštitúciou *HRVATSKA MATICA ISELJENIKA* v Chorvátsku.

Prioritou ostáva zabezpečiť výučbu chorvátskeho jazyka záujemcom, a to v najvyššej možnej miere formou dobrovoľných kurzov, seminárov a sústrezení. Ďalej pokračovať aj s výučbou chorvátskeho jazyka u detí a mládeže inou formou, ako napríklad prostredníctvom projektu FPKNM *Medzinárodný letný tábor detí a mládeže v Chorvátsku*, ktorého sa aj v rokoch 2019 zúčastnilo cca. 80 detí a mládeže príslušníkov chorvátskej národnosti na Slovensku.

Prioritou, ktorá by pomohla udržať chorvátsku menšinu na Slovensku ako tradičnú jazykovú a kultúrnu komunitu je riešenie jej postavenia v oblasti používania jej staro-chorvátskeho a chorvátskeho jazyka. Ide predovšetkým o mestské časti Bratislava – Jarovce a Bratislava – Čunovo. Treba v tejto oblasti spomenúť, že v oblasti náboženskej a liturgie používanej v nej sú obe obce považované za dvojязыčné, čo znamená používanie slovenského a staro-chorvátskeho jazyka na rovnakej úrovni a v rovnakom množstve. Staro-chorvátsky jazyk používaný pri liturgii pochádza z 11.storočia a bol pôvodne písaný v hlaholike. Už len samotná skutočnosť používania tohto jazyka do dnes na Slovensku je jedinečná, nakoľko sa na území dnešného Chorvátska ani v okolitých krajinách nezachoval a je jedinečný a hodnotný, o čom svedčí aj prístup Rímsko-katolíckej cirkvi pri jeho používaní v rámci cirkevných obradov. Zaradenie spomenutých chorvátskych obcí do zoznamu dvojязыčných obcí by prispelo k zníženiu asimilácie chorvátskej minority na Slovensku, asimiláciou ktorej príde Slovensko o kultúrne dedičstvo a jeden staro-slovanský jazyk používaný touto skupinou obyvateľstva, ktoré pretrvávajú na území dnešného Slovenska nepretržite už od začiatku 16. storočia až do dnes.

Používanie jazyka chorvátskej národnostnej menšiny

Chorvátsky jazyk sa používa medzi príslušníkmi chorvátskej národnosti navzájom pri ich vzájomnej komunikácii. Ústna komunikácia bola obvyklá aj v rokoch 2019 a 2020, napríklad aj v ústnom styku na úrovni miestnych samospráv mestských častí Bratislava – Čunovo a Bratislava – Devínska Nová Ves, kde sú dlhodobo starostovia príslušníkmi chorvátskej národnosti a hovoria chorvátskym nárečím bežne používaným v obci. Chorvátčina sa bežne používa pri všetkých kultúrno-spoločenských podujatiach organizovaných chorvátskymi spolkami a CHKZS v obciach. Používanie chorvátskeho jazyka je bežné v náboženskom živote predovšetkým vo farnostiach Bratislava – Čunovo a Bratislava – Jarovce a od roku 2015 aj vo farnostiach v Chorvátskom Grobe a v Devínskej Novej Vsi, kde sú ešte dnes pravidelné sväté omše a obrady slúžené v staro-chorvátskom jazyku tzv. *gradišćansko-hrvatski*. Náboženská oblasť je posledným pravidelným miestom, kde príslušníci chorvátskej menšiny používajú svoj materinský jazyk bez obmedzení na všetkých úrovniach (modlitba, liturgia, spev a pod.), pričom v slovenskom jazyku je na príslušnom obrade iba kázeň, a to z dôvodu slovensky hovoriacich duchovných v obciach.

Chorvátčina sa na Slovensku v styku so štátnymi orgánmi nepoužíva. Jazyk sa používa iba v ústnej forme v niektorých hore uvedených obciach, v ktorých väčšina zamestnancov chorvátsky komunikuje. Napríklad z poslancov miestneho zastupiteľstva Bratislava – Čunovo chorvátčinu ovládajú všetci poslanci vrátane starostky.

V chorvátčine vychádza na Slovensku štvrť ročník *HRVATSKA ROSA* vydávaný CHKZS a distribuovaný miestnymi chorvátskymi spolkami. Na Slovensku je distribuovaný

chorvátsky týždenník z Burgenlandu *Hrvatske Novine* vydávaný v Eisenstadte a týždenník *Glasnik* vydávaný biskupským úradom v Eisenstadte.

RTVS vysielala *Chorvátsky národnostný magazín*, ktorý nie je vysielaný v pravidelných intervaloch, je vysielaný asi raz do roka. Rozhlasové vysielanie v chorvátskom jazyku je na území SR od roku 2015, a to *Chorvátsky magazín* vysielaný rádiom Patria. Niektorí príslušníci chorvátskej národnostnej menšiny prevažne v rakúskom pohraničí sledujú chorvátsky národnostný týždenník vysielaný ORF Burgenland *Dobar dan Hrvati* a každodenné chorvátske národnostné rozhlasové vysielanie Radia Burgenland. V rokoch 2019 a 2020 bol pravidelne vysielaný aj televízny týždenník *Mi Hrvati*, a to na stanici TA3. Išlo o projekt cezhraničnej spolupráce Rakúsko – Slovensko financovaný z fondov EÚ.

V sociálnej oblasti a zdravotníckych zariadeniach na Slovensku sa chorvátčina oficiálne nepoužíva. V jednotlivých obciach, v ktorých žijú príslušníci chorvátskej národnostnej menšiny v najväčšom množstve, nie sú zriadené domovy sociálnych služieb.

Prioritou je:

- zachovať používanie chorvátskeho jazyka pri cirkevných obradoch v spomenutých farnostiach, nakoľko predstavujú jedinú pravidelnú príležitosť pre používanie chorvátskeho materinského jazyka na verejnosti;
- v oblasti periodickej tlače zabezpečiť ďalšie vydávanie jediného na Slovensku vydávaného chorvátskeho štvrť ročníka *HRVATSKA ROSA*;
- v spolupráci s RTVS a za pomoci ÚSVNM dojednať pravidelné vysielanie *Chorvátskeho národnostného magazínu* na programe STV2 a *Chorvátskeho magazínu* na frekvencii Rádia PATRIA .

MAĎARSKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

Podpora kultúry maďarskej národnostnej menšiny²

Autor: Myrtil Nagy

1. Kultúrne inštitúcie

Kultúra Maďarov na Slovensku je množina materiálnych a duchovných hodnôt vytvorených Maďarmi a neskôr príslušníkmi maďarskej menšiny na Slovensku. Vnímať ju treba komplexne a v súvislostiach. Táto kultúra však môže existovať jedine v spoločenskom styku: kultúrne javy sa môžu rozvíjať a zachovať v styku s inými ľuďmi, v komunikácii a spätnej väzbe. Kultúra a komunikácia sú neoddeliteľné, komunikácia je nositeľom a šíriteľom kultúry. Vo všeobecnosti môžeme skonštatovať, že paleta organizácií venujúcich sa zachovaniu, rozvoju a sprostredkovaniu kultúry Maďarov na Slovensku je veľmi pestrá, pokrýva skoro všetky oblasti kultúry a umenia.

Počet inštitúcií, organizácií venujúcich sa priority oblasti kultúry maďarskej menšiny nie je známy. Ich počet sa dá určiť len približne, a to z ročných štatistických výkazov o kultúre národnostných menšín (vedeného Ministerstvom kultúry SR), z počtu uchádzačov o dotáciu z Fondu na podporu kultúry národnostných menšín (FPKNM). Ale aj tieto údaje sú diskutabilné, nakoľko nie každá organizácia sa uchádza každoročne o dotáciu.

V roku 2019 poskytlo súčinnosť v štatistickom zisťovaní kultúry národnostných menšín 699 subjektov maďarskej menšiny (výzvu na dodanie údajov k štatistike dostávajú organizácie, ktoré sa uchádzajú o dotáciu z FPKNM, alebo pred jeho vznikom v roku 2017 z ÚV SR). Za rok 2020 tento údaj nie je prístupný.

V roku 2019 sa o dotáciu z FPKNM uchádzalo 442 subjektov maďarskej menšiny, v roku 2020 ich bolo 441. Tiež sa nedá s istotou skonštatovať, že aktívnych, sústavnú činnosť vyvíjajúcich organizácií maďarskej menšiny je zhruba tých 440, ktoré sú podporené. Veľké množstvo miestnych kultúrnych organizácií, spolkov bez právnej subjektivity, ktoré sa neuchádzajú o granty a tak sa ani nedostávajú do spomínaných databáz, vyvíjajú pravidelnú činnosť, organizujú kultúrne podujatia pre miestne maďarské spoločenstvo, ich zdrojmi sú členské poplatky, finančná podpora od miestnej samosprávy, sponzorské dary atď. (Napríklad

² Zdroje:

<https://kultminor.sk/attachments/article/490/Audit%20a%20V%C3%BDro%C4%8Dn%C3%A1%20spr%C3%A1va%20FPKNM%202019.PDF>

<https://kultminor.sk/attachments/article/490/Audit%20a%20V%C3%BDro%C4%8Dn%C3%A1%20spr%C3%A1va%20FPKNM%202020.pdf>

https://www.rtvs.org/media/a542/file/item/sk/0002/rtvs_vyrocná_správa_2020_final.aYhH.pdf

https://www.rtvs.org/media/a542/file/item/sk/0002/rtvs_vyrocná_správa_2019_iii.oKxt.PDF

https://www.narodnostnemensiny.gov.sk/data/files/7609_hodnotiacia-sprava-vnmes-o-podpore-kultur-narodnosteho-skolstva-a-stave-pouzivania-jazykov-narodnostnych-mensin-2017--2018.pdf

<https://kultminor.sk/attachments/article/490/Audit%20a%20V%C3%BDro%C4%8Dn%C3%A1%20spr%C3%A1va%20FPKNM%202020.pdf>

<https://kultminor.sk/attachments/article/490/Audit%20a%20V%C3%BDro%C4%8Dn%C3%A1%20spr%C3%A1va%20FPKNM%202019.PDF>

<https://www.culture.gov.sk/ministerstvo/statistika-kultury/vysledky/statne-statisticke-zistovanie-v-oblasti-kultury-za-slovensku-republiku-za-rok-2019/>

https://www.culture.gov.sk/wp-content/uploads/2020/02/Aktualny-rocny-komponent-vyrocnaj-spravy-za-rok-2020_final.pdf

www.culture.gov.sk

Maďarský spoločenský a kultúrny zväz na Slovensku – Csemadok má 397 základných organizácií, z nich sa asi tretina uchádza o dotáciu z FPKNM, ale skoro všetky organizujú programy s cieľom budovania súdržnosti miestnej maďarskej komunity, posilnenia maďarského etnického cítenia.)

Rozdelenie maďarských kultúrnych organizácií podľa oblasti pôsobenia kvôli vyššie uvedeným skutočnostiam nie je možné. Približný odhad sa dá priblížiť databázou FPKNM podporených projektov, kde sa môžeme pozrieť na počet podporených projektov v jednotlivých programoch a podprogramoch.

Rok	2019	%	2020	%
Programy a podprogramy výziev FPKNM				
1.1 záujmová umelecká činnosť a voľnočasové aktivity	97	11,81	87	11,00
1.2 neprofesionálne umenie	235	28,62	262	33,12
1.3 vzdelávacie projekty	83	10,11	79	9,99
1.4 podpora výchovy a vzdelávania detí a mládeže v oblasti práv národnostných menšín	2	0,24	1	0,13
1.5 podpora vzdelávania dospelých a školenia v oblasti práv národnostných menšín	1	0,12	1	0,13
1.6 analytická, expertná a edičná činnosť v oblasti práv národnostných menšín	1	0,12	1	0,13
1.7 výskum kultúry, spôsobu života, histórie, jazyka a identity príslušníkov menšín	37	4,51	34	4,30
1.8 zahraničné kultúrne aktivity a medzinárodné kultúrne aktivity	17	2,07	8	1,01
2.1 literárna činnosť	35	4,26	41	5,18
2.2 periodická tlač	22	2,68	20	2,53
2.3 neperiodická tlač	50	6,09	66	8,34
2.4 elektronické médiá	57	6,94	40	5,06
3.1.1 tvorba a uvedenie javiskového diela – divadlo	38	4,63	44	5,56
3.1.2 divadelné prehliadky, festivaly a súťaže	6	0,73	8	1,01
3.1.3 divadelné aktivity	14	1,71	9	1,14
3.1.4 medzinárodné divadelné mobility a prezentácie	0	0,00	1	0,13
3.2.1 tvorba a šírenie hudobného diela	23	2,80	13	1,64
3.2.2 hudobné festivaly, súťaže a koncerty	27	3,29	23	2,91
3.2.3 hudobné aktivity	0	0,00	0	0,00
3.2.4 medzinárodné hudobné mobility a prezentácie	0	0,00	0	0,00
3.3.1 tvorba a uvedenie javiskového diela – tanec	23	2,80	13	1,64
3.3.2 tanečné prehliadky, festivaly a súťaže	3	0,37	2	0,25
3.3.3 tanečné aktivity	1	0,12	0	0,00
3.3.4 medzinárodné tanečné mobility a prezentácie	0	0,00	0	0,00
3.4 výtvarné umenie	30	3,65	27	3,41
3.5 audiovizuálne umenie	19	2,31	11	1,39

Aj keď sa nie všetky organizácie uchádzajú o grant z FPKNM, percentuálne rozloženie pravdepodobne kopíruje zastúpenie organizácií podľa oblasti pôsobenia všeobecne. Môžeme teda skonštatovať, že väčšina organizácií venujúcich sa kultúre Maďarov

na Slovensku pôsobí v oblasti neprofesionálneho amatérskeho umenia, t. j. folklórne súbory a skupiny, spevácke, hudobné, divadelné, bábkové súbory, v tomto podprograme sa uchádzajú o grant aj festivaly a súťaže, ktoré sú tiež zamerané na neprofesionálne umenie prevedené na javisku.

Ďalšou silne zastúpenou oblasťou sú organizácie aktívne v organizovaní záujmovej umeleckej činnosti a voľnočasových aktivít (s cieľovou skupinou prevažne deti a mladí ľudia) a vzdelávacích akcií (vzdelávanie prevažne v oblastiach vymenovaných pri podprograme 1.1 a tiež s primárnou cieľovou skupinou mladšej generácie).

Silné zastúpenie, okolo 6%, má vydávanie periodickej a neperiodickej tlače (vydávanie diel menšinových autorov, prekladová literatúra) a elektronické médiá (prevažne projekty rozvoja vlastnej domovskej stránky, menej tvorba nových obsahov).

Oproti ostatným národnostným menšinám, je značne zastúpená oblasť výskumu kultúry, spôsobu života, histórie, jazyka a identity maďarskej menšiny. Výskum kultúrnych, sociologických, pedagogických, legislatívnych, štatistických, demografických, politologických a ďalších problematik histórie a súčasnosti maďarskej menšiny a vedecké skúmanie interdisciplinárnych súvislostí dáva stabilnú bázu pre určenie krátkodobých a dlhodobých cieľov rozvoja maďarskej menšiny na Slovensku.

2. Štruktúra systému národnostných inštitúcií

2.1 Profesionálne telesá v zriaďovateľskej pôsobnosti VÚC a MK SR:

Divadlo Thália, Košice tvorí a verejne predvádza divadelné predstavenia pre mládež a dospelého diváka v maďarskom jazyku na domácej scéne v rámci Slovenska a v zahraničí s dôrazom na všetky formy a žánre klasického, moderného a alternatívneho umenia. Tiež sprostredkúva kultúrno-spoločenské podujatia výkonných umelcov a umeleckých kolektívov vo svojom sídle a mimo neho. Ide o najsevernejšie maďarskojazyčné kamenné divadlo v Európe. Svojou činnosťou pokrýva celé južné Slovensko, kde aj odohráva najviac svojich predstavení. Je držiteľom titulu “inštitúcia národného významu”, čo umožňuje aj priame financovanie materskou krajinou.

Divadlo Thália Színház v roku 2019 získalo dve významné ocenenia: Cenu Imre Madácha od Nógrád Megye (Nógrádská župa) za obrovský prínos v kultúrnom živote župy a Cenu Zoltána Kallósa za dlhoročnú kvalitnú prácu vykonanú v prospech Maďarov žijúcich mimo územia Maďarska. Rok 2020 bol aj v prípade Divadla Thália Színház nepriaznivo poznačený pandemiou, t. j. divadlo zaznamenalo minimálny počet predstavení, minimálne príjmy.

Divadlo Thália Színház je v zriaďovateľskej pôsobnosti Košického samosprávneho kraja (KSK), je teda de jure krajské divadlo, ale v priemere hrá 45% svojich predstavení mimo hraníc KSK, čiže na území všetkých samosprávnych krajov, a aj v zahraničí. Financuje ho však KSK, čo je značne poddimenzované pre divadlo celoslovenského a medzinárodného významu.

Jókaiho divadlo v Komárne – Komáromi Jókai Színház je divadlo maďarskej národnostnej menšiny v Komárne. Popri divadle Thália v Košiciach je jedným z dvoch divadiel hrajúcich v maďarskom jazyku pôsobiacich na Slovensku. Ako nástupca Maďarského oblastného divadla

(Matesz), založeného v roku 1952, hrá dôležitú úlohu vo verejnom vzdelávaní Maďarov na Slovensku. Pod súčasným názvom pôsobí od roku 1990. Zriaďovateľom divadla je Nitriansky samosprávny kraj. Základným poslaním Jókaiho divadla v Komárne ako kultúrnej a umeleckej ustanovizne je vytváranie podmienok na vznik a verejné šírenie divadelných diel a napomáhanie rozvoju divadelného života s osobitným zreteľom na zvyšovanie kultúrnej úrovne života občanov maďarskej národnosti. Divadlo má od mája 2020 nového riaditeľa v osobe Mgr. Art. Tomáša Gála.

Divadlo zápasí s podobnými problémami ako košické Divadlo Thália: ide tiež o divadlo s celoslovenskou aj medzinárodnou pôsobnosťou, ale nedostatočným krajským financovaním.

V roku 2020 sa kvôli pandémie aj komárňanskému divadlu značne znížil počet predstavení (41 na domácej scéne a 8 na zájazdoch) aj premiér (2). V roku 2019 divadlo odohralo 135 predstavení z vlastného repertoáru, našťudovalo 5 nových diel.

Tanečné divadlo Ifjú Szivek je jediné profesionálne teleso tradičného tanca a hudby. Od 1. januára 2017 je v zriaďovateľskej pôsobnosti Ministerstva kultúry SR.

Ifjú Szivek je jednou z najvýznamnejších umeleckých dielní maďarského folklórneho hnutia a umeleckého života Maďarov na Slovensku. Najväčším prínosom telesa je prezentácia tradičnej hudobnej a tanečnej kultúry strednej Európy prostredníctvom divadelných predstavení doma i v zahraničí. Významnú časť práce venuje divadelnému spracovaniu tradičného ľudového tanca a ľudovej hudby Maďarov na Slovensku. Okrem scénickej tvorby a predstavení sa tanečné divadlo aktívne zúčastňuje na organizovaní a uskutočnení mnohých celoslovenských podujatí folklórneho hnutia. Náplň jeho činnosti je rozšírená aj o archivovanie a spracovávanie terénnych folklórnych výskumov z 20. storočia.

Múzeum kultúry Maďarov na Slovensku je špecializované múzeum SNM s celoštátnou pôsobnosťou, ktoré sa zameriava na dejiny a kultúru Maďarov na Slovensku. Poslaním múzea je cieľavedomé získavanie, ochraňovanie, vedecké a odborné spracovávanie a sprístupňovanie múzejných zbierok a fondov dokladajúcich dejiny a vývoj hmotnej a duchovnej kultúry maďarského etnika na Slovensku. Múzeum sídli v priestoroch Brämerovej kúrie na Žižkovej ulici č. 18 v Bratislave. Vysunuté expozície má múzeum v Dolnej Strehovej a v Sklabinej. V Pamätnom dome Kálmána Mikszátha v Sklabinej je zriadená stála expozícia o živote a diele spisovateľa Kálmána Mikszátha. V Kaštieli Imre Madácha v Dolnej Strehovej žil a tvoril autor diela *Tragédie človeka*. Dodnes je tu k nahliadnutiu básnikova pracovňa, kde vznikala podstatná časť jeho literárnej tvorby. Nájdeme tu kusy nábytku, ktoré používal a ktoré sú späté s jeho životom. Múzeum v januári 2019 prevzalo do správy Pamätnú izbu Sándora Máraiho, ktorá je venovaná životu a dielu spisovateľa.

2.2 Najvýznamnejšie mimovládne neziskové organizácie (MNO) s celoslovenskou pôsobnosťou:

Maďarský spoločenský a kultúrny zväz na Slovensku – Csemadok je najväčšou MNO maďarskej menšiny na Slovensku. Založený bol v roku 1949 a počas niekoľkých rokov vybudoval svoju sieť základných organizácií. Do roku 1995, kedy mu bola odňatá účelová štátna finančná podpora, vyvíjal širokospektrálnu, odbornú činnosť skoro vo všetkých

oblastiach spoločenského a kultúrneho života. V súčasnosti má 397 základných organizácií a okolo 53 000 zaregistrovaných členov. Organizuje osvetovú a kultúrnu činnosť, rozvíja jazykovú kultúru Maďarov na Slovensku, obhajuje ich záujmy, zaujíma stanoviská k aktuálnym a spoločenským otázkam.

Poslaním **Zväzu skautov maďarskej národnosti** so sídlom v Dunajskej Strede je prispieť k plnému rozvoju maďarskej mládeže na Slovensku a jej príprave na plnohodnotný život v duchu náboženskej morálky. V rokoch 2019 a 2020 pracoval s 45 oddielmi. V roku 2019 mal zväz cca. 120 miestnych, regionálnych a celoslovenských podujatí. Kvôli pandémie sa jeho činnosť v roku 2020 vo veľkej miere presunula do online priestoru.

Ďalšími významnými organizáciami s celoslovenskou pôsobnosťou sú **Zväz maďarských pedagógov na Slovensku** (odborná organizácia na ochranu záujmov, rozvoj maďarských škôl a pedagógov), **Zväz maďarských rodičov na Slovensku** (s poslaním podporovania výchovy a výučby v maďarskom materinskom jazyku združujúci 340 dcérskych organizácií), **Študentská sieť** (cieľom združenia je ochrana záujmov, rozvoj vedomostí a koordinácia činností maďarských vysokoškolských študentov).

Odborné a výskumné organizácie:

Poslaním **Maďarského osvetového inštitútu na Slovensku n. o.** je rozvoj, ochrana a motivácia na udržanie maďarskej identity pomocou odborného-metodickej činnosti v oblasti tradičnej kultúry. Organizuje výskumy, školenia, semináre, súťaže v oblasti tradičnej materiálnej aj duchovnej kultúry, buduje databázu kultúrnych hodnôt Maďarov na Slovensku.

Fórum inštitút pre výskum menšín je mimovládna organizácia zaoberajúca sa právami, právnym a sociálnym postavením a históriou národnostných menšín žijúcich na Slovensku. Zbiera, skúma a zverejňuje podrobné a komplexné údaje o národnostných menšinách na Slovensku, najmä o histórii, sociálnej štruktúre, demografii, životných podmienkach a tradíciách maďarskej menšiny.

Občianske združenie Tanečné fórum je odborná organizácia folklórnych súborov Maďarov na Slovensku. Cieľom združenia je rozvoj javiskového folklórneho hnutia, poskytnutie odborného zázemia a ochrana záujmov svojich členov.

Spolok maďarských knihovníkov na Slovensku podporuje odborný rast svojich členov a rozvíja knihovnícku činnosť knižníc na južnom Slovensku.

2.3 RTVS – vysielanie v maďarskom jazyku

Výrobu a vysielanie programu zabezpečuje samostatná Sekcia národnostného vysielania so samostatným výrobným rozpočtom, ktorá má 4 organizačné jednotky – redakcie: Rádio Patria - redakcia maďarského vysielania, Rádio Patria – redakcia národnostného vysielania Košice, Redakcia národnostného vysielania RTVS Bratislava a Redakcia národnostného vysielania RTVS Košice.

V rámci maďarského televízneho vysielania v roku 2019 odvysielala programová služba Dvojka 195 dielov sedemminútovej spravodajskej relácie *Správy-Hírek*, 40 dielov národnostného magazínu *Sme doma* v maďarčine. Po rokoch, počas ktorých malo národnostné

vysielanie počas letných mesiacov prázdniny, sa prvýkrát dostali do vysielania maďarské magazíny aj počas leta (v auguste boli odvysielané 4 diely). Špeciálne magazíny boli monotematické a venovali sa aktuálnemu dňaniu, dôležitým podujatiam, boli odvysielané dokumentárne programy s historickou tematikou maďarskej menšiny (napr. dokumentárne filmy z dielne Fórum inštitútu). Tieto informácie sa vzťahujú aj na rok 2020.

Komplexná správa o národnostnom vysielaní od vzniku RTVS po súčasnosť, ktorá bola predložená Rade RTVS v auguste 2020, detailne rozpisuje situáciu národnostných redakcií a programov a poukazuje najmä na nasledujúce fakty:

- Národnostné vysielanie nie je skanzenové a romanticko-kulturizujúce vysielanie, ale reflexný priestor národnostných spoločenstiev presne podľa potrieb jednotlivých národnostných menšín;
- Prechod od skanzenového postoja k plnohodnotným, súčasným, a spoločnosťou zaujímavým témam prináša väčšiu sledovanosť a väčší dosah vysielania;
- Rozvoj rozhlasového vysielania a šírenia programu dosiahol svoje mantinely – program nie je kam rozširovať, kým bude na Slovensku dominovať analógové šírenie rozhlasového vysielania;
- Televízne vysielanie je vzhľadom na pomer počtu príslušníkov národnostných menšín v rámci obyvateľstva SR značne poddimenzované a jeho rozvoj úzko súvisí so systémovým riešením financovania verejnej služby ako takej;
- Aj v prípade vyriešenia financovania rozšírenej ponuky národnostného vysielania zostáva otvorený problém reálneho vysielacieho času (aj) pre národnostné menšiny v prípade, že RTVS nevie vytvoriť samostatnú programovú službu vysielajúcu športové eventy a prenosy, ktoré mnohokrát zasiahli do vysielacích časov národnostných programov;
- V národnostnom vysielaní sa neodráža moment modernizácie distribúcie obsahov pomocou internetu, čím sa pre verejné vysielanie v národnostných jazykoch znižuje dosah na mladých a najmladších divákov a poslucháčov, socializovaných na spotrebiteľské návyky na mediálne obsahy šírené online.

2.4 Vydavateľstvá

Po roku 1989 zanikol systém štátom podporovaného vydávania kníh a novovzniknuté vydavateľstvá sa usilovali prežiť z vlastných príjmov a štátnych dotácií a zahraničných grantov. Situácia maďarských vydavateľstiev (do roku 2015 ich bolo cca. 10) sa výrazne zhoršila v roku 2015, kedy vstúpil do platnosti zákon štátnej pomoci, ktorú je možné čerpať počas troch rokov súhrne vo výške 200 000 eur pre jednu organizáciu (tzv. de minimis), kvôli ktorému množstvo z nich už nemohlo žiadať o štátnu subvenciu. Mnoho vydavateľstiev sa pretransformovalo na občianske združenia, alebo zaniklo. Mnoho autorov sa pokúša o súkromné vydávanie a propagáciu svojich diel.

V roku 2019 a 2020 sa o dotáciu z FPKNM uchádzalo len 4-5 vydavateľstiev, ostatné žiadosti o podporu vydávania literatúry podali samotní autori alebo občianske združenia.

Periodiká

V rámci štatistického zisťovania kultúry národnostných menšín maďarské spravodajské jednotky uviedli, že v roku 2019 vydali 30 titulov periodickej tlače v náklade

spolu 87.872 na jedno číslo s počtom spolu 642 za rok. V tomto roku bolo na vydávanie periodík vynaložených 427 646,00 eur. V roku 2020 bolo vydaných 75 titulov v náklade 70.065 na 1 číslo, spolu 569 za rok, pričom suma vynaložená na vydanie bola spolu 375 407,00 eur.

Medzi najvýznamnejšie periodiká patrí jediný maďarský denník na Slovensku *Új Szó* a týždenníky *Vasárnap* (vydávané Duel-Press s. r. o.) a *Magyar7* (nadácia Pro Media). Tak, ako je mimoriadne pestrá paleta maďarských inštitúcií a organizácií, aj periodiká vydávané v maďarskom jazyku pokrývajú skoro všetky oblasti spoločenského života. Najznámejšie periodiká: *Carissimi* (OZ Carissimi) – starostlivosť o sociálne slabšie a zraniteľné skupiny, *Katedra* (Nadácia Katedra) – odborný časopis pre pedagógov, *Tücsök* (Spolok Madách) a *Kabóca* (Anser) – časopisy pre deti, *Irodalmi Szemle* (Spolok Madách) a *Kalligram* (OZ Kalligram) – literárne časopisy, *Új Nő* (Amade) – magazín pre ženy, *Vadalma* (Sine Metu) – študentský denník Gombaseckého tábora, *Remény* (Glória) – časopis maďarských katolíkov, *Jó Gazda* (Agrárgazda) – odborný mesačník pre agropodnikateľov, poľnohospodárov, záhradkárov a chovateľov, Fórum *Társadalomtudományi Szemle* (Fórum inštitút pre výskum menšín) – zborník výsledkov spoločenskovedných výskumov, *Csallóköz* (Regioport) – týždenník o dianiach na Žitnom ostrove.

Čoraz väčší priestor sa dostáva aj internetovým médiám a portálom na mediálnom trhu. Okrem webových stránok vyššie spomenutých médií sú to napr. *bumm.sk*, *felvidek.ma*, *parameter.sk*, *dunszt.sk*, *atempo.sk* a dve internetové televízie *hirek.sk* a *televizio.sk*.

2.5 Regionálne a miestne organizácie

Organizácie vyvíjajúce aktivity v oblasti rozvoja kultúry Maďarov na Slovensku zriadené VÚC, mestami a obcami, ktoré nie sú prioritne menšinové, ale svojou činnosťou sú zamerané aj na maďarskú menšinu ako knižnice, regionálne osvetové strediská, mestské kultúrne strediská, sú:

1. Knižnice (obecné, mestské, regionálne) na južnom Slovensku okrem základného poslania zastávajú dôležitú úlohu vo výchove mladej generácie k láske k maďarskej literatúre. Najaktívnejšie knižnice organizujúce programy s pridanou hodnotou: *Žitnoostrovská knižnica v Dunajskej Strede*, *Knižnica Józsefa Szinnyeiho v Komárne*, *Knižnica Antona Bernoláka v Nových Zámkoch*, *Knižnica Mateja Hrebandu v Rimavskej Sobote*, *Verejná knižnica Jána Bocatia v Košiciach* a *Mestská knižnica Zsigmonda Zalabaiho v Šamoríne*.
2. Regionálne osvetové strediská na južnom Slovensku okrem koordinácie podujatí, postupových regionálnych kôl súťaží Národného osvetového centra vykonávajú aj vlastnú činnosť. Podujatia, ktorých cieľovou skupinou je vyslovene maďarské obyvateľstvo organizujú s malými výnimkami len zriedkavo, čoho dôvodom je, že podujatia a kultúrne aktivity si maďarské organizácie usporadúvajú sami, naplňajú svojou činnosťou poslanie regionálnych osvetových stredísk. Zaujímavé je, že spomedzi južných regionálnych osvetových stredísk (so sídlom v Galante, Dunajskej Strede, Nových Zámkoch, Komárne, Rožňave, Moldave nad Bodvou, Kráľovskom Chlmci a Trebišove) majú maďarskú jazykovú verziu webového sídla *Žitnoostrovské osvetové stredisko v Dunajskej Strede*, *Regionálne osvetové stredisko v Komárne*, *Kultúrne centrum Údolia Bodvy a Rudohoria v Moldave nad Bodvou* a *Kultúrne*

centrum Medzibodrožia a Použia v Kráľovskom Chlmci. Tieto regionálne osvetové strediská vyvíjajú veľmi aktívnu činnosť aj v prospech maďarskej menšiny.

3. Mestské kultúrne strediská (MKS), miestne kultúrne domy sú veľmi dôležitými organizátormi kultúrneho života maďarskej menšiny. Okrem toho, že sami organizujú aktivity, podujatia, manažujú kultúrne projekty, tiež poskytujú svoje priestory, infraštruktúru, ľudské zdroje na realizáciu kultúrnych programov iných organizácií. Najaktívnejšie MKS sú v Šamoríne, Dunajskej Strede, Komárne, Štúrove, Fiľakove, Tornale.
4. Múzeá, miestne domy tradičnej kultúry na južnom Slovensku, spracúvajú miestnu a regionálnu kultúru, históriu a realizujú vzdelávacie projekty pre mladých ľudí s cieľom oboznámiť ich s miestnou históriou, národopisom a tým upevniť a rozvíjať ich identitu.

3. Hlavné, najdôležitejšie kultúrne aktivity, podujatia a výstupy v oblasti kultúry maďarskej národnostnej menšiny

3.1. Folklor

Celoštátny folklórny festival – Želiezovce je organizovaný základnou organizáciou Csemadok v Želiezovciach v spolupráci s množstvom MNO. Je to najväčší folklórny festival maďarskej menšiny s 55 ročnou tradíciou. Od roku 2019 má status festivalu CIOFF (International Council of Organizations of Folklore Festivals and Folkart).

Purpurová ruža – Dunajská Streda, celoslovenská súťažná prehliadka speváckych skupín, ľudových a gitarových kapiel, sólistov ľudového spevu organizovaná Maďarským osvetovým inštitútom s dvojročnou periodicitou.

Celoslovenská prehliadka gitarových súborov – Nesvady, organizovaný je Maďarským osvetovým inštitútom.

Súťaž v prednese ľudových rozprávok Arnolda Ipolyiho – Rožňava, v roku 2019 organizovaná Maďarským osvetovým inštitútom, v roku 2020 sa kvôli pandémie neuskutočnila.

Súťaž detských folklórnych súborov – Fiľakovo v roku 2019 organizovaná Fondom kultúry n. f. (pod odborným manažmentom Tanečného divadla Ifjú Szivek). V roku 2020 sa kvôli pandémie neuskutočnila.

Súťaž folklórnych súborov – Komárno, v roku 2019 organizovaná občianskym združením Tremolo (pod odborným manažmentom Tanečného divadla Ifjú Szivek). V roku 2020 sa kvôli pandémie neuskutočnila.

Stretnutie milovníkov tanečného folklóru – Dunajská Streda organizované Tanečným fórom sa v roku 2020 kvôli pandémie uskutočnilo online.

3.2 Hudba

Znejúca pieseň – súťaž detských speváckych zborov – Nové Zámky, organizovaná Oblastným výborom Csemadok Nové Zámky s trojročnou periodicitou, sa realizovala v roku 2019.

Kodályove dni – súťaž speváckych zborov – Galanta organizovaná Oblastným výborom Csemadok Galanta s trojročnou periodicitou sa mala realizovať sa v roku 2020, ale kvôli pandémie bola presunutá na rok 2021.

Klavírna súťaž Pála Kadosu – Levice organizovaná Oblastným výborom Csemadok Levice, Spoločnosťou maďarských priateľov hudby na Slovensku a ZUŠ v Leviciach s dvojročnou periodicitou sa organizovala v roku 2019. Cieľovou skupinou sú deti a mladí ľudia.

Medzinárodná husľová súťaž Zoltána Kodályya – Galanta organizovaná Oblastným výborom Csemadok Galanta sa v roku 2020 kvôli pandémie nerealizovala. Súťaže sa zúčastňujú deti od 9 do 18 rokov.

3.3 Javiskové formy a prednes

Podunajská jar – Dunajská Streda, celoštátna prehliadku detských bábkarských a divadelných súborov, bola v roku 2019 organizovaná Maďarským osvetovým inštitútom. V roku 2020 sa kvôli pandémie nekonala.

Jókaiho dni – Komárno je celoslovenský festivalom – súťažou maďarských amatérskych a študentských divadelných súborov na Slovensku. V roku 2019 sa konal už 56. ročník festivalu, v roku 2020 sa kvôli pandémie nekonal. Organizátorom je organizácia Jókaiho dni v Komárne n. f.

Celoslovenská súťaž amatérskych divadiel Béni Egressyho – Buzica a Moldava nad Bodvou, každoročne organizovaná súťaž dedinských ochotníckych divadelných súborov, folklórnych a estrádnych skupín zo Slovenska, hlavným organizátorom je Oblastný výbor Csemadoku Košice-okolie. V roku 2020 sa kvôli pandémie nerealizoval.

Celoslovenská súťaž Mihályya Tompu – Rimavská Sobota, každoročne organizovaná celoslovenská súťaž v umeleckom prednese poézie a prózy, spievaných básní, divadiel poézie. Organovaný je Oblastným výborom Csemadok Rimavská Sobota. V roku 2020 sa kvôli pandémie nekonal.

3.4 Multizánrové festivaly

Gomasecký tábor – Gombasek, spoločensko-umelecký tábor pre mladých ľudí, ktorý v sebe zahŕňa hudobné a zábavné aktivity, folklórne dielne a koncerty, neformálne vzdelávanie, besedy na aktuálne verejno-spoločenské témy. Organizovaný je občianskym združením Sine Metu.

Jurtové dni – Dolné Saliby, regionálny festival kultúry a letná univerzita organizovaná Klubom voľného času Dolné Saliby. V roku 2020 sa neuskutočnili.

3.5 Nadregionálne vzdelávacie a kultúrne tábory

Výtvarný tábor Károlya Harmosa, Komárno (Zväz maďarských pedagógov na Slovensku), *Celoštátny recitačný tábor*, Komárno (Zväz maďarských pedagógov na Slovensku), *Tábor mladých spisovateľov* (Spoločnosť maďarských spisovateľov na Slovensku), *Medzibodrožská umelecká dielňa* (OZ Botorkáló), *Majstrovské kurzy komornej hudby*, Komárno (Camerata Comorra), *Folklórny tábor Szótttes*, Dolné Obdokovce (Komorný folklórny súbor Szótttes), *Folklórny tábor Ilosvai*, Krásnohorská Dlhá Lúka (Folklórny súbor Ilosvai), *Remeselnický tábor v Krásnohorskej Dlhej Lúke* (Združenie gemerských remeselníkov), *Letný tábor ľudovej hudby*, Búč (OZ Figur).

4. Finančné a nefinančné zdroje podpory pre kultúru maďarskej národnostnej menšiny

4.1 Štátny rozpočet

Fond na podporu kultúry národnostných menšín:

V roku 2019 FPKNM poskytol po druhýkrát finančné prostriedky na podporu zachovania, vyjadrenia, ochrany a rozvoja identity a kultúrnych hodnôt národnostných menšín, výchovy a vzdelávania k právam osôb patriacich k národnostným menšinám a zabezpečenia interkultúrneho dialógu.

Podporná činnosť FPKNM v rokoch 2019 a 2020 v číslach pre maďarskú menšinu:

	2019	2020
Počet žiadateľov organizácií o dotáciu	442	441
Počet žiadateľov osôb o štipendium	73	202
Výška financií určená na podpornú činnosť	4.028.000,00€	4.028.000,00€
Výška reálne rozdelených dotácií	3.951.431,00€	4.106.723,00€
Prerozdelenie finančných prostriedkov medzi jednotlivými oblasťami		
A – kultúrno-osvetová činnosť a vzdelávacie činnosti, veda a výskum	35%	36%
B – literárna, nakladateľská a vydavateľská činnosť		
C - divadelné, hudobné, tanečné, výtvarné a audiovizuálne umenie	30%	30%
	35%	34%
Počet podaných projektov	1.044	1.048
Počet podporených projektov	808	791
Počet uzavretých zmlúv	794	736
Výška vrátených financií z podporených, ale nezrealizovaných resp. čiastočne realizovaných projektov	Údaj nebol k dispozícii	367.820,00€

Problémy, ktoré na začiatku fungovania FPKNM boli zaznamenané (napr. zdĺhavý proces hodnotenia projektov a s tým súvisiace neskoré prevedenie dotácie na účet žiadateľa, tiež prebyrokratizovaný proces zabezpečenia potrebných potvrdení k uzatvoreniu zmluvy atď.), sa sčasti odstránili. Žiadatelia sa už naučili narábať s elektronickým systémom, elektronické vyúčtovanie sa oproti roku 2018 výrazne zjednodušilo, v roku 2020 sa administrácia žiadostí výrazne zrýchlila a tým pádom sa aj rozhodnutia riaditeľa o podporení projektov objavili v prvom polroku. Novým problémom pri zabezpečení potvrdení k uzatvoreniu zmluvy je, že FPKNM nevie otvárať dokumenty s elektronickým podpisom, čo znamená ďalšiu záťaž pre žiadateľov.

Fond na podporu umenia

Fond na podporu umenia je verejnoprávna inštitúcia zabezpečujúca podporu umeleckých aktivít, kultúry a kreatívneho priemyslu. Fond nahrádza podstatnú časť dotačného systému ministerstva kultúry a je nezávislý od ústredných orgánov štátnej správy, pričom jeho hlavným poslaním je podpora „živého“ umenia a kultúry. Poskytuje finančné prostriedky najmä na tvorbu, šírenie a prezentáciu umeleckých diel; podporu medzinárodnej spolupráce; na vzdelávacie programy v oblasti umenia, kultúry a kreatívneho priemyslu; na

štipendiá pre fyzické osoby, ktoré sa tvorivo, či výskumne podieľajú na rozvoji umenia a kultúry.

Fond má zvláštny program podporujúci kultúrne centrá, kde sa o dotáciu uchádzajú aj kultúrne strediská a domy z južného Slovenska, beneficiarmi ich projektov sú aj občania maďarskej národnosti. Vo všeobecnosti sa v rámci výziev Fondu o dotáciu uchádzajú aj organizácie s projektmi z južného Slovenska.

4.2 Regionálne a miestne zdroje

Vyššie územné celky majú svoje vlastné grantové schémy na podporu kultúry. U všetkých VÚC, do ktorých geograficky spadajú aj kultúrne organizácie maďarskej menšiny (Trnava, Nitra, Banská Bystrica, Košice), sa tieto uchádzali o podporu a ich projekty boli aj podporené.

Samosprávy na južnom Slovensku tiež v rámci svojich možností podporujú kultúrne aktivity vo svojich obciach. Väčšie samosprávy majú vytvorenú zvláštnu schému a na základe každoročnej výzvy podporujú projekty z oblasti miestnej kultúry.

4.3 Podpora z materskej krajiny

Na podpore kultúry maďarskej menšiny na Slovensku sa vo významnej miere podieľa aj Maďarsko a to cez rôzne štátne fondy a nadácie.

Nemzeti Kultúrális Alap (Národný kultúrny fond) financuje projekty cez rôzne profesijné kolégiá a cez ministerské rozhodnutia. Je najväčším fondom a podporuje predovšetkým domáce organizácie, ale vo výnimočných prípadoch aj organizácie zahraničných Maďarov.

Bethlen Gábor Alap (Fond Gábora Bethlena) je fond zriadený vyslovene na podporu organizácií zahraničných Maďarov s cieľom uplatnenia sa jedincov a spoločností v rodnej krajine, zachovanie kultúry, duchovného a materiálneho rozvoja Maďarov žijúcich mimo hraníc Maďarska. K dosiahnutiu týchto cieľov prevádzkuje aj kancelárie v okolitých štátoch, kde je žije maďarská menšina (u nás v Komárne). Na základe dostupných informácií Fond v roku 2019 podporil organizácie na Slovensku sumou cca. 347 400 eur a v roku 2020 sumou 850 000 eur.

Csoóri Sándor Alap (Fond Sándora Csoóriho) bol založený v roku 2018 s cieľom podporiť komunitné projekty domácich, menšinových organizácií a organizácie zahraničných Maďarov z oblasti tradičnej ľudovej kultúry. Granty u nás poskytuje detským a dospeláckym folklórnym súborom, ľudovým speváckym skupinám, folklórnym skupinám, kapelám, zvláštne grantové kolo má pre hudobné dielne a tanečné domy. V roku 2019 podporil maďarské organizácie na Slovensku sumou cca. 360 000 eur a v roku 2020 sumou 260 000 eur.

Cieľom **Teleki László Alapítvány (Nadácia Lászlóa Telekiho)** je výskum, ochrana kultúrnych hodnôt Maďarov, skúmanie spoločenských procesov strednej a východnej Európy, budovanie medzinárodných spoluprác so zvláštnym zreteľom na ochranu ľudských práv. V rokoch 2019 a 2020 na Slovensku finančne veľmi pomáhala rekonštrukciám starých kostolov a kultúrnych pamiatok, na ktoré sa žiaľ domáce finančné riešenia nenašli. Okolo 40 kostolom a kultúrnych pamiatkam sa dostalo značnej finančnej pomoci a podarilo sa vrátiť ich

dávnu krásu. Sumou 8 728 257 eur prispela k obnove rodného domu a renesančnému kaštielu Františka II. Rákócziho v Borši.

Maďarská vláda sa cez Ministerstvo ľudských zdrojov značnou sumou podieľala aj na Programe obnovy materských škôl, v rámci ktorej vybudovala množstvo materských škôl a jaslí a obnovila staré budovy materských škôl na južnom Slovensku.

4.4 Zdroje z EÚ a iné zahraničné zdroje

Mieru a výšku financií pochádzajúcich z európskych a iných zahraničných zdrojov, ktorými boli kultúrne inštitúcie a organizácie podporené v rokoch 2019-20, je veľmi ťažké určiť, nakoľko neexistuje sumarizujúci výkaz. V rámci štatistického zisťovania kultúry národnostných menšín organizácie, ktoré poskytli súčinnosť, uviedli, že v roku 2019 zo zahraničných zdrojov získali financie v objeme 1 125 801 eur a v roku 2020 1 002 492 eur. Finančné príspevky, ktoré získali subjekty pôsobiace v oblasti menšinovej kultúry vo forme či už sponzorských príspevkov alebo grantov a ktoré subjekty uviedli vo výkazoch štátneho štatistického zisťovania, sa nedajú priamo overiť. Tieto údaje organizácie uvádzajú dobrovoľne. Navyše v prípade maďarskej menšiny ide vo väčšine o zdroje z materskej krajiny.

5. Najvýznamnejšie problémy a možné riešenia

Asi najvážnejším problémom v súčasnosti je, že diskusia o definovaní pojmu „kultúra maďarskej menšiny na Slovensku“ stále nie je uzavretá. Stále pretrváva „dedičstvo“ ideologickej a žánrovej definície menšinovej kultúry, ktorá (vnímateľný rozpor vidieť napr. aj v reakciách na rozhodnutia o rozdelení dotácií FPKNM tradičné vs. moderné vnímanie menšinovej kultúry) je oveľa silnejšie zastúpená než súčasne vnímaná moderná kultúra. (Např. komorný orchester so sídlom na južnom Slovensku, ktorého členovia sú síce maďarskej národnosti, ale hrajú diela svetových majstrov, sa považuje za predstaviteľa menšinovej kultúry alebo kultúry bez nánosu menšinovej kategorizácie?) Bez tejto definície je veľmi ťažké skúmať, adekvátne podporovať a interpretovať kultúru maďarskej menšiny na Slovensku.

Tiež veľkým problémom pri financovaní kultúry je, že prevláda tzv. projektová podpora. Väčšie organizácie sa nemôžu uchádzať o podporu svojej činnosti (ťažko vedia financovať svoje režijné náklady, infraštruktúrny rozvoj atď.). Veľkú pomoc by znamenala možnosť financovania režijných nákladov alikvotnej časti projektu z dotácie (např. časť nájomného vynaloženého na realizáciu projektu financovať z dotácie).

Zatiaľ nie je známe, aký dopad bude mať na oblasť menšinovej kultúry zrušenie odboru kultúry národnostných menšín Ministerstva kultúry SR (zrušil sa v roku 2020), ale jeho začlenenie pod odbor prierezových politík, ktorého poslaním je „zabezpečenie plnenia kľúčových úloh štátnej politiky na úseku starostlivosti o štátny jazyk vrátane jeho ochrany, podpory a rozvoja“ nevysielala pozitívny signál smerom k menšinám na Slovensku a určite je krokom vzad v menšinovej politike Slovenskej republiky.

Stav národnostného školstva maďarskej národnostnej menšiny

Časť Hodnotiacej správy o stave národnostného školstva nebola za maďarskú národnostnú menšinu predložená.

Používanie jazyka maďarskej národnostnej menšiny

Autor: Hajnalka Polgár

Zámerom tejto správy je vystihnúť najpodstatnejších udalostí v rokoch 2019-2020 v oblasti používania jazyka a podpory kultúry maďarskej národnostnej menšiny v SR a podanie zoznamu najpálčivejších problémov, ktoré je potrebné riešiť v nasledujúcich rokoch.

Napriek deklaráciám uvedeným v Správe Úradu vlády SR o stave používania jazykov národnostných menšín na území SR za obdobie rokov 2019-2020³ v predmetnom období v oblasti jazykových práv národnostných menšín v reálnom živote nedošlo k zlepšeniu, pričom na niektoré nové (*ako napríklad v oblasti elektronickej komunikácie či už v školstve alebo pri vybavovaní bežných záležitostí občanov úradmi, zdravotníckymi zariadeniami, so subjektmi verejnej bezpečnosti a pod.*) ale aj pretrvávajúce nedostatky (*akými sú napríklad vybavovania cez tiesňové čísla, na ktoré sa občania môžu obrátiť v prípadoch ohrozenia ich vlastného života, zdravia či majetku, alebo pri vystavení opísaným nebezpečenstvám niekoho iného, kedy je občan ochrnutý panikou a má ťažkosti sa presne vyjadrovať aj vo svojej rodnej reči*) upriamilo pozornosť práve pandemické obdobie roka 2020.

Oceňujeme snahy a vykonanú prácu Úradu splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny v tejto oblasti, aj keď na niektoré problémy je potrebné osobitne upozorniť, inak uniknú pozornosti zamestnancom úradu. Musíme podotknúť, že možnosti uplatnenia práv používania jazyka komunit takzvaných národnostných menšín dnešného Slovenska sú ešte stále ďaleko od ideálnych pomerov, mnohé problémy pretrvávajú už viac rokov až desaťročí, pričom ich negatívne dopady čoraz väčšími pociťujeme.

Pomalosť čo len formálnych riešení a politická nevôľa na skutočné vyriešenie problémov používania jazykov a prežívanie kultúr národnostných menšín v SR na jednej strane znevažuje prácu Úradu splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny a aktivistov národnostných komunit a na strane druhej napomáha alarmujúcej bezmocnej asimilácii davov ľudí patriacich do týchto komunit, u ktorých daný stav vyvoláva takzvaný Štokholmský syndróm⁴, t. j. pocit nutkania vyhovieť nátlaku a požiadavkám obťažujúcich, urážajúcich,

³ https://www.narodnostnemensiny.gov.sk/share/svnm/spravy-a-koncepcne-materialy/sprava_o_pouzivani_jazykov_narodnostnych_mensin_2019-2020.pdf

⁴ „Štokholmský syndróm je stratégia prežitia a mechanizmus zvládania, ktorý vychádza zo strachu a traumy.“ (Steven Norton.2019).

Štokholmský syndróm sa môže označovať ako traumatické spojenie, ktoré opisuje silnú citovú väzbu medzi dvomi osobami, kde jedna z nich prerušovane napáda (fyzicky, verbálne, psychologicky, a pod.) druhú, z čoho vyplýva, že samotné takéto spojenie je ľudská odpoveď na traumy spojenú s postavením obeť. Schvaľovanie skutkov páchatel'a je jedna z možností, ako ľudské ego chráni samé seba. Psychológovia sa nazdávajú, že takéto sympatie môžu byť **odpoveďou človeka na traumy** (obťažovanie, vyhrážanie sa, **urážanie, zosmiešňovanie či zastrážovanie**) a identifikácia s agresorom je jedným zo spôsobov, ako sa jeho ego bráni. V tom prípade, ak obeť uverí na rovnaké hodnoty ako agresor, myseľ ho odmieta brať ako hrozbu. Jedným zo znakov tohto špecifického emocionálneho vzťahu označovaným „štokholmský syndróm“ je lojalita k násilníkovi, snaha chrániť ho, dokonca súcť s pocitom viny a spolupráca s ním.

zosmiešňujúcich, zastrášujúcich, či vyhrážajúcich sa štátotvorných jedincov, zamestnancov orgánov a skupín s narastajúcim pocitom úzkosti, neistoty, viny, hanby a menejcennosti.

Už samotná skutočnosť, že vypracovanie tejto správy členmi dočasných pracovných skupín národnostných menšín je žiadané v štátnom jazyku, vyžadované v časovej tiesni a v dovolenkovom období, je vizitkou neúprimnosti zámeru úradu vlády SR a Vlád SR všetkých čias skutočne zastaviť asimiláciu národnostných menšín žijúcich na dnešnom území SR, vyriešiť ich problémy, zároveň sa neberie do ohľadu ani skutočnosť, že v zmysle odporúčaní EÚ⁵ jazyky sú neoddeliteľnou súčasťou európskej identity a najbezprostrednejším prejavom kultúry, pričom rešpektovanie jazykovej rozmanitosti je **základnou hodnotou EÚ**, z ktorého sa vyvinuli univerzálne hodnoty nezrušiteľných a nescudziteľných práv ľudskej bytosti, slobody, demokracie, rovnosti a **právneho štátu**.

1. Oblasti výskytu menšinového jazyka

V zmysle platnej legislatívy SR existuje 512 obcí, v ktorých orgány verejnej správy majú povinnosť poskytovať dokumenty a informácie okrem štátneho jazyka aj v maďarskom jazyku (t. j. dvojjazyčne).

Podľa dostupnej správy úradu splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín za obdobie rokov 2019-2020⁶ sa do prieskumu dodržiavania práv národnostných menšín zapojilo akoby „na dobrovoľnej báze“⁷ len 503 obcí s povinnosťou zabezpečenia používania maďarského jazyka. Správa obsahuje preverovanie dodržiavania jednotlivých ustanovení zákona č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín v platnom znení a súvisiacich právnych predpisov, ako napríklad ustanovenia § 5 v nadväznosti na § 6 zákona č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o slobode informácií) alebo ustanovení § 2 ods. 5 Vyhlášky č. 438/2019 Z. z. Úradu podpredsedu vlády SR pre investície a informatizáciu, ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona o e-Governmente. Táto správa niekoľkokrát konštatuje, že konaním niektorých obcí mohlo dôjsť k správne deliktu, pričom úrad vlády neuložil pokutu, aj keď zväčša sa jedná o opakujúce sa nedostatky.

Podľa vyššie uvedenej správy úradu splnomocnenca vlády a Správy Úradu vlády SR o stave používania jazykov národnostných menšín na území SR za obdobie rokov 2019-2020⁸ sa správneho deliktu na úseku používania jazykov menšín orgánmi verejnej správy dopustili resp. mohli dopustiť celkom v 781 prípadoch nasledovné orgány verejnej správy:

1. obce celkom v 619 prípadoch,
2. právnické osoby zriadené obcou v 71 prípadoch,
3. právnické osoby zriadené VÚC v 45 prípadoch,
4. orgány štátnej správy v 46 prípadoch.

⁵ Napríklad na strane C363/16 v bode S. Uznesenia Európskeho parlamentu z 13. novembra 2018 o minimálnych normách pre menšiny v EÚ (2018/2036(INI)) (2020/C 363/03), ktoré bolo zverejnené v Úradnom vestníku EÚ 28.10.2020

⁶https://www.narodnostnemensiny.gov.sk/share/svnm/spravy-a-koncepcne-materialy/sprava_o_postaveni_a_pravach_prislusnikov_narodnostnych_mensin_2019-2020_2.pdf

⁷ Ide o povinnosť vyplývajúcu zo zákona (§ 7b ods. 1 písm. h) zákona č. 184/1999 Z. z.) Zároveň v súčasnosti Úrad splnomocnenca podniká kroky smerujúce k riešeniu prípadov neposkytnutia súčinnosti.

⁸https://www.narodnostnemensiny.gov.sk/share/svnm/spravy-a-koncepcne-materialy/sprava_o_pouzivani_jazykov_narodnostnych_mensin_2019-2020.pdf

V predmetnej správe Úradu vlády SR hlásené porušenia (*zistené na základe vlastného dobrovoľného priznania orgánu verejnej správy*) úrad vlády neprejednal, nepreveril a nepokutoval. Nepovažoval za potrebné pokutovať ani len tie subjekty verejnej správy, t. j. tých 17 obcí (z toho 9 v ktorých sa ukladá povinnosť používania aj maďarského jazyka), ktoré odignorovali poskytnutie úradu splnomocnenca vlády riadne vyžiadané informácie a písomné podklady. Takéto konanie vytvára dojem, že úrad vlády dodržiavanie práv národnostných komunít nepovažuje za dôležité, berie ich ako nevyhnutné zlo, ktoré môže odľahčiť zobrať na vedomie správy Úradu vlády SR⁹ a to bez náznaku vôle na skutočné vyriešenia problémov ľudí patriacich do národnostných komunít obyvateľstva SR.

Skúsenosti z oblasti zabezpečenia používania maďarského jazyka v úradnom styku

Už výsledky zosumarizované v správe Úradu splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín za obdobie rokov 2019-2020¹⁰ a Správy Úradu vlády SR o stave používania jazykov národnostných menšín na území SR za obdobie rokov 2019-2020¹¹ vykázané na základe vlastného dobrovoľného priznania jednotlivých orgánov verejnej správy sa odzrkadľuje zarmucujúci obraz. Skutočnosť však ukazuje ešte smutnejší obraz.

Na tomto mieste musíme skonštatovať, že dodržiavanie jednotlivých ustanovení zákona č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín v platnom znení a súvisiacich právnych predpisov, ako napríklad ustanovenia § 5 v nadväznosti na § 6 zákona č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o slobode informácií) alebo ustanovení § 2 ods. 5 vyhlášky č. 438/2019 Z. z. Úradu podpredsedu vlády SR pre investície a informatizáciu, ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona o e-Governmente, ani jeden orgán verejnej správy v SR nedodržiava v plnom rozsahu.

Napríklad podľa § 6 ods. 5 zákona č. 211/2000 Z. z. v obciach, ktoré sú vymedzené osobitným zákonom, povinná osoba zverejní informácie ustanovené v § 6 ods. 1 až ods. 4 cit. zákona aj v jazyku národnostných menšín. Ak takáto obec zverejňuje informácie podľa § 5 zákona č. 211/2000 Z. z. spôsobom umožňujúcim hromadný prístup, je povinná ich uvádzať aj v jazyku národnostných menšín.

Povinnosti zverejnenia informácií spôsobom umožňujúcim hromadný prístup, pri ktorých je povinná ich uvádzať aj v jazyku národnostných menšín, sú podľa ustanovení § 5 zákona č. 211/2000 Z. z. nasledovné:

Ods. 1 Každá povinná osoba je povinná zverejniť tieto informácie:

a) spôsob zriadenia povinnej osoby, jej právomoci a kompetencie a popis organizačnej štruktúry,

b) miesto, čas a spôsob, akým možno získať informácie; informácie o tom, kde možno podať žiadosť, návrh, podnet, sťažnosť alebo iné podanie,

⁹ <https://rokovania.gov.sk/RVL/Resolution/18986/1>

¹⁰ https://www.narodnostnemensiny.gov.sk/share/svnm/spravy-a-koncepcne-materialy/sprava_o_postaveni_a_pravach_prislusnikov_narodnostnych_mensin_2019-2020_2.pdf

¹¹ https://www.narodnostnemensiny.gov.sk/share/svnm/spravy-a-koncepcne-materialy/sprava_o_pouzivani_jazykov_narodnostnych_mensin_2019-2020.pdf

- c) miesto, lehota a spôsob podania opravného prostriedku a možnosti súdneho preskúmania rozhodnutia povinnej osoby vrátane výslovného uvedenia požiadaviek, ktoré musia byť splnené,
- d) postup, ktorý musí povinná osoba dodržiavať pri vybavovaní všetkých žiadostí, návrhov a iných podaní, vrátane príslušných lehôt, ktoré je nutné dodržať,
- e) prehľad predpisov, pokynov, inštrukcií, výkladových stanovísk, podľa ktorých povinná osoba koná a rozhoduje alebo ktoré upravujú práva a povinnosti fyzických osôb a právnických osôb vo vzťahu k povinnej osobe,
- f) sadzobník správnych poplatkov,⁶⁾ ktoré povinná osoba vyberá za správne úkony, a sadzobník úhrad za prístupňovanie informácií.

V nadväznosti na § 5 ods. 8 zákona č. 211/2000 Z. z. ustanovenia § 5 ods. 2 cit zákona sa primerane použijú na zverejňovanie informácií obecnými zastupiteľstvami, mestskými zastupiteľstvami a miestnymi zastupiteľstvami a zastupiteľstvami samosprávy vyššieho územného celku, čím im vzniká povinnosť zverejniť a to aj v jazyku príslušnej národnej a národnostnej menšiny:

- a) termíny jej schôdzí a zasadaní výborov a návrh programu rokovania,
- b) zápisnice z verejných schôdzí,
- c) primerane texty predložených návrhov zákonov, (t. j. v samosprávach sú to VZN, ktoré podľa § 6 ods. 3 zákona č. 369/1990 Zb. sa zverejňujú jeho vyvesením na úradnej tabuli v obci najmenej 15 dní pred rokovaním obecného zastupiteľstva o návrhu nariadenia pričom návrh nariadenia sa zverejní aj na webovom sídle obce v tej istej lehote alebo podľa § 8 ods. 3 zákona č. 302/2001 Z. z. v zmysle ktorej návrh nariadenia, o ktorom má rokovať zastupiteľstvo, zverejní úrad samosprávneho kraja jeho vyvesením na úradnej tabuli a na internetovej adrese samosprávneho kraja aspoň 15 dní pred rokovaním zastupiteľstva,
- d) primerane texty schválených zákonov, t. j. v samosprávach sú to VZN, do 15 dní po ich schválení,
- e) údaje o dochádzke poslancov na schôdze a na zasadnutia jej výborov do troch dní po skončení každej schôdze,
- f) výpisy o hlasovaní poslancov po každej schôdzi okrem prípadov tajného hlasovania a hlasovania na neverejnej schôdzi.

Ani jeden orgán verejnej správy v SR nedodržiava v plnom rozsahu zverejňovanie v jazyku národnej alebo národnostnej menšiny, a to napríklad zápisníc z verejných schôdzí.

Podľa § 4 ods. 8 zákona č. 184/1999 Z. z. orgán verejnej správy v rámci svojej pôsobnosti v dotknutých obciach zabezpečuje na požiadanie informácie o všeobecne záväzných právnych predpisoch popri štátnom jazyku aj v jazyku menšiny, pričom môže vydávať všeobecne záväzné nariadenia v rámci svojej pôsobnosti popri znení v štátnom jazyku aj v jazyku menšiny, v takomto prípade je rozhodujúce znenie v štátnom jazyku. Takému požiadaniu aj ohľadne VZN obcí došlo ešte v decembri 2016 pri všetkých 512 obciach s povinnosťou zabezpečenia možnosti používania maďarského jazyka, a to zo strany občianskych združení s podpisom vtedajšieho predsedu OZ Magyar Polgári Kör. Neobstojí ani vtedajšia argumentácia zaslaná Úradom vlády SR, z kancelárie generálneho tajomníka služobného úradu, pod č. 3126/44255/2017/KGTSÚ z 05. 10. 2017, že v SR neexistujú kolektívne práva (pričom neodvolateľne pretrváva kolektívna vina Maďarov a Nemcov na základe stále platných tzv. Benešových dekrétov) a existujú len práva jednotlivcov. Treba mať

na zreteli že § 4 ods. 8 zákona č. 184/1999 Z. z. neurčuje, že požiadanie informácie o všeobecne záväzných právnych predpisoch popri štátnom jazyku aj v jazyku menšiny môže byť podané len v mene jednotlivca (ved' ak nejaká spoločnosť chce spoznať miestne pomery, čo mu bráni v tom aby tak učinil s podaním svojej žiadosti s podpisom svojho štatutára, ktorý je vo svojej podstate ako fyzická osoba jednotlivcom).

Mimochodom na strane C363/17 v bode 1. Uznesenia Európskeho parlamentu z 13. novembra 2018 o minimálnych normách pre menšiny v EU (2018/2036(INI)) (2020/C 363/03), ktoré bolo zverejnené v Úradnom vestníku EÚ 28.10.2020, sa pripomína, že členské štáty majú povinnosť zaručiť menšinám úplné uplatňovanie ich ľudských práv, či už ako jednotlivcom alebo aj ako komunite.

Ďalej, na verejných zasadnutiach zastupiteľstiev miest a obcí len málokde používajú možnosť zabezpečenia tlmočníka (ako napríklad v Dunajskej Strede), pritom týmto spôsobom sa dajú rovnocenne zabezpečiť jazykové práva tak miestnej väčšinovej maďarskej komunity, ako aj štátotvorného národa a to nielen pre zasadnutia miestneho zastupiteľstva.

Podľa informácií uvedených na stranách 50 – 54 v časti 3.1.5. Správy Úradu vlády SR o stave používania jazykov národnostných menšín na území SR za obdobie rokov 2019-2020¹² sa rokovania obecných zastupiteľstiev uskutočňujú v maďarskom jazyku v podiele 21% a v štátnom jazyku a v jazyku národnostnej menšiny v podiele 51%, pričom z dotazníkového prieskumu vyplynulo, že tlmočnicke služby na zasadnutiach obecných zastupiteľstiev podľa vyjadrenia príslušných obcí nie sú potrebné. Máme však vedomosť od občanov, ktorí sa zúčastňujú na verejných zasadnutiach obecných zastupiteľstiev (napríklad v meste Šahy), že im bolo popreté využitie práva na tlmočníka a na obdržanie prerokovávaného materiálu v maďarskom jazyku, pričom v predmetnej veci boli dotknutými osobami. Odopretie ich práva bolo vyargumentované tým, že oni údajne nemusia zabezpečovať takéto služby a ani nemajú na to finančné prostriedky a dotyčná osoba sa má hanbiť, že vôbec o niečo také žiada, ved' žije na Slovensku. Lenže aj v SR by mali byť dodržiavané medzinárodné zmluvy, medzištátne dohovory, Ústava, zákony a ostatné platné právne predpisy.

Na mnohých úradoch dodnes chýbajú akékoľvek dvojjazyčné dokumenty a úradné formuláre. Argumentácia, že na požiadanie môžu byť vystavené je alibistická a nevyhovuje požiadavkám dnešnej doby. Pri bežnom rytme vybavovania úradných záležitostí je ťažké si predstaviť, že by si niekto robil prácu s tým, že by sa dožadoval vystavenia dvojjazyčného formulára a ak by tak aj urobil, spôsobilo by to automaticky predĺženie doby vybavovania vecí. Je potrebné posilniť vybavenosť dotknutých úradov o dvojjazyčné úradné formuláre, tak aby existovala reálna možnosť používať maďarský jazyk v písomnom, ale aj v ústnom úradnom styku.

Pán predseda občianskeho združenia PRO CIVIS Mgr. ÖRY Péter dňa 20.06.2019 písomne požiadaval podľa príslušných ustanovení zákona č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o slobode informácií) celkom 216 subjektov verejnej správy pôsobiacich na území samospráv, kde majú povinnosť používania maďarského jazyka, aby poskytl informácie ohľadom toho, ktoré

¹² https://www.narodnostnemensiny.gov.sk/share/svnm/spravy-a-koncepcne-materialy/sprava_o_pouzivani_jazykov_narodnostnych_mensin_2019-2020.pdf

pracovné dokumenty, tlačivá a formuláre daného subjektu sú dostupné aj v dvojjazyčnej forme. Medzi oslovenými orgánmi verejnej správy boli aj miestne zložky daňových a colných úradov, okresné súde a prokuratúry, okresné úrady a ich rôzne oddelenia, okresné riaditeľstvá policajného zboru. Väčšina oslovených respondentov verejnej správy boli úrady sídliace v okresných mestách. Z odoslaných 216 listov bolo doručených celkom 211, na ktoré odpovedalo celkom 177 oslovených subjektov verejnej správy, z ktorých v 73 prípadoch odpovedali nadriadené orgány oslovených subjektov, 99 oslovených subjektov odpovedalo samostatne a v 5 prípadoch bola doručená len informácia o postúpení odoslaných požiadaviek vyšším orgánom oslovených subjektov verejnej správy. Odpovede boli doručené od všetkých oslovených okresných súdov (*v jednom prípade v mene osloveného okresného súdu odpovedalo Ministerstvo spravodlivosti SR*), okresných prokuratúr, úradov verejného zdravotníctva, riaditeľstiev regionálnych veterinárnych a potravinových správ. Ďalej odpovedali aj všetky oslovené Úrady práce, sociálnych vecí a rodiny (ďalej len „ÚPSVaR“) ako aj daňové a colné úrady, v mene ktorých (okrem jedného prípadu) odpovedali ich nadriadené ústredné orgány. V mene jednotlivých ÚPSVaR odpovedalo Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny v Bratislave a v mene daňových a colných úradov Finančné riaditeľstvo SR. **V najnižšom počte boli doručené odpovede od oslovených pobočiek Všeobecnej zdravotnej poisťovne (5 z 13 oslovených, t. j. 38 %) a od regionálnych pracovísk Pôdohospodárskych platobných agentúr (3 z oslovených 6, t. j. 50 %), pričom ostatné oslovené subjekty verejnej správy odpovedali aspoň na 50%.**

Všetky odpovedajúce okresné prokuratúry a regionálne pracoviská pôdohospodárskych platobných agentúr uviedli, že na komunikáciu s občanmi nepoužívajú žiadne formuláre a tlačivá (resp. nedoručili žiadne formuláre a tlačivá). Z oslovených subjektov 125 odpovedalo, že pri komunikácii s obyvateľmi v rámci svojej práce používajú nejaké formuláre, tlačivá, čo tvorí 70,62 % z celkového počtu oslovených subjektov. Zo 125 pozitívne odpovedajúcich subjektov verejnej správy 79 poslalo odkaz na stránku svojho ústredného portálu, na ktorom je zhromaždená ústredná databáza formulárov a tlačív. Pri spočítaní dodaných formulárov a tlačív z ústredných databáz len jedenkrát bolo žiadateľovi poskytnutých celkom 1252 formulárov a tlačív z ktorých 799 tvorili vlastné vzory formulárov. Z uvedeného množstva formulárov a tlačív bolo len 12 vyhotovených aj v maďarskom jazyku (z ktorých 5 bolo vytvorených po začatí predmetného prieskumu), čo je 1,5 % z celkového množstva používaných formulárov a tlačív. Celkovo od 7 subjektov verejnej správy boli obdržané dvojjazyčné alebo aj v maďarčine sprístupnené formuláre a tlačivá. **Na tomto mieste chceme poukázať na skutočnosť, že viacero oslovených subjektov verejnej správy (ako napríklad pobočky sociálnej poisťovne) odmietli, aby sa od nich vyžadovala komunikácia v menšinovom jazyku, pretože podľa ich vyjadrenia oni takúto povinnosť nemajú.**

Musíme dodať, že k tomu, aby mohli byť zabezpečené jazykové práva národnostných menšín, by bolo potrebné uplatňovať v praxi, resp. aplikovať do praxe Uznesením¹³ prijaté odporúčania Európskeho parlamentu na ochranu kultúrnej a jazykovej identity národnostných

¹³ Bod č. 35 na strane C363/21 Uznesenia Európskeho parlamentu z 13. novembra 2018 o minimálnych normách pre menšiny v EÚ (2018/2036(INI)) (2020/C 363/03), ktoré bolo zverejnené v Úradnom vestníku EÚ 28.10.2020.

a etnických menšín, s vytvorením podmienok na presadzovanie ich identity, spolu s používaním ich jazyka v ústnej aj písomnej forme, pričom toto uznesenie nabáda členské štáty, aby finančné zdroje na vykonávanie práv menšín poskytovali z centrálného rozpočtu a nezaťažovali tým miestne rozpočty.

Skúsenosti z oblasti zabezpečenia používania maďarského jazyka v obchodnej, ekonomickej a sociálnej sfére

Vo všeobecnosti je stále rozšírený klamlivý a zavádzajúci názor, podľa ktorého používanie maďarského jazyka a maďarských nápisov v obchodnej sfére má negatívny vplyv na hospodársky výsledok danej firmy. Používanie maďarského jazyka v písomnom styku s klientmi (napr. reklamy, nápisy, výklady, prospekty, reklamačné podmienky a pod.) v pretrvávajúcej praxi naďalej závisí len od rozhodnutia podnikateľa, bez ohľadu na podmienky ktoré ustanovujú medzinárodné zmluvy, odporúčania z EU, medzištátne dohovory, ale aj zákonné pravidlá na ochranu spotrebiteľa.

Napriek viacerým, už niekoľko rokov opakovaným požiadavkám zo strany občanov sa inštitúcie dvojjazyčnosti vyhýbajú.

Osobitným druhom podnikania je aj prevádzkovanie autobusovej a železničnej dopravy. Používanie maďarského jazyka v ústnej komunikácii šoférov autobusov so zákazníkmi na jazykovo zmiešaných územiach sa stráca, pričom v predchádzajúcich obdobiach bolo bežné. Dôvodom tohto javu môže byť odchod starých zamestnancov autobusových dopravcov do dôchodku, príjem nových zamestnancov mimo daného regiónu bez jazykových požiadaviek ich prijatia (*napríklad čoraz častejšie ľudí z Ukrajiny, ktorí dostatočne neovládajú ani štátny jazyk, nieto ešte jazyk maďarskej komunity*), ale aj zrušenie priamych spojov, ktorých počet sa zjavne znížil počas pandemického obdobia.

Na železničnej trati Bratislava - Komárno bolo zabezpečené dopravcom *RegioJet* v jednej vlakovej súprave oznamovanie staníc a upozornení aj v maďarskom jazyku. Tento ústretový krok bol pozitívne vnímaný hlavne zo strany už slabšie vidiacich starších ľudí a čítať ešte nevediacich malých detí. K rozšíreniu tohto chválitebného skutku však ani po niekoľkých žiadostiach občanov nedošlo a ani ústredné orgány SR neprejavili záujem túto skvelú iniciatívu podporiť.

V písomnej komunikácii sa maďarský jazyk vyskytuje iba zriedkavo, hoci spoločenský záujem by bol aj naďalej veľký, keby nedochádzalo čoraz častejšie k ponížujúcim prejavom, nadmieru predlžovaným procesom, prípadne úplnej nevyožiteľnosti práv národnostných menšín. Rôzne kampane a akcie dobrovoľníkov naďalej pokračujú, aj keď ich priestor na uplatňovanie jazykových práv bol úradne vtesnaný do práv jednotlivca, čo je práve pri uplatňovaní jazykových práv nezmyslom, veď každá komunikácia je založená minimálne na dvoch účastníkoch (čo je už malá komunita), z ktorých každá strana rovnako rozumie vysielaným a prijímaným informáciám.

S danou problematikou sa budeme z iného uhla pohľadu zaoberať aj v časti ktorá rozoberá informácie týkajúce sa ohrozenia života, zdravia, bezpečnosti a majetku občanov, resp. iné, dôležité informácie v menšinovom jazyku tejto správy.

Skúsenosti z oblasti zabezpečenia používania maďarského jazyka v kultúre

Nad'alej chýba národná autorita, ktorá by zabezpečovala analytické, koncepčné, metodické a informačné materiály v oblasti ochrany, poznávania, podpory rozvoja a používania maďarského jazyka. Nad'alej neexistuje ani národná autorita zodpovedná za vytváranie odbornej terminológie v maďarskom jazyku, ktorá by sa mohla vo všeobecnosti používať v úradnom styku.

Verejne dostupné právne predpisy v maďarčine sú už roky vypracovávané aktivistami občianskeho združenia PRO CIVIS a zverejňované na webovej stránke <https://www.torvenytar.sk/>, a to bez pomoci príslušných zodpovedných orgánov SR, ktoré by mali tieto predpisy zo zákona občanom zabezpečovať, pričom oficiálne preklady týchto predpisov by mali tvoriť základ odbornej terminológie používanej v úradnom styku.

Žiadúce by boli aj kampane namierené na pozitívne vnímanie jazykovej rôznorodosti v SR a to hlavne pre občanov štátotvorného národa.

Možnosti výskytu maďarského jazyka v kultúrnom živote nad'alej obmedzuje aj zákon o štátnom jazyku, v zmysle ktorého sa kultúrne podujatia majú na Slovensku uskutočňovať v slovenskom jazyku, používanie maďarského jazyka je možné iba ak ide o podujatie maďarskej národnostnej menšiny (to, čo sa chápe podujatím národnostnej menšiny zákon bližšie nešpecifikuje), avšak aj v takomto prípade je zákonná povinnosť uskutočňovať sprievodné uvádzanie programov aj v štátnom jazyku. Zmyslom takejto úpravy je výlučne podriadenie menšinových jazykov štátnemu jazyku a spôsobuje segregáciu kultúrnych podujatí a frustráciu na strane príslušníkov národnostných menšín. Obzvlášť to platí pre kultúrne podujatia obsahujúce kultúrny program výlučne v maďarskom jazyku. Cieľovou skupinou týchto podujatí sú samozrejme osoby ovládajúce maďarský jazyk a úvod v štátnom jazyku je možné vnímať iba ako zdôraznenie nadradenosti slovenského jazyka ako štátneho jazyka, ktorý ako jazyk štátotvorného národa má z toho titulu právo zasahovať aj do tejto sféry života bez toho, že by to bolo v skutočnosti potrebné.

Skúsenosti z oblasti zabezpečenia používania maďarského jazyka v náboženstve

Maďari katolíckeho vierovyznania žijúci na dnešnom území SR sa celé desaťročia márne dožadujú vytvorenia diecézy nimi obývaného južného regiónu s prosbou o vymenovanie maďarského biskupa pre veriacich tohto regiónu, ktorým by mohla byť spevnená ich identita. Do niektorých samospráv, v ktorých tvoria prevažnú časť obyvatelia maďarskej národnosti, často vymenovávajú kňazov, ktorí neovládajú reč veriacich, čím sa im zabraňuje v slobodnom prežívaní ich viery na rovnocennej úrovni s občanmi štátotvorného národa. Údajne nejde o úmyselné zabraňovanie a je to podmienené nízkym záujmom o vykonávanie duchovnej činnosti zo strany príslušníkov maďarskej národnostnej menšiny, pričom máme vedomosť, že viacerých kňazov maďarskej národnosti umiestňujú na výkon ich služby v slovenských obciach.

Na podrobnejšie spracovanie tejto časti hodnotiacej správy navrhujeme zriadiť osobitnú pracovnú skupinu, ktorá by hlbšia zmapovala stav slobodného vierovyznania príslušníkov národnostných menšín na rovnocennej úrovni štátotvorného národa, a to preskúmaním aj iných štátom povolených vierovyznaní, ako napr. reformovanej a evanjelickej cirkvi alebo židovského náboženstva.

Pripomíname, že členské štáty majú povinnosť zaručiť národnostným menšinám úplné uplatňovanie ich ľudských práv, či už ako jednotlivcom, alebo aj ako komunity a to vrátane ich práva na slobodu vierovyznania.

Skúsenosti z oblasti zabezpečenie používania maďarského jazyka v iných oblastiach

V tejto časti správy opätovne použijeme na znázornenie existujúcich, konkrétne zdokumentovaných problémov skutočný príbeh.

„Maďari do plynu“

Dňa 16.02.2019 v čase približne od 15:30 hod. do 18:00 hod. v Dunajskej Strede v priestoroch MOL Arény a jeho okolia sa zišli poburujúco a nevhodným spôsobom sa správajúci fanúšikovia futbalového klubu ŠK Slovan Bratislava. V predmetný deň 16.02.2019 počas zápasu niektorí fanúšikovia ŠK Slovan Bratislava sa verejne odhaľovali, čo zaznamenali aj fotografi rôznych médií, čím na verejnosti prejavili neúctu k ľuďom a svojimi patologickými praktikami ohrozovali mravnosť, a dovoľujem si tvrdiť, že aj mravnú výchovu mládeže. Následne jeden z fanúšikov ŠK Slovan Bratislava verejne podpálil šál so znakom miestneho futbalového klubu FC DAC 1904 Dunajská Streda. To celé sa odohrávalo v rámci skupiny fanúšikov ŠK Slovan Bratislava, ktorí si na verejnosti hlasito prejavili svoju zjavnú nenávisť voči skupine osôb, (t. j. voči miestnym fanúšikom FC DAC 1904 Dunajská Streda,) pre ich príslušnosť k maďarskej národnosti. Skandovali napríklad „Bi, a bi, a bi Maďara do hlavy!“ „Maďarské kurvy!“ „Maďari do plynu!“ a podobne. Z uvedeného dôvodu dňa 28. 2. 2019 podala občianka SR na Okresnú prokuratúru Dunajská Streda dvojazyčne (t. j. v maďarčine a v štátnom jazyku) trestné oznámenie pre podozrenie zo spáchania trestných činov; ohrozovania mravnosti (§ 371 Trestného zákona), hanobenia národa, rasy a presvedčenia podľa § 423 Trestného zákona, podnecovania k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti podľa § 424 Trestného zákona, apartheidu a diskriminácie skupiny osôb podľa § 424a Trestného zákona, ako aj neľudskosti podľa § 425 Trestného zákona.

Oznamovateľka do dnešného dňa neobdržala žiadnu odpoveď (ani od orgánov sídliacich v Dunajskej Strede) aj v maďarskom jazyku, hlavne čo sa týka riešenia priestupkov dvoch osôb, ktoré boli pokutované pravdepodobne za ohrozovania mravnosti pokutami po 200 € na osobu.

Vyšetrovanie predmetného podania bolo zastavené rozhodnutím Prezídia policajného zboru NAKA zo dňa 23. 02. 2021 doručenej 08. 03. 2021.

V predmetnom konaní dôkazmi podložené skutky neboli vyvrátené. Boli ale zohľadnené výpovede páchatel'ov, t. j. fanúšikov ŠK Slovan Bratislava, ktorí sa verejne odhaľovali a ktorí sa priznali k spáchaniu uvedených skutkov. Vo svojich výpovediach uvádzali, že ich konanie zapríčinili „provokácie“ fanúšikov FC DAC 1904 Dunajská Streda, ktoré spočívali v tom, že zápas začali nejakou maďarskou pesničkou, možno hymnou futbalového klubu (*jedná sa o zapožičanú pieseň futbalovému klubu od hudobnej skupiny Ismerős Arcok s názvom „Nélküled“ čo po slovensky znamená „Bez teba“*) a mávaním maďarskými vlajkami. Vyšetrovateľ daného prípadu nepreveroval uvedené klamstvá a polopравdy, napríklad neuskutočnenie mávania maďarskými vlajkami, ktoré boli zo zápasov v SR vykázané s ustanoveniami zákona č. 1/2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Pomenovaní dvaja páchatelia, ktorý sa na predmetnom zápase verejne odhaľovali zobrali na seba vinu spáchaných činov. Zároveň odznenie maďarskej pesničky sa označilo za provokáciu (čo vyšetrovateľ podľa odôvodnenia rozhodnutia NAKA prijal). Páchatelia, ktorí sa k činom priznali po zaplatení 200 € pokuty (t. j. za priestupok navštevovania podujatia zjavne pod vplyvom alkoholu, omamných látok alebo psychotropných látok a za priestupok označený za divácke násilie, za ktoré sa považuje aj čin, ktorý má znaky priestupku proti verejnému poriadku, priestupku extrémizmu, priestupku proti občianskemu spolunažívaniu alebo priestupku proti majetku podľa osobitného predpisu, agresívnej povahy spáchaný v súvislosti s účasťou na podujatí) boli oslobodení v závažnejších trestnoprávných činoch, pretože hanobenia maďarského národa bolo posúdené ako „totožná vec“, t. j. „non bis in idem“ s uvedenými priestupkami.

Znamená to, že takzvaná „hungarofóbia“, ktorou niektorí príslušníci štátotvorného národa SR trpia už pri počutí maďarského slova alebo maďarskej piesne, po zaplatení smiešnej pokuty za priestupok je štátom podporovaná?

Skúsenosti z oblasti zabezpečenia používania maďarského jazyka a jeho vzťah k štátnemu jazyku

Bolo by potrebné, aby aj vláda SR postupovala v intenciách príslušných ustanovení usmernenia P8_TA(2018)0447 Minimálne štandardy pre menšiny v EÚ a Uznesenia Európskeho parlamentu z 13. novembra 2018 o minimálnych normách pre menšiny v EÚ (2018/2036(INI)) (2020/C 363/03) v súčasnom schválenom znení, ktorým na strane C 363/25 EP v bode 66 vyzýva Komisiu, aby posilnila svoj plán na podporu výučby a používania regionálnych jazykov ako možného spôsobu boja proti jazykovej diskriminácii v EÚ a na presadzovanie jazykovej rozmanitosti, pretože presadzovanie znalosti menšinových jazykov ľuďmi, ktorí nie sú príslušníkmi danej menšiny, je spôsob, ako podporovať vzájomné porozumenie a uznanie.

Podľa § 4 písm. c) zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov „cieľom výchovy a vzdelávania je umožniť dieťaťu alebo žiakovi ovládať anglický jazyk a aspoň jeden ďalší cudzí jazyk a vedieť ich používať“.

Z uvedeného dôvodu by bolo vítané na jazykovo miešaných územiach SR zabezpečiť školám vyučujúcim v štátnom jazyku možnosť poskytnutia výberu druhého cudzieho jazyka svojim študentom jazyk miestnej autochtónnej komunity, t. j. v prípade Maďarmi obývaných oblastí maďarský jazyk.

2. Informácie týkajúce sa ohrozenia života, zdravia, bezpečnosti a majetku občanov, resp. iné, dôležité informácie v menšinovom jazyku

V zmysle ustanovení § 4 ods. 6 zákona č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín v platnom znení sa v obci podľa § 2 ods.1 informácie týkajúce sa ohrozenia života, zdravia, bezpečnosti alebo majetku občanov SR uvádzajú na miestach prístupných pre verejnosť popri štátnom jazyku aj v jazyku menšiny, pričom všetky nápisy a oznamy určené na informovanie verejnosti, najmä v predajniach, na športoviskách, v reštauračných zariadeniach, na uliciach, pri cestách a nad nimi, na letiskách, autobusových staniciach a železničných staniciach, sa môžu uvádzať aj v jazyku menšiny.

Pri aplikácii citovanej časti zákona č. 184/1999 Z. z. sa často zabúda na skutočnosť, že všetky služby poskytnuté subjektami verejnej správy ako aj obchodné činnosti podnikateľských subjektov nejakým spôsobom súvisia s ekonomickými záujmami občana spotrebiteľa a majú vplyv na jeho **majetok**. Z toho dôvodu je žiaduce zo strany príslušných orgánov verejnej správy vypracovanie všeobecne záväzných právnych noriem, alebo zasielanie výziev právnickým osobám a súkromným podnikateľom, ktorých činnosť spadá pod dohľad ich pôsobnosti, alebo ktorí vykonávajú svoju činnosť na nimi spravovanom území a to za účelom striktného určenia ich povinností v oblasti používania maďarského jazyka ako jazyka príslušníkov miestnej národnostnej komunity. Podľa nášho poňatia existujúcej legislatívy SR, dôvodom vzniku povinností aj pre podnikateľské subjekty v tejto oblasti je, že všetky informácie, ktoré sa týkajú rozoznania tovarov a služieb na základe ich pomenovania, opisu a reklamy sú istým spôsobom informácie týkajúce sa ohrozenia **života, zdravia, bezpečnosti alebo majetku občanov SR** (*pomyslime len na zdravotnícke potreby a liečivá, prípadne na možnosti výskytu alergií vyvolaných potravinami či drogistickým tovarom, alebo v prípade iných ďalších predmetov, spotrebičov a náradí pri ktorých jazykové nedorozumenia môžu spôsobiť životu nebezpečné situácie*). Podľa nášho názoru v zmysle platnej legislatívy a usmernení EU, ako aj z vyššie uvedených dôvodov **by sa mali všetky informácie**, ktoré sa týkajú rozoznania tovarov a služieb na základe ich pomenovania, opisu a ich reklamy a sú dostupné predovšetkým na miestach prístupných pre verejnosť **uvádzať popri štátnom jazyku aj v jazyku príslušnej autochtónnej národnostnej menšiny**.

3. Možnosti používania menšinového jazyka v styku s orgánmi verejnej správy

Maďarský jazyk sa využíva najmä v ústnej komunikácii aj napriek tomu, že v roku 2012 boli rozšírené možnosti používania menšinových jazykov v písomnom úradnom styku. Ako sme už na to vyššie poukázali, dodnes nie je štátom zabezpečená vymožitelnosť práva používania menšinových jazykov v písomnom úradnom styku. K realizovateľnosti zákonných možností chýba adekvátne odborná, metodická a finančná pomoc pre zamestnancov orgánov verejnej správy a občanov zo strany verejnej moci.

Na objasnenie skutočného stavu možností *používania menšinového jazyka v styku s orgánmi verejnej správy* sa pozrime na niekoľko hlásených prípadov.

- **Papier znesie všetko**

Občianka Štúrova (Párkány) svojim listom zo dňa 10.08.2020 požiadala Mesto Štúrovo (Párkány) o dodržanie a zabezpečenie dodržiavania vnútroštátnych a medzinárodných právnych predpisov v oblasti používaní maďarského jazyka na území mesta so zreteľom aj na práva spotrebiteľa a zároveň požiadala o podanie informácií o žiadaných skutočnostiach. Svoju žiadosť podala v maďarskom jazyku. Nakoľko mesto v zákonnej lehote neodpovedalo, dňa 08.09.2020 podala svoju žiadosť o poskytnutie informácií ohľadne vybavenia jej prvotného listu zo dňa 10.08.2020, ktorý osobne doručila dňa 12.08.2020. Mesto ešte v ten deň, dňa 08.09.2020 odpovedalo žiadateľke na jej prvotné podanie len v štátnom jazyku. Následne 11.09.2020 mesto odpovedalo aj na jej list z 08.09.2020 o poskytnutí informácií ohľadne vybavenia jej prvotného listu zo dňa 10.08.2020, ktoré už bolo napísané v maďarskom jazyku. V oboch listoch mesto uvádzalo, že vyhovejúc žiadosti žiadateľky mesto **pripravuje** výzvu pre právnické osoby ako aj fyzické osoby podnikateľov,

vykonávajúce činnosť na území mesta na dodržiavanie povinností súvisiacich s používaním maďarského jazyka v zmysle zákona č. 184/1999 Z. z. a zároveň vyzve na dodržanie tejto povinnosti aj všetky mestské organizácie, podniky a kultúrne ustanovizne a to prostredníctvom svojej webovej stránky. **Mesto Štúrovo (Párkány) do dnešného dňa pripravuje predmetnú výzvu**, pričom zo sloganom „papier znesie všetko“ pro forma vybavilo žiadosť žiadateľky bez uskutočnenia skutočného úkonu na dosiahnutie riešenia, pričom znevažujúcim spôsobom odpovedalo na jej prvotné podanie výlučne v štátnom jazyku. Pripomíname, že v období rozšírených možností virtuálneho sveta mesto malo možnosť aj inými prostriedkami doručiť predmetnú výzvu dotknutým osobám, prípadne mohlo napríklad rozhodnutím zastupiteľstva nariadiť aj uskutočnenie kontroly zákonnosti dodržiavania maďarských jazykových práv¹⁴ v meste, ale neurobilo to ani spôsobom, ktorý vo svojej odpovedi samé uviedlo.

- **Zneužitie neznalosti občana a zavádzanie**

Občianka SR dňa 14. 01. 2020 podala žiadosť na Matričný úrad Vrbovka o vydanie úradného odpisu rodného listu svojho otca (*u ktorého existovali rôzne formy jeho úradne zapísaného mena*). Matrikárka najprv telefonicky popierala jej zákonmi zaručené právo na vydanie predmetného dvojjazyčného matričného dokumentu, následne však za poplatok vydala zdrap nepoužiteľného papiera, ktorý ani obsahovo ani formálne nespĺňal zákonom ustanovené náležitosti. K žiadanému dokumentu sa dostala až po obdržaní riešenia jej podaného podnetu na preskúmanie a prešetrenie obmedzovania a porušovania zákonmi zaručených práv občana SR patriaceho do maďarskej národnej komunity, ktoré bolo podané 30.01.2020 splnomocnencovi vlády SR pre národnostné menšiny pánovi PhDr. Bukovszky László. Po vyriešení danej záležitosti k spokojnosti žiadateľky, by si človek so zdravým rozumom myslel, že po prijatí upozornenia splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny matrikárka Matričného úradu Vrbovka sa poučila, veď bola schopná a ochotná žiadaný dokument žiadateľky vyhotoviť v intenciách zákona. Nestalo sa tak. Ďalšia občianka, rodáčka z Vrbovky došla k nej ku koncu roka 2020 vyžiadať matričné doklady svojho otca (*u ktorého tiež existovali rôzne formy jeho úradne zapísaného mena a priezviska*). Netajila sa skutočnosťou, že predmetný dokument potrebuje pre svoju dcéru, ktorá sa vydala do Maďarska a ktorá si chce zobrať Maďarské štátne občianstvo. Matrikárka túto osobu informovala, že nie je možné jej vystaviť dvojjazyčný matričný dokument, t. j. rodný list a už vonkoncom nie s pôvodným zápisom mena a priezviska jej otca a jeho rodičov. Vystavila výpis rodného listu jej otca v štátnom jazyku, ktorý si menovaná musela dať úradne preložiť, pričom mala ďalšie neprimerané a zbytočné výdavky aj s dokazovaním totožnosti osoby uvedenej v danom rodnom liste s osobou, ktorá bola zapísaná v inakšej forme, ako jej otec v jej rodnom liste. Dá sa povedať, že za opísaných okolností matrikárka Matričného úradu

¹⁴ Pretože kontrolnou činnosťou hlavného kontrolóra obce podľa ustanovení § 18d ods. 1 zákona č.369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov je aj kontrola zákonnosti a kontrola dodržiavania všeobecne záväzných právnych predpisov a zároveň je povinný vykonať kontrolu, ak ho o to požiada obecné zastupiteľstvo alebo starosta, ak vec neznesie odklad, pričom v rámci výkonu svojej kontrolnej činnosti podľa § 20 až 27 zákona č. 357/2015 Z. z. o finančnej kontrole a audite a o zmene a doplnení niektorých zákonov má vyhotoviť opis **zistených nedostatkov a pri porušení osobitných predpisov** alebo medzinárodných zmlúv, ktorými je SR viazaná, a na základe ktorých sa SR poskytujú finančné prostriedky zo zahraničia, označenie konkrétnych ustanovení, ktoré boli porušené, spolu s odporúčaniami navrhnutými na nápravu zistených nedostatkov a na odstránenie príčin ich vzniku so zohľadnením opodstatnenosti podaných námietok.

Vrbovka zámerne zavádzala a zneužila neznalosť danej občianky namiesto korektného poskytnutia verejnej služby, čím jej spôsobila ujmu.

Podobné prípady sa stali aj na iných matričných úradoch, napríklad na matrike v Komárne, kde žiadateľke za zvýšený poplatok vydali namiesto dvojjazyčného rodného listu so zápisom jej rodného priezviska bez slovenského prechýľovania úradný preklad jej rodného listu, alebo na matrike vo Veľkom Krtíši, kde matrikárka odmietla vydať žiadateľovi odpis rodného listu so zápisom pôvodných mien jeho predkov, a pod.

- ***Existuje formulár, ale ho nepoužite***

Podnikateľ z okresu Dunajská Streda na začiatku roka 2020 s potešením vyplnil dvojjazyčný (slovensko-maďarský) formulár zverejnený na stránke MV SR ohľadne svojho živnostenského podnikania. Príslušná zamestnankyňa odboru živnostenského oprávnenia okresného úradu Dunajská Streda odmietla prevziať od podnikateľa riadne vyplnený oficiálny formulár, pretože podľa jej názoru uvedené predmety podnikania neboli doslovným prekladom činností uvedených v zozname odporúčaných označení voľných živností a ich obsahového vymedzenia. Keďže neexistuje úradný preklad dokumentov určujúcich pomenovanie živnostenských činností a dotýčny podnikateľ si bol vedomý svojho práva, t. j. že živnostenský úrad nesmie osobu postihovať alebo znevýhodňovať preto, že táto uplatňuje svoje práva vyplývajúce zo zákona, ako aj vďaka jeho rázneho vystúpenia zamestnankyňa po zavolaní jej nadriadenej osoby síce s nevôľou, ale predsa len prijala predmetný dokument. Ako by dopadol, keby sa o svojich právach vopred nepresvedčil a neponaučil?

- ***„Na Slovensku po slovensky“***

V čase pandémie v roku 2020 podnikateľka, občianka SR sa dostavila na Úrad práce sociálnych vecí a rodiny v Dunajskej Strede (ďalej len „ÚPSVaR DS“) za účelom informovať sa vo svojej rodnej reči, t. j. po maďarsky o možnostiach poskytovaných príspevkov počas pandemického obdobia na zachovanie ňou vytvorených pracovných miest. Prvé tri zamestnankyne ÚPSVaR DS s ktorými prišla do styku jej ochotne podali informácie v maďarskom jazyku, ale pretože ovládali informácie len v rozsahu svojej agendy poslali na vrátnicu, kde sa celá záležitosť vybavovala aj štvrtú kolegyňu. Tá hneď po pozdravení dotýčnej podnikateľky vyhlásila s opovrhujúcim tónom, že *„ja nerozumiem po maďarsky, rozprávajte po slovensky, veď sme na Slovensku“*. Dotýčnú podnikateľku sa nadýchla a povedala tejto osobe (vo výkone verejnej služby v oblasti sociálnych vecí), že práve z dôvodu, že sme na Slovensku, kde platia vnútroštátne predpisy, medzinárodné zmluvy a medzištátne dohovory má právo na tlmočníka a to hlavne v Dunajskej Strede, ak tu pôsobiaci orgán verejnej správy neovláda maďarský jazyk. Zamestnankyňa ÚPSVaR DS neovládajúca jazyk miestnej národnostnej komunity úškrnom a nedôstojným povýšenectvom zakričala na vrátničku slovami *„pod' mi tejto provokujúcej osobe prekladať“*.

Dotýčnú podnikateľku urazilo toto neľudské a diskriminujúce správanie sa zamestnankyne ÚPSVaR DS a bez vybavenia svojej agendy odišla preč zo slovami *„prepáčte, ale nenechám sa ponížovať“*.

Vyššie uvedené prípady formálnych konaní resp. zavádzaní a ponížovaní občanov patriacich do komunít národnostných menšín príslušníkmi orgánov verejnej správy nie je ojedinelé. Vo viacerých prípadoch osoby, ktoré majú byť nápomocné bežným občanom pri

riešení zložitých životných situácií, problémov a podaní občanov, ktorí sú príslušníkmi národnostných komunit sa snažia svoje úlohy uľahčiť a namiesto poskytnutia korektnej verejnej služby ich ponížujúcim spôsobom zneistujú a zahanbujú.

Z hľadiska dostupnosti informácií v maďarskom jazyku majú osobitý význam webové sídla obcí. Občianske združenie PRO CIVIS aj v roku 2019 preskúmalo 512 obcí v ktorých je možné používať maďarský jazyk v písomnom úradnom styku a zistilo, že 491 z nich má webové sídlo. Šokujúci je údaj, že iba 47,45% z nich má popri verzii v štátnom jazyku aj maďarskú jazykovú verziu, resp. uvádza časť informácií aj v maďarskom jazyku. Z predmetného prieskumu PRO CIVIS napríklad vyplýva, že na svojich webových stránkach zverejňuje obecné nariadenia v štátnom jazyku 399 skúmaných subjektov, avšak v maďarskom jazyku iba 9, čo je 2,3 %. Zápisnice a uznesenia zo zasadnutí miestnych zastupiteľstiev zverejňuje na svojom webovom sídle 290 zo skúmaných subjektov, pričom v maďarskom jazyku len 17 subjektov. Prieskum občianskeho združenia PRO CIVIS vo všetkých preskúmaných oblastiach povinností miestnych samospráv ohľadne povinne zverejňovaných informácií aj v jazyku miestnej národnostnej komunity vykazuje stále klesajúce tendencie.

Opätovne chceme pripomenúť, že k tomu, aby mohli byť zabezpečené jazykové práva národnostných menšín by bolo potrebné aplikovať do praxe Uznesením prijaté odporúčania Európskeho parlamentu na ochranu kultúrnej a jazykovej identity národnostných a etnických menšín s vytvorením podmienok na presadzovanie ich identity, spolu s používaním ich jazyka v ústnej aj písomnej forme, pričom ***finančné zdroje na vykonávanie práv menšín by sa mali poskytovať z centrálného rozpočtu a nezaťažovať tým miestne rozpočty.***

4. Výskyt menšinového jazyka v tlači, v médiách a v kultúrnom živote

Na tomto mieste by sme chceli uviesť, že sú obzvlášť znepokojujúce trendy vo Fonde na podporu kultúry národnostných menšín. Tento fond, ako nezávislá verejnoprávna inštitúcia, ktorej údajným poslaním je podporovať a stimulovať kultúru národnostných menšín v oblasti kultúrnych a vedeckých aktivít národnostných menšín, najmä vytváraním podporných mechanizmov pre tvorbu a šírenie kultúrnych a vedeckých hodnôt, nemá ani jedno písmeno na svojej webovej stránke v jazyku národnostných menšín žijúcich na území dnešného Slovenska. Uchádzači o podporu formou dotácií alebo štipendií majú možnosť podať svoje projekty Fondu výlučne v štátnom jazyku. Podľa vyjadrenia niektorých uchádzačov Fond vyžaduje od žiadateľov preklady svojich pripravovaných (literárnych a vedeckých) diel v určenom rozsahu z jazyka národnostnej menšiny v ktorej sa pripravujú do štátneho jazyka. Táto nezmyselná povinnosť vyplýva aj zo Štruktúry podpornej činnosti Fondu na podporu kultúry národnostných menšín na rok 2021¹⁵, kde sa pri predkladaní projektov vyžaduje 2 až 5 normostrán prekladu, a to aj v prípade básní. Máme za to, že touto formou sa v prvom rade nepodporuje kultúra a používanie jazyka národnej a národnostnej menšiny SR, skôr je testovaná znalosť úrovne štátneho jazyka uchádzačov, ktorou je podpora ich projektov podmienená. Na znemožnení využitia jazykových práv v rámci ľudskej rovnosti či sťažených podmienkach oproti umelcom uchádzajúcim o podporu napríklad v rámci FPU

¹⁵https://www.kultminor.sk/attachments/category/196/%C5%A0TRUKT%C3%9ARA%20PODPORNEJ%20%C4%8CINNOSTI%20FPKNM%20na%20rok%202021_FINAL_priority.pdf

nič nezmení ani skutočnosť, že všetci členovia odbornej rady nemusia ovládať jazyk danej národnej či národnostnej menšiny. Keďže podľa princípov EÚ „je rozdiel medzi ochranou menšín a antidiskriminačnými politikami; keďže nediskriminácia nestačí na zastavenie asimilácie; keďže skutočná rovnosť presahuje prosté zdržanie sa diskriminácie a znamená, že sa menšinám zaručí uplatňovanie ich práv, napríklad práva na identitu, používanie jazyka a vzdelávanie, ako aj kultúrnych a občianskych práv, a to na rovnocennej úrovni s väčšinou“¹⁶ bolo by vítané, keby dané preklady mal Fond pre svojich členov zabezpečovať vo vlastnej réžii.

V tomto bode sa vynára otázka v akom rozsahu slúži táto (zdanlivo) nezávislá verejnoprávna inštitúcia vo svojej súčasnej podobe podpore kultúry národnostných menšín, ako aj tvorbe a šíreniu kultúrnych a vedeckých hodnôt so zaručením uplatňovania práv národnostných menšín, napríklad práva na identitu, používanie jazyka a vzdelávanie, ako aj kultúrnych a občianskych práv, a to na rovnocennej úrovni s väčšinou?

Ďalej chceme poukázať na skutočnosť, že RTVS si neplní svoju povinnosť vyplývajúcu mu zo zákona.

Zákon č. 532/2010 Z. z. o Rozhlase a televízii Slovenska a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len “zákon o RTVS“) definuje, že Rozhlas a televízia Slovenska je právnická osoba so sídlom v Bratislave zapísaná v obchodnom registri, ktorá vykonáva svoju činnosť najmä prostredníctvom organizačných zložiek, ktorými sú Slovenský rozhlas, prostredníctvom ktorého sa poskytuje služba verejnosti v oblasti rozhlasového vysielania a Slovenská televízia, prostredníctvom ktorej sa poskytuje služba verejnosti v oblasti televízneho vysielania.

V súlade s ustanovením § 3 ods. 1 zákona o RTVS Rozhlas a televízia Slovenska je vysielateľom, ktorého poslaním je poskytovať službu verejnosti v oblasti vysielania.

V súlade s ustanovením § 3 ods. 2 zákona o RTVS Služba verejnosti v oblasti vysielania je poskytované programovej služby, ktorá je univerzálna z hľadiska svojho geografického dosahu, programovo rozmanitá, pripravovaná na zásade redakčnej nezávislosti prostredníctvom kvalifikovanej pracovnej sily a s pocitom spoločenskej zodpovednosti a ktorá rozvíja kultúrnu úroveň poslucháčov a divákov, poskytuje priestor súčasným kultúrnym a umeleckým aktivitám, sprostredkúva kultúrne hodnoty iných národov a je financovaná najmä z verejných prostriedkov.

V súlade s ustanovením § 5 ods. 1 písm. g) zákona o RTVS hlavná činnosť Rozhlasu a televízie Slovenska je “...vysielanie obsahovo a regionálne vyvážených programov v jazykoch národnostných menšín a etnických skupín žijúcich na území Slovenskej republiky v časovom rozsahu zodpovedajúcom národnostnému a etnickému zloženiu obyvateľstva Slovenskej republiky; na zabezpečenie výroby a vysielania programov pre národnostné menšiny a etnické skupiny zriaďuje Rozhlas a televízia Slovenska samostatné organizačné útvary Slovenského rozhlasu a Slovenskej televízie,“.

Vysielanie pre národnostné menšiny sa v podmienkach SR vyvíjalo historicky. Po schválení zákona č. 532/2010 Z. z. však pribudla RTVS povinnosť „vysielania obsahovo a regionálne vyvážených programov v jazykoch národnostných menšín a etnických skupín

¹⁶ Bod Y. na strane C363/17 Uznesenia Európskeho parlamentu z 13. novembra 2018 o minimálnych normách pre menšiny v EÚ (2018/2036(INI)) (2020/C 363/03), ktoré bolo zverejnené v Úradnom vestníku EÚ 28.10.2020.

žijúcich na území Slovenskej republiky“ pre o. z. SR (§ 5 ods. 1 písm. b), a povinnosť „vysielania obsahovo a regionálne vyvážených programov v jazykoch národnostných menšín a etnických skupín žijúcich na území Slovenskej republiky v časovom rozsahu zodpovedajúcom národnostnému a etnickému zloženiu obyvateľstva Slovenskej republiky“ pre RTVS (§ 5 ods. 1 písm. g).

RTVS túto službu verejnosti neposkytuje tak ako mu ukladá zákon. Podľa Programového konceptu rozhlasového vysielania RTVS¹⁷ vypracovaného RTVS roku 2020 bol rozsah vysielania pre národnostnú menšinu takýto :

Rozhlas:

Percentuálne vysielanie pre Maďarov bolo 5,87 % (pričom celkovo rozhlas vysielalo 74 494 h, z toho po maďarsky 4 380 h. Percentuálne by sa malo vysielat' 8,49 %, čo by predstavovalo 6 324,54 h (čo však bolo o 1 944,54 h menej než zákonom stanovené).

Televízia:

Percentuálne vysielanie pre Maďarov bolo 1,03 % (pričom celkovo STV vysielalo 29876 h, z toho po maďarsky 308,36h). Percentuálne by sa malo vysielat' 8,49 %, čo by predstavovalo 2617,13 h (čo však bolo o 2308,77 h menej než zákonom stanovené). Poukazujeme aj na skutočnosť, že podiel programov vysielaných pre národnostné menšiny v roku 2021 sa oproti roku 2020 meniť nebude, čo vyplýva z dokumentu: Obsah programového konceptu vysielania Rozhlasu a televízie Slovenska¹⁸ vypracovaného samotnou RTVS. Na strane 11. bod 8) predmetného dokumentu sa uvádza, že rozsah vysielania pre národnostné menšiny by mal v roku 2021 zostať v rovnakom rozsahu ako tomu bolo v roku 2020, s výnimkou podielu Programovej služby DVOJKA, kde by sa malo vysielanie pre národnostné menšiny navýšiť o cca 50%, čo však aj tak bude pod rozsahom, ktorý stanovuje zákon.

V tejto súvislosti sa dáva do pozornosti aj nedodržiavané Uznesenie Európskeho parlamentu z 13. novembra 2018 o minimálnych normách pre menšiny v EÚ (2018/2036(INI)) (2020/C 363/03) (ďalej len „Uznesenie EU“), ktoré v kapitole Kultúrne práva uvádza nasledovné:

39. zdôrazňuje, že kultúrne aktivity sú základom pre zachovanie identity národnostných a etnických menšín a že zachovanie tradícií menšín a vyjadrenie umeleckých hodnôt v materinskom jazyku sú mimoriadne dôležité z hľadiska zachovania európskej rozmanitosti; konštatuje, že zachovanie kultúrneho dedičstva menšín je spoločným záujmom EÚ a členských štátov; vyzýva Komisiu a členské štáty, aby podporovali, posilňovali a presadzovali kultúrne práva menšín;
40. pripomína, že pochopenie toho, čo znamená kultúra, je nevyhnutné na vymedzenie rozsahu práv menšín v tomto ohľade; konštatuje, že v širšom zmysle je kultúra súčtom materiálnych a nemateriálnych činností a úspechov určitej komunity a toho, čo ju odlišuje od iných komunit; zdôrazňuje, že kultúrne práva by mali zahŕňať právo zúčastňovať sa na kultúrnom živote, právo užívať si kultúru, právo zvoliť si príslušnosť k určitej skupine, jazykové práva a ochranu kultúrneho a vedeckého dedičstva;

¹⁷ https://www.rtv.s.org/media/a542/file/item/sk/0002/programovy_koncept_sro_na_rok_2021.k2qM.pdf strana 2 a strana 11.

¹⁸ https://www.rtv.s.org/media/a542/file/item/sk/0002/programovy_koncept_rtv_s_a_explikacia_na_rok_2021.pkgL.pdf

41. vyzýva Komisiu a členské štáty, aby uznali prínos národnostných a etnických menšín ku kultúrnemu dedičstvu Únie, posilnili dialóg so zástupcami menšín a osobami patriacimi k menšinám a určili a vykonávali koordinované politiky a opatrenia zamerané na udržateľné riadenie ochrany a rozvoja ich kultúry; vyzýva členské štáty, aby v záujme ochrany kultúrnych práv zaručili primeraný stupeň inštitucionalizácie postupov na vnútroštátnej úrovni;
42. vyzýva Komisiu a členské štáty, aby národnostné a etnické menšiny a osoby, ktoré k nim patria, zapájali do rozvoja vedomostí a zručností, ktoré sú potrebné na zachovanie, udržateľné riadenie a rozvoj kultúrneho dedičstva a ktoré by sa mali odovzdať budúcim generáciám, a aby ich v tomto rozvoji podporovali; vyzýva Komisiu a členské štáty, aby zriadili a udržiavali nezávislé kultúrne fondy pre osoby patriace k menšinám, a to tak na horizontálnej, ako aj na vertikálnej úrovni, s cieľom zaistiť účinnú, transparentnú a rovnakú podporu kultúrneho života menšinových komunít;
43. zdôrazňuje, že médiá zohrávajú ústrednú úlohu, pokiaľ ide o kultúrne a jazykové práva; pripomína, že možnosť mať prístup k informáciám a obsahu, prijímať ich a zverejňovať v jazyku, ktorému človek plne rozumie a vie v ňom komunikovať, je predpokladom rovnocennej a účinnej účasti na verejnom hospodárskom, spoločenskom a kultúrnom živote; v tejto súvislosti poznamenáva, že osobitnú pozornosť treba venovať potrebám osôb patriacim k národnostným a etnickým menšinám, ktoré žijú v pohraničných, vidieckych a odľahlých oblastiach; vyjadruje znepokojenie nad nedostatočným financovaním médií, ktoré publikujú alebo vysielajú v regionálnych alebo menšinových jazykoch; vyzýva Komisiu a členské štáty, aby poskytovali primerané financovanie organizáciám a médiám, ktoré zastupujú menšiny, s cieľom prispieť tak k ochrane kultúrnych identít menšín a umožniť im sprostredkovať ich názory, jazyk a kultúru väčšinovému obyvateľstvu;
44. vyzýva Komisiu a členské štáty, aby zabezpečili nezávislosť médií, aby podporovali používanie menšinových jazykov v médiách a aby pri udeľovaní licencií na poskytovanie mediálnych služieb vrátane licencií na televízne a rozhlasové vysielanie zohľadňovali národnostné a etnické menšiny; vyzýva Komisiu a členské štáty, aby poskytovali náležité finančné prostriedky organizáciám zastupujúcim menšiny, a to s cieľom posilniť ich pocit spolupatričnosti a identifikácie s ich príslušnou menšinovou skupinou, ako aj zviditeľniť ich identitu, jazyky, históriu a kultúru v očiach väčšinového obyvateľstva;
45. pripomína zásadnú úlohu verejnoprávnych médií pri propagovaní tohto obsahu, najmä pod demokratickou kontrolou miestnych alebo regionálnych orgánov; vyzýva Komisiu, aby vytvorila právne a regulačné podmienky na zabezpečenie slobody vo vysielaní, retransmisii a prijímaní audiovizuálneho obsahu v regiónoch, kde žijú menšiny, aby mohli sledovať a počúvať obsah vo svojom materinskom jazyku, ktorý je vysielaný cezhranične bez geografického blokovania;
46. vyzýva Komisiu a členské štáty, aby vhodnými prostriedkami zaistili, aby služby audiovizuálnych médií neobsahovali žiadne podnecovanie násillia alebo nenávisti voči osobám patriacim k menšinám; zdôrazňuje, že médiá zohrávajú významnú úlohu, čo sa týka informovania o porušovaní práv menšín, a že každodenná realita, ktorej menšiny čelia, zostáva neviditeľná, ak sa o nej neinformuje;

47. vyzýva členské štáty, aby sa vyvarovali takého politického a právneho konania a politik, ktorých cieľom je stanovenie obmedzujúcich opatrení, ako je povinné titulkovanie a/alebo preklad a povinné kvóty na programy v úradných jazykoch; vyzýva Komisiu a členské štáty, aby umožňovali a podporovali fungovanie médií vysielajúcich v regionálnych či menšinových jazykoch, a to aj v online rozhraniach; vyzýva Komisiu a členské štáty, aby zabezpečili náležité finančné prostriedky alebo granty pre organizácie a médiá, ktoré zastupujú národnostné a etnické menšiny, a to s ohľadom na ich regionálne špecifiká a potreby;
48. vyzýva členské štáty, aby v nadväznosti na Európsky rok kultúrneho dedičstva posilnili a podporili svoje menšinové kultúry a tým podporili šírenie informácií o ich dejinách a tradíciách a zabezpečili, aby tieto komunity nezostali izolované;
49. zdôrazňuje, že tvorba akejkoľvek politiky v oblasti kultúrneho dedičstva by mala byť inkluzívna, komunitná a participatívna a mala by zahŕňať konzultácie a dialóg s dotknutými menšinovými komunitami.

Zároveň opätovne pripomíname, že v zmysle Uznesenia EU jazyky sú neoddeliteľnou súčasťou európskej identity a najbezprostrednejším prejavom kultúry, pričom rešpektovanie jazykovej rozmanitosti je základnou hodnotou EÚ, z ktorého sa vyvinuli univerzálne hodnoty nezrušiteľných a nescudziteľných práv ľudskej bytosti, slobody, demokracie, rovnosti a právneho štátu.

Ostatné aspekty tejto časti správy sú podrobnejšie rozpracované v časti **Podpora kultúry národnostných menšín tejto správy**.

5. Možnosti na používanie maďarského jazyka v sociálnej sfére

Právna úprava používania menšinových jazykov v sociálnej sfére, v zdravotníctve a v oblasti bezpečnosti je naďalej nedostatočná, keďže používanie je podmienené a obmedzené. Jazykové schopnosti personálu zdravotných a sociálnych zariadení ako aj iných subjektov, ktoré majú slúžiť v záujme zabezpečenia ochrany života, zdravia, bezpečnosti a majetku obyvateľstva determinujú mieru používania menšinových jazykov. Napriek tomu ani len pracovníci v zdravotníctve a sociálnej sfére nie sú povinní ovládať menšinový jazyk, ale práve naopak, právna úprava ich chráni pred tým, aby im zo strany zamestnávateľov mohla byť takáto požiadavka stanovená.

Za pretrvávajúcich podmienok právneho systému SR v oblasti používania menšinových jazykov zamestnancami inštitúcií a zariadení, ktoré majú slúžiť v záujme zabezpečenia ochrany života, zdravia, bezpečnosti a majetku obyvateľstva (*podľa hlásených prípadov napríklad zo Šamorína, z Dunajskej Stredy, zo Šiah, z Komárna a pod.*) stále častejšie (ako to nižšie bude ilustrované konkrétnymi prípadmi) dochádza k popretiu zabezpečenia základného práva používania svojho jazyka osobám patriacim do národnostných komunit **v najzraniteľnejších situáciách** a to aj napriek existujúcim výzvam a odporúčaniam orgánov EU.

Napríklad podľa Uznesenia Európskeho parlamentu z 13. novembra 2018 o minimálnych normách pre menšiny v EÚ (2018/2036(INI)) (2020/C 363/03) boli vyzvané členské štáty, aby prijali účinné opatrenia na odstránenie všetkých prekážok, ktoré osobám patriacim k národnostným menšinám bránia mať prístup k systému zdravotnej starostlivosti, pričom poznamenávajú, že menšinové skupiny majú horší prístup k zdravotným službám a

informáciám o zdraví, preto nabádali Komisiu a členské štáty, aby zabezpečili, že menšiny budú mať bez akejkoľvek diskriminácie prístup k fyzickej aj duševnej zdravotnej starostlivosti.

Z hlásených prípadov máme vedomosť o niekoľkých takých príbehoch, kedy lekár (ovládajúci výlučne štátny jazyk) namiesto poskytnutia empatickej pomoci chorej a odkázanej osobe ponížujúco sa vysmieval štátnu reč slabšie ovládajúcemu pacientovi (či už sa jednalo o postaršiu alebo o mladistvú osobu). Máme vedomosť aj o prípade, kedy zjavne z dôvodu národnostného pôvodu starého, zle počujúceho pacienta (o čom sa okrajovo ale nahlas zmienil aj pred ostatnými pacientami), dotýčný lekár ho nechal čakať celý deň v čakárni aj keď tam prišiel ráno ako prvý a na záver ho riadne ani nevyšetril. Stal sa aj prípad, kedy lekár zavolať takéhoto pacienta spolu s iným chorým človekom do ambulancie, kde si robil srandu z jeho výslovnosti alebo nesprávneho skloňovania. Vyskytli sa aj prípady, kedy pacientovo oficiálne používané priezvisko alebo meno podľa maďarského pravopisu lekár zámerne používal v nesprávnom tvare a namiesto liečenia ho presviedčal, že na Slovensku jeho meno musí mať tvar podľa slovenského pravopisu.

6. Čo považujete za prioritu resp. potrebu riešenia v ďalšom období?

Vzhľadom na rozsiahlosť tematiky jazykových práv z pohľadu maďarskej národnostnej komunity, z ktorých sme sa snažili spracovať akýsi prehľadový prierez v tejto správe, (*ktorý zďaleka nie je úplnou sumarizáciou vyskytujúcich sa nevyhnutelných práv v oblasti používania jazyka národnostných menšín*). V tejto časti hodnotiacej správy sa obmedzujeme už iba na priority, resp. potreby riešenia pre najbližšie obdobie (*z ktorých niektoré sa opakovane predkladajú z dôvodu ich doterajšieho neriešenia*):

1. Zabezpečenie komunikácie v jazykoch národnostných menšín v úradnom styku ústne aj písomne podľa platnej právnej úpravy. Návrhy:
 - intenzívne pokračovať v preklade stále chýbajúcich vzorových tlačív;
 - organizovať školenia pre úradníkov, ktorí pri práci používajú jazyk národnostnej menšiny;
 - bolo by vítané na jazykovo zmiešaných územiach SR zabezpečiť školám ktoré vyučujú v štátnom jazyku možnosť poskytnutia výberu druhého cudzieho jazyka svojim študentom jazyk miestnej autochtónnej komunity, t. j. v prípade Maďarmi obývaných oblastí maďarský jazyk;
 - zabezpečiť dvojjazyčné vyplnenie dvojjazyčných výpisov z matričných kníh;
 - zabezpečiť, aby informačné systémy subjektov verejnej správy (napríklad v matrikách, na portáli slovensko.sk, školské informačné systémy ako napr. EduPage, MOODLE, a pod.) mali zvoliteľné jazykové verzie v jazykoch národnostných menšín (nielen v jazyku neexistujúcej národnostnej menšiny SR, a to v angličtine) a zároveň aby boli pripravené a schopné spracovať dvojjazyčné dokumenty, žiadosti atď.
2. Rozšírenie pôsobnosti zákona č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín tak, aby čo najviac osôb patriacich k národnostným menšinám mohlo používať svoj jazyk a to nielen v úradnom styku. Zásadným problémom je určenie výlučne len na základe percentuálneho podielu občanov, ktorí sa hlásili k národnostnej menšine počas sčítania obyvateľov, pričom posledné sčítanie ľudu v roku 2021 prináša aj určité

nejasnosti pri uplatnení jazykových práv, a to hlavne v prípade viacerých národnostných identít občanov. Návrhy:

- určiť počet osôb patriacich k menšinám s právom používania svojho jazyka v úradnom styku okrem percentuálneho podielu aj v absolútnych číslach (napr. rozšírenie pôsobnosti zákona aj na obce a mestské časti, v ktorých žije aspoň 2000 obyvateľov patriacich k niektorej menšine, pričom ich podiel na celkovom počte obyvateľov je aspoň 5%);
- modifikovať spôsob určenia percentuálneho podielu pre používanie menšinového jazyka v úradnom styku tak, aby sa podiel obyvateľov patriacich k niektorej národnostnej menšine počítal iba z tých obyvateľov, ktorí údaj o národnosti poskytnú pri sčítaní obyvateľov;
- určenie percentuálneho podielu pre používanie menšinového jazyka v úradnom styku alternatívne podľa národnosti alebo materinského jazyka (čo je výhodnejšie v danej obci z pohľadu používania jazykov národnostných menšín);
- umožniť používanie menšinového jazyka v úradnom styku nielen v obci, ale aj v rámci mestskej časti;
- presnejšie vymedziť pojem informácií týkajúcich sa ohrozenia života, zdravia, bezpečnosti alebo majetku občanov SR v medziach odporúčaní orgánov EÚ, ako aj z pohľadu práv spotrebiteľa (pretože podľa nášho poňatia existujúcej legislatívy SR, dôvodom vzniku povinností aj pre podnikateľské subjekty v tejto oblasti je, že všetky informácie, ktoré sa týkajú rozoznania tovarov a služieb na základe ich pomenovania, opisu a reklamy sú istým spôsobom informácie týkajúce sa ohrozenia života, zdravia, bezpečnosti alebo majetku občanov SR.

3. Rozšírením zákona č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín:

- povinné zabezpečenie z prostriedkov štátneho rozpočtu služby tlmočníka-prekladateľa v potrebnom rozsahu (z a do jazyka miestnej národnostnej menšiny) vo všetkých dotknutých obciach a to hlavne na verejných zasadnutiach zastupiteľstiev, ako aj na ostatných organizovaných verejných stretnutiach s obyvateľmi a spoločenských fórach,
- umožniť používanie na verejnosti, v médiách, verejne dostupných plagátoch a tlačivách, ako aj v úradnom styku úradne zapísaného priezviska a mena občana patriaceho do komunity národnostných menšín v tvare a v poradí v akom sa používa podľa pravopisu jeho národnostného jazyka, pričom pod hrozbou sankcií by sa malo zakázať uvádzanie priezviska a mena občanov na verejnosti, v médiách, verejne dostupných plagátoch a tlačivách ako aj v úradnom styku odlišne od jeho úradne zapísaného priezviska a mena,
- zmeniť ustanovenia § 7b ods. 4 v nasledovnom znení: *“Ak úrad vlády zistí porušenie povinnosti, ktoré je správnym deliktom podľa odsekov 1 a 2 a ani po písomnom upozornení nedôjde v ním určenej lehote k náprave zistených nedostatkov, úrad vlády uloží pokutu od 50 eur do 2 500 eur.”* (žiada sa to aj napriek tomu, že novela zákona o používaní jazykov národnostných menšín zaviedla analogickú úpravu sankčných mechanizmov, ako je tomu v prípade zákona o štátnom jazyku, pretože opakujúce sa nedostatky u tých istých subjektov sa nikdy neodstránia bez zavedenia riadnych sankčných mechanizmov),

- zaviesť povinnosť dopravcom prepravujúcim cez regióny s miestnymi samosprávami obývanými aj občanmi národnostných menšín vo svojich hlásičoch staníc, upozornení, ako aj odchodov a príchodov jednotlivých spojov popri používaní štátneho jazyka aj používanie jazyka národnostných menšín žijúcich na úseku danej prepravy.
4. Určenie okruhu orgánov, ktoré sú povinné zabezpečiť možnosť používania jazykov národnostných menšín v úradnom styku výlučne na základe sídla orgánu. Návrhy:
 - zabezpečiť používanie menšinového jazyka v úradnom styku aj v prípade, ak sídlo orgánu verejnej správy sa nachádza v obci, v ktorej počet občanov patriacich k niektorej národnostnej menšine nedosahuje zákonom určený podiel, avšak do územnej pôsobnosti tohto orgánu patrí obec, ktorá daný podiel spĺňa (napr. okresné úrady, matričné úrady);
 - ak to povaha veci umožňuje, pri elektronickom vybavovaní úradných záležitostí zabezpečiť používanie jazykov národnostných menšín bez ohľadu na miestnu príslušnosť.
 5. Odstránenie zbytočného administratívneho zaťaženia pedagógov na školách s vyučovacím jazykom národnostných menšín kvôli povinnému vedeniu pedagogickej dokumentácie aj v štátnom jazyku. Návrh: určiť okruh dokumentov v legislatíve na základe skutočných potrieb, ktoré okrem vyučovacieho jazyka školy treba viesť aj v štátnom jazyku (vzhľadom na to, že inšpektor musí ovládať vyučovací jazyk školy podľa zákona).
 6. Odstrániť obmedzenia vo vizuálnej dvojjazyčnosti pri používaní geografických názvov. Návrhy:
 - štandardizácia geografického názvoslovie na území SR v jazykoch národnostných menšín pre potreby úradného používania;
 - zabezpečiť označenie častí obcí/mestských častí v jazykoch menšín na dopravných značkách označujúcich začiatok a koniec časti obce/mestskej časti;
 - zabezpečiť označenie obcí/častí obcí/mestských častí v jazykoch menšín aj na informatívnych smerových dopravných značkách.
 - v kartografických dielach uviesť geografické názvy aj v jazykoch národnostných menšín, ak v danej obci jazyk menšiny sa používa v úradnom styku
 - umožniť označenie obcí, ulíc a iných geografických objektov v jazykoch národnostných menšín ako súčasť kultúrneho dedičstva danej obce na základe rozhodnutia samosprávy aj v prípade, keď v danej obci nie je splnený národnostný podiel podľa zákona.
 7. Rozšírenie vysielania televíznych programov v jazykoch národnostných menšín v ich pomere na celkovom počte obyvateľov a umožnenie vysielania v jazykoch národnostných menšín bez titulkovania alebo prekladu do slovenského jazyka.
 8. Odstránenie neprehľadnosti právnej úpravy v oblasti používania jazykov národnostných menšín v legislatíve a pri aplikácii v úradnom styku, ako aj zbytočných a nedôvodných obmedzení v používaní jazyka národnostných menšín (potrebná novelizácia zák. č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku SR).
 9. Pri novelizácii zákona č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín navrhujeme pojem „národnostných menšín“ nahradiť zavedenými novými pojmami „autochtónnych národných a národnostných menšín“, ktoré by sa mali následne premietnuť aj do súvisiacich právnych predpisov.

Na záver opakovane dodávame, že k tomu aby mohli byť zabezpečené jazykové práva národnostných menšín by bolo potrebné aplikovať do praxe Uznesením¹⁹ prijaté odporúčania Európskeho parlamentu na ochranu kultúrnej a jazykovej identity národnostných a etnických menšín, s vytvorením podmienok na presadzovanie ich identity, spolu s používaním ich jazyka v ústnej aj písomnej forme, pričom ***finančné zdroje na vykonávanie práv menšín by sa mali poskytovať z centrálneho rozpočtu a nezaťažovať tým miestne rozpočty.***

¹⁹ Bod č. 35 na strane C363/21 Uznesenia Európskeho parlamentu z 13. novembra 2018 o minimálnych normách pre menšiny v EU (2018/2036(INI)) (2020/C 363/03), ktoré bolo zverejnené v Úradnom vestníku EÚ 28.10.2020.

MORAVSKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

Autor: Ján Chúpek

Podpora kultúry, stav národnostného školstva a používanie jazyka moravskej národnostnej menšiny

Aktivity v oblasti podpory a zachovania kultúry moravskej národnostnej menšiny na Slovensku sa v rokoch 2019-2020 najmä vďaka novovzniknutému Fondu na podporu kultúry národnostných menšín (FPKMN) podarilo výrazne skvalitniť, ale i znásobiť výstupy. Takmer všetky výstupy smerovali najmä k oživeniu moravskej kultúry na Slovensku a prezentácii nehmotného kultúrneho dedičstva Moravy, Čiech i Slovenska, čo výrazne prispelo k revitalizácii Moravanov žijúcich na Slovensku, ale i k pozitívnemu vnímaniu majoritného obyvateľstva SR voči moravskej menšine žijúcej a pôsobiacej na Slovensku. V roku 2020 sme v dostatočnom predstihu informovali občanov o pripravovanom sčítaní obyvateľov v roku 2021 a o možnostiach prihlásiť sa k jednotlivým menšinám. Aktívne sme nadviazali spoluprácu aj s Veľvyslanectvom ČR na Slovensku ako s materskou krajinou Moravanov. Taktiež sa nám podarilo nadviazať aj užšiu spoluprácu so samosprávnymi krajinami – najmä Trenčianskym samosprávnym krajom a Žilinským samosprávnym krajom, ale i s predstaviteľmi miest a obcí v daných regiónoch. Okrem aktivít národnostných spolkov bolo zrealizovaných mnoho podujatí, najmä kultúrneho charakteru, ale i športových a iných spoločenských aktivít, stretnutia Slovákov a Moravanov v hraničných oblastiach rôznymi štátnymi aj neštátnymi organizáciami. V roku 2020, kedy sa vzhľadom na nepriaznivú pandemickú situáciu výrazne obmedzili možnosti prejavu živej kultúry, sme posilnili internetovú infraštruktúru, a to cez webové prehliadače a sociálne siete. Všetky tieto aktivity výrazne napomáhajú k posilňovaniu identity a kultúrneho povedomia Moravanov žijúcich na Slovensku.

Najvýznamnejšie inštitúcie pôsobiace v oblasti kultúry moravskej národnostnej menšiny na Slovensku:

- **Morava Krásna Zem** – Plevník-Drienové 558, 018 26 Plevník-Drienové
- **Občianske združenie Horenka** – Zakvašov 1518/51, 017 07 Považská Bystrica
- **Občianske združenie Dúbravček** – Plevník-Drienové 237, 018 26 Plevník-Drienové
- **Občianske združenie Bagar** – Azalková 4, 821 01 Bratislava
- **Forfolk s. r. o.** – Plevník-Drienové 177, 018 26 Plevník-Drienové

Občianske združenia úzko spolupracujú aj s mnohými inštitúciami, ktoré prezentujú moravský folklór a kultúru na Slovensku:

- Mužáci MORAVIA – Mužský spevácky zbor
- Notečka – hudobná skupina
- Detský folklórny súbor Dúbravček a folklórny súbor Dúbravček
- Dychová hudba Hoľazňanka
- Dychová hudba Kolárovičanka
- Ľudová hudba Dúbravienka

- Folková skupina Drienky
- Seniorský súbor Machnáč
- Spevácka skupina Drienovka
- Detský folklórny súbor Dolina
- heligonkár Jožko Halák
- spevák Milan Oravec

Najdôležitejšie aktivity v oblasti kultúry moravskej národnostnej menšiny v rokoch 2019 – 2020:

FESTIVAL MORAVA KRÁSNA ZEM

- 7. ročník v roku 2019 sa konal v meste Žilina, v spolupráci s mestom Žilina, dňa 4. 10. 2019 na mariánskom námestí v Žiline.

- 8.ročník festivalu sa z dôvodu Covid situácie uskutočnil v obci Plevník-Drienové, ktorá nám bola veľmi nápomocná a ochotná pomôcť v organizovaní, a to najmä zabezpečením protipandemických opatrení (dezinfekcia vnútorných i vonkajších priestorov, poriadková služba...). V rámci opatrení sme namiesto jednodňového festivalu uskutočnili dvojdňový, aby sa primerane rozložil počet návštevníkov, čím sme predišli prenosu nákazy na účastníkov i účinkujúcich.

Záštitu nad festivalmi v rokoch 2019 a 2020 prebrali Genpor. Mgr. Bc. Tomáš Tuhý, PhD., MBA – veľvyslanec Českej republiky na Slovensku a PhDr. László Bukovszky - splnomocnenec vlády SR pre národnostné menšiny.

Festival MORAVA KRÁSNA ZEM je zameraný na prezentáciu tradičnej ľudovej kultúry moravskej národnostnej menšiny na Slovensku a prezentáciu Moravy a jej nehmotného kultúrneho dedičstva. V kultúrnom programe vystupujú hudobné skupiny zo Slovenska a z Moravy, a to folklórne súbory, detské folklórne súbory, dychové hudby, ľudoví rozprávači a folkové skupiny. Hlavným hosťom festivalu bol v roku 2019 Jožka Černý a v roku 2020 skupina Fleret. Účastníci mali možnosť okoštovať tradičné gastrošpeciality moravskej kuchyne i kvalitné moravské víno. Počas festivalu sa rôznymi formami prezentuje kultúrne dedičstvo Moravanov – tradičné zvyky a obyčaje i prvky nehmotného kultúrneho dedičstva: verbuňk, masopust, myslivost i sokolníctví. Každoročne si na festivale pripomíname aj príchod Sv. Cyrila a Sv. Metoda na Veľkú Moravu.

MORAVSKÁ HUDOBNÁ TOUR (2019-2020)

Séria koncertov a vystúpení v rôznych mestách a regiónoch Slovenska. Programová koncepcia je prioritne zameraná na prezentáciu tradičnej hudobnej kultúry príslušníkov moravskej národnostnej menšiny na Slovensku. Na koncertoch účinkovali hudobné zoskupenia, ktoré sa zaoberajú prezentáciou a šírením moravskej kultúry na Slovensku i hostia z Moravy. Hlavnou aktivitou projektu bolo združiť Moravanov žijúcich na Slovensku, ich sympatizantov a ostatnú verejnosť na podujatiach, ktoré prezentujú moravskú hudbu a piesne. Koncerty sa uskutočnili v rôznych lokalitách na Slovensku, čo prispieva k sekundárnemu cieľu projektu, a to zvyšovaniu informovanosti o kultúre moravskej menšiny a práce miestnych spolkov prezentujúcich moravskú kultúru na Slovensku a oslovovaniu príslušníkov moravskej menšiny žijúcej na Slovensku. Žiaľ, na koncertoch, ktoré boli realizované po marci 2020, sme zaznamenali omnoho menšiu účasť divákov ako po minulé obdobia, čo súviselo so zavedením

vládných protipandemických opatrení. Aj napriek sťaženým organizačným podmienkam, ktoré z opatrení vyplývali, sa nám podarilo počas rokov 2019 – 2020 zrealizovať šesťnásť koncertov. Podujatia prebiehali najmä v Trenčianskom kraji (9 koncertov), Banskobystrickom kraji (4 koncerty), Žilinskom kraji (2 koncerty) a Nitrianskom kraji (1 koncert).

MORAVSKÁ BESEDA (2019 – 2020)

Pokračovanie v organizovaní stretnutí sa príslušníkov moravskej národnostnej menšiny na Slovensku a ich sympatizantov najmä na regionálnej úrovni. Celkom sme zorganizovali 20 besied s rôznymi témami, napr. problematika tradícií, kultúry, histórie, vidieka, cestovného ruchu, gastronómie a iné témy. Stretnutia boli realizované formou voľnej diskusie, obohatené kultúrnym programom alebo ukážkami k danej problematike, týkajúcimi sa života moravskej národnostnej menšiny na Slovensku, edukačné aktivity zamerané na vzdelávanie detí, mládeže a dospelých v oblasti národnostnej kultúry.

LUDE POVIDAJU

Od roku 2019 sme začali vydávať periodikum pod názvom „Ludia hovoria - Ludé povídajú“ vo forme štvrťročníka. Časopis je zameraný na prezentáciu aktivít príslušníkov moravskej národnostnej menšiny na Slovensku, tradícií, zvykov a obyčajov, súčasnej kultúry a životných príbehov ľudí, ktorí sa hlásia k moravskej menšine. Celkom sme vydali 8 ks štvrťročienky + 4 ks prílohy k časopisu, ktoré sa samostatne venujú rôznej problematike. Časopis Ludé povídajú má veľmi pozitívny ohlas u príslušníkov moravskej národnostnej menšiny, ale aj u čitateľov z radov ostatnej verejnosti.

DEDIČSTVO MORAVANOV

Prezentácia nehmotného kultúrneho dedičstva Moravanov, ich zvykov, tradícií a obyčajov moravskej národnostnej menšiny na Slovensku, oboznámenie návštevníkov s moravským kultúrnym nehmotným dedičstvom a zozbieranie hmotných i nehmotných artefaktov zo života moravskej menšiny. V rámci tohto projektu sa prezentovala tradičná ukážka jednej z mnohých tradícií sviatkov jari na Morave - masopustné slávnosti, ktoré sú zaradené na reprezentatívny zoznam nehmotného kultúrneho dedičstva ČR a tiež jeden z najznámejších ľudových tancov verbuňk, ktorý je od roku 2005 zapísaný organizáciou UNESCO na zoznam majstrovských diel ústneho a nehmotného dedičstva predkov.

MUŽÁCI NA MORAVE

Vznikom mužského speváckeho zboru Mužáci Moravia sa vytvorila perspektívna spolupráca medzi príslušníkmi moravskej menšiny na Slovensku a ich materskou krajinou. Okrem rôznych kultúrnych a rodinných podujatí doma i v zahraničí Mužáci Moravia prezentovali aktivity moravskej národnostnej menšiny na Slovensku oficiálne štyrikrát aj na Morave, dvakrát v meste Brno a po jednom raze v meste Kelč a v obci Březí u Mikulova.

HORENKA – detské letné tábory

Detský denný letný tábor, ktorého cieľom je vytvorenie platformy pre zmysluplné využívanie voľného času pre deti počas letných prázdnin, a to formou poznávania prírody, vidieckych aktivít a ľudových tradícií spojených so životom Moravanov na Slovensku.

Hlavným projektovými aktivitami bolo zážitkové učenie o lese v lese (lesná pedagogika), výučba a ukážky ľudových piesní a tancov, literárna tvorba, tvorba úžitkových a tradičných predmetov z prírodných materiálov a praktické činnosti na vidieku (starostlivosť o vtáky, kone a iné domáce zvieratá).

MOBILNÁ VÝSTAVA – MORAVA KRÁSNA ZEM

Mobilná výstava MORAVA KRÁSNA ZEM zameraná na prezentáciu významných osobností, historických faktov, aktivít realizovaných moravskou národnostnou menšinou, a to konkrétne tieto oblasti: Kultúrne pamiatky, Moravo Moravěnko, Od dediny k mestu, Osobnosti, Prírodné krásy, Veľká Morava, Z venkova, Moraváci na Slovensku. Celkom je k dispozícii už 25 ks výstavných panelov z daných oblastí. Výstava sa prezentuje na rôznych kultúrnych podujatiach, ale i v školách, kde slúži ako edukačný materiál.

DEDIČSTVO UKRYTÉ V ČASE

Publicisticko-dokumentárny film spracovaný v roku 2019 v profesionálnej kvalite HD, minútáž: 22 min. Film je zameraný na problematiku žijúceho dedičstva Veľkej Moravy, konkrétne predstavuje Staroslovanské hradiská a veľmožské dvorce v Nitrianskej Blatnici, v Ducovom a Kopčanoch. Bližšie sa venuje Rotunde Sv. Juraja v Nitrianskej Blatnici. V ďalšej časti film predstavuje divákovi Sv. Cyrila a Sv. Metoda, a to prostredníctvom sokoliarstva – nehmotného kultúrneho dedičstva, ktoré sa na našom území zachovalo z čias Veľkej Moravy. Film bol už niekoľkokrát odvysielaný v RTVS a v regionálnych televíziách, taktiež je voľne dostupný na webovej stránke www.moravaci.sk a na kanáli YouTube.

OD MORAVY

Publicisticko-dokumentárny film o moravskej kultúre na Slovensku, o jej pôsobení na majoritu, o aktivitách príslušníkov moravskej národnostnej menšiny v oblasti kultúry, o potrebách a význame prezentácie moravskej kultúry na Slovensku. Ďalším prínosom tohto dokumentu je zvyšovanie informovanosti o moravskej kultúre i aktivitách Moravanov, čo nepriamo súvisí so zvyšovaním povedomia o možnostiach prihlásenia sa k moravskej národnostnej menšine počas pripravovaného sčítania obyvateľov v roku 2021. Film bol spracovaný v roku 2020 a je taktiež voľne dostupný na webovej stránke www.moravaci.sk a na kanáli YouTube.

MORAVANIA BEZ HRANÍC

V marci 2019 vystúpili v Bratislave súbory z Moravy, z Valašského Meziříčí – cimbalová muzika Polajka a folklórny súbor Bača. Spolu s nimi vystúpil spevácky súbor Radosť z Pezinka, ktorý nielen spieva moravské piesne, ale má so spomínanými moravskými súbormi družbu. Uvedené súbory predviedli aj spoločné vystúpenia. V Trenčianskych Tepliciach vystúpil miestny seniorský súbor Machnáč s piesňami a tancami trenčianskeho regiónu, moravsko-slovenského pomedzia a heligonkár Jožko Halák a spevák Milan Oravec so slovenskými a moravskými piesňami. Mládežnícky folklórny súbor Dúbravček reprezentoval aktivity OZ Morava Krásna Zem. Hudobná skupina Notečka vystúpila aj v oboch programoch pred koncom roka 2019 v Bratislave a Trenčianskych Tepliciach. V Bratislave vystúpili tiež Anton Dinka starší a mladší, cimbalisti a speváci zo Skalice, reprezentujúci ľudové umenie toho mesta a regiónu, takého blízkeho Morave, a tiež detský folklórny súbor Dolina so spevmi

a tancami zo slovensko-moravského pomedzia. V Trenčianskych Tepliciach Notečku doplnili už spomenutý seniorský súbor Machnáč, heligonkár Jožko Halák a spevák Milan Oravec.

ANDREJ BAGAR AKO SYMBOL VZÁJOMNOSTI

Na október 2020 sme pri príležitosti 120. výročia narodenia Andreja Bagara pripravovali podujatie s názvom „Andrej Bagar ako symbol vzájomnosti“. Má dve časti: besedu a seminár o živote a diele Andreja Bagara a slovensko-moravských kultúrnych stykoch a kultúrny program moravského a slovenského folklóru. Kvôli vrcholiacej pandémie sa nemohol v pôvodnom termíne uskutočniť, realizuje sa však v plnom rozsahu v druhej polovici júna 2021, krátko pre 55. výročím úmrtia Andreja Bagara v Trenčianskych Tepliciach.

Celkom bolo teda počas obdobia rokov 2019 – 2020 zorganizovaných 49 kultúrno-spoločenských akcií a 19 putovných výstav, ktoré organizovali moravské národnostné spolky. Vydalo sa celkom 12 ks publikácií a vytvorili sa 2 audiovizuálne publicisticko-dokumentárne filmy.

Formy podpory Moravskej národnostnej menšiny:

Hlavným zdrojom podpory pre aktivity Moravskej národnostnej menšiny je FPKNM. Z alokácie FPKNM pre moravskú menšinu boli použité prostriedky vynaložené na takmer všetky projekty, ktoré súviseli so šírením Moravskej kultúry na Slovensku, jej prezentáciou i vnímaním majoritnou spoločnosťou. V roku 2019 to bolo v celkovej sume 106 400 eur podporených 10 projektov z desiatich žiadostí, v roku 2020 bolo sumou 106 838 eur podporených 11 projektov z jedenástich žiadostí a v rámci mimoriadnej výzvy v roku 2020 bolo vyplatených 5 460 eur, podporený 1 projekt z jednej žiadosti.

Ďalšou časťou podpory bola pridelená dotácia z fondu Ministerstva zahraničných vecí ČR pre krajské spolky na podporu festivalu Morava krásna zem v roku 2020 sumou 1 843 eur.

Určitú finančnú čiastku sa nám podarilo získať i z rozpočtu miestnych a regionálnych samospráv, ktoré slúžili na prezentáciu nielen moravskej národnostnej menšiny, ale i na osvetu v oblasti vnímania menšín na Slovensku majoritným obyvateľom – tzv. stretnutia kultúry národnostných menšín, ktoré v regióne Horného Považia dovedy absentovali a boli privítané a úspešne prijaté spoločnosťou. Mnoho podujatí bolo dofinancovaných súkromným sektorom a z dobrovoľných príspevkov samotných združení a ich členov. Časť prostriedkov bola použitá najmä na materiálne zabezpečenie jednotlivých spolkov.

Taktiež sa stretáme s rôznymi formami podpory a pomoci pri realizácii podujatí rôznymi inštitúciami a spolkami pôsobiacimi v danom regióne, najmä dobrovoľníckou činnosťou. Medzi podporovateľov a dobrovoľníkov patria napr. obec Plevník-Drienové a jej pracovníci, mesto Považská Bystrica, mesto Žilina, Trenčiansky samosprávny kraj, Miestny spolok Červeného kríža v Plevníku-Drienovom, hasiči, športové kolektívy, kultúrne centrá a iné subjekty. Bez práce týchto dobrovoľníkov by bola organizácia podujatí omnoho zložitejšia a niekedy až nereálna.

Priority

Po roku 2020 by sme chceli pokračovať v tradičných aktivitách prezentácie moravskej kultúry na Slovensku, najmä:

- festival MORAVA KRÁSNA ZEM;
- Ludé povídajú – pokračovanie vo vydávaní periodika minimálne vo forme štvrťročníka;
- vytvorenie vlastnej základne pre moravskú menšinu na Slovensku;
- vytvorenie priestorov na stálu expozíciu a výstavy prezentujúce produkty týkajúce sa Moravy, ako sú kroje, výšivky ornamenti, tradičné výrobky a produkty, významné osobnosti, historické fakty a pod.;
- vybudovanie Moravského centra kultúry, tradícií a cestového ruchu na Slovensku;
- nadviazanie spolupráce s Ministerstvom kultúry a Ministerstvom školstva v oblasti vnímania Moravanov ako jedinečného prvku prejavu moravského národa v oblasti histórie, kultúry i jazyka;
- Moravská hudobná tour - séria koncertov v rámci SR a ČR;
- Moravské Besedy;
- podpora existujúcich moravských spolkov a ich materiálne, technické a personálne zabezpečenie;
- vytvorenie webovej platformy, ktorá bude dostatočne informovať o všetkých prebiehajúcich i pripravovaných aktivitách týkajúcich sa Moravskej menšiny;
- vytvorenie archívnych materiálov z prebiehajúcich aktivít a života občanov hlásiacich sa k Moravskej národnosti;
- revitalizáciu moravskej národnostnej menšiny.

Najvýznamnejšie problémy a ich dôvody

Zvyšujúci sa priemerný vek a rozmiestnenie príslušníkov moravskej menšiny takmer po celom území Slovenska v malom počte v jednotlivých regiónoch spôsobuje sťaženie komunikáciu medzi príslušníkmi menšiny a organizáciami, ktoré organizujú podujatia a propagujú moravskú kultúru na Slovensku. Chceme povzbudiť ich potomkov a sympatizantov k aktívnemu zapájaniu sa do života a aktivít Moravskej menšiny na Slovensku.

NEMECKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

Autor: Rastislav Fiľo

Podpora kultúry nemeckej národnostnej menšiny

Reprezentantom nemeckej menšiny na Slovensku je **Karpatskonemecký spolok (Karpatendeutscher Verein) (KNS)**. Po niekoľkých miestnych iniciatívach bol založený 30. 9. 1990 v Medzeve. Je to občianske združenie občanov Slovenskej republiky, ktorí sú nemeckej národnosti, nemeckého pôvodu alebo ich spája rovnaký materinský jazyk, alebo aj občanov iných národností, ktorí majú pozitívny vzťah ku karpatskonemeckému kultúrnemu dedičstvu. Je to kultúrny spolok so sídlom v Košiciach, ktorý je nezávislý od straníckej príslušnosti, svetonázorového presvedčenia a vierovyznania. Je to dodnes najvýznamnejší reprezentant Nemcov žijúcich na Slovensku. Organizačne sa člení do piatich regiónov: Bratislava a okolie, Hauerland, Horný Spiš, Dolný Spiš a Údolie Bodvy. Tento kultúrny spolok mal v roku 2019 okolo 4 000 členov v 33 miestnych skupinách. Plošne najväčší je región Hauerland s viac ako 1 000 členmi. KNS vyvíja svoje aktivity prostredníctvom projektov schválených Fondom na podporu kultúry národnostných menšín (FPKNM).

Spolková republika Nemecko zakúpila pre KNS začiatkom 90. rokov 20. storočia na Slovensku sedem tzv. Domov stretávania: v Bratislave, Nitrianskom Pravne, Handlovej, Kežmarku, Mníšku nad Hnilcom, Medzeve a v Košiciach. Sú to miesta kultúrnych aktivít a stretávania, jazykových kurzov a ďalších aktivít nielen pre občanov nemeckej národnosti, ale i pre ostatných spoluobčanov Slovenska.

Kontakt:

Karpatskonemecký spolok, Lichardova 20, 040 01 Košice

Tel.: 055/6224145

kdv@kdv.sk

www.kdv.sk

Aktívnu činnosť v oblasti podpory kultúry nemeckej národnostnej menšiny na Slovensku vyvíja aj **Karpatskonemecké kultúrne združenie (KNKZ)** založené 17. 9. 2019 v Košiciach. Hlavné aktivity smerujú k podpore identity karpatských Nemcov organizovaním podujatí, ktoré významným spôsobom prispievajú k šíreniu povedomia o hodnotách kultúrneho dedičstva, tradíciách a jazyka nemeckej národnostnej menšiny. Svoje aktivity realizuje prostredníctvom projektov schválených FPKNM.

Kontakt:

Karpatskonemecké kultúrne združenie, Lichardova 20, 040 01 Košice

Tel.: 055/6224145

spolokknkz@gmail.com

Slovenské národné múzeum – Múzeum kultúry karpatských Nemcov (SNM – MKKN) je špecializované múzeum s celoštátnou pôsobnosťou. V súlade so svojou špecializáciou je dokumentačným, vedeckovýskumným a metodickým pracoviskom zameraným na dejiny a kultúru karpatských Nemcov od ich príchodu na územie Slovenska po

súčasnosť. Jeho poslaním je cieľavedomé nadobúdanie, ochraňovanie, vedecké a odborné spracovanie a sprístupňovanie múzejných zbierok a fondov dokladujúcich dejiny a kultúru karpatských Nemcov žijúcich na Slovensku alebo v iných krajinách prostredníctvom expozícií, výstav, vydavateľskej, publikačnej a propagačnej činnosti, kultúrno-výchovných a vzdelávacích aktivít, odborných seminárov a kultúrno-spoločenských podujatí. Týmto aktivitami prispieva múzeum k pozitívnemu vnímaniu karpatských Nemcov zo strany majoritnej spoločnosti. SNM – MKKN má svoje sídlo v Bratislave na Žižkovej ul. č. 14 so stálou expozíciou dejín a kultúry karpatských Nemcov. Svoje pobočky má zriadené v Domoch stretávania KNS v Nitrianskom Pravne a v Handlovej, kde sú expozície zamerané na dejiny a kultúru Hauerlandu. SNM – MKKN má zariadený aj nemecký dom z Horného Turčeka v Múzeu slovenskej dediny v Martine a na hrade Červený Kameň stálu expozíciu „*Huncokári – ľudia z našich hôr*“, ktorá prezentuje návštevníkom život nemeckých drevorubačov v Malých Karpatoch. V rokoch 2019 – 2020 navštívilo expozície múzea 8 700 návštevníkov. SNM – MKKN realizovalo v tomto období 8 výstavných prezentácií. V roku 2019 bola najvýznamnejšou výstavou „*Ruskinovce – zaniknuté spišské mestečko*“, ktorá prezentovala jeho históriu a kultúru. Činnosť múzea bola v roku 2020 výrazne ovplyvnená pandemiou COVID-19. Prezentačné aktivity a kontakt s návštevníkmi sa realizoval v online priestore, na sociálnych sieťach a webovej stránke. Celkom v rokoch 2019 a 2020 SNM – MKKN pripravilo alebo sa spolupodieľalo na 19 kultúrno-spoločenských podujatiach (napr. *Noc múzeí, Sviatok kultúry a vzájomnosti v Kežmarku*), vzdelávacích aktivitách (*Škola v múzeu*) a realizovalo 18 lektorátov v slovenskom a nemeckom jazyku. V roku 2019 dostalo SNM – MKKN na svoju činnosť zo štátneho rozpočtu pridelených 144 574 Eur a v roku 2020 to bolo 168 127 Eur.

Súčasťou SNM – MKKN je aj dokumentačné a digitalizačné centrum špecializované na problematiku dejín a kultúry karpatských Nemcov. Základ tvorí knižnica, ktorá zahŕňa periodickú a neperiodickú literatúru a tlač vydanú na Slovensku a v zahraničí. SNM – MKKN je v tejto oblasti najkompletnejšie vybavenou inštitúciou na Slovensku. Knižnicu využívajú študenti a odborní pracovníci zo Slovenska a zahraničia. SNM – MKKN vydáva vlastnú edíciu *Acta Carpatho-Germanica*. Do konca roka 2020 v tejto edícii vydalo 23 publikácií.

SNM – MKKN vyvíja činnosť na celom Slovensku, keďže jeho ťažisková orientácia sa sústreďuje na regióny života karpatských Nemcov, ktoré sú na západnom, strednom i východnom Slovensku. Je jedinou špecializovanou inštitúciou na Slovensku zameranou na muzeálnu dokumentáciu, prezentáciu a výskum kultúry a dejín karpatských Nemcov. V rokoch 2019 – 2020 získalo múzeum akvizičnou činnosťou 81 ks predmetov kultúrnej hodnoty, celkový zbierkový fond múzea tvorilo 6 557 ks predmetov. Vedecko-výskumná činnosť múzea a riešené úlohy zamestnancov sa zameriavali v tomto období najmä na politický život karpatských Nemcov, históriu KNS a všeobecné témy k dejinám, kultúre a etnografii karpatských Nemcov. Výstupy boli publikované vo forme 2 publikácií (*Karpatskí Nemci; 30 rokov Karpatskonemeckého spolku*), ako aj 5 štúdií, 27 článkov v odbornej tlači a 109 popularizačných článkov. Najvýznamnejšou publikačnou aktivitou bola monografia *Die Evekuierung der Deutschen aus der Slowakei 1944/45*, ktorá získala ocenenie Predsedníctva Slovenskej akadémie vied.

SNM – MKKN je z hľadiska etnicity pre nemeckú menšinu významným nositeľom jej identity a tradície. To v nadväznosti na primárne múzejné funkcie vytvára omnoho širší záber

pre jeho činnosti. Z toho sa odvíja aj úroveň jeho verejne uznávanej autority, pozícia nezávislej odbornej a znaleckej inštitúcie, ktorá je nutným základom pre jeho prácu. Múzeum sa stalo kontaktným miestom pre všetkých karpatských Nemcov zo Slovenska a zo zahraničia a osoby zaujímajúce sa o problematiku Nemcov na Slovensku. Na SNM – MKKN sa taktiež obracajú nemecké a rakúske diplomatické zastupiteľstvá, pracovníci slovenských vysokých škôl, akadémie vied a študenti. V týchto súvislostiach poskytuje SNM – MKKN početné konzultácie, expertízy, posudky a podobne.

Múzeum úzko spolupracuje s ostatnými múzeami nemeckých menšín, s Inštitútom pre národopis Nemcov vo východnej Európe (IVDE) vo Freiburgu, ako aj s Pracovným spoločenstvom nemeckých menšín (AGDM). Je napojené na koncept dokumentácie a prezentácie dejín a kultúry Nemcov vo východoeurópskych krajinách vypracované vládou Spolkovej republiky Nemecko. Zahraničná spolupráca predstavuje mimoriadnu príležitosť na rozvíjanie medzinárodných vzťahov s ohľadom na výskum a prezentáciu ako nevyhnutná súčasť práce moderného múzea.

Na Slovensku múzeum spolupracuje s múzeami národnostných menšín Slovenského národného múzea, ako aj s múzeami v tradičných regiónoch karpatských Nemcov.

SNM – MKKN úzko spolupracuje s KNS a KNKZ, ktorým na väčších podujatiach zvyčajne realizuje špecializované výstavy alebo sa spolupodieľa na projektoch zachovania kultúrne dedičstva karpatských Nemcov.

SNM – MKKN je akceptované a má veľmi dobrú a vzájomne prínosnú spoluprácu na Slovensku aj s Karpatskonemeckou mládežou a jediným vydávaným periodikom karpatských Nemcov – mesačníkom Karpatenblatt, ako aj s karpatskonemeckými krajanskými združeniami (Karpatendeutsche Landsmannschaft) v Rakúsku a Nemecku a Karpatskonemeckým kultúrnym spolkom (Karpatendeutsches Kulturwerk) v Nemecku. Taktiež úzko spolupracuje so Slovenskými kultúrnymi inštitútmi v Nemecku a v Rakúsku.

Korešpondenčná adresa múzea:

Slovenské národné múzeum – Múzeum kultúry karpatských Nemcov

Vajanského nábrežie 2, 810 06 Bratislava

Telefón: 02/54415570

mkkn@snm.sk

www.snm.sk

Každá miestna skupina, ako aj regionálna organizácia KNS, má vlastné aktivity. Tradičným, najvýznamnejším a aj dobre navštevovaným podujatím je každoročne organizovaný *Sviatok kultúry a vzájomnosti* koncom júna v Kežmarku, na ktorom sa stretávajú príslušníci nemeckej národnostnej menšiny žijúci na Slovensku a aj v zahraničí. Týmto festivalom sa organizátori snažia prispieť k uchovaniu a rozvoju tradícií, výmene skúseností, k vzájomnému porozumeniu a poznaniu, úcty k odlišnej kultúre a zvykom a taktiež k vytváraniu atmosféry vzájomnej tolerancie, odstraňovaniu predsudkov v myslení a chápaní menšinovej kultúry. V júni 2019 sa uskutočnil 24. ročník festivalu s bohatým kultúrnym a spoločenským programom za účasti početných zahraničných hostí. V dôsledku pandémie COVID-19 sa v roku 2020 jubilejný 25. ročník neuskutočnil, rovnako ako množstvo kultúrnych a spoločenských podujatí a aktivít karpatských Nemcov.

Jednotlivé regióny majú v priebehu roka viaceré podujatia, pričom tradičnými sú tzv. *Regionaltreffen – regionálne stretnutia*. V regióne Bratislava a okolie je to *Pressburger Treffen – Stretnutie Prešporákov*, každoročne v septembri. V regióne Hauerland sa tretiu sobotu v auguste koná *Hauerlandfest*, každý rok v inej obci. V roku 2019 to bol 28. ročník v obci Krahule, v roku 2020 sa plánovaný 29. ročník v Tužine neuskutočnil. V regióne Horný Spiš sa v Chmeľnici každoročne konajú začiatkom júna *Dni spišskej kultúry*, v roku 2019 to bol 27. ročník, v nasledujúcom roku sa podujatie nekonalo. V regióne Dolný Spiš sa v septembri striedavo v niektorej obci alebo meste tohto regiónu koná *Stretnutie Nemcov Dolného Spiša*, v Mníšku nad Hnilcom sa uskutočnil v auguste 2019 už 6. ročník súťaže *dychových hudieb*. V regióne Údolie Bodvy sa v Medzeve každý rok v júli koná *Stretnutie Nemcov z údolia Bodvy – Bodwataltreffen*. Významné je, že značná väčšina aktivít karpatských Nemcov sa koná v spolupráci s miestnou samosprávou, s miestnymi inštitúciami alebo spolkami.

V rámci regiónov pôsobí 22 speváckych a tanečných skupín, ktoré významným spôsobom prispievajú k šíreniu kultúrnych hodnôt, tradícií a jazyka nemeckej národnostnej menšiny na Slovensku.

Aktívnou mládežníckou organizáciou KNS na Slovensku je **Karpatskonemecká mládež (Karpattendutsche Jugend)**, ktorá je nástupcom bývalej mládežníckej organizácie IKeJA-KDJ. Tu mladá generácia prezentuje nemeckú kultúru, zvyky a jazyk. Základom jej činnosti sú kultúrne podujatia, poznávacie zájazdy a aktivity, prednášky na historické i súčasné aktuálne témy, organizovanie tvorivých dielní, workshopov a detských táborov. K tradičnému podujatiu patrí *Festival karpatskonemeckej mládeže*. Týmto festivalom sa snaží prispieť k uchovaniu a rozvoju tradícií, výmene skúseností, k vzájomnému porozumeniu a poznaniu, úcty k odlišnej kultúre a zvykom, a taktiež k vytváraniu atmosféry vzájomnej tolerance, odstraňovaniu predsudkov v myslení a chápaní menšinovej kultúry. V roku 2019 sa uskutočnili v poradí 8. ročník v Hraboveckej doline pri Ružomberku za účasti mnohých domácich a zahraničných účinkujúcich. V roku 2020 sa plánovaný festival v Košiciach nekonal.

KNS udržiava kontakty s inými národnostnými menšinami na Slovensku i s nemeckými menšinami v Európe. Je členom Federalistickej únie európskych národností (FUEN) a jej Pracovnej skupiny nemeckých menšín (AGDM). Karpatskonemecká mládež spolupracuje s Youth of European Nationalities / Jugend Europäischer Volksgruppen.

Finančné a nefinančné zdroje podpory pre kultúru nemeckej národnostnej menšiny

Čo sa týka financovania nemeckej národnostnej menšiny v rokoch 2019 – 2020, je potrebné konštatovať, že zdroje a výška finančných dotácií zostali na rovnakej úrovni ako v predchádzajúcich rokoch. Pre kultúrne aktivity a publikačnú činnosť sú najvýznamnejším zdrojom finančné prostriedky z FPKNM poskytované vo forme dotácií. V roku 2019 bolo nemeckej národnostnej menšine formou dotácie poskytnutých 136 800 Eur na 15 projektov. V nasledujúcom roku to bolo 140 744 Eur na 15 projektov, z ktorých sa 3 nerealizovali, a tak sa poskytnutá suma znížila o 39 700 Eur. V rámci mimoriadnej výzvy FPKNM na riešenie dôsledkov krízovej situácie v roku 2020 boli podporené 4 projekty vo forme štipendia v celkovej sume 7 644 Eur. Pokiaľ ide o podporu z materskej krajiny, teda z Nemecka, táto je vo veľkej miere viazaná na prevádzku a činnosť siedmich Domov

stretávania KNS a najmä niekoľkých projektov karpatskonemeckej mládeže, najmä takých, ktoré sú orientované na cezhraničnú spoluprácu.

Najvýznamnejšie problémy a ich dôvody

Významným problémom je vnímanie karpatských Nemcov zo strany majoritnej spoločnosti. O nemeckej menšine na Slovensku pred rokom 1989 obyvateľstvo Slovenska vedelo len veľmi málo, a aj to sa na základe učebníc dejepisu a propagandy, ktoré tvorili negatívny obraz karpatských Nemcov, čo však pri hodnotení vyše 800-ročného spolužitia so Slovákami a ostatnými národnosťami nezodpovedá realite. Chceme vnímanie karpatských Nemcov v dejinách Slovenska čo najviac objektivizovať. Sme si vedomí, že takáto objektivizácia sa nedá dosiahnuť nejakým nariadením, alebo kampaňami, je to dlhodobý proces, v ktorom očakávame aj pomoc majoritnej spoločnosti. Významnou pomocou v tomto smere je zriadenie SNM – MKKN v Bratislave, ktoré sa svojimi výstavami snaží zobjektívniť obraz nemeckej národnostnej menšiny v SR. Ďalej je to publikačná činnosť, prednášky, semináre, vyučovanie na školách a pod.

KNS sa borí s tromi hlavnými problémami, ktoré sa však prejavujú aj u mnohých iných spolkov: Prvým je značne prestarnutá členská základňa. U karpatských Nemcov sa to dá sčasti dobre zdôvodniť postavením nemeckej menšiny na Slovensku po 2. svetovej vojne, avšak samozrejme sa s tým nemôžeme uspokojiť. Zapojenie mladšej generácie do činnosti spolku je pre nás životnou nutnosťou. Druhým problémom je malý záujem o prevzatie zodpovednosti, a teda funkcie na všetkých úrovniach spolkových štruktúr. Často je skutočnosťou, že funkcionári spolku vykonávajú svoje úlohy popri svojich zamestnaniach, čo pri náraste úloh a zodpovednosti vedie často k ich frustrácii. Nevyhnutné je hľadať členov spolku, ktorí budú ochotní prebrať na seba úlohy vo vedení spolku a tým aj rozdeliť zodpovednosť na viac ľudí. Tretím problémom sú dotácie. Prijatím zákona o Fonde na podporu kultúry národnostných menšín sa situácia vyvinula pozitívne. Trvalým problémom však zostáva neskoré pridelenie schválených dotácií a finančných prostriedkov z dotačných programov. Táto situácia dostáva zodpovedných funkcionárov KNS doslova do komplikovaných situácií: Spolkový časopis vychádza mesačne od januára, projekt viazaný na jarné mesiace, alebo aj skôr predsa nie je možné realizovať na jeseň. Máme festivaly s dlhoročnou tradíciou, ktoré sa konajú v mesiacoch máj, jún, júl. Dobrovoľní funkcionári (a v konečnom dôsledku predseda KNS ako štatutár) preberajú na seba vážne finančné záväzky, riziká a neprijemnosti, ktoré pretrvávajú z roka na rok.

Stav národnostného školstva nemeckej národnostnej menšiny

Stav nemeckého národnostného školstva na Slovensku sa v dôsledku vojnových a povojnových udalostí, následnej diskriminácie, ale aj prirodzenej asimilácie vyvinul tak, že nemecká národnostná menšina už v žiadnej obci z dôvodu malej počtosti nemôže otvoriť triedy, v ktorých by boli výlučne žiaci s materinským jazykom nemeckým. Naším úsilím však je, aby deti z rodín karpatských Nemcov mali možnosť ovládať popri slovenskom jazyku aj jazyk nemecký.

V súčasnosti je v Slovenskej republike jedna materská škola s vyučovacím jazykom nemeckým v Bratislave. Základné školy s vyučovacím jazykom nemeckým sú dve – Nemecká škola v Bratislave a Základná škola s materskou školou v Chmeľnici. Základné školy, v

ktorých sa poskytuje rozšírené vyučovanie nemeckého jazyka, prípadne aj vyučovanie niektorých predmetov v nemeckom jazyku, pokiaľ je na to vhodný učiteľ, sú v Bratislave (Hlboká cesta), Nitrianskom Pravne, Kežmarku a Medzeve. Jediné gymnázium s vyučovacím jazykom nemeckým je súčasťou Nemeckej školy v Bratislave. Spojená škola v Poprade má organizačné zložky Základná škola a Gymnázium, kde vyučovanie niektorých predmetov prebieha v dvoch jazykoch – v slovenskom a v nemeckom, t. j. bilingválne – nie je to škola s vyučovacím jazykom nemeckým. Ďalšie školy, ktoré majú vyučovacím jazyk slovenský a nemecký bilingválny, sú gymnáziá v Bratislave-Dúbravke, Galante, Novom Meste nad Váhom, Nitre, Banskej Bystrici a Košiciach-Vyšnom Opátskom. Bilingválne stredné odborné školy sú obchodné akadémie v Bratislave-Petržalke a v Trnave. Nedá sa tu však povedať, že by tieto školy vo väčšej miere navštevovali deti z rodín príslušníkov nemeckej menšiny na Slovensku. Žiaľ, pre príslušníkov nemeckej národnostnej menšiny chýbajú kvalitné učebnice. Ich prípravu považujeme za prioritu.

Štátny pedagogický ústav na základe žiadosti Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR vypracoval vzdelávacie štandardy pre primárne vzdelávanie a nižšie stredné vzdelávanie pre vyučovacím predmet nemecký jazyk pre primárne a pre nižšie stredné vzdelávanie pre školy s vyučovaním nemeckého jazyka. Materiály boli dňa 19. marca 2018 schválené aj ministerkou školstva, vedy, výskumu a športu SR s účinnosťou od 1. septembra 2018. Vzdelávanie v nemeckom jazyku sa v spolupráci s KNS sporadicky organizuje v jeho Domoch stretávania. Jazykové kurzy nemeckého jazyka na Slovensku organizuje aj Goethe-institut.

Slovensko bolo vždy otvorené voči jazykom a kultúram, čo sa prejavilo aj v ponuke prvých, povinných cudzích jazykov na školách. Do roku 2018 bol nemecký jazyk v pozícii voliteľného predmetu. Bolo to na škodu nielen pre karpatských Nemcov, ale aj pre celú slovenskú mladú generáciu. Karpatskí Nemci s ľútosťou sledovali tento trend, dôsledkom ktorého bol aj výrazný úpadok vyučovania nemeckého jazyka na slovenských školách v uplynulých rokoch. Znižoval sa počet hodín nemeckého jazyka, krátili sa úväzky učiteľov nemeckého jazyka, čo bolo často spojené aj s existenčnými problémami. Tento negatívny trend mal dopad aj na vyučovanie nemčiny ako materinského jazyka detí nemeckej národnostnej menšiny na Slovensku. Na odstránenie príčin tohto stavu prijala Rada ministra školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky pre národnostné školstvo uznesenie č. 8 z 26. júna 2018, v ktorom odporučila ministerke MŠVVaŠ SR umožniť voľbu prvého cudzieho jazyka v základných školách. MŠVVaŠ SR schválilo 4. apríla 2019 ako súčasť Štátneho vzdelávacieho programu pre základné školy Dodatok č. 3 „Rámcový učebný plán pre ZŠ s vyučovacím jazykom slovenským“ s platnosťou od 1. septembra 2019 začínajúc 1. až 3. ročníkom. Dodatok č. 3 upravuje rámcový učebný plán pre ZŠ s vyučovacím jazykom slovenským s prihliadnutím na možnosť výberu prvého cudzieho jazyka v primárnom vzdelávaní.

Používanie jazyka nemeckej národnostnej menšiny

Príslušníci nemeckej národnostnej menšiny žijúci na Slovensku sú karpatskí Nemci, ktorí väčšinou ovládajú slovenský jazyk veľmi dobre, no majú paradoxne problémy s nemeckou gramatikou. Dôvodom sú zmeny v oblasti vzdelávania, kde pociťujeme nedostatok

nemeckých menšinových škôl. Vzhľadom na rozptýlenosť príslušníkov nemeckej národnostnej menšiny žijúcich na Slovensku sa len vo výnimočných prípadoch môže v školách učiť nemčina ako materinský jazyk. Príslušníci nemeckej národnostnej menšiny žijúci na Slovensku nemajú problém s používaním nemeckého jazyka v úradnom styku s orgánmi verejnej správy ani pri cirkevných obradoch, keďže sa konajú sväté omše v nemčine. Nemecký jazyk sa používa aj na väčších podujatiach najmä v Bratislave.

Jediným periodikom – mesačníkom Nemcov žijúcich na Slovensku je **Karpatenblatt**, vydávaný je s finančnou podporou FPKNM a má výbornú úroveň. Vychádza nepretržite od roku 1992. Svoj obsah prezentuje aj v online priestore, na sociálnych sieťach a formou podcastov. Jeho súčasťou je pravidelná príloha Karpatskonemeckej mládeže – *Jugendblatt*.

Korešpondenčná adresa redakcie:

Redakcia Karpatenblatt, Lichardova 20, 040 01 Košice

Tel.: 055/6224145

karpatenblatt@gmail.com

www.karpatenblatt.sk

Okrem toho v Bratislave od roku 2012 vychádzal aj časopis *Pressburger Zeitung*. Svoju činnosť redakcia prerušila z kapacitných, hospodárskych a organizačných dôvodov vydaním posledného čísla v decembri 2019.

Spoločnosť učiteľov nemeckého jazyka a germanistov Slovenska (Verband der Deutschlehrer und Germanisten der Slowakei) vydáva od roku 2009 *Slowakische Zeitschrift für Germanistik*, ktorý ponúka germanistom možnosť publikovať svoje vedecké štúdie, odborné články, recenzie a správy.

Korešpondenčná adresa redakcie:

Katedra germanistiky Filozofickej fakulty Univerzita Mateja Bela, Tajovského 40, 974 01 Banská Bystrica

info@sung.sk

www.wp.sung.sk

V národnostnom vysielaní RTVS, v rozhlasovom i televíznom, má nemecká menšina svoj priestor. Vyskytujú sa však problémy súvisiace s tým, že vysielané témy sú zväčša viazané iba na región východného Slovenska, kde má redakcia národnostného vysielania svoje sídlo.

POĽSKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

Autor: Dariusz Żuk-Olszewski

Podpora kultúry poľskej národnostnej menšiny

Kultúrny život a kultúrne aktivity poľskej národnostnej menšiny žijúcej na Slovensku v rokoch 2019-2020 už tradične aktívne podporovali nasledovné národnostné organizácie:

- **Občianske združenie Poľský klub – spolok Poliakov a ich priateľov na Slovensku** so sídlom Nám. SNP 27, 814 99 Bratislava, IČO: 30807620 (s viacerými regionálnymi pobočkami);
- **Občianske združenie Polonus v Žiline** so sídlom A. Rudnaya, 010 01 Žilina, IČO: 42057493;
- Od roku 2020 sa do realizácie aktivít na podporu kultúry poľskej národnostnej menšiny na Slovensku zapojilo aj **občianske združenie Bonita – poľská jazyková škola**, so sídlom Rudina 251, 023 31 Kysucké Nové Mesto, IČO 53042433.

Činnosť vyššie uvedených národnostných organizácií sa už tradične sústreďuje predovšetkým na podporu národnostnej kultúry medzi príslušníkmi poľskej národnostnej menšiny na Slovensku, podporu udržiavania poľského národného povedomia a poľských tradícií medzi príslušníkmi tejto menšiny, udržiavanie a propagáciu kontaktu s materskou krajinou, propagáciu histórie a kultúry materskej krajiny na Slovensku vo všetkých oblastiach, t. j. hudba, folklór, tanec, divadlo, literatúra, výtvarné umenie a pod. Dôležitým cieľom oboch zoskupení je taktiež udržiavať znalosť poľského jazyka u najmladšej generácie príslušníkov poľskej národnostnej menšiny. Aktivity spomínaných inštitúcií majú za cieľ napomáhanie vytvárania priateľstva a dobrých vzťahov medzi Slovákami a Poliakmi, medzi Slovenskou republikou a Poľskom, medzi príslušníkmi poľskej národnostnej menšiny na Slovensku a príslušníkmi iných národnostných menšín na Slovensku, šírenie pozitívneho obrazu Poľska a Poliakov v slovenskej spoločnosti.

Štruktúra systému národnostných inštitúcií

Poľský klub – spolok Poliakov a ich priateľov na Slovensku je organizáciou združujúcou príslušníkov poľskej národnostnej menšiny žijúcich na Slovensku, ich rodinných príslušníkov i všetkých tých, ktorým je blízka poľská kultúra. Pobočky Poľského klubu – spolku Poliakov a ich priateľov sa nachádzajú vo viacerých regiónoch Slovenska. V rokoch 2019-2020 boli aktívne pobočky v Bratislave, Nitre, na Strednom Považí a v Košiciach. Činnosť organizácie bola v roku 2020 do značnej miery ovplyvnená obmedzeniami vyplývajúcimi zo sanitárnych opatrení v súvislosti s ochorením COVID-19.

Občianske združenie Polonus v Žiline aktívne pôsobí v Žiline, Martine a žilinskom kraji, od 2018 rozšíril svoje pôsobenie na prešovský kraj – najmä Poprad.

Postavenie týchto organizácií je rovnocenné a pri svojej činnosti navzájom komplementárne. Organizácie vedú vzájomnú spoluprácu tak v esenciálnych otázkach týkajúcich sa poľskej národnostnej menšiny, ako aj v organizačných a iných veciach.

Prioritou oboch organizácií je propagácia kultúry materskej krajiny, jej tradícií, a v neposlednom rade úsilie o zachovanie národnej a kultúrnej identity príslušníkov poľskej národnostnej menšiny na Slovensku a priateľských vzťahov medzi nimi. Aj v prípade tejto národnostnej organizácie bola jej činnosť v roku 2020 do značnej miery ovplyvnená obmedzeniami vyplývajúcimi zo sanitárnych opatrení v súvislosti s ochorením COVID-19. Spomínané národnostné organizácie majú taktiež za cieľ udržiavať čo najlepšie a najpriateľskejšie vzťahy s príslušníkmi iných národnostných menšín žijúcich na Slovensku.

K vyššie uvedeným subjektom v máji 2020 pribudlo nové občianske združenie **Bonita – poľská jazyková škola**, so sídlom v Kysuckom Novom meste.

Vzhľadom na absenciu iných subjektov vyvíjajúcich obdobnú činnosť na Slovensku v sledovanom období, vzhľadom na úplnú absenciu poľského národnostného školstva na Slovensku, majú ich aktivity smerom k poľskej národnostnej menšine osobitný a nezastupiteľný význam.

Hlavné, najdôležitejšie kultúrne aktivity, podujatia a výstupy v oblasti kultúry poľskej národnostnej menšiny

Kultúrne podujatia a projekty realizované vyššie uvedenými organizáciami združujúcimi príslušníkov poľskej národnostnej menšiny v SR majú dlhoročnú tradíciu a sú svojimi adresátmi priamo žiadané a každoročne očakávané. Medzi najdôležitejšie projekty a podujatia poľskej národnostnej menšiny na Slovensku, ktoré boli realizované aj v období rokov 2019-2020, sa riadia najmä:

- Vzdelávacie aktivity pre najmladšiu generáciu príslušníkov poľskej národnostnej menšiny na Slovensku: *Szkółka Polonijna* (poľská školička) v Nitre – pravidelné stretnutia detí a mládeže rôznej vekovej kategórie s poľskými koreňmi, ktorých cieľom je popri rozvoji jazykových schopností upevniť ich národné povedomie, kultúrnu identitu a v neposlednom rade vedomosti o histórii a kultúre materskej krajiny rodičov či starých rodičov primerane k veku žiakov (stretnutia sa uskutočňovali na týždňovej báze), v prvej polovici roku 2020 fungovali stretnutia a didaktické aktivity Szkołky Polonijnej v Nitre on-line formou, v školskom roku 2020-2021 bola realizácia tohto projektu pozastavená.
- *Polskie Przedszkole* (Poľská škôlka) organizovaná o. z. Polonus v Žiline pre deti do 7 rokov veku. Z dôvodu sanitárnych obmedzení v súvislosti s ochorením COVID-19 časť aktivít tohto projektu v roku 2020 prebiehala v on-line priestore. Od jesene 2020 je projekt realizovaný novou organizáciou o. z. Bonita – poľská jazyková škola.
- Pre kultúrnu a náboženskú identitu príslušníkov poľskej národnostnej menšiny na Slovensku, ktorí sa hlásia ku katolíckej cirkvi, majú osobitný význam aj pravidelné bohoslužby v poľskom jazyku. Už niekoľko rokov je v nitrianskej Katedrále sv. Emeráma pravidelne raz za mesiac slúžená sv. omša v poľskom jazyku, po ktorej sa Poliáci a ich priatelia z Nitry a okolia stretávajú na priateľskom posedení v rehoľnom dome salvatoriánov, ktorým je zverená pastoračná starostlivosť o poľskú národnostnú menšinu v Nitrianskej diecéze. V decembri 2019 poľskú komunitu v Nitre navštívil v rámci pastoračnej starostlivosti o Poliakov žijúcich v zahraničí aj arcibiskup Stanisław Gądecki, predseda Konferencie biskupov Poľska.

- Rok 2020 bol pre poľskú národnostnú menšinu na Slovensku výnimočný aj z pohľadu osláv 100. výročia narodenia sv. Jána Pavla II. Hoci pri tejto príležitosti plánované kultúrne či náboženské podujatia z dôvodu obmedzení súvisiacich s COVID-19 nemohli prebehnúť, alebo iba vo veľmi obmedzenom režime, príslušníci poľskej národnostnej menšiny si túto výnimočnú osobnosť poľských i svetových dejín pripomenuli menšími podujatiami organizovanými Veľvyslanectvom Poľskej republiky na Slovensku, Poľským inštitútom v Bratislave a cirkevnými inštitúciami. Súčasťou týchto osláv bola napr. spomienková sv. omša v Dóme sv. Martina v Bratislave, výstava o slovenských kontextoch diela sv. Jána Pavla II. s názvom *Ján Pavol II. a Slovensko* inštalovaná na viacerých miestach Slovenska. Otvorenia výstavy sa v Nitre zúčastnili okrem predstaviteľov cirkvi, diplomatického zboru, štátnej správy a samosprávy, akademickej obce, aj príslušníci poľskej národnostnej menšiny a ich rodinní príslušníci.
- Pre udržiavanie kontaktu so živým poľským jazykom má výnimočný význam zriadenie poľských oddelení v regionálnych knižniciach v Žiline, Martine, Poprade a Nitre. Do zbierky knižníc v sledovanom období pribudli viaceré cenné publikácie v poľskom jazyku.
- *Monitor Polonijny* – projekt mesačníka v poľskom jazyku vydávaného od polovice 90. rokov Poľským klubom – spolkom Poliakov a ich priateľov na Slovensku. Časopis je určený najmä pre Poliakov žijúcich na Slovensku a pre všetkých deklarujúcich svoj poľský pôvod či príslušnosť k poľskej národnostnej menšine. Mesačník tematicky zahŕňa nielen aktuálne spoločenské a kultúrne udalosti, ale aj aktuality z diania v materskej krajine, zaujímavosti a aktuálne trendy v každej oblasti života. Pravidelne prináša rozhovory s Poliakmi žijúcimi na území Slovenska. Svojím kvalitným vecným aj grafickým spracovaním je prínosom v kultúrnej a spoločenskej oblasti pre život poľskej národnostnej menšiny a všetkých odberateľov periodika;
- Cyklické podujatie *Detské tvorivé dielne „Krokom k umeniu“*.
- *Dubnické dni priateľstva, spolupráce a folklóru* – tradičné cyklické kultúrne podujatie prezentujúce folklórne vystúpenia; projekt bol z dôvodu pandemických obmedzení realizovaný v sledovanom období iba v roku 2019.
- *Turíce – zelené sviatky na Považí*. Ide o cyklické podujatie, ktoré má spojiť predovšetkým rodiny poľského pôvodu a okrem významnej integračnej úlohy majú za cieľ taktiež oboznamovať najmladších členov poľskej komunity na Slovensku s poľskými ľudovými kultúrnymi tradíciami, ktoré sa viažu najmä k obdobiu po Veľkej noci a na Svätodušné sviatky.
- Priateľstvo bez hraníc v Trenčíne – kultúrne podujatie pozostávajúce z viacerých častí. Každá z nich prezentuje iný druh umenia: vizuálne umenie je doplnené o vystúpenia folklórnych skupín atď. Akcia je vždy spojená s organizáciou spoločných stretnutí Poliakov, príslušníkov poľskej národnostnej menšiny a ich slovenských priateľov, kde sú takisto prezentované prvky poľskej kultúry, akými sú tanec, spev a pod. Projekt bol z dôvodu pandemických obmedzení realizovaný v sledovanom období iba v roku 2019, na jar roku 2020 sa uskutočnil on-line formou.

- *Poľské szanty na Dunaji v Bratislave* – mimoriadne obľúbené spoločenské podujatie prezentujúce výnimočnú oblasť poľskej námorníckej kultúry, akou sú tzv. *szanty* - poľské námornícke piesne. Podujatie sa zvyčajne sa odohráva na lodi na Dunaji.
- Každoročný poľský organový koncert v Nitre – tradičné cyklické kultúrne podujatie organovej hudby, na ktorom odznievajú skladby najmä poľských skladateľov. Program je tvorený ako prierez organovej hudby od stredoveku až po súčasnú tvorbu. Podujatie je taktiež veľmi obľúbené vzhľadom na vysokú kvalitu kultúrno-hudobného zážitku. Súčasťou koncertu býva aj vystúpenie hudobne nadaných mladých príslušníkov poľskej národnostnej menšiny na Slovensku. Projekt bol z dôvodu pandemických obmedzení realizovaný v sledovanom období iba v roku 2019.
- *Žilinské fórum národnostných menšín*. Projekt bol z dôvodu pandemických obmedzení realizovaný v sledovanom období iba v roku 2019.
- *Zjazd mládeže s poľskými koreňmi* – ide o produktívne a veľmi populárne stretnutie mladých ľudí s poľským pôvodom v rôznych lokalitách, ktorého cieľom je udržiavanie a posilňovanie svojej kultúrnej a národnej identity a formovanie mladých osobností v tomto duchu. Bohatý program stretnutia umožňuje o. i. zdokonaľiť svoje jazykové schopnosti a zlepšiť svoj vedomostný rozhľad nielen o Poľsku, ale aj o Slovensku, nadviazať nové kontakty a upevňovať resp. rozvíjať platformu známostí jednotlivcov s rovnakým pôvodom. Projekt bol z dôvodu pandemických obmedzení realizovaný v sledovanom období iba v roku 2019.
- Pravidelné prednášky o poľskej literatúre a dejinách v knižniciach, kde sú zriadené poľské knižné fondy, t. j. v Čadci, Žiline, Bytči, Poprade, Martine, Liptovskom Mikuláši, Dolnom Kubíne. Projekt bol z dôvodu pandemických obmedzení realizovaný v sledovanom období iba v roku 2019.
- *Poľský kino klub pre deti a mládež*. Projekt bol z dôvodu pandemických obmedzení realizovaný v sledovanom období iba v roku 2019.
- *Interaktívna akadémia poľského jazyka a literatúry* – vzdelávanie v online forme.
- Koncerty poľských vianočných skladieb a kolied v nitrianskej katedrále. Projekt bol z dôvodu pandemických obmedzení realizovaný v sledovanom období iba v roku 2019.
- Priateľské neformálne stretnutia s pripomenutím si poľských kulinárnych zvykov a tradícií pri príležitosti vianočných sviatkov či fašiangov v Nitre. Projekt bol z dôvodu pandemických obmedzení realizovaný v sledovanom období iba v roku 2019.
- Poľské národnostné organizácie na Slovensku sa už v roku 2020 intenzívne angažovali v osvetovej činnosti pred Sčítaním obyvateľov, domov a bytov 2021 s cieľom motivovať čo najviac občanov Slovenskej republiky poľského pôvodu a s poľskými koreňmi, aby sa prihlásili k svojej národnosti.
- Poľský klub realizoval projekt teledisku *DyskuTango*.
- Uskutočnili sa cyklické podujatia s názvom *Spoznajme sa prosím*.
- V roku 2019 bola prostredníctvom OZ Polonus dovybavená „poľská knižnica“ - poľský knižný fond v Poprade a bol zrealizovaný workshop *Spoznajte poľskú kultúru*.

- V roku 2019 sa uskutočnili dni poľskej kultúry v Žiline na hrade Budatín spojené s workshopom a výrobou veľkonočných ozdôb a hudobným programom.
- V roku 2019 OZ Polonus realizoval zájazd pre deti zo sociálne slabších rodín do Poznane, Poľsko.
- V roku 2020 bola s ohľadom na situáciu inštalovaná výstava v Krajskej knižnici v Žiline *Spoznajte poľský jazyk*.
- V roku 2020 OZ Polonus realizoval projekt *Nezávislá* spojený s workshopom a inštaláciou výstavy známych poľských osobnosti literatúry – v Krajskej knižnici v Žiline.
- V roku 2020 bol realizovaný vzdelávací workshop *Akadémia projektov*.
- V roku 2020 bolo OZ Polonus oslovené ako partner pre projekty v rámci Programu cezhraničnej spolupráce *Interregna V A Poľsko-Slovensko* – v roku 2020 boli úspešné 3 projekty, žiaľ, aktivity boli presunuté na rok 2021 z dôvodu obmedzení súvisiacich s Covid-19. OZ Polonus nefinancuje žiadne aktivity, je vedľajším partnerom.

Finančné a nefinančné zdroje podpory pre kultúru poľskej národnostnej menšiny

Finančné zdroje podpory kultúrnych projektov poľskej národnostnej menšiny zostávajú oproti predchádzajúcim rokom nezmenené:

- štátna podpora – v rámci grantového programu finančných prostriedkov zo štátneho rozpočtu SR prostredníctvom Fondu na podporu kultúry národnostných menšín (FPKNM);
- podpora z komunálnej sféry – menšie finančné granty zo zdrojov samospráv;
- podpora z materskej krajiny – finančná podpora z Poľskej republiky pre podporu kultúry poľskej národnostnej menšiny na Slovensku pochádza zo zdrojov Ministerstva zahraničných vecí Poľskej republiky a Senátu Poľskej republiky, poľského neziskového sektora;
- zo zahraničných nadácií resp. fondov EÚ poľská národnostná menšina nedostala v rokoch 2019 – 2020 žiadnu finančnú podporu pre pozastavenie aktivít, súvisiace s Covid 19;
- podpora niektorých kultúrnych podujatí a národnostnej pastoračnej činnosti z cirkevných zdrojov;
- podpora z vlastných prostriedkov príslušníkov poľskej národnostnej menšiny na Slovensku.

Najvýznamnejšie problémy a ich dôvody

Problémom je pretrvávajúca vysoká administratívna a finančná záťaž v procese podávania a kompletizácie žiadostí o poskytnutie dotácií, a to aj v prípade pravidelne sa opakujúcich projektov. V tomto prípade navrhujeme zváženie zjednodušenia postupu podávania žiadostí o poskytnutie dotácií na projekty, ktorých význam a prínos pre kultúrny život národnostnej menšiny ako takej sú rokmi overené.

Poukazujeme tiež na pretrvávajúci problém nedostupnosti vysielania poľských televíznych staníc v ponukách slovenských poskytovateľov služieb šírenia signálu (káblový, internetový rozvod), čo je na väčšine územia SR, kde nie je možné sledovať vysielanie poľských televíznych staníc terestriálne, pre príslušníkov poľskej národnostnej menšiny

výrazný hendikep pre kontakt s materinským jazykom. Kontakt s poľským jazykom vo vysielaní RTVS je síce minimálny či skôr symbolický, ale oceňujeme ho. Uvítali by sme však výraznejšiu prítomnosť poľského jazyka vo vysielaní slovenských verejnoprávnych médií. V prípade Poľského magazínu v rozhlase je stanovená jeho periodicita na raz za štyri týždne, v prípade verejnoprávnej televízie doposiaľ kritéria stanovené neboli.

Medializácia poľskej menšiny v regiónoch nie je prakticky žiadna, preto by sme uvítali väčší záujem zo strany verejnoprávnych médií o aktivity menšinových organizácií.

Stav národnostného školstva poľskej národnostnej menšiny

Poľská národnostná menšina na Slovensku nedisponuje školami a školskými zariadeniami, v ktorých by bol poľský jazyk vyučovacím alebo výchovným jazykom. Jedinými jazykovými vzdelávacími projektami s cieľom udržať poľský jazyk v prostredí najmladšej generácie poľskej národnostnej menšiny na Slovensku boli už spomínaná Szkółka Polonijna (Poľská „školička“) v Nitre a *Polskie Przedszkole* (Poľská škôlka) v Žiline. *Szkółka Polonijna* v Nitre nebola podporená z verejných prostriedkov SR.

Doterajšie neformálne vzdelávanie, napr. vo forme *Sobotnej poľskej školy* (Žilina), nebolo podporované a zo strany Ministerstva školstva mnohé nezmyselné požiadavky a náklady na akreditáciu, časový rámec vybavovania množstva formalít, úspešne zabrzdil všetky snahy o sformalizované vyučovania.

Používanie jazyka poľskej národnostnej menšiny

Poľský jazyk na Slovensku nie je v úradnom styku nikde používaný. Je používaný ako bohoslužobný jazyk pri pravidelných bohoslužbách v Nitre, príležitostne v Bratislave. V nitrianskej rímskokatolíckej diecéze je aj miestnym biskupom poverený kňaz zodpovedný za pastoračnú starostlivosť o poľsky hovoriacich veriacich.

Veľmi oceňujeme použitie poľského jazyka v niektorých verejných informačných materiáloch štátneho podniku Slovenska pošta, ktoré pre poľskú národnostnú menšinu mali predovšetkým silne symbolický význam zdôraznenia prítomnosti poľskej národnostnej menšiny na Slovensku. Dovoľujeme si ale poznamenať, že publikovaný poľský text bol veľmi zle preložený a že radi poskytneme v budúcnosti štátnym orgánom a inštitúciám súčinnosť pri príprave podobných materiálov.

RÓMSKA NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

Autor: Miroslav Cina

Podpora kultúry rómskej národnostnej menšiny

Kultúrne inštitúcie

Inštitúcie pôsobiace v oblasti kultúry rómskej národnostnej menšiny:

a) zoznam všetkých existujúcich inštitúcií bez ohľadu na právnu formu, aj organizácií bez právnej subjektivity:

- Múzeum kultúry Rómov na Slovensku (súčasť SNM Martin)
- Rómske vzdelávacie centrum pri Štátnej vedeckej knižnici v Prešove
- OZ Romano kher – Rómsky dom Bratislava
- OZ ROLIK – Rómsky literárny klub Banská Bystrica
- Gemersko – malohontské osvetové stredisko v Rimavskej Sobote
- Pohronské osvetové stredisko v Žiari nad Hronom
- Podpolianske osvetové stredisko vo Zvolene
- Kultúrne centrum Medzibodrožia a Použia v Kráľovskom Chlmcí
- Kultúrne centrum Údolia Bodvy a Rudohoria v Moldave nad Bodvou
- Kultúrne centrum Abova v Bidovciach
- Gemerské osvetové stredisko v Rožňave
- Hornošarišské osvetové stredisko v Bardejove
- Podduklianske osvetové stredisko vo Svidníku
- Hornozemplínske osvetové stredisko vo Vranove nad Topľou
- Galantské osvetové stredisko
- Krajské kultúrne stredisko v Žiline
- Verejná knižnica Mikuláša Kováča v Banskej Bystrici (pôsobí pre okresy Banská Bystrica, Brezno)
- Knižnica Jána Kollára v Kremnici (Banská Štiavnica, Žarnovica, Žiar nad Hronom)
- Knižnica Mateja Hrebendu v Rimavskej Sobote (Rimavská Sobota, Revúca)
- Hontiansko-novohradská knižnica A. H. Škultétyho vo Veľkom Krtíši (Veľký Krtíš)
- Krajská knižnica Ľudovíta Štúra vo Zvolene (Zvolen, Detva, Krupina)
- Novohradská knižnica v Lučenci (Lučenec, Poltár)
- Verejná knižnica Jána Bocatia v Košiciach (Košice I-IV, Košice-okolie)
- Gemerská knižnica Pavla Dobšinského v Rožňave (okres Rožňava)
- Zemplínska knižnica Gorazda Zvonického v Michalovciach (Michalovce, Sobrance)
- Zemplínska knižnica v Trebišove (Trebišov)
- Spišská knižnica v Spišskej Novej Vsi (Spišská Nová Ves, Gelnica)
- Knižnica Antona Bernoláka v Nových Zámkoch, Anton Bernolák
- Knižnica Józsefa Szinnyeiho v Komárne
- Krajská knižnica Karola Kmeťka v Nitre (Nitra, Šaľa a Zlaté Moravce)
- Tekovská knižnica v Leviciach (Levice)
- Hornozemplínska knižnica vo Vranove nad Topľou (Vranov nad Topľou)

- Krajská knižnica P. O. Hviezdoslava v Prešove (Prešov, Sabinov)
- Ľubovnianska knižnica (Stará Ľubovňa)
- Okresná knižnica Dávida Gutgesela (Bardejov)
- Podduklianska knižnica vo Svidníku (Svidník, Stropkov)
- Podtatranská knižnica v Poprade (Poprad, Kežmarok)
- Vihorlatská knižnica v Humennom (Humenné, Snina, Medzilaborce)
- Knižnica Juraja Fándlyho v Trnave (Trnava, Hlohovec a Piešťany)
- Záhorská knižnica v Senici (Senica a Skalica)
- Žitnoostrovská knižnica v Dunajskej Strede (Dunajská Streda)
- Liptovská knižnica Gašpara Fejérpataky Belopotockého v Liptovskom Mikuláši (Liptovský Mikuláš a Ružomberok)
- Malokarpatská knižnica v Pezinku
- Divadlo Romathan Košice
- Múzeum holokaustu Sereď
- Múzeum Slovenského národného povstania Banská Bystrica
- RTVS
- Prešovská univerzita v Prešove (Ústav rómskych štúdií)
- Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre (Ústav romologických štúdií)
- ROCEPO (MPC Prešov)
- Súkromné gymnázium Zefyrína Mallu v Kremnici
- Súkromná spojená škola v Kremnici
- Súkromná základná škola v Košiciach
- Súkromné hudobné a dramatické konzervatórium v Rimavskej Sobote
- Súkromná stredná odborná škola v Kežmarku
- Súkromná pedagogická a sociálna akadémia Košice
- Súkromné hudobné a dramatické konzervatórium Košice

b) delenie podľa oblasti pôsobenia:

Osvetové strediská:

- Gemersko – malohontské osvetové stredisko v Rimavskej Sobote
- Pohronské osvetové stredisko v Žiari nad Hronom
- Podpolianske osvetové stredisko vo Zvolene
- Gemerské osvetové stredisko v Rožňave
- Hornošarišské osvetové stredisko v Bardejove
- Podduklianske osvetové stredisko vo Svidníku
- Hornozemplínske osvetové stredisko vo Vranove nad Topľou
- Galantské osvetové stredisko

Kultúrne centrá:

- Kultúrne centrum Medzibodrožia a Použia v Kráľovskom Chlmci
- Kultúrne centrum Údolia Bodvy a Rudohoria v Moldave nad Bodvou
- Kultúrne centrum Abova v Bidovciach

- Krajské kultúrne stredisko v Žiline

Knižnice:

- Verejná knižnica Mikuláša Kováča v Banskej Bystrici (Banská Bystrica, Brezno)
- Knižnica Jána Kollára v Kremnici (Banská Štiavnica, Žarnovica, Žiar nad Hronom)
- Knižnica Mateja Hrebendu v Rimavskej Sobote (Rimavská Sobota, Revúca)
- Hontiansko-novohradská knižnica A. H. Škultétyho vo Veľkom Krtíši (Veľký Krtíš)
- Krajská knižnica Ľudovíta Štúra vo Zvolene (Zvolen, Detva, Krupina)
- Novohradská knižnica v Lučenci (Lučenec, Poltár)
- Verejná knižnica Jána Bocatia v Košiciach (Košice I-IV, Košice-okolie)
- Gemerská knižnica Pavla Dobšinského v Rožňave (okres Rožňava)
- Zemplínska knižnica Gorazda Zvonického v Michalovciach (Michalovce, Sobrance)
- Zemplínska knižnica v Trebišove (Trebišov)
- Spišská knižnica v Spišskej Novej Vsi (Spišská Nová Ves, Gelnica)
- Knižnica Antona Bernoláka v Nových Zámkoch, Anton Bernolák
- Knižnica Józsefa Szinnyeioho v Komárne
- Krajská knižnica Karola Kmeťka v Nitre (Nitra, Šaľa a Zlaté Moravce)
- Tekovská knižnica v Leviciach (Levice)
- Hornozemplínska knižnica vo Vranove nad Topľou (Vranov nad Topľou)
- Krajská knižnica P. O. Hviezdoslava v Prešove (Prešov, Sabinov)
- Ľubovnianska knižnica (Stará Ľubovňa)
- Okresná knižnica Dávida Gutgesela (Bardejov)
- Podduklianska knižnica vo Svidníku (Svidník, Stropkov)
- Podtatranská knižnica v Poprade (Poprad, Kežmarok)
- Vihorlatská knižnica v Humennom (Humenné, Snina, Medzilaborce)
- Knižnica Juraja Fándlyho v Trnave (Trnava, Hlohovec a Piešťany)
- Záhorská knižnica v Senici (Senica a Skalica)
- Žitnoostrovská knižnica v Dunajskej Strede (Dunajská Streda)
- Liptovská knižnica Gašpara Fejérpataky Belopotockého v Liptovskom Mikuláši (Liptovský Mikuláš a Ružomberok)
- Malokarpatská knižnica v Pezinku

Múzeá:

- Múzeum kultúry Rómov na Slovensku (súčasť SNM Martin)
- Múzeum holokaustu v Seredi (súčasť SNM-MŽK)
- Múzeum Slovenského národného povstania Banská Bystrica
- Vihorlatské Múzeum Humenné

Vzdelávacie centrá:

- **Dokumentačné** a informačné **centrum** rómskej kultúry pri Štátnej vedeckej knižnici, **Prešov**
- ROCEPO (MPC Prešov)

Vzdelávacie inštitúcie:

- Prešovská univerzita v Prešove (Ústav rómskych štúdií)
- Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre (Ústav romologických štúdií)
- Súkromné gymnázium Zefyrína Mallu v Kremnici
- Súkromná spojená škola v Kremnici
- Súkromná základná škola v Košiciach
- Súkromné hudobné a dramatické konzervatórium v Rimavskej Sobote
- Súkromná stredná odborná škola v Kežmarku
- Súkromná pedagogická a sociálna akadémia Košice
- Súkromné hudobné a dramatické konzervatórium Košice

Divadlá:

- Divadlo Romathan Košice

Štruktúra systému národnostných inštitúcií

a) charakteristika postavenia jednotlivých inštitúcií:

Inštitucionálne zabezpečenie rozvoja kultúry národnostných menšín zabezpečuje štát, regionálne samosprávy, obce a národnostné organizácie, zväzy a pod. V tejto oblasti sa v rámci Ministerstva kultúry SR (ďalej aj ako „MK SR“) inštitucionálne zabezpečenie v sledovanom období zmenilo vznikom Sekcie rozvoja miestnej a regionálnej kultúry a kultúry národnostných menšín k 1. februáru 2019. Sekcia sa skladala z odboru kultúry národnostných menšín a z odboru rozvoja miestnej a regionálnej kultúry, ktorého pracovníci pôsobili v každom samosprávnom kraji a súčasťou bola aj koordinátorka pre najmenej rozvinuté okresy Slovenska. Sekcia zanikla ešte v roku 2019. Od roku 2020 je kultúra národnostných menšín v rámci MK SR zabezpečená v rámci odboru prierezových politík, kde okrem referátu štátneho jazyka a referátu kultúry Slovákov žijúcich v zahraničí pôsobí aj referát kultúry národnostných menšín v súčasnosti s dvoma internými zamestnancami a externým spolupracovníkom. V nadväznosti na uvedené VNMES prijal uznesenie č. 160 z 28. júla 2020, ktorým vyslovil obavy v súvislosti s prebiehajúcimi zmenami inštitucionálneho zabezpečenia kultúry národnostných menšín v rámci organizačnej štruktúry MK SR a žiadal primerané inštitucionálne zabezpečenie kultúry národnostných menšín v rámci organizačnej štruktúry MK SR.

b) najvýznamnejšie inštitúcie a ich poslanie:

1. Divadlo Romathan – V oblasti koncepčných materiálov menšinovej národnostnej kultúry Košického samosprávneho kraja bol rozpracovaný rozvojový zámer Divadla Romathan s cieľom komplexného riešenia podmienok pre rozvoj a šírenie autentického rómskeho umenia (i mimo divadelného) tzv. Romano kher (Rómsky dom, ktorý by mal byť centrom uchovávaného rómskej kultúry v kraji). Rekonštrukcia nového sídla divadla na Továrenskej ulici sa skončila v júli 2021, rómske profesionálne divadlo tak bude od septembra 2021 hrať v nových priestoroch.

2. SNM – Múzeum kultúry Rómov na Slovensku - Múzeum kultúry Rómov na Slovensku je špecializovanou zložkou SNM v Martine s celoslovenskou pôsobnosťou. Od roku 2004 je dokumentačným a vedecko-výskumným múzejným pracoviskom, ktoré v rámci profilácie múzea kladie dôraz na metodicko-odbornú, kultúrno-výchovnú a akvizičnú činnosť.

Prezentuje rómsku kultúru a informuje o jej špecifikách. V súčasnosti sídli v areáli múzea v prírode v Múzeu slovenskej dediny v Jahodníckych hájoch.

3. Dokumentačno-informačné centrum rómskej kultúry (DICRK) pri Štátnej vedeckej knižnici v Prešove. Založením DICRK sa rozšírilo portfólio činností knižnice o rozmer a aktivity zamerané na dokumentáciu, mapovanie a budovanie databázy digitálnych objektov z oblasti rómskej kultúry na Slovensku.

4. Periodikum *Romano nevo ľil* - nezávislé rómske kultúrno-spoločenské noviny. Ich obsahom je šírenie aktualít, kultúrno-spoločenského diania na Slovensku

c) vzťahy medzi jednotlivými inštitúciami navzájom, vzťahy medzi týmito inštitúciami a materskou krajinou, vzťahy so slovenskými podobnými inštitúciami a vzťahy so zahraničím a medzinárodnými organizáciami:

- Vzťah s materskou krajinou je irelevantný, nakoľko rómska národnostná menšina nemá vlastný štát.
- Jednotlivé inštitúcie, ktoré v sebe implikujú aj portfólio rómskej kultúry, rómskeho jazyka, tradícií, zvykov, obyčajov či audiovizuálny segment, medzi sebou často participujú na rôznych podujatiach či aktivitách v rámci pravidelného systémového alebo sporadického projektového nastavenia. Participácia sa premieta spravidla v kontexte príležitostí (Deň Rómov, Spomienka na rómsky holokaust, Deň rómskeho jazyka...) alebo cyklických podujatí (festivaly, pravidelné výstavy rómskych expozícií, výtvarné súťaže, postupové akcie...).

Hlavné, najdôležitejšie kultúrne aktivity, podujatia a výstupy v oblasti kultúry rómskej národnostnej menšiny

Zoznam a charakteristika aktivít:

a) aktivity s dlhoročnou tradíciou, aktivity, ktoré priťahujú veľký počet príslušníkov rómskej národnostnej menšiny alebo iným spôsobom majú veľký vplyv na život a kultúru rómskej národnostnej menšiny:

- *ROMA SPIRIT* – oceňovanie osobností z oblasti života Rómov
- *Balval fest* – medzinárodný hudobný rómsky festival organizovaný OZ Lačno Drom Kokava nad Rimavicou
- *Cigánsky oheň* – temperamentný hudobný zážitok plný vášne, ohňa a túžob organizovaný ROMA SK - Ústredným Zväzom Rómov Slovenska Banská Bystrica
- *Ludia z rodu Rómov* – nadregionálne multižánrové podujatie s medzinárodným zastúpením organizované Kultúrnym združením Rómov Slovenska Banská Bystrica
- *Gypsy Fest - World Roma Festival* – ROMA PRODUCTION Trebišov
- *Lúč z tmy* – ocenenie, ktoré každoročne udeľujú rómske organizácie a nezávislé osobnosti tým, ktorí sa dlhodobo zasadujú o zlepšenie postavenia Rómov v rôznych oblastiach života alebo sa významným spôsobom podieľajú na budovaní mostov medzi Rómami a väčšinovou spoločnosťou. Bratislava

b) finančné a nefinančné zdroje podpory pre kultúru rómskej národnostnej menšiny

Zoznam a charakteristika foriem podpory:

1. štátna podpora:

- Finančné prostriedky poskytnuté zo strany FPKNM:

2019 - 1 658 694,60 eur

2020 - 1 682 384,00 eur

Mimoriadna výzva

2020 - 105 924,00 eur

• Iné dotačné programy:

MK SR:

2019 – dotovaných 17 projektov v celkovej výške 55 100,-eur

2020 – dotovaných 15 projektov v celkovej výške 83 200,- eur

MS SR:

2019 - dotovaných 5 projektov vo výške 88 550,- eur

2020 – dotované 4 projekty vo výške 37 665,- eur

c) najvýznamnejšie problémy a ich dôvody:

- potreba inštitucionalizácie rómskeho jazyka, jeho širšie zavádzanie a uplatňovanie v priemete všetkých segmentov vzdelávania, administratívne, kultúrno-spoločenskom styku
- návrhy riešení: vytvorenie inštitúcie zaoberajúcej sa rozvojom a udržateľnosťou rómskeho jazyka v kontexte plnohodnotného jazyka národnostnej menšiny

d) priority

- systémová (nie projektová) a plnohodnotná podpora inštitúcií šíriacich kultúru rómskej národnostnej menšiny vrátane diapazónu uchovávaní tradícií, zvykov, obyčajov, jazyka.
- Zameranie na:
 - printové médiá
 - elektronické médiá
 - divadlá
 - múzeá
 - televízne relácie, magazíny

Stav národnostného školstva

Možnosti vzdelávania v rómskom jazyku

Zoznam škôl a školských zariadení, vzdelávacích inštitúcií a ich stručná charakteristika:

- a) v rámci predškolskej výchovy sa v žiadnom zariadení neuplatňuje výchova a vzdelávanie s vyučovacím jazykom rómskom
- b) základné školy, stredné školy; ani v jednom zariadení sa nepoužíva rómsky jazyk ako vyučovací, ale vyučuje sa ako cudzí:
 - Súkromné gymnázium Zefyrína Mallu v Kremnici
 - Súkromná spojená škola v Kremnici
 - Súkromná základná škola v Košiciach
 - Súkromné hudobné a dramatické konzervatórium v Rimavskej Sobote
 - Súkromná stredná odborná škola v Kežmarku

- Súkromná pedagogická a sociálna akadémia Košice
- Súkromné hudobné a dramatické konzervatórium Košice

V uvedených zariadeniach sa nevyučuje rómskym jazykom. Rómsky jazyk je jazykom pomocným a na stredných školách sa vyučuje ako cudzí jazyk.

c) vysoké školy:

- Prešovská univerzita v Prešove (Ústav rómskych štúdií) - **študijný program pedagogického zamerania – Rómsky jazyk, literatúra a reálie v študijnom odbore Učiteľstvo akademických predmetov, ako jediná vzdelávacia inštitúcia s vyučovacím jazykom rómskym**
- **Prešovská univerzita v Prešove – Pedagogická fakulta – Rómsky jazyk ako cudzí jazyk v študijnom odbore Predškolská a elementárna pedagogika**
- Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre (Ústav romologických štúdií) – Rómsky jazyk ako cudzí jazyk v študijnom odbore Sociálna práca

d) iné druhy vzdelávania:

- ROCEPO – Metodicko-pedagogické centrum Prešov - Rómsky jazyk ako cudzí jazyk súčasťou školení, atestačných skúšok

Inštitucionálne zabezpečenie výchovy a vzdelávania príslušníkov rómskej národnostnej menšiny

a) na úrovni ústrednej štátnej správy:

- Materské školy: Suportivita zabezpečenia výstavby predškolských zariadení.
- Základné školy: Zhodnotenie obsahu existujúcich programov ISCED 2 a ich súlad so vzdelávacími štandardmi a edukačnými špecifikami rómskych detí zo sociálne znevýhodneného prostredia. Dlhodobým problémom zostáva nedostatok pedagogických a odborných zamestnancov a pomáhajúcich profesií, ktorým chýbajú zručnosti potrebné pri vzdelávaní žiakov z rôzneho sociokultúrneho, etnického, náboženského či jazykového prostredia.

b) na úrovni miestnych samospráv:

- Materské školy: od 1. januára 2021 vstúpila do platnosti novela školského zákona o povinnom roku predprimárneho vzdelávania, ktorá je z hľadiska zvyšovania predprimárnej zaškolenosti detí z MRK a realizácie desegregačných opatrení významným krokom.
- Základné školy: Potreba eliminácie dvojzmennosti ZŠ, ktorá má negatívny dopad na kvalitu výchovno-vzdelávacieho procesu.

Vybavenosť škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny alebo s vyučovaním jazyka národnostnej menšiny

a) technické a materiálne vybavenie škôl:

Prevažná väčšina materských a základných škôl bola zapojená do Národných projektov MRK1 – MRK4 Metodicko-pedagogického centra (MPC) s benefitom technického a materiálneho vybavenia v kontexte vzdelávania rómskych žiakov v intenciách inkluzívnej edukácie.

b) učebnice a učebné pomôcky:

V priebehu rokov 2011 – 2018 v rámci implementácie Národných projektov MRK1 – MRK4 bola väčšina materských a základných škôl zaradená do celodenného výchovného systému, vybavená kurikulumom multikultúrnej výchovy v kontexte inkluzívneho vzdelávania a v rámci implementácie bola vytvorená široká škála učebných zdrojov.

Možnosti na ďalšie vzdelávanie pedagogických a odborných zamestnancov v menšinovom jazyku

a) možnosti vzdelávania budúcich pedagógov a možnosti ďalšieho vzdelávania absolventov v rámci kontinuálneho vzdelávania

Od akademického roka 2019/2020 je zavedený nový akreditovaný **študijný odbor Rómsky jazyk a literatúra ako pedagogický, teda učiteľský odbor v kombinácii s viac ako dvadsiatimi špecializáciami**. V školskom roku 2024/2025 budú pripravení prví učitelia s aprobáciou Rómsky jazyk, ktorí budú môcť vyučovať rómsky jazyk na základných a stredných školách.

Špecifiká výchovy a vzdelávania detí príslušníkov rómskej národnostnej menšiny v školách a školských zariadeniach s vyučovacím jazykom slovenským

a) charakteristika špecifik:

- bilingválne prostredie rómskych žiakov s materinským jazykom rómskym
- marginalizované rodinné prostredie s nedostatkom jazykových podnetov
- špecifický jazykový kód žiaka, ktorý je obmedzený izoláciou prostredia, v ktorom býva
- absencia predprimárneho vzdelávania

b) riešenie špecifických otázok za súčasných podmienok:

- personálne zabezpečenie jazykovo zdatných pedagógov a vychovávateľov
- dôraz na pedagogických a odborných zamestnancov na osvojenie si rómskeho jazyka

c) nedostatky v riešení špecifických otázok:

- nezáujem pedagogických zamestnancov o rómsky jazyk
- diverzita dialektov rómskeho jazyka
- nerešpektovanie štandardizovanej formy rómskeho jazyka
- nejednotnosť aplikácie rómskeho jazyka vo výchovno-vzdelávacom procese

d) návrhy riešení:

- inštitucionalizácia rómskeho jazyka, dohľad nad dodržiavaním jeho kodifikovanej formy vo všetkých vzdelávacích segmentoch
- vytvorenie odborného kurikula s väčším dôrazom na bilingválnosť
- rozšírenie prieniku prvkov multikultúrnej výchovy

Vzťah škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom slovenským a škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom rómskej národnostnej menšiny

a) spoločné programy alebo iné spôsoby spolupráce:

Takýto vzťah v súčasnosti neexistuje, keďže nie sú registrované základné školy s vyučovacím jazykom rómskym. V niektorých školách sa však rómsky jazyk aplikuje v pozícii pomocného jazyka. Vtedy majú dve školy s rozdielnym vyučovacím jazykom

možnosť vzájomnej interakcie prostredníctvom multikultúrnej výchovy, kedy sú žiaci navzájom obohacovaní príslušnými prvkami opozičného jazyka.

Priority:

Unifikácia príslušného bilingválneho kurikula, didaktických a učebných pomôcok v rámci celého školského systému materských a základných škôl na Slovensku, nielen v lokalizácii regionálnej pôsobnosti.

Používanie jazyka rómskej národnostnej menšiny

Oblasti výskytu rómskeho jazyka

- a) v úradnom styku: v rozsahu úradných oznámení, vyhlásení, vývesiek, označovania názvov úradných budov a príležitostných formulárov či inštruktážnych oznamov v rámci aktuálnych udalostí ako napr. voľby, sčítavanie obyvateľstva, zdravotnícke formuláre pre ženy (informovaný súhlas pacienta/ky pred lekársnym zákrokom)
- b) v obchodnej, ekonomickej, sociálnej sfére: v sociálnom rozmedzí sa používajú príležitostné oznámenia v čase náhlych udalostí či havarijných situácií (pandémia, uzávery, povodne, požiare...)
- c) v kultúre:
 - kultúrne (divadelné) predstavenia v rómskom jazyku
 - hudobné produkcie, folklórne udalosti
 - audiovizuálne diela prezentované v rómskom jazyku
 - múzejníctvo, výstavy s rómskou mutáciou
 - bilingválna literatúra
- d) v náboženstve:
 - prienik rómskeho jazyka do cirkevných obradov Apoštolskej cirkvi lokalizovaných v rómskych komunitách na Slovensku
 - náboženská literatúra v rómskej mutácii (biblia)
- e) jeho vzťah k štátnemu jazyku:
 - Rómsky jazyk sprístupňuje zrozumiteľnosť predovšetkým v prostredí, kde existuje jazyková bariéra, t. j. neporozumenie štátnemu jazyku, najmä explicitne v rómskych segregovaných komunitách.
 - Rómsky jazyk je v pozícii asistenčného nástroja v rámci porozumenia pri administratívnych úkonoch.
 - Rómsky jazyk nemá tendenciu nahrádzať štátny jazyk, ale skôr plniť úlohu porozumenia.
 - Rómsky jazyk ako každý iný jazyk patriaci národnostnej menšine je rovnocenný s inými jazykmi a má právo na svoje uchovanie ako kultúrne dedičstvo.

Informácie týkajúce sa ohrozenia života, zdravia, bezpečnosti a majetku občanov, resp. iné, dôležité informácie v menšinovom jazyku

Príležitostné oznámenia, upozornenia a vývesky pri náhlych udalostiach či príležitostiach (povodne, požiare, obchádzky, výstražné upozornenia, zákazy) a to predovšetkým v lokalitách, kde sa predpokladá jazyková bariéra

Možnosti používania rómskeho jazyka v styku s orgánmi verejnej správy

- a) ovládanie jazyka menšiny zamestnancami obcí, miestnych orgánov štátnej správy: v súčasnosti zamestnanci samospráv, ktorí môžu ovládať rómsky jazyk, sú terénni sociálni pracovníci alebo terénni pracovníci, ktorí intervedujú v rómskych komunitách.
- b) možnosti komunikácie v jazyku menšiny: asistenčné služby terénnych sociálnych pracovníkov pri sprevádzaní klientov – Rómov
- c) dostupnosť informácií v jazyku menšiny:
 - úradné formuláre v rómskom jazyku (pri niektorých príležitostiach – voľby, sčítavanie obyvateľstva)
 - informačno-propagačné letáky a tlačoviny v rómskom jazyku (pracovné ponuky na úradoch práce)
- d) používanie označení v jazyku menšiny: na dopravných značkách označujúcich začiatok obce a koniec obce, iných označení, používanie jazyka menšiny v obecnom rozhlase a v iných oblastiach:
 - Označovanie názvov obcí v rómskom jazyku je identické so slovenským jazykom, a teda sa neuvádza
 - Vyhlasovanie oznamov obecným rozhlasom v rómskom jazyku je zriedkavé a je realizovateľné v obciach výlučne len s rómskym obyvateľstvom (Lomnička, Jurské, sídlisko Luník IX....)

Výskyt rómskeho jazyka v tlači, v médiách a v kultúrnom živote

- a) písaná tlač: periodikum pre širokú verejnosť Romano nevo ĩil, periodikum pre deti Luluđi-Kvietok, periodikum vydávané MV SR Romane Nevipena
- b) televízia a rozhlas: Národnostný magazín RTVS, Rádio Patria – Amare hangi (naše hlasy), TV ROMANA
- c) elektronické médiá: Gipsy.sk, Rádio Roma, www.amariluma.romanokher.sk

Možnosti na používanie rómskeho jazyka v sociálnej sfére

- a) Formuláre s rómskou mutáciou určené predovšetkým pre ženy na gynekologicko-pôrodných oddeleniach vyjadrujúce oboznámenie sa s pripravovaným zákrokom a príslušný súhlas.
- b) Verbálne použitie rómskeho jazyka: Asistent osvedy zdravia (program Zdravé komunity), pôsobiaci v marginalizovaných rómskych komunitách využíva rómsky jazyk v rámci uľahčenia komunikácie s klientmi a zároveň individuálne sprevádza rómske matky s deťmi k pediatrovi, príp. gynekológovi a asistuje prostredníctvom rómskeho jazyka pri vzájomnej komunikácii.

Priority

- a) Asistencia v rómskom jazyku pre Rómov s obmedzenou znalosťou štátneho jazyka najmä v administratívnom styku.
- b) Elementárne administratívne formuláre v inštitúciách štátnej správy i samosprávy aj v rómskom jazyku, príp. bilingválnej forme.
- c) Tlačoviny a informačno-propagačné materiály v rómskej mutácii v inštitúciách štátnej správy i samosprávy v nevyhnutnom rozsahu.

RUSÍNSKA NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

Podpora kultúry rusínskej národnostnej menšiny

Autor: Peter Medviď

Rusíni sú autochtónnym obyvateľstvom, ktoré na Slovensku žije predovšetkým na severovýchode, na hraniciach s Poľskom a Ukrajinou. K rusínskej národnostnej menšine sa podľa údajov zo Sčítania obyvateľov, domov a bytov v roku 2011 prihlásilo 33 482 obyvateľov, čo je 0,6% obyvateľov, k rusínskemu materinskému jazyku sa prihlásilo 55 469 obyvateľov, čo predstavuje 1% obyvateľov.

V rámci rusínskej kultúry pôsobia profesionálne organizácie a taktiež mimovládne organizácie, predovšetkým sú to občianske združenia.

V nasledujúcej tabuľke uvádzame databázu s aktuálnymi údajmi rusínskych profesionálnych ustanovizní a najaktívnejších mimovládnych organizácií, prípadne organizácií, ktoré sú členmi Okrúhleho stola Rusínov Slovenska (OSRS). Zoznam a zástupcovia sú k 31. 12. 2020.

	Názov	Meno zástupcu	e-mail	Poznámka
1.	Ústav rusínskeho jazyka a kultúry Prešovskej univerzity v Prešove	Plišková Anna - riaditeľka	anna.pliskova@unipo.sk	organizačná zložka Prešovskej univerzity
2.	Slovenské národné múzeum – Múzeum rusínskej kultúry	Euba Kráľová - riaditeľka	luba.kralova@snm.sk	štátna príspevková organizácia
3.	Divadlo Alexandra Duchnoviča Prešov	Marko Marián - riaditeľ	dad@divadload.sk	organizácia v zriaďovateľskej pôsobnosti Prešovského samosprávneho kraja
4.	Poddukelský umelecký ľudový súbor	Juraj Švantner – riaditeľ	riaditel@puls-slovakia.sk	organizácia v zriaďovateľskej pôsobnosti Prešovského samosprávneho kraja
5.	Rádio Patria, NEV, rusínske vysielanie	Kristína Mojžišová – tím líder	kristina.mojzisova@rtvs.sk	zložka RTVS, Rádio Patria
6.	NEV – RTVS – Dvojka	Euba Koľová - šéfredaktorka	luba.kolova@rtvs.sk	zložka RTVS
7.	Akadémia rusínskej kultúry v Slovenskej republike	Alexander Zozulak, predseda	zozulakpo@gmail.com	občianske združenie

8.	Karpatské drevené cerkvi	Miroslav Bural'		nezisková organizácia
9.	KOLYSOČKA - KOLÍSKA	Luba Kráľová - predsedníčka	kralovaluba@gmail.com	občianske združenie
10.	molody.Rusyny	Ing. Peter Jarinčík - predseda	peto146@gmail.com	občianske združenie
11.	Okresná organizácia Rusínskej obrody Svidník	Miloš Stronček – predseda	milosstr@centrum.sk	občianske združenie
12.	Rusínska obroda – regionálny klub v Bardejove	Viera Juričová - predsedníčka	juricovaviera@stonline.sk	občianske združenie
13.	Rusínska obroda na Slovensku	Martin Karaš – predseda	mato.karas@gmail.com	občianske združenie
14.	Rusyňsky Holosy - Humenné	Kristián Huňara – predseda	rusinskeholosy@gmail.com	občianske združenie
15.	Ruský klub - 1923 v Prešove	Anna Gaľová - predsedníčka		občianske združenie
16.	Rusyn Media	Peter Štefaňák	peter.pstefanak@gmail.com	občianske združenie (prevádzkuje internetové rádio)
17.	RUSINIJA Humenné – mužský spevácky súbor	Ladislav Fedič, Juraj Lancoš – štatutári	rusinija@gmail.com	občianske združenie
18.	Spolok rusínskych spisovateľov Prešov	Koporová Kvetoslava – predsedníčka	kvetoslava.koporova@unipo.sk	občianske združenie
19.	Spolok sv. Jána Krstiteľa	Jaroslav Popovec - predseda	jaroslav.popovec@gmail.co	občianske združenie
20.	Združenie inteligencie Rusínov Slovenska	Ján Lipinský - predseda	rusyn@centrum.sk	občianske združenie
21.	Ruthenia ensemble	Peter Štefaňák – predseda	peter.pstefanak@gmail.com	občianske združenie
22.	Okrúhly stôl Rusínov Slovenska	Peter Štefaňák – predseda	info@okruhly-stol.sk	občianske združenie (členmi sú fyzické osoby, o. z. a inštitúcie)

23.	Svetový kongres Rusínov	Štefan Ljavinec - predseda	lavinec2@gmail.com	občianske združenie (združuje občianske združenia z ďalších členských štátov kongresu)
24.	tota agentura	Ludmila Šandalová - predsedníčka	ludka.sandalova@gmail.com	občianske združenie

Profesionálne rusínske organizácie, ktoré sú v zriaďovateľskej pôsobnosti Prešovského samosprávneho kraja, boli v rokoch 2019 a 2020 financované prostredníctvom svojich rozpočtov od zriaďovateľa, pričom ich projekty boli dofinancované aj cez projekty podané na Fond na podporu kultúry národnostných menšín (FPKMN). Kultúrne projekty mimovládnych rusínskych organizácií boli v rokoch 2019 a 2020 financované cez FPKMN. Niektoré organizácie využili aj iné zdroje financovania z grantov.

Profesionálne rusínske organizácie

V oblasti rusínskej kultúry pôsobia aktívne štyri profesionálne organizácie: vedecko-pedagogické, výskumné a dokumentačné pracovisko Prešovskej univerzity – Ústav rusínskeho jazyka a kultúry, ktoré je súčasťou Centra jazykov a kultúr Prešovskej univerzity v Prešove, špecializované Slovenské národné múzeum – Múzeum rusínskej kultúry v Prešove a kultúrne inštitúcie v zriaďovateľskej pôsobnosti Prešovského samosprávneho kraja: Divadlo Alexandra Duchnoviča v Prešove a Poddukelský umelecký ľudový súbor v Prešove.

Pre kultúrne a národnostné potreby Rusínov sú zriadené rusínske redakcie RTVS – v jeho rozhlasovej i televíznej zložke, t. j. rusínske vysielania v RTVS, v Rádiu Patria a na televíznej Dvojke v Košiciach.

Ústav rusínskeho jazyka a kultúry Prešovskej univerzity v Prešove

Keďže Ústav rusínskeho jazyka a kultúry Prešovskej univerzity v Prešove (ÚRJK PU) je vedecko-pedagogické, výskumné a dokumentačné pracovisko, o jeho činnosti sa viac dočítate v časti o rusínskom školstve.

Slovenské národné múzeum – Múzeum rusínskej kultúry

Slovenské národné múzeum – Múzeum rusínskej kultúry (SNM – MRK) je súčasťou štruktúry SNM, má celoštátnu pôsobnosť, je dokumentačným, vedeckovýskumným a metodickým pracoviskom zameraným na dejiny a kultúru Rusínov žijúcich na Slovensku. Zameriava sa na získavanie, ochraňovanie, vedecké a odborné spracovávanie a sprístupňovanie múzejných zbierok, ktoré dokladujú vývin materiálnej a duchovnej kultúry Rusínov v Slovenskej republike a vo svete.

- Personálna štruktúra

SNM – MRK má šesť stálych zamestnancov. Do 10. apríla 2019 bol poverený vedením múzea Ing. Jozef Konečný, keďže vtedajšia riaditeľka bola na dlhodobej PN. Do 31. augusta 2019 bol poverený vedením Mgr. Peter Kimák-Fejko. Od 1. augusta 2019 je vo funkcii riaditeľky PhDr. Ľuba Kráľová, PhD., čo značne pomohlo rozvoju múzea. V roku

2019 SNM – MRK evidovalo 6,5 zamestnancov a v roku 2020 bol tento počet navýšený na 7,9 (priemerný počet).

- **Činnosť múzea v rokoch 2019 a 2020**

Rok 2019: Vedecko-výskumná činnosť bola v hodnotenom období realizovaná v obmedzenej miere najmä z dôvodu dlhodobej práceneschopnosti kurátorky múzea a odchodu ďalšieho kurátora z múzea. Vedecko-výskumná úloha *Dokumentácia kultúry v oblasti spevu, muziky, tanca, fotografií a filmu Rusínov na Slovensku a v zahraničí* sa nezrealizovala. Vedecko-výskumná úloha *Účasť Rusínov v druhej svetovej vojne a v SNP* sa v pôvodnom zámere nezrealizovala.

Múzeum pripravilo sedem výstav: *Dejiny Rusínov na Slovensku* (stála expozícia), *Obrazy rusínskych umelcov* (24. 11. 2014 – 28. 8. 2019), *Vianočné tradície u Rusínov* (18. 12. 2018 – 31. 1. 2019), *Štvrtstoročie spolu – Československo a Podkarpatská Rus* (05. 3. 2019 – 15. 7. 2019), *Veľkonočné zvyky a tradície u Rusínov* (11. 4. 2019 – 31. 5. 2019), *Život na rusínskej dedine v tvorbe insitného maliara Michala Sirika* (05. 9. 2019 – 29. 11. 2019), *Starina - Voda viery* (21. 11. 2019 – 20. 1. 2020).

Múzeum pripravilo aj ďalšie aktivity napr. prezentácia knihy Mikuláša Konevala *Pastieri a gazdovstvo*, *Medailón Gabriela Beskyda*, *Medailón rusínskej osobnosti Hanky Servickej* a *Medailón Múzeum obci a Obec múzeu* a podujatie Vianoce. Novou aktivitou v roku 2019 boli ateliéry a školy pri múzeu: *Škola rusínskeho jazyka* Ľuby Kráľovej, *Ateliér ľudovej tvorivosti* Eleny Sotákovej a *Ateliér poznávania histórie Rusínov* prostredníctvom dramatických hier Jaroslavy Sisákovej.

Rok 2020: V roku 2020 pracovníci SNM – MRK v Prešove neriešili vedeckovýskumné úlohy schválené vedeckými radami SNM alebo prostredníctvom vedeckých grantových agentúr.

Múzeum aj napriek prijatým hygienickým opatreniam v súvislosti s pandémiou COVID-19 v 2. polroku 2020 realizovalo 4 výstavy (jedna výstava bola z roku 2019 prístupná až do 20. januára 2020). Boli to výstavy prezentujúce rusínskych výtvarníkov: *Milan Malast – Modlitba dreva* (6. 2. 2020 – 6. 5. 2020), *Štefan Hapák – Rieka času* (26. 6. 2020 – 20. 9. 2020), *Vladimír Ganaj – Vzťahy* (28. 8. 2020 – 19. 12. 2020), *Fedor Vico – ILKO SOVA z Bajusova* (24. 9. 2020 – 31. 12. 2020).

Múzeum zrealizovalo niekoľko kultúrnych podujatí, ktoré u návštevníkov vzbudili veľký ohlas a záujem, napr. *Medailón rusínskej osobnosti – Vasil' Turok* – pri príležitosti nedožitých 80. narodenín, autorské čítanie Daniely Kapraľovej z básnickej zbierky *Srna v neraji*, autorský večer jazzového klaviristu a skladateľa Pavla Morochoviča s názvom *JAZZ V MÚZEU*, *Medailón Anny Poráčovej rod. Šuťákovej, speváčky rusínskych, šarišských ľudových a duchovných piesní*. V spolupráci so Zväzom Rusov Košice sa v múzeu uskutočnil v januári 14. ročník krajského kola súťaže v prednese poézie a prózy *Ruské slovo 2020*. Ďalšie plánované podujatia v mesiacoch marec – jún sa z dôvodu prijatých opatrení na zabránenie šírenia COVID-19 nezrealizovali. V júni sa konali v múzeu tvorivé ateliéry a školy pri múzeu – *Škola rusínskeho jazyka* Ľuby Kráľovej (5 žiakov), *Ateliér ľudovej tvorivosti* Eleny Sotákovej (tri žiačky) a *Ateliér poznávania histórie Rusínov* prostredníctvom dramatických hier Jaroslavy Sisákovej (žiaci z rusínskych škôl).

Múzeu sa v období rokov 2019 – 2020 podarilo zrekonštruovať priestory na hornom podlaží, kde bola nainštalovaná dlhodobá expozícia *Upevni, Bože – Z dejín Pravoslávnej cirkvi na Slovensku do roku 1948*. Taktiež sa počas pandemického uzatvorenia múzea začalo s rozsiahlou rekonštrukciou prízemných priestorov, kde má vzniknúť nová galerijná časť (dokončené v roku 2021).

SNM – MRK vytvorilo v roku 2019 svoj kanál v servise YouTube. V roku 2020 tam stabilne pridávalo videá z realizovaných podujatí, ale aj vlastné dokumenty, videá k sčítaniu obyvateľov, či rozprávky pre deti.

- **Problémy**

Napriek tomu, že rusínska národnostná menšina je spokojná s vývojom SNM – MRK pod vedením novej riaditeľky Ľuby Kráľovej, upozorňujeme na to, že zástupcovia menšiny neboli prizvaní do výberovej komisie, ktorú zriadilo SNM po vypísaní výberového konania na obsadenie miesta riaditeľa tejto inštitúcie. Máme za to, že naše právo participovať na veciach, ktoré sa nás dotýkajú, bolo zo strany SNM porušené. Zástupcovia Rusínov vo VNMES ani neboli upovedomení o dátume výberového konania, hoci to boli práve oni, kto dlhodobo hovoril o potrebe výmeny bývalej riaditeľky.

V múzeu bol niekoľko rokov po sebe vypracovaný a podaný stavebný zámer na rekonštrukciu budovy, na základe ktorého sa majú získať finančné prostriedky na zhotovenie projektovej dokumentácie budovy a jej rekonštrukciu tak, aby sa budova stala vhodnou na výstavné, expozičné, depozitárne, administratívne a ďalšie muzeálne aktivity, keďže priestory bývalých kasární nie sú vyhovujúce, čo obmedzuje činnosť tejto najmladšej rusínskej profesionálnej inštitúcie.

V rokoch 2019 a 2020 sa podarilo vďaka novej riaditeľke a jej veľkej snahe získať peniaze (aj sponzorsky) na rekonštrukciu aspoň jednej miestnosti na hornom podlaží a výstavných priestorov na prízemí, ktoré predtým neboli vhodné na využívanie. Žiaľ, toto nie je riešenie celkovej problematiky budovy múzea a zo strany SNM a Ministerstva kultúry SR by sme po dekáde a pol od založenia múzea čakali väčšiu aktivitu v tejto oblasti.

SNM – MRK nemá spomedzi národnostných múzeí SNM najnižší rozpočet (sú národnostné múzeá s menšími rozpočtami a bez vlastnej budovy), no inštitúcia má nulovú vedecko-výskumnú činnosť, malé prírastky zbierkového fondu. Veríme, že nová riaditeľka, ktorá naštartovala prácu tejto inštitúcie veľmi dobre, bude postupne dbať aj na vedecko-výskumnú činnosť.

Dlhodobým problémom, na ktorý Rusíni v rámci múzejníctva poukazujú, je to, že podstatná časť rusínskych exponátov, ktoré boli vyzbierané v druhej polovici 20. storočia na severovýchode Slovenska z rusínskych obcí, je stále majetkom SNM – Múzea ukrajinskej kultúry vo Svidníku a jeho skanzenu. Tento problém zostáva naďalej neriešený, hoci sa tieto exponáty prezentujú ako ukrajinské, čo pokladáme za formu odnáródňovania Rusínov.

Divadlo Alexandra Duchnoviča v Prešove

Divadlo Alexandra Duchnoviča v Prešove (DAD) vzniklo ako Ukrajinské národné divadlo v roku 1945. Dnešné DAD je tradičnou profesionálnou, kultúrnou a umeleckou ustanovizňou v oblasti divadelnej činnosti.

Základným poslaním divadla je utváranie podmienok na vznik a verejné šírenie divadelných diel v rusínskom jazyku s osobitým zameraním na rozvoj kultúrneho života

Rusínov žijúcich na území Slovenskej republiky. DAD je známe kvalitnými vystúpeniami na malej a veľkej scéne a vystúpenia sú orientované na mnohé tematické situácie s rusínskymi reáliami, ale i všeobecnými ľudskými a spoločenskými témami.

Veľkú časť svojho divadelného života herecký tím DAD cestuje so svojimi hrami do rusínskych obcí a na svojich výjazdových predstaveniach umožňuje i Rusínom zo vzdialenejších obcí zažiť kultúrny zážitok z hry, ale i z toho, že je predstavená v ich materinskom jazyku. I DAD, rovnako ako rusínske vysielania v rozhlase a televízii a ako printové i elektronické rusínske médiá ukazujú Rusínom, aký bohatý je ich vlastný jazyk.

Riaditeľom DAD je Mgr. art. Marián Marko. DAD spolupracuje so všetkými rusínskymi organizáciami pôsobiacimi na Slovensku, taktiež s rusínskymi organizáciami pôsobiacimi v Poľsku či Srbsku. DAD spolupracuje aj so všetkými divadlami na Slovensku a taktiež s niektorými zahraničnými divadlami.

DAD je príspevkovou organizáciou Prešovského samosprávneho kraja, je ním aj financované. Ďalšie financie, na realizáciu premiér divadelných predstavení, získalo divadlo v rokoch 2019 a 2020 od FPKNM.

Rozpočet, ktorý malo DAD od svojho zriaďovateľa v roku 2019 predstavoval sumu 647 204 eur a v roku 2020 689 249,44 eur. K 31. 12. 2020 v DAD pracovalo 35 zamestnancov – herecký kolektív, riadiaci aparát, pomocný personál, technický a obslužný personál.

- **Činnosť DAD**

V rokoch 2019 a 2020 boli v DAD uvedené tieto premiéry:

- *Perníková chalúpka* (rozprávka) 2019
- *Pieskovisko* 2019
- *Známy, neznámy* (Homo sapiens) 2019
- *Ostali hlupákmi* (hra naštudovaná v ukrajinskom jazyku, neskôr hraná po rusínsky) 2019
- *Detektor lži* 2020
- *Aj múdry schybí* 2020
- *Mirandolina* (hra naštudovaná v ukrajinskom jazyku) 2020

Aj tu je potrebné upozorniť, že v roku 2020 bola činnosť divadla obmedzená, dlhé mesiace nemohlo byť otvorené vôbec, ani nemohlo chodiť na svoje zájazdové predstavenia, čo sa odzrkadlilo na počte odohratých predstavení, aj na tom, že v roku 2020 stihlo odohrať len tri premiéry.

- **Problémy**

Najvýznamnejším dlhoročným problémom DAD v Prešove je absencia vlastnej divadelnej sály (divadlo si divadelnú sálu – veľkú scénu a príslušné priestory musí prenajímať), s čím úzko súvisí nedostatok finančných prostriedkov na zabezpečenie ešte kvalitnejšieho chodu celého divadla a jeho bohatej divadelnej činnosti. Divadlo by potrebovalo aj rekonštrukciu malej scény s príslušnými priestormi, kde by sa mohol vybudovať aj divadelný klub či ďalšie zázemie. Na to však sú potrebné financie.

Z dlhodobého hľadiska pokladáme za najlepšiu možnosť pre zabezpečenie chodu divadla, aby bolo priamo v zriaďovateľskej pôsobnosti Ministerstva kultúry SR, ako tomu

bolo pred reorganizáciou kultúrnych ustanovizní. Je to jediné profesionálne rusínske divadlo na svete, čomu by malo zodpovedať aj jeho postavenie a financovanie.

Poddukelský umelecký ľudový súbor

Poddukelský umelecký ľudový súbor (PULS) vznikol v roku 1955 ako balet a spevohra Ukrajinského národného divadla v Prešove, neskôr Divadla Alexandra Duchnoviča, od 1. 1. 2008 je príspevkovou organizáciou v zriaďovateľskej pôsobnosti Prešovského samosprávneho kraja a je samostatným profesionálnym umeleckým telesom.

Okrem financovania z Prešovského samosprávneho kraja tento súbor pravidelne žiada o dofinancovanie prostredníctvom grantov, ktoré sú určené pre podporu kultúry národnostných menšín. Jeho hlavnou činnosťou je vokálno-tanečná umelecká produkcia – vytváranie a prezentácia folklórnych programov vokálnej, tanečnej a hudobnej produkcie na scénach doma i v zahraničí s osobitým zameraním na rozvoj kultúrneho života Rusínov žijúcich na území Slovenskej republiky.

PULS sídli v priestoroch Divadla Jonáša Záborského. Podmienky na prácu telesa sú postačujúce a zodpovedajú podmienkam profesionálneho telesa. PULS mal k v roku 2019 46 zamestnancov v pracovnom pomere, 1 zamestnanec na dohodu o pracovnej činnosti a 1 zamestnanec na dohodu o vykonaní práce, 18 na zmluvy o podaní a použití umeleckých výkonov. V roku 2020 to mal súbor 53 zamestnancov v pracovnom pomere, 2 zamestnancov na dohodu o pracovnej činnosti, 13 na zmluvy o podaní a použití umeleckých výkonov. Zamestnancov tvoria tri umelecké zložky – balet, orchester, spevácky zbor. Ostatní zamestnanci pracujú v technickej zložke a administratíve. Riaditeľom PULS je Mgr. Juraj Švantner. Súbor mal bežné príjmy od svojho zriaďovateľa Prešovského samosprávneho kraja v roku 2019 735 690,46 eur a v roku 2020 731 240,65 eur.

- Činnosť PULS

PULS zrealizoval v priebehu rokov 2019 a 2020 predstavenia na domácich scénach a tiež v zahraničí. Počet vystúpení v Prešove a v obciach bol v roku 2019 90 a v roku 2020 35. Tu taktiež treba zdôrazniť, že nízky počet vystúpení v roku 2020 bol zapríčinený pandemiou.

Súbor mal v roku 2019 premiéru predstavenia *Nesmrtelný tanečník*. V roku 2020 nemal žiadnu premiéru zameranú na svoju prvoradú činnosť a odpremiéroval len predstavenie *Jesus Christ Superstar* v spolupráci s Divadlom Jonáša Záborského.

- Problémy

PULS rovnako ako DAD nemá vlastné priestory. Z dlhodobého hľadiska pokladáme za najlepšiu možnosť pre zabezpečenie chodu súboru, aby bolo priamo v zriaďovateľskej pôsobnosti Ministerstva kultúry SR. Je to taktiež jediný profesionálny rusínsky súbor na svete, čomu by malo zodpovedať aj jeho postavenie a financovanie.

PULS, ako bolo spomenuté, vznikol ako balet a spevohra dnešného Divadla Alexandra Duchnoviča. Žiaľ dlhodobo po rozdelení týchto telies rusínsky profesionálny súbor robí spevohru a balet slovenskému Divadlu Jonáša Záborského a spolupráca na tvorbe profesionálnej rusínskej kultúry s DAD nie je.

Rusínske vysielanie RTVS – NEV Rádia Patria

RTVS zo zákona poskytuje verejnú službu, v rámci ktorej zabezpečuje aj vysielanie pre národnostné menšiny. Redakcia národnostného vysielania v Košiciach v súčasnosti

zabezpečuje vysielenie v nasledujúcich jazykoch: rómsky, rusínsky, ukrajinský, český, poľský, nemecký. Tím líderkou tohto vysielenia je PhDr. Kristína Mojžišová, PhD. V rámci rusínskeho vysielenia v rokoch 2019 a 2020 pôsobili traja interní redaktori a ďalší externí spolupracovníci.

V rokoch 2019 a 2020 sa vysielať v rámci rusínskeho rozhlasového vysielenia tieto relácie:

- *Beseda s NEV* – dvakrát v mesiaci, časová dotácia 60 min;
- *Rusínska hitparáda* – raz v mesiaci, časová dotácia 30 min;
- *Rádioviny* – trikrát v týždni, časová dotácia 25 min;
- *Hudba národnosti* – dvakrát v mesiaci – nie je to len rusínsky program, časová dotácia 30 min;
- *Hudobné pozdravy NEV* – raz do týždňa, časová dotácia 60 min;
- *Klub osobností* – raz za mesiac, časová dotácia 60 min;
- *Liturgia NEV* – raz v mesiaci, časová dotácia 60 min;
- *My, Rusíni* – raz v mesiaci, časová dotácia 30 min;
- *Na slovíčko* – nielen pre rusínsku menšinu, raz v mesiaci, časová dotácia 60 min;
- *Národnostný kaleidoskop* – nielen pre rusínsku menšinu, dvakrát v mesiaci, časová dotácia 60 min, relácia sa od 1. 2. 2020 nevysiela;
- *Občiansky klub* – raz v mesiaci, časová dotácia 60 min;
- *Zvony nad krajinou* (rusínske) – raz za mesiac, časová dotácia 60 min.

V rámci rusínskeho vysielenia bolo vo roku 2019 odvysielaných 137 hodín premiérového programu, v roku 2020 to bolo 131 hodín a 25 minút. Rozsah premiér v roku 2020 bol poznačený pandemiou a problémami pri výrobe takých klasických relácií ako sú *Zvony nad krajinou* ale aj niektoré *Besedy* (kontaktne v štúdiu – nemožnosť cestovať resp. s veľkými obmedzeniami počas lockdownu).

Treba pripomenúť, že NEV v Košiciach v posledných rokoch pripravuje v spolupráci s Rádiom Regina aj celodenné vysielenia o Rusínoch na Deň Rusínov Slovenska, v rámci ktorého sa prezentuje menšina a jej kultúra počas dňa na okruhu Reginy.

V roku 2020 rozhlas zabezpečil prenosy z bohoslužieb Gréckokatolíckej cirkvi a Pravoslávnej cirkvi počas pandémie, kedy boli chrámy pre verejnosť zatvorené, čo tiež môžeme brať ako podporu náboženského života Rusínov.

- **Problémy**

Časy pridelené pre národnostné vysielenie sú naďalej v mnohých prípadoch nevyhovujúce, keďže takéto vysielenie nemôže konkurovať programom v televíziách v prípade mladších poslucháčov.

Taktiež rusínska národnostná menšina prostredníctvom svojich mimovládnych organizácií, ale aj zástupcov Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny dlhodobo poukazuje na fakt, že v rusínskej redakcii bolo zrušené miesto režiséra a prestal sa vyrábať literárno-dramatický a zábavný program. Neexistujú relácie pre deti a mládež. Koncepcia dnešného vysielenia je viac-menej publicistická a spravodajská, čo oceňujeme, ale ako menšina, ktorá nemá vlastný štát, potrebujeme aj literárno-dramatickú tvorbu, zábavnú

tvorbu, tvorbu pre deti a mládež, ktorú si nikde inde nevyrobíme ani nenakúpime cez akvizície.

Takáto tvorba nebola vyrábaná ani v rokoch 2019 a 2020, až na niekoľko výnimiek, napríklad pri príležitosti *Dňa Rusínov Slovenska* ako program *Rusíni sa čítajú*.

V roku 2020 prebehlo z iniciatívy splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny a etnické skupiny Lászlóa Bukovszkeho stretnutie predstaviteľov menšín s Radou RTVS. Menšinám bolo sľúbené rozšírenie národnostného vysielania v rozhlase aj v televízii, znova sa hovorilo aj o obnovení literárno-dramatickej tvorby v rámci rusínskeho vysielania, podcastoch a ďalších nových formách tvorenia audiovizuálneho obsahu, mala byť vypracovaná nová koncepcia národnostného vysielania, čo sa však do konca roka 2020 nezrealizovalo a RTVS stanovilo nový termín. Rozšírenie rusínskeho vysielania a celkovo národnostného vysielania v rámci rozhlasu sa podľa RTVS môže očakávať až po tom, čo bude na Slovensku rozšírené DAB+.

Nadalej pripomínáme, že na ďalšie skvalitňovanie rusínskeho vysielania možno odporučiť viac intenzívnejšej spolupráce redakcie s ÚRJK PU, čoho výsledkom by bola kvalitnejšia jazyková príprava redaktorov.

Rusínske vysielanie RTVS – Dvojka

RTVS je verejnoprávnou inštitúciou, ktorá si plní svoju funkciu zo zákona aj tým, že vysielala pre všetkých 13 na Slovenku uznaných národnostných menšín. Jednou z nich je aj rusínska národnostná menšina.

Televízne programy pre Rusínov a o Rusínoch sa vyrábajú v spolupráci s autormi, redaktormi, kameramanmi, prekladateľmi a režisérmi v košickom televíznom štúdiu. Šéfkou tohto vysielania je Mgr. Ľuba Koľová. Ide o *Rusínsky magazín* a *Národnostné správy*.

V roku 2019 televízia vyrobila a odvysielala 20 Rusínskych magazínov. Dĺžka jednej časti 26 minút. Spolu aj s reprízami to bolo 14 hodín. Národnostných správ bolo 38. Dĺžka jednej časti cca 7 minút. Spolu minútáž aj s reprízami tvorí celkovo 9 hodín vysielania. Spravidla z piatich správ bola minimálne jedna vždy rusínska, väčšinou však boli dve v každých Národnostných správach.

V roku 2020 bolo vyrobených 21 častí Rusínskeho magazínu s dĺžkou po 26 minút. Celkovo sa v premiére aj repríze odvysielalo 18,4 hodín. Národnostných správ bolo vyrobených a odvysielaných 40 častí po 7 minút. Sumár premiér a repríz je 9,4 hodín. Aj tentoraz bola prevaha rusínskych správ.

Okrem toho RTVS zabezpečila v rokoch 2019 a 2020 aj spravodajstvo z akcií ako *Deň Rusínov Slovenska* či *Svetový kongres Rusínov*. Hlavne v roku 2020 RTVS zabezpečila televízne prenosy z bohoslužieb Gréckokatolíckej cirkvi a Pravoslávnej cirkvi počas pandémie, kedy boli chrámy pre verejnosť zatvorené, čo tiež môžeme brať ako podporu náboženského života Rusínov.

- Problémy

Dlhodobu upozorňujeme na to, že vysielanie národnostného programu v televízii vrátane rusínskeho nie je zabezpečené počas dvoch letných mesiacov a taktiež v období Vianoc – na konci a začiatku nového kalendárneho roku. Nevidíme dôvody, aby toto vysielanie bolo takto prerušované, naopak, myslíme si, že to oslabuje vďaka svojej neregulárnosti sledovanosť. Výpadky národnostných programov sú navyše aj počas roka, keď

musia ustúpiť na úkor športových prenosov. V tomto vidíme nedostatky, ktoré by sa z dlhodobého hľadiska mali riešiť. Taktiež upozorňujeme na to, že časová dotácia rusínskeho vysielania (národnostného celkovo), sa mnohé roky nijako nezvyšovala. V rusínskom televíznom vysielaní sa nevyrábajú žiadne nové reportáže, literárne programy, či dokumenty v rusínskom jazyku. Rusínske vysielanie v podstate funguje len na jednom formáte – *Rusínsky magazín*, a čiastkovo na formáte *Národnostných správ*.

Tieto problémy boli riešené na spomínanom stretnutí predstaviteľov menších s Radou RTVS (pozri časť o rozhlasovom vysielaní). Rozšírenie rusínskeho vysielania, ako aj národnostného vysielania celkovo v televízii, nové programy by mali byť zapracované v novej koncepcii, ktorá do konca roku 2020 nebola schválená a taktiež by tieto zlepšenia podľa RTVS mali byť realizovateľné až po tom, čo bude spustená v televízii ďalšia programová služba, čím sa vytvorí priestor pre národnostné vysielanie, ktoré nebude musieť ustupovať športu či iným podujatiam.

Neprofesionálne rusínske organizácie

Rusínske organizácie tretieho, občianskeho sektora, ktoré pôsobia na poli rusínskej kultúry, sú prevažne občianske združenia, mimovládne organizácie alebo neziskové organizácie. Tieto organizácie a ich aktivity sú financované predovšetkým prostredníctvom FPKNM, no využívajú aj iné grantové schémy, prípadne fungujú bez grantov, ako je to v prípade Spolku sv. Jána Krstiteľa.

Spolok sv. Jána Krstiteľa

Spolok svätého Jána Krstiteľa (ďalej ako „spolok“) je národnostno-cirkevný spolok zameraný na náboženské, národné a kultúrne pozdvihnutie gréckokatolíkov rusínskej národnosti. Spolok sa riadi schválenými stanovami a v súčasnosti eviduje okolo 650 členov a je druhou najväčšou rusínskou organizáciou na Slovensku. Spolok vykonáva svoju činnosť len na základe sponzorských príspevkov a dobrovoľných darov, bez akejkoľvek finančnej podpory zo strany štátnych orgánov.

Hlavnou aktivitou spolku je vydateľská, publikačná a prekladateľská činnosť duchovnej literatúry. Spolok vydáva svoj časopis *Artos* (štvrtročne) v náklade 500 kusov a raz za rok *Gréckokatolícky rusínsky kalendár* v počte 500 kusov. V ostatnom čase pracoval na kompletnom preklade *Nového zákona* do rusínskeho jazyka a na vydaní prvého modlitebníka, ktorý bude v rusínskom jazyku (schválenie na vydanie dostal v roku 2021).

Rusínska obroda na Slovensku

Rusínska obroda na Slovensku (ROS) je najstaršou porevolučnou rusínskou organizáciou s najpočetnejšou členskou základňou a miestnymi organizáciami po celom severovýchode Slovenska a v Bratislave. Združuje približne 1000 členov v 22 miestnych organizáciách. Je jednou z mála rusínskych organizácií, ktorá pracuje prostredníctvom svojich miestnych a regionálnych štruktúr. Jej čelní predstavitelia zastupujú jednotlivé regióny a svojich členov. ROS sa v rámci svojich aktivít zaoberá rozvojom viacerých oblastí – rusínskej kultúry, histórie, literatúry, jazyka, medzinárodnej spolupráce, umenia a pod. ROS je tiež zakladajúcim členom *Svetového kongresu Rusínov* (1991, Medzilaborce). Táto organizácia stála pri mnohých významných udalostiach vrátane kodifikácie rusínskeho jazyka na Slovensku v januári roku 1995.

ROS vykonáva svoju činnosť na základe Stanov ROS, kde sú okrem iného zakotvené i základné ciele a program organizácie:

- systematický rozvoj národného, spoločenského, kultúrneho a duchovného života Rusínov na Slovensku, obrodzovanie národnostného povedomia Rusínov v SR, ochrana a prezentácia materinského jazyka a kultúrneho dedičstva a ich zavádzanie do spoločenskej praxe v regiónoch, kde žijú Rusíni, rozvoj svojbytnej kultúry, dejín, jazyka a vlasteneckého cítenia k rusínskemu národu a k svojej vlasti Slovenskej republike;
- úzka spolupráca so štátnymi a samosprávnymi orgánmi SR a kultúrno-spoločenskými organizáciami na Slovensku i v zahraničí, zvlášť úzka spolupráca s ďalšími rusínskymi subjektmi;
- propagácia cieľov ROS prostredníctvom vlastných štruktúr a podujatí, verejných i súkromných masmédií, internetu a sociálnych sietí, a cez informačné a propagačné materiály;
- ochrana a propagácia cirkevnoslovanského a rusínskeho liturgického jazyka vo východnom obrade pre gréckokatolíckych a pravoslávnych veriacich rusínskeho pôvodu;
- podpora miestnych komunít, hlásiacich sa k ROS, jej programu a Stanovám;
- výchova mladej generácie a jej vedenie k poznaniu a rozvoju národnej identity Rusínov;
- vykonávanie vlastnej edičnej, informačnej, propagačnej a dokumentačnej činnosti.

ROS je vydavateľom jediného rusínskeho dvojtýždenníka na Slovensku, taktiež vydáva neperiodickú tlač a je organizátorom *Dňa Rusínov Slovenska*, celoslovenskej a jedinej súťaže v recitácii v rusínskom jazyku *Duchnovičov Prešov*, organizuje jedinú rusínsku hudobnú súťaž *Spevy môjho rodu* a taktiež mnohé regionálne kultúrne a kultúrno-vzdelávacie podujatia.

ROS v rokoch 2019 a 2020 financovala svoje projekty z dotácií z FPKNM. V roku 2020 sa niektoré projekty ako *Spevy môjho rodu*, *Duchnovičov Prešov* nepodarilo zrealizovať kvôli pandémie. V roku 2019 bola ROS organizátorkou zasadnutia *XV. Svetového kongresu Rusínov* a *IX. Fóra rusínskej mládeže* v Lubovnianskych kúpeľoch.

V roku 2019 ROS realizovala tieto projekty: *Odkaz v diele Michaila Václavského*, *Regionálne dni rusínskych tradícií 2019*, *Christos raždajetsja* – séria rusínskych vianočných koncertov, *Slávnosti rusínskych buditel'ov Duchnoviča a Pavloviča*, *Spevy môjho rodu*, *My pastyre prichodime*, *O Rusínoch*, *Dni rusínskych zvykov a tradícií obce Kamienska*, *Odkaz v diele Jurka Laža*, *Duchnovičov Prešov 2019*, *Na figlarsku notu*, *Festival kultúry a športu v Medzilaborciach*, *Prehliadka rusínskeho a šarišského folklóru*, *5. jubilejný ročník Rusínskeho folklórneho festivalu* (Humenné), *Drotári – Dritare* – vydanie knihy, *NN info Rusín* – vydávanie dvojtýždenníka.

V roku 2020 ROS zrealizovala tieto projekty: *Celonárodné oslavy Dňa Rusínov na Slovensku*, *NN info Rusín* – vydávanie dvojtýždenníka, *Festival kultúry a športu Medzilaborce*, *Poznaj históriu Rusínov* – náučné workshopy pre školy, *Dni rusínskych zvykov a tradícií obce Kamienska*, *V Krasnim Brodi veselo*, *Koľadky z Jakubjan*, *Na figlarsku notu*, *6. ročník Rusínskeho festivalu v Humennom* *Rusíni Humenného*, *Prehliadka rusínskeho a*

šarišského folklóru, *Christos raždajetsja* – séria vianočných koncertov, *Regionálne dni rusínskych tradícií*.

Okresná organizácia Rusínskej obrody vo Svidníku

Okresná organizácia RO vo Svidníku existuje rovnako dlho ako ROS, no v roku 2013 sa od ROS odčlenila ako samostatný subjekt. Je hlavným organizátorom *Rusínskeho festivalu vo Svidníku* a *Betlehemskeho večera* v tom istom meste.

V roku 2019 realizovala tieto projekty financované prostredníctvom FPKNM: 27. ročník *Betlehemskeho večera*, *Festival kultúry Rusínov Slovenska*. V roku 2020 realizovala tieto projekty financované prostredníctvom FPKNM: *Festival kultúry Rusínov Slovenska*, 28. ročník *Betlehemskeho večera*, *Orfesús* – hudobná prehliadka autorskej rusínskej hudby, *Rusyňsky spivanky, Tom 1.* – vydanie knihy.

Združenie inteligencie Rusínov Slovenska

Združenie inteligencie Rusínov Slovenska (ZIRS) vzniklo 27. novembra 1995 v Bratislave. Je to občianske združenie podporujúce kultúrne a spoločenské aktivity v Bratislave, ale aj v ďalších regiónoch Slovenska obývaných Rusínmi. Je zapojené do viacerých národnostných projektov celoslovenského významu, vydáva internetové noviny *e-rusyn FÓRUM* (e-noviny) dostupné na www.rusyn.sk (od roku 2005) a vedie diskusné fórum na Facebooku. V súčasnosti sa združenie venuje hlavne propagácii histórie Rusínov a obhajobe ich ľudských práv. Hlavným obsahom činnosti ZIRS je snaha o zachovanie identity Rusínov na Slovensku. Dlhodobo sa venuje aj oral history. ZIRS pre svoje aktivity využíva aj iné dotačné schémy.

V roku 2019 realizovalo ZIRS tieto projekty financované prostredníctvom FPKNM: *Stretnutia pri dokumentárnom filme* venované 100. výročiu začlenenia Podkarpatskej Rusi k ČSR, *Digitalizácia archívu Vladimíra Kuštaka*, *e-rusynFORUM* (elektronické periodikum a databáza), *Československý svet v Karpatoch 2 (Rusíni v období I. ČSR na Podkarpatskej Rusi)* – vydanie knihy, *Pamäti svedkov 20. storočia* (audiovizuálny oral history projekt).

V roku 2020 realizovalo ZIRS tieto projekty financované prostredníctvom FPKNM: *Malé dejiny Rusínov* – vydanie knihy, *Byť Rusínom je moderné...* (propagačno-motivačný spot pred sčítaním obyvateľstva), *e-rusynFORUM* (elektronické periodikum a databáza), *Pamäti svedkov 20. storočia* (audiovizuálny oral history projekt), *Stretnutia pri dokumentárnom filme*, *Podkarpatská Rus – súčasť našej histórie* (výstavy pod holým nebom), *Mapovanie medzivojnovy československej éry pod oblúkom Karpát*.

Spolok rusínskych spisovateľov Slovenska

Spolok rusínskych spisovateľov Slovenska vznikol v roku 2001. Zamieriava sa na rozvoj umeleckej literatúry v materinskom jazyku Rusínov – poézie a prózy. Spolok vyvíja aktívnu činnosť v literárnej oblasti, organizuje stretnutia spisovateľov, súťaž *Literárna cena Márie Mal'covskej*, ktorou motivuje začínajúcich autorov k tvorbe v rusínskom jazyku, v spolupráci s ÚRJK PU organizuje vedecké semináre zamerané na súčasnú rusínsku literatúru, vydáva publikácie krásnej literatúry, odbornej a odbornopopulárnej literatúry, zameranej na rusínsku literatúru na Slovensku.

V roku 2019 spolok realizoval tieto projekty financované prostredníctvom FPKNM: *Súťaž o literárnu cenu Márie Mal'covskej* – 6. ročník, *Miro Žolobanič: Kto sa smeje, je zdravý* – vydanie knihy, Spolok rusínskych spisovateľov Slovenska – webová stránka.

V roku 2020 realizoval spolok tieto projekty financované z FPKNM: Spolok rusínskych spisovateľov Slovenska – webová stránka, *Súťaž o literárnu cenu Márie Mal'covskej* - 7. ročník, *Mária Šmajdová: U dedka na dvore* – vydanie knihy.

Akadémia rusínskej kultúry v SR

Občianske združenie Akadémie rusínskej kultúry v SR pôsobiaca v rusínskom hnutí od 10. septembra 2005 sa zaoberá najmä šírením rusínskej kultúry, a to hlavne za pomoci svojej webovej stránky www.rusynacademy.sk. V rokoch 2019 a 2020 bolo združenie aj vydavateľom časopisu *Rusín*.

Združenie s podporou FPKNM v rokoch 2019 a 2020 vydalo aj tieto knižné publikácie: *Z namy Boh* (S nami Boh), *Košaryk plodiv* (Košik plodov), *Moja trynadcjata* (Moja trinásta), *Chrumky* (Chrumky), *Ťažkyj život* (Ťažký život), *Ujackyma dražkamy* (Ujackými drážkami), *Naš kraj - náš raj* (Náš kraj - náš raj), *Otrošynky šťastia* (Omrvinky šťastia), *Odpovidž sobi sam* (Odpovedz si sám), *Smutne i vesele* (Smutné i veselé), *100 vyznamnych Rusyniv očamy sučasnykiv III. časť* (100 významných Rusínov očami súčasníkov III. časť).

Občianske združenie molody.Rusyny

Občianske združenie molody.Rusyny vzniklo neformálne ako sekcia ZIRS v septembri 2007, oficiálne bolo ako občianske združenie zaregistrované na Ministerstve vnútra SR 18. novembra 2008. Molody.Rusyny je jediným mládežníckym rusínskym občianskym združením, ktoré má riadnych členov, kolektívnych i členov – sympatizantov. Počtom členov sa zaraďuje medzi väčšie rusínske organizácie.

Medzi najvýznamnejšie podujatia OZ molody.Rusyny patrí organizovanie *Rusínskej vetry v Malom Lipníku*, festivalu, na ktorom sa prezentuje len rusínska kultúra, *Tábora s mladými po rusínsky*, či ďalších kultúrnych podujatí ako *Večer rusínskych hlasov*, či *Vianočné večery*. Združenie má svoju internetovú stránku a aplikáciu pre mobilné platformy, kde sa okrem informácií nachádza aj slovník rusínskeho jazyka.

Z dôvodu pandémie niektoré tradičné podujatia ako *Rusínska vatra v Malom Lipníku* v roku 2020 nemohli byť realizované.

Z dotácií FPKNM organizácia zrealizovala v rokoch 2019 a 2020 tieto projekty: *Rusínska vatra X.*, *Roždestvenyj koncert „Nova radost' stala“ III.*, *Svetové fórum rusínskej mládeže na Slovensku*, *Rusínske piesne vo vrecku*, *Večer rusínskych holosiv XI.*, *Tábor s mladými po rusínsky X.*, *Rusínska knižnica v Bratislave*, *Cerkov s molodyma II.*, *Moderne a mlado*, *Roždestvenyj koncert „Nova radost' stala“ IV.*, *Jem Rusnak a što?* – natáčanie videí k SODB, *Tábor s mladými po rusínsky XI.*, *Cerkov s molodyma III.*

Rusyn media

Rusyn Media – je prevádzkovateľom internetového rádia *Rusyn fm*, čo je významnou aktivitou, vzhľadom na to, že Rusíni nemali do vzniku tohto rádia svoje celodenné vysielanie ani vo verejnoprávnych, ani v komerčných médiách. Rádio Rusyn FM vysielalo oficiálne od 3. decembra 2012, ako občianske združenie Rusyn Media vzniklo 21. augusta 2013.

V rokoch 2019 a 2020 pracovalo v redakcii rádia priemerne 14 ľudí – redaktori, technické zabezpečenie. Rádio v rokoch 2019 a 2020 vysielalo viac ako 20 premiérových relácií týždenne z vlastnej produkcie a ďalšie programy od partnerských rádii. Dlhodobu sa v rebríčku internetových rádii udržuje na popredných miestach a predbehlo tak mnohé rádiá, ktoré nie sú žánrovo minoritné.

Rádio sa snaží dosiahnuť plnohodnotnú vysielaciu štruktúru a prinášať stále nové formáty relácií, ktoré nemajú len zábavný, ale aj edukatívny a duchovný charakter. Rádio vyvinulo a prevádzkuje aj svoju aplikáciu pre mobilné platformy. Každý deň tvorí aj písaný obsah krátkych správ zo sveta, z domova, z regiónu a predpoveď počasia v rusínskom jazyku. V rádiu sa vysielajú aj programy partnerských rusínskych rádii z Poľska, Srbska, USA a svoju korešpondentku má rádio aj na Ukrajine.

Ruthenia ensemble

Ruthenia ensemble – folklórny súbor Ruthenia funguje oficiálne od 23. októbra 2010, ako občianske združenie Ruthenia ensemble bolo zaregistrované 16. augusta 2013. Má členov v hudobnej, speváckej a tanečnej zložke. Vyvíja aktivity v oblasti rusínskeho folklóru v hlavnom meste Slovenska, v Bratislave. Aj napriek tomu, že nie všetci členovia sú Rusíni, repertoár súboru je čisto rusínsky, čím sa združenie stáva veľmi špecifické. V roku 2019 súbor absolvoval vďaka podpore FPKNM turné s predstavením *Zem zaslúbená* a taktiež robil výskum hudobného a tanečného folklóru rusínskych obcí. V roku 2020 pokračoval vo výskume, no z dôvodu pandémie nemohol zrealizovať svoj výročný program, na ktorý dostal taktiež podporu z FPKNM.

Občianske združenie Kolysočka – Kolíska

Občianske združenie Kolysočka – Kolíska bolo zaregistrované na MV SR začiatkom roka 2013. Svoju činnosť od začiatku zameralo na deti rusínskych rodičov a výučbu rusínskeho jazyka v ich voľnom čase. Združenie organizuje *Večerné školy rusínskeho jazyka pre deti a dospelých*, čo je jeho hlavná a najväčšia aktivita (viac v časti o rusínskom školstve). Okrem toho v rokoch 2019 a 2020 vydávalo detský časopis *Kolysočka*, ktorý využívalo aj pri výučbe jazyka. Vďaka podpore z FPKNM v tomto období prevádzkovalo aj internetovú stránku www.rusinskyjazyk.sk.

Okrúhly stôl Rusínov Slovenska

V roku 2012 vznikol Okrúhly stôl Rusínov Slovenska ako konzultačná platforma zástupcov organizácií a nezávislých osobností, ktoré spája záujem o rozvoj národnej identity, obhajobu ústavných práv a zvyšovanie kvality života Rusínov v Slovenskej republike.

OSRS bola do roku 2020 platformou bez právnej subjektivity, v ktorej bola združená väčšina aktívne pôsobiacich rusínskych občianskych združení, základných škôl, verejných inštitúcií, cirkevných inštitúcií a osobností. V roku 2020 sa OSRS zaregistroval ako občianske združenie, keďže bez právnej subjektivity nastávali mnohé administratívne problémy a platforma bez nej nemohla ani vstúpiť do medzinárodných národnostných organizácií, čo je jej cieľom. Ďalej sú členmi občianskeho združenia aktivisti, občianske združenia či inštitúcie. V rokoch 2019 a 2020, keďže neexistovala ani právna subjektivita, OSRS nežiadal na svoje aktivity žiadne financie z dotačnej schémy a všetko si hradil z členských príspevkov, prípadne sponzorských darov.

OSRS sa v období rokov 2019 a 2020 intenzívne pripravoval na SODB 2021. Rok 2020 vyhlásila platforma, ako predprípravu na kampaň, za *Rok rusínskej dediny*, čím chcel OSRS propagovať Rusínov a ich región tak medzi príslušníkmi svojej menšiny, ako aj v rámci celého Slovenska. Za týmto účelom bola vyhlásená aj celoročná fotografická súťaž o najkrajšiu fotografiu rusínskej obce, v rámci ktorej fotografie v štyroch etapách (jar, leto, jeseň, zima) hodnotila odborná porota, v ktorej zložení boli profesionálni fotografi. Fotografie mohli ľudia hodnotiť aj na oficiálnom profile na Facebooku, ktorý OSRS prevádzkuje. Okrem toho bola vyhlásená aj súťaž pre deti v maľovaní, v ktorej taktiež mali kresliť rusínsku obec svojimi očami. Súťaže vyvolali veľký záujem a oslovili na internete tisíce ľudí, ktorí hlasovali. Z prác detských autorov sa urobila aj vernisáž v Snine. Žiaľ, výstava fotografií, ako aj osobné odovzdanie cien z dôvodu pandémie nemohlo prebehnúť podľa plánov. Do Roku rusínskej dediny sa pridali aj ďalšie členské organizácie OSRS, napríklad rádio rusyn FM rozbehlo sériu programov o rusínskych obciach, NN info Rusín prinášal články o rusínskych obciach.

Okrem toho, že ešte stále bežal Rok rusínskej dediny, OSRS na jeseň začal s kampaňou pred SODB. Kampaň trvala až do polovice roka 2021. Aj keď správa je len za roky 2019 a 2020, uvedieme konečnú štatistiku k zakončeniu kampane.

Na rôznych online a offline aktivitách aj napriek pretrvávajúcej pandémie spolupracovalo viac ako 30 subjektov – občianske združenia a profesionálne inštitúcie, 60 dobrovoľníkov, predstavitelia samospráv. Kampaň dokázala osloviť viac ako 200 000 ľudí cez sociálne siete, zaznamenala niekoľko miliónové počty zobrazení vizuálov kampane. Cesty a frekventované miesta boli lemované viac ako 110 billboardami a prvýkrát aj bigboardom. Schránky sme v rámci kampane zásobovali 60 000 kusmi letákov, obce plagátmi, rozhlas spotmi, televíziu video spotmi, printové médiá popularizačnými článkami, sociálne siete množstvom zaujímavostí. Veľkým a v histórii Rusínov výnimočným úspechom je realizácia spoločnej kampane, na ktorú nadviazali postupne Rusíni v Poľsku, Českej republike, Maďarsku, Srbsku, Chorvátsku či Rumunsku. Využitie jednotného vizuálneho konceptu a hesla podčiarklo dôležitosť spolupráce Rusínov žijúcich v rôznych enklávach v rámci krajín Európy.

Aktivity v oblasti rozvoja rusínskej kultúry, pôvodných zvykov a tradícií

Do prvej kategórie, celoslovenských podujatí, možno zaradiť najmasovejší a najstarší festival rusínskej obrody celoslovenského charakteru *Festival kultúry a športu v Medzilaborciach* – podujatie organizované každoročne koncom júna spolu s mestom Medzilaborce. Festival každoročne navštívi niekoľko tisíc divákov a účinkuje na ňom množstvo rusínskych interpretov za účasti Rusínov nielen zo Slovenska, ale aj z Poľska, Rumunska, Srbska a Ukrajiny.

Napriek tomu, že ide o jedno z najmasovejších a najstarších rusínskych podujatí, festival dáva priestor rusínskej kultúre len čiastočne. Aj preto odborná rada FPKNM ani v rokoch 2019 a 2020 neschválila plnú požadovanú sumu na toto podujatie a podporila len rusínsky program. Festival sa napriek pandémie podarilo zorganizovať aj v roku 2020.

Najväčším rusínskym festivalom je *Festival kultúry Rusínov Slovenska*, ktorý organizuje Okresná organizácia Rusínskej obrody vo Svidníku. Tento festival prebieha vždy celý týždeň v mesiaci máj, v roku 2020 bol presunutý kvôli pandémie na september. Festival

počas týždňa ponúka okrem kultúrnych aj výchovno-vzdelávacie podujatia, žiaľ, hlavný víkendový program je dlhodobo postavený na interpretoch slovenskej populárnej hudby a rusínsky program ostáva bokom. Festival bol podporený v rokoch 2019 a 2020 z FPKNM, no nie plnou požadovanou sumou práve z dôvodu, že odborná rada odporučila podporiť len rusínsky program festivalu.

Čisto rusínskym festivalom je *Rusínska vatra* v Malom Lipníku, ktorú organizuje združenie molody.Rusyny. Dnes už nejde o regionálny, ale celoslovenský festival, ktorý je podporený čiastočne zo strany FPKNM, no vždy využíva aj iné grantové schémy. Z dôvodu pandémie sa v roku 2020 neorganizoval.

Druhou kategóriou festivalov sú podujatia regionálneho charakteru. Tie vytvárajú priestor najmä na prezentáciu rusínskych umelcov – jednotlivcov i kolektívov z daného regiónu. Prezentujú tu svoju tvorbu, stretávajú sa a vytvárajú aktívnu regionálnu rusínsku komunitu. Podujatia sú dobrým príkladom aj pre iné národnostné menšiny žijúce v daných regiónoch a sú výbornou prezentáciou rusínskej národnostnej menšiny.

Miestna organizácia ROS v Bardejove organizuje začiatkom januára podľa juliánskeho kalendára v Bardejove už tradične *Novoročnú rusínsku zábavu*, ktorá sa teší veľkej obľube. Zúčastňuje sa na nej približne 200 hostí všetkých generácií, hlavne však mladej generácie. Táto organizácia v Bardejove každoročne organizuje aj *Prehliadku rusínskeho a šarišského folklóru* v skanzene Bardejovských Kúpeľov s cieľom prezentovať rusínsky a šarišský folklór (spevy, tance, tradície) pacientom Bardejovských Kúpeľov i návštevníkom z celého regiónu horného Šariša.

Treťou kategóriou festivalov a slávností sú podujatia miestneho charakteru, ktoré organizujú miestne organizácie Rusínskej obrody na Slovensku najčastejšie v spolupráci s miestnou samosprávou. Tieto spravidla zvyrazňujú rusínsky pôvod obyvateľov, ako aj samotných obcí, resp. podporujú myšlienku aktívnych rusínskych komunít v rámci miest a obcí. Na tomto type podujatí sa spravidla prezentujú miestni obyvatelia spolu s kvalitnými rusínskymi umelcami. Prostredníctvom podujatí miestneho charakteru buduje ROS aj svoje štruktúry a nadväzuje dobrú spoluprácu s predstaviteľmi samospráv v regiónoch, kde žijú Rusíni. Do tejto kategórie však zaraďujeme aj ďalšie akcie, na organizácii ktorých sa podieľala ROS či ďalšie organizácie a realizovali sa s finančnou podporou miestnej a regionálnej samosprávy, resp. sponzorov. Miestnych alebo regionálnych festivalov, ktoré sa hlásia k rusínskej kultúre, sa každoročne organizuje mnoho. Existujú pozitívne aj negatívne príklady týchto festivalov, sú určite potrebné, no niekedy sa žiaľ vytráca rusínsky obsah.

Aktivity v oblasti periodickej a neperiodickej tlače

Rusínska menšina na Slovensku považuje vydávanie periodickej a neperiodickej tlače za svoju prioritu. Jednak je potrebné, aby sa jazyk udržiaval, rozvíjal a rozširoval aj v písomnej forme, na druhej strane ide aj o podporu rusínskej žurnalistiky, či autorov krásnej literatúry.

Aj v oblasti periodickej a neperiodickej tlače má ROS od svojho vzniku nezastupiteľnú úlohu. V roku 2019 a 2020 bola ROS vydavateľom dvojtýždenníka *NN info Rusín*, ktorý pravidelne distribuovala predplatiteľom prostredníctvom Slovenskej pošty, a. s. a tiež ďalším čitateľom v obciach a mestách, kde žijú Rusíni, a to prostredníctvom miestnych a regionálnych štruktúr. Dvojtýždenník sa k svojim čitateľom dostával aj prostredníctvom

širokej škály podujatí, ktoré ROS organizovala, a to cez partnerské organizácie na Slovensku i v zahraničí. *NN Info Rusín* na svojich stránkach prinášal informácie o dani Rusínov nielen na Slovensku, ale i hodnotné informácie z iných krajín, kde žijú Rusíni. Informoval svojich čitateľov najmä o problematike, ktorá sa týka rusínskej národnostnej menšiny na Slovensku, jej histórie, kultúry, uverejňoval články venované významným rusínskym osobnostiam z rôznych oblastí kultúrno-spoločenského života, jubileám rusínskych dejateľov, literárnych tvorcov a významných udalostí z rusínskych dejín. Organizácia taktiež v roku 2019 vydala knihu.

Akadémia rusínskej kultúry na Slovensku vydávala dvojmesačník *Rusyn*, ktorý je zameraný na články odbornejšieho charakteru a taktiež na prezentáciu rusínskej literatúry, prevádzkovala vlastnú informačnú stránku a vydávala knihy.

Občianske združenie Kolysočka – Kolíska vydávalo plnofarebný ilustrovaný časopis pre deti *Kolysočka*, ktorý pomáha pri výučbe vo večerných školách rusínskeho jazyka, prevádzkovala stránku rusinskyjazyk.sk.

Rusyn media má okrem prevádzkovania rádia na svojom internetovom sídle aj denník – informačný servis krátkych správ, ktorý je v rusínskom jazyku aktualizovaný každý deň.

Združenie inteligencie Rusínov Slovenska v rokoch 2019 a 2020 ďalej prevádzkovalo svoj portál *rusyn.sk* a vydávalo newsletter, tu je však väčšina článkov v slovenskom jazyku.

V rámci neperiodickej tlače boli jednotlivé tituly, ktoré boli jednotlivými združeniami vydané v rokoch 2019 a 2020, spomenuté pri jednotlivých združeniach, no môžem konštatovať, že v posledných rokoch sa zvyšuje počet kníh, ktoré sú rusínskymi organizáciami vydávané.

Aktivity v rámci postupových súťaží

ROS každoročne organizuje dve celoslovenské postupové súťaže *Duchnovičov Prešov* a *Spevy môjho rodu*. Iné postupové súťaže nie sú.

Ide o podujatia, ktoré sú veľmi významné pre celú rusínsku národnostnú menšinu, pretože vytvárajú priestor pre prezentáciu všetkých vekových kategórií, vyhľadávajú nové talenty, oslovujú regióny, kde žijú Rusíni. V rámci týchto podujatí má ROS možnosť aktívne spolupracovať aj s ďalšími organizáciami a inštitúciami, ako aj s miestnou a regionálnou samosprávou. Keďže ide o postupové súťaže, je potrebné realizovať súťaže, resp. výbery od miestnej, cez okresnú, resp. regionálnu úroveň, až po celoslovenské kolo.

Najpopulárnejším podujatím, najmä medzi žiakmi základných škôl, je *Duchnovičov Prešov* – celoslovenská súťaž v umeleckom prednese rusínskej poézie, prózy, vlastnej tvorby, ľudového rozprávania a malých scénických foriem. V roku 2019 sa zúčastnilo finále v Prešove približne 80 recitátorov rôznych vekových kategórií, od najmenších žiačikov materských škôl až po kategóriu dospelých. Celoslovenskej súťaži predchádzajú školské a okresné kolá, víťazi ktorých postupujú na celoslovenskú súťaž, ktorá sa realizuje na rusínskej profesionálnej scéne v priestoroch DAD v Prešove. Prínosom tejto súťaže je vzbudenie záujmu o najnovšie diela v rusínskej literárnej tvorbe, pričom sa nezabúda na významné jubileá klasikov rusínskej literatúry. Toto podujatie v roku 2020 z dôvodu pandémie nemohlo byť zrealizované.

Festival *Spevy môjho rodu* – postupová celoslovenská súťaž v speve rusínskych ľudových piesní, sa v roku 2020 z dôvodu pandémie neuskutočnil a v roku 2019 prebehli len

miestne a regionálne kolá. Organizovanie tejto súťaže sa zameriava na vyhľadávanie nových talentov najmä z radov detí a mládeže, zachytenie nového piesňového materiálu z rôznych regiónov, na propagáciu jedinečnej kultúry Rusínov a na prezentáciu najlepších spevákov rusínskych piesní.

Najvýznamnejšie problémy v oblasti podpory kultúry z pohľadu rusínskej národnostnej menšiny

Od roku 2018 existuje FPKNM a financovanie projektov je realizované už prostredníctvom tejto verejnoprávnej inštitúcie. FPKNM priniesol väčšiu autonómiu pre národnostné menšiny, keďže si orgány FPKNM vo väčšej miere formujú menšiny samé, väčší obsah financií, no napriek tomu sme sa nevyhli niektorým problémom.

Napriek tomu, že menšiny na problémy upozorňovali – neskoré vyplácanie schválených dotácií, nadmerná administratíva či problematické voľby do odborných rád – v rokoch 2019 a 2020 sa podarilo tieto problémy vyriešiť len čiastočne. (Novelizácia zákona o Fonde na podporu kultúry národnostných menšín bola prijatá až v roku 2021 a v ďalšej správe bude potrebné informovať o tom, či tento krok pomohol.) Ale už teraz vieme, že naďalej neexistujú napríklad viacročné projekty, ktoré by pomohli hlavne pri projektoch periodickej tlače.

Upozorňujeme, že v rokoch 2019 a 2020 boli znova zo strany FPKNM z rozpočtu vyhradeného pre ukrajinskú národnostnú menšinu naďalej podporované projekty zamerané na neexistujúcu „rusínsko-ukrajinskú“ menšinu a „rusínsko-ukrajinskú“ kultúru. Podporu takých organizácií a takých projektov vnímame ako podporovanie odnárodňovania rusínskej národnostnej menšiny na Slovensku.

V roku 2020 po parlamentných voľbách na Slovensku vznikla nová vláda vedená premiérom Igorom Matovičom. Aj keď programové vyhlásenie vlády uvádzalo, že FPKNM je dobrou formou podpory kultúry národnostných menšín, ministerstvo kultúry hneď na začiatku spochybnilo existenciu FPKNM myšlienkami o jeho reorganizácii, prípadne o spojení s inou schémou. Tieto otázky sme niekoľkokrát v roku 2020 a potom aj 2021 riešili aj na VNMES. Pokladáme za nebezpečné takéto ohrozovanie aspoň akej-takej kultúrnej autonómie menšín a máme za to, že vláda by sa mala držať prijatého programového vyhlásenia.

V rámci rusínskeho vysielania RTVS by sme privítali viac vysielacieho času a väčšiu škálu nových programov v oblasti televízie. V oblasti rozhlasu je pre nás prioritou, aby popri existujúcich publicistických a informačných programoch bola obnovená aj výroba literárno-dramatická, bez ktorej sa nemôže rozvíjať rusínska literatúra. Očakávame, ako sa RTVS postaví k novej koncepcii národnostného vysielania, ktorá by nám tieto požiadavky mohla splniť a kedy dôjde k jej realizácii.

Čo sa týka našich profesionálnych umeleckých telies – DAD a PULS, sme presvedčení, že ako rusínske profesionálne a vo svete jedinečné telesá by mali prejsť pod zriaďovateľskú pôsobnosť Ministerstva kultúry SR, čo by mohlo pomôcť lepšiemu financovaniu týchto inštitúcií a tým aj ich rozvoju. Upozorňujeme, že PULS nemá žiadne vlastné priestory na vystúpenia, DAD má svoju veľkú scénu len v prenájme a patrí mu len malá scéna.

V SNM – MRK je naďalej potrebné doriešiť zbierkové fondy, ktoré predstavujú rusínske kultúrno-duchovné dedičstvo a ktoré sa dnes nachádzajú v SNM – Múzeu

ukrajinskej kultúry vo Svidníku. Tieto artefakty by sa mali stať zbierkovým fondom SNM – MRK v Prešove.

V rokoch 2019 a 2020 VNMES podporil legislatívny zámer zákona o postavení národnostných menšín, ktorý Slovensku doteraz chýba, hoci ho predpokladá aj Ústava Slovenskej republiky. Hoci sa k jeho prijatiu vláda Igora Matoviča zaviazala v programovom vyhlásení vlády, musíme konštatovať, že v roku 2020 sa v tejto oblasti neurobilo takmer nič. Iniciatívnym v tomto smere bol len splnomocnenec pre národnostné menšiny. Očakávame, že v roku 2021 sa veci pohnú rýchlejšie dopredu, pretože takýto zákon, ak bude dobre vypracovaný, môže mať veľký význam a môže nesmierne pomôcť pri rozvoji národnostnej kultúry na Slovensku.

Nedoriešeným zostáva aj rozvoj rusínskeho školstva a vďaka novým podmienkam vo fungovaní vysokého školstva cítime aj ohrozenie ďalšieho rozvoja nášho jediného vysokoškolského inštitútu.

Stav národnostného školstva rusínskej národnostnej menšiny

Autor: Marek Gaj

Možnosti vzdelávania v rusínskom jazyku v podmienkach materských, základných a stredných škôl

Výchova a vzdelávanie detí príslušníkov rusínskej národnostnej menšiny boli v rokoch 2019 a 2020 zabezpečované v materských a v základných školách podľa nižšie doložených tabuliek. Rozanalyzujeme si podrobnejšie všetky relevantné možnosti a formy vzdelávania sa detí a žiakov v podmienkach materských a základných škôl.

Tabuľka 1: Analýza škôl s vyučovacím jazykom rusínskym a s vyučovaním rusínskeho jazyka

2019 – stav k 15.09.2019		
Názov a adresa školy	Forma vyučovania	Počet žiakov
Materská škola Čabiny 131	vyučovací jazyk rusínsky	9
Základná škola s materskou školou s vyučovacím jazykom rusínskym - Основна школа з матерьсков школов, Kalná Rostoka 169	vyučovací jazyk rusínsky	13
Základná škola s materskou školou– Основна школа з матерьсков школов, Klenová 111	vyučovací jazyk rusínsky	37
SPOLU:	3 školy	59 žiakov
ZŠ s MŠ Pčoliné 113	s vyučovaním rusínskeho jazyka	5
Spojená škola, Centrálňa 464 Svidník	s vyučovaním rusínskeho jazyka	34
ZŠ s MŠ Michala Sopiru Radvaň nad Laborcom 278	s vyučovaním rusínskeho jazyka	20
SPOLU:	3 školy	59 žiakov

Zdroj: vlastné spracovanie

Na základe uvedeného môžeme konštatovať, že v roku 2019 evidujeme celkovo tri školy s vyučovacím jazykom rusínskym s celkovým počtom žiakov 59. Identický bol počet škôl s vyučovaním rusínskeho jazyka a aj počet v nich sa vzdelávajúci žiaci. Celkovo sa v uvedených formách v rámci siete škôl Slovenskej republiky vzdelávalo 118 žiakov

v šiestich školách. V školskom roku 2019/2020 sa začalo s vyučovaním rusínskeho jazyka na Spojenej škole vo Svidníku podľa učebného plánu pre školy s vyučovaním jazyka národnostnej menšiny. Vzdelávanie v rusínskom jazyku v uvedenom roku však úplne absentovalo na stredných školách.

Osobitou formou vzdelávania v rusínskom jazyku bola už tradičná aktivita OZ Kolysočka – Koliska (od roku 2013) pod názvom *Večerné školy spisovného rusínskeho jazyka pre deti a dospelých*. Uvedené občianske združenie koordinuje bohatú krúžkovú činnosť spojenú s vyučovaním rusínskeho jazyka. V prvom polroku 2019 (január - jún) využilo uvedenú možnosť vzdelávania 279 detí a žiakov z materských a základných škôl, v druhom polroku (september - december) sa ich počet mierne znížil na 277. 24 skupín organizovaných v rámci večerných škôl rusínskeho jazyka boli v roku 2019 zriadené na nasledujúcich školách:

Okres Svidník

- ZŠ Komenského, Svidník (2 skupiny)
- ZŠ Ulica 8. Mája, Svidník (1 skupina)
- ZŠ s MŠ Cernina (1 skupina)
- MŠ Ul. gen. Svobodu, Svidník (1 skupina)

Okres Snina

- ZŠ P.O. Hviezdoslava, Snina (1 skupina)
- ZŠ s MŠ Pčoliné (1 skupina)
- ZŠ s MŠ Ulič (2 skupiny)
- MŠ Budovateľská, Snina (1 skupina)
- ZŠ s MŠ Klenová (1 skupina)
- ZŠ s MŠ Kalná Roztoka (1 skupina)
- ZŠ s MŠ Stakčín (1 skupina)
- MŠ Kukučínova, Snina (1 skupina)

Okres Humenné

- MŠ Třebíčska, Humenné (1 skupina)
- ZŠ, Ul. SNP, Humenné (1 skupina)
- MŠ, Ul. Partizánska, Humenné (1 skupina)

Okres Medzilaborce

- ZŠ s MŠ Michala Sopiru, Radvaň nad Laborcom (2 skupiny)
- ZŠ, Ul. Komenského, Medzilaborce (1 skupina)
- MŠ Generála Svobodu, Medzilaborce (1 skupina)
- MŠ Duchnovičova, Medzilaborce (1 skupina)

Okres Prešov

- SNM – Múzeum rusínskej kultúry v Prešove, Masarykova ul. 20 (1 skupina)

Okres Stará Ľubovňa

- ZŠ s MŠ Čirč (1 skupina)

Veľmi zaujímavý je medziročný nárast počtu žiakov v rámci jednotlivých škôl v roku 2020, kedy evidujeme ďalšie dve základné školy (ZŠ Komenského a ZŠ Duchnovičova v Medzilaborciach), ktoré začali vyučovať predmet rusínsky jazyk a literatúra podľa učebného plánu pre školy s vyučovaním jazyka národnostnej menšiny. Uvedená skutočnosť potvrdzuje relevantnosť uvedeného učebného plánu ako úspešnej alternatívy vyučovania predmetu rusínsky jazyk a literatúra. Podrobný popis stavu vyučovania rusínskeho jazyka prostredníctvom uvedených foriem s uvedením počtu žiakov uvádzame v nižšie spracovanej tabuľke 2.

Tabuľka 2: Analýza škôl s vyučovacím jazykom rusínskym a s vyučovaním rusínskeho jazyka

2020 – stav k 15.09.2020		
Názov a adresa školy	Forma vyučovania	Počet žiakov
Materská škola Čabiny 131	vyučovací jazyk rusínsky	9
Základná škola s materskou školou s vyučovacím jazykom rusínskym - Основна школа з матерьсков школов, Kalná Rostoka 169	vyučovací jazyk rusínsky	11
Základná škola s materskou školou– Основна школа з матерьсков школов, Klenová 111	vyučovací jazyk rusínsky	51
SPOLU:	3 školy	71 žiakov
ZŠ s MŠ Pčoliné 113	s vyučovaním rusínskeho jazyka	5
Spojená škola, Centrálňa 464 Svidník	s vyučovaním rusínskeho jazyka	68
ZŠ Duchnovičová 480/29, Medzilaborce	s vyučovaním rusínskeho jazyka	17
ZŠ Komenského 135/6, Medzilaborce	s vyučovaním rusínskeho jazyka	64
ZŠ s MŠ Michala Sopiru Radvaň nad Laborcom 278	s vyučovaním rusínskeho jazyka	31
SPOLU:	5 škôl	185 žiakov

Zdroj: vlastné spracovanie

Na základe uvedeného v tabuľke môžeme konštatovať, že v roku 2020 opätovne evidujeme celkovo tri školy s vyučovacím jazykom rusínskym s celkovým počtom žiakov 71. Počet škôl s vyučovaním rusínskeho jazyka sa zvýšil na 5 a podľa príslušného učebného plánu sa vzdelávalo spolu už 185 žiakov. Celkovo sa v uvedených formách v rámci siete škôl Slovenskej republiky vzdelávalo 256 žiakov v ôsmich školách. Vzdelávanie v rusínskom jazyku v uvedenom roku na stredných školách opäť absentovalo.

Učitelia rusínskeho jazyka participujúci na aktivitách OZ Kolysočka – Kolíska sa aj v roku 2020 venovali bohatej aktívnej krúžkovej činnosti v rámci už spomínaných *Večerných škôl spisovného rusínskeho jazyka pre deti a dospelých*. V roku 2020 využilo uvedenú možnosť vzdelávania spolu 262 detí a žiakov z materských a základných škôl Prešovského samosprávneho kraja. 25 skupín organizovaných v rámci večerných škôl rusínskeho jazyka boli v roku 2020 zriadených na nasledujúcich školách:

Okres Svidník

- ZŠ Komenského, Svidník (3 skupiny)
- ZŠ Ulica 8. Mája, Svidník (1 skupina)
- ZŠ s MŠ Cernina (1 skupina)

- MŠ Ul. gen. Svobodu, Svidník (1 skupina)

Okres Snina

- ZŠ P.O. Hviezdoslava, Snina (1 skupina)
- ZŠ s MŠ Ulič (2 skupiny)
- MŠ Budovateľská, Snina (1 skupina)
- ZŠ s MŠ Klenová (1 skupina)
- ZŠ s MŠ Kalná Roztoka (2 skupiny)
- ZŠ s MŠ Stakčín (1 skupina)
- MŠ Kukučínova, Snina (2 skupiny)

Okres Humenné

- MŠ Třebíčska, Humenné (1 skupina)
- MŠ, Ul. Partizánska, Humenné (1. skupina)

Okres Medzilaborce

- ZŠ s MŠ Michala Sopiřu, Radvaň nad Laborcom (2 skupiny)
- ZŠ, Ul. Komenského, Medzilaborce (1. skupina)
- MŠ Generála Svobodu, Medzilaborce (1. skupina)
- MŠ Duchnovičova, Medzilaborce (1. skupina)

Okres Prešov

- SNM – Múzeum rusínskej kultúry v Prešove, Masarykova ul. 20 (1. skupina)

Okres Stará Ľubovňa

- ZŠ s MŠ Čirč (1. skupina)

Možnosti vzdelávania v rusínskom jazyku v podmienkach vysokých škôl

Ústav rusínskeho jazyka a kultúry fungujúci v rámci Centra jazykov a kultúr národnostných menšín Prešovskej univerzity realizuje tri akreditované študijné programy: bakalársky a magisterský medzifakultne v kombinácii v rámci študijného odboru Učiteľstvo akademických predmetov, spolu s FHPV PU a FF PU a vlastný doktorandský študijný program. Výučba sa realizuje v priestoroch Prešovskej univerzity, vybudovaných zo štátnych účelových finančných prostriedkov, určených špeciálne pre potreby vzdelávania príslušníkov rusínskej národnostnej menšiny. Ústav disponuje vlastnou odbornou knižnicou karpatorusistiky jedinečnou svojho druhu. Podmienky pre prácu a výučbu zodpovedajú súčasným podmienkam pre štandardné a efektívne zabezpečenie vysokoškolského vyučovacieho procesu, ako aj pre pedagogickú a vedeckovýskumnú činnosť pracovníkov, čo sa pozitívne odzrkadľuje na publikačnej činnosti ústavu, ktorý počtom opublikovaných jednotiek na jedného tvorivého pracovníka každoročne prevyšuje priemer univerzity. Nasledujúca tabuľka predstavuje podrobnú analýzu stavu počtu poslucháčov a absolventov v rámci relevantných študijných programov v jednotlivých rokoch 2019 a 2020 a predstavujú stav k 31.08. príslušného kalendárneho roka.

Tabuľka 3: Analýza počtu poslucháčov a absolventov jednotlivých študijných programov v predmete rusínsky jazyk

ROK	Študijný program	Počet študentov na uvedenom študijnom programe spolu	Počet absolventov uvedeného študijného programu spolu	1. ročník	2. ročník	3. ročník	4. ročník	5. ročník
2019 – stav k 31.08.2019	Bc.	16	2	6	2	8	x	x
	Mgr.	4	x	3	1	x	x	x
	PhD. (int.)	1	1	x	x	1	x	x
	PhD. (ext.)	3	x	1	x	1	x	1
2020 – stav k 31.08.2019	Bc.	9	5	1	4	4	x	x
	Mgr.	4	1	2	2	x	x	x
	PhD. (int.)	1	x	x	x	x	1	x
	Phd. (ext.)	2	1	x	1	x	1	x

Zdroj: vlastné spracovanie

Plány a perspektívy v oblasti vysokého školstva:

Pokračovať v realizácii doterajších študijných programov: bakalárskeho a magisterského v študijnom odbore učiteľstvo rusínskeho jazyka a literatúry (v kombinácii) a doktorandského Slavistika – rusínsky jazyk a literatúra. Na základe doterajších skúseností je nevyhnutné pripraviť na aktualizáciu všetky existujúce študijné programy s ohľadom na nové kritéria Slovenskej akreditačnej agentúry pre vysoké školstvo, a to so zreteľom na profil absolventov a praktické možnosti uplatnenia absolventov, rozvíjať personálnu štruktúru pracoviska, pokračovať vo vedeckovýskumných a edukačných projektoch a propagácii vysokoškolského štúdia na stredných školách s cieľom získavať potenciálnych študentov a vychovávať absolventov, ktorí by sa mohli uplatniť aj v iných sférach používania rusínskeho jazyka na Slovensku, teda nielen v školskej.

Možnosti vzdelávania učiteľov rusínskeho jazyka a literatúry

Vzdelávanie učiteľov predmetu rusínsky jazyk a literatúra v rokoch 2019 a 2020 zabezpečovalo regionálne pracovisko Metodicko-pedagogického centra v Prešove. V nadväznosti na uznesenia strategického rámca najaktuálnejšej koncepcie výučby rusínskeho jazyka z roku 2017 bolo v rámci personálnej štruktúry tohto pracoviska ešte v októbri 2018 zriadené pracovné miesto so 100 % úväzkom učiteľa kontinuálneho vzdelávania (do konca augusta 2019)/ učiteľa profesijného rozvoja (od septembra 2019) pre predmet rusínsky jazyk a literatúra. V nadväznosti na uvedený fakt si dovoľíme priblížiť prínosy a plány i v tejto oblasti.

Aktivity MPC vo vzťahu k riešeniu procesuálnych potrieb, špecifik a pedagogických intervencií v oblasti zvýšenia efektivity edukácie Rusínov na Slovensku v priebehu roku 2019

V oblasti spolupráce s rusínskou komunitou strategický rámec spomínanej koncepcie definoval potrebu vytvorenia a zostavenia odborného slovensko-rusínskeho slovníka pedagogických termínov pre rusínsku školskú učebnú prax. Zároveň bol koncom júna 2019 spracovaný a 30. augusta 2019 MŠVVaŠ schválený a na jeho webovom sídle zverejnený *Vzdelávací štandard učebného predmetu rusínsky jazyk a literatúra pre vyššie stredné vzdelanie pre školy s vyučovacím jazykom rusínskym a s vyučovaním rusínskeho jazyka*.²⁰ Autorom uvedeného dokumentu je taktiež učiteľ profesijného rozvoja pre rusínsky jazyk a literatúru Mgr. Marek Gaj, PhD.

V oblasti odbornej prípravy učiteľov rusínskeho jazyka a literatúry z praxe a ich kontinuálneho vzdelávania resp. profesijného rozvoja MPC v roku 2019 zrealizovalo a zorganizovalo nasledujúce vzdelávacie podujatia:

V rámci **akreditovaných vzdelávacích programov** sa zrealizovalo vzdelávanie a ukončovanie vzdelávania v rámci dvoch aktualizáčnych vzdelávacích programov s platnou akreditáciou:

- Rusínsky jazyk a jeho vyučovanie na ZŠ a SŠ (číslo akreditácie 1434/2014-KV, 2 vzdelávacie skupiny – spolu 36 uchádzačov a zároveň úspešných absolventov, 42 hodín prezenčne / 18 dištančne),
- Rozvoj profesijných kompetencií pedagogických zamestnancov v oblasti poznávania rusínskej národnostnej menšiny (číslo akreditácie 1782/2018-KV, jedna vzdelávacia skupina – spolu 23 uchádzačov a napokon 16 absolventov, 11 hodín prezenčne / 9 dištančne).

Zároveň považujeme za dôležité uviesť, že uchádzačom vedenie RP MPC v Prešove umožnilo, aby aktualizáčne vzdelávanie *Rusínsky jazyk a jeho vyučovanie na ZŠ a SŠ* mohli absolvovať v priestoroch svojej vlastnej školy resp. v priestoroch školy v ich blízkom okolí (ZŠ s MŠ Klenová, Spojená škola – ZŠ a OA Svidník). Aktualizáčne vzdelávanie *Rozvoj profesijných kompetencií pedagogických zamestnancov v oblasti poznávania rusínskej národnostnej menšiny* sa realizovalo a ukončovalo ešte aj v mesiaci júl 2019, čo mnohí z účastníkov taktiež ocenili ako gesto ústretovosti vedenia RP MPC v Prešove v súvislosti so zmenou legislatívy od septembra 2019.

V rámci **neakreditovaných vzdelávacích podujatí** RP MPC participovalo na zorganizovaní a úspešnej realizácii jedného odborného semináru pre učiteľov rusínskeho jazyka pod názvom *Vybrané reálie z histórie a jazyka Rusínov*. Uvedený seminár sa konal 26. septembra 2019 v priestoroch RP MPC v Prešove a bol organizovaný v spolupráci s OZ Kolysočka – Kolíska zaoberajúcim sa implementáciou dlhoročného úspešného projektu večerných škôl rusínskeho jazyka predovšetkým na materských a základných školách. Odborný seminár mal 18 účastníkov a dvoch lektorov (okrem Mgr. Mareka Gaja, PhD. aj PhDr. Ľubu Kráľovú, PhD. – štatutára partnerského OZ Kolysočka - Kolíska).

²⁰ Dostupné na: <https://www.minedu.sk/vzdelavaci-standard-ucebneho-predmetu-rusinsky-jazyk-a-literatura-pre-vysšie-stredne-vzdelanie-pre-skoly-s-vyučovacim-jazykom-rusínskym-a-s-vyučovaním-rusínskeho-jazyka/>

Prínosy aktivít Metodicko-pedagogického centra v súvislosti s procesom etablovania edukácie detí a žiakov rusínskej národnostnej menšiny v ich materinskom jazyku v priebehu roka 2020

Aktivity MPC vo vzťahu k profesijnému rozvoju pedagogických zamestnancov na školách s vyučovacím rusínskym jazykom a s vyučovaním rusínskeho jazyka a k stimulácii procesu etablovania edukácie detí a žiakov rusínskej národnostnej menšiny v ich materinskom jazyku by sme mohli rozdeliť do nasledujúcich oblastí:

- Realizácia on-line neakreditovaných vzdelávacích podujatí (webinárov a odborných seminárov) s tematikou vyučovania predmetu rusínsky jazyk a literatúra,

Tabuľka 4 – Prehľad údajov z realizovaných webinárov a odborných seminárov s tematikou vyučovania rusínskeho jazyka a literatúry v roku 2020

Názov webinára, resp. odborného seminára	Dátum realizácie	Čas realizácie	Počet hodín	Počet prihlásených účastníkov	Počet Zúčastnených účastníkov	Výstupy z webinára
Špecifiká vyučovania rusínskeho jazyka a literatúry v edukačnom systéme Slovenskej republiky (W)	28.05.	13.00 - 15.00	2	2	2	PPPT prezentácia, tlačová správa Odporúčania pre prax ²¹
Možnosti implementácie inovatívnych metód vo vyučovaní rusínskeho jazyka a literatúry na jednotlivých stupňoch edukácie (W)	15.06.	9.30 - 11.30	-	-	-	Webinár sa nere realizoval
Možnosti implementácie inovatívnych metód vo vyučovaní rusínskeho jazyka a literatúry (W)	02.07.	13.30 - 15.30	2	10	7	PPPT prezentácia s praktickými návodmi pre pedagogickú prax, tlačová správa, príspevky učiteľov v UF ²²
Špecifiká vyučovania rusínskeho jazyka a literatúry v edukačnom systéme Slovenskej republiky (W)	08.07.	13.30 - 15.30	2	9	9	PPPT prezentácia Odporúčania pre prax, tlačová správa príspevky učiteľov v UF ²³
Koncepcia výučby rusínskeho jazyka v MŠ, ZŠ a SŠ a jej implementácia v praxi (W)	10.07.	13.30 - 15.30	2	10	9	PPPT prezentácia Odporúčania pre prax, tlačová správa, príspevky učiteľov v UF ²⁴
Rusínsky jazyk a jeho vyučovanie na jednotlivých stupňoch edukácie (OS)	17.09.	9,00 - 12:45	4	10	10	PPPT prezentácia Odporúčania pre prax, tlačová správa
Špecifiká vyučovania rusínskeho jazyka a literatúry v edukačnom systéme Slovenskej republiky (W)	12.11.	13.30 - 15.30	2	5	5	PPPT prezentácia Odporúčania pre prax, tlačová správa, príspevky učiteľov v UF ²⁵

²¹ Link: <https://moodle.mpc-edu.sk/course/view.php?id=416#section-1>

²² Link: <https://moodle.mpc-edu.sk/course/view.php?id=502>

²³ Link: <https://moodle.mpc-edu.sk/course/view.php?id=416#section-1>

²⁴ Link: <https://moodle.mpc-edu.sk/course/view.php?id=503>

²⁵ Link: <https://moodle.mpc-edu.sk/course/view.php?id=416#section-2>

Možnosti implementácie inovatívnych metód vo vyučovaní rusínskeho jazyka a literatúry na jednotlivých stupňoch edukácie (W)	19.11.	13.30 – 15.30	-	1	-	Webinár sa nerealizoval pre neúčast' uchádzača
Koncepcia výučby rusínskeho jazyka v MŠ, ZŠ a SŠ a jej implementácia v praxi (W)	26.11.	13.30 – 16.15	4	1	1	PPPT prezentácia Odporúčania pre prax, tlačová správa, príspevky učiteľ'ov v UF ²⁶
SPOLU 7 zrealizovaných odborných vzdelávacích podujatí:			18	48	43	

Zdroj: vlastné spracovanie

- Príprava učebných zdrojov vo forme PPPT prezentácií a textových dokumentov s odporúčaniami pre pedagogickú prax na jednotlivé realizované webináre, ponúknuté uchádzačom na nepretržité prehliadanie a stiahnutie v prostredí systému Moodle,
- Spracovanie *Analýzy úrovne vzdelávaním nadobudnutých kompetencií pedagogických zamestnancov a ich aplikácia v praxi v rusínskom jazyku a literatúre* v Pedagogických rozhľadoch č. 5/2020 a *Analýzy úrovne nadobudnutých kompetencií pedagogických zamestnancov a ich aplikácie v praxi v súvislosti s rozsahom a obsahom ponuky aktualizácných vzdelávacích programov z rusínskeho jazyka a literatúry* formou príspevku v rusínskom odbornom časopise Rusín č. 6/2020 (*Аналіза уровни здобутих компетренцій педагогічних заместнанців і їх аплікації до праксы в кооперації із розсягом і обсягом понуки актуалізацных освітніх програмів з русинського язика і літературы*),
- V spolupráci s MŠVVŠ SR a ŠPÚ spracovanie dodatku č. 6 k štátnemu vzdelávaciemu programu pre primárne vzdelávanie – 1. stupeň základnej školy schválenému Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky dňa 6. februára 2015 pod číslom 2015-5129/1758:1-10A0 s platnosťou od 1. septembra 2015 *Dodatok k vzdelávacím štandardom pre vyučovacie predmety vlastiveda a hudobná výchova v školách s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny – 1. stupeň základnej školy*, (link: <https://www.minedu.sk/data/att/16498.pdf>),
- V spolupráci s ŠPÚ spracovanie podkladov k dokumentu *Adaptácia štátneho vzdelávacieho programu z predmetu rusínsky jazyk a literatúra pre jednotlivé stupne vzdelávania na základnej škole v súvislosti s výnimočnou situáciou*,
- Mgr. Marek Gaj, PhD., učiteľ profesijného rozvoja RP MPC Prešov, priebežne v spolupráci a kooperácii s MŠVVaŠ SR zabezpečoval preklad odbornej terminológie a potrebnej pedagogickej dokumentácie pre edukačnú prax v rusínskom jazyku. Výsledkom aktivity a tejto spolupráce je spracovanie a vydanie on-line *Slovensko-rusínskeho glosára školskej terminológie* voľne dostupného na webovom sídle MŠVVaŠ SR: https://www.minedu.sk/data/files/9497_final_svk_rus.pdf,
- MPC v spolupráci s MŠVVaŠ SR (v spolupráci so Sekciou národnostného a inkluzívneho vzdelávania MŠVVaŠ SR) úzko kooperuje so zriaďovateľmi a riaditeľmi škôl a informuje ich, ako postupovať pri implementácii vyučovania predmetu rusínsky jazyk a literatúra, ako zakladať, resp. transformovať školu na školu s vyučovaním

²⁶ Link: <https://moodle.mpc-edu.sk/course/view.php?id=503#section-2>

rusínskeho jazyka alebo s vyučovacím jazykom rusínskym. Všetky školy, v ktorých sa aktuálne vyučuje predmet rusínsky jazyk a literatúra, tak spravili v spolupráci s MPC (ZŠ Komenského Medzilaborce, ZŠ Duchnovičová Medzilaborce, ZŠ s MŠ Klenová, ZŠ s MŠ Kalná Roztoka, ZŠ s MŠ Michala Sopiru Radvaň nad Laborcom, Spojená škola ZŠ-OA Svidník).

- V rámci projektu TEACHERS bolo v mesiaci júl 2020 zriadené samostatné on-line učiteľské fórum pre Školy s vyučovacím jazykom rusínskym, resp. s vyučovaním rusínskeho jazyka. Uvedený on-line priestor umožňuje účastníkom vyjadrovať sa k aktuálnym výchovno-vzdelávacím a procesuálnym problémom, diskutovať a participovať na tvorbe inovácií a implementácii koncepcií vo vyučovaní predmetu rusínsky jazyk a literatúra.

Vybavenosť škôl s vyučovacím jazykom rusínskej národnostnej menšiny a s vyučovaním rusínskeho jazyka

Vďaka zapájaniu sa zriaďovateľov dotknutých škôl do rôznych európskych štrukturálnych a investičných fondov sa vybavenosť škôl darí priebežne zlepšovať, avšak na relevantné splnenie všetkých potrieb detí a žiakov to nie je postačujúce. Najpálčivejším problémom je akútny nedostatok učebných pomôcok pre vyučovanie predmetu rusínsky jazyk a literatúra, absencia reedícií učebníc a pracovných zošitov potrebných pre učebnú prax. Na systémové riešenie uvedeného problému rusínska národnostná menšina apeluje už minimálne jedno desaťročie, čo považujeme za alarmujúce. V súvislosti so zakladaním nových tried a škôl s vyučovaním rusínskeho jazyka túto ťarchu len minimálne stačí eliminovať tretí sektor (OZ Kolysočka-Kolíška) vydávaním vlastných alternatívnych učebníc, ktoré však nepodliehajú schvaľovaciemu procesu na MŠVVaŠ SR v zmysle platnej legislatívy.

Špecifiká výchovy a vzdelávania detí a žiakov patriacich k rusínskej národnostnej menšine v školách v rámci siete škôl v SR

Adresnej analýze a identifikácii špecifik výchovy a vzdelávania detí a žiakov patriacich k rusínskej národnostnej menšine bol venovaný rozsiahly výskum rôznych kľúčových oblastí medzi učiteľmi, ktorí vyučovali, resp. ešte aktívne vyučujú predmet rusínsky jazyk a literatúra v rámci svojej učebnej praxe. Dotazníkového prieskumu realizovaného v čase od júna 2019 do januára 2020 sa zúčastnilo 40 respondentov. Na základe rôznych zaujímavých zistení si dovoľujeme identifikovať nasledujúce aktuálne špecifiká vyučovania rusínskeho jazyka s príslušnými návrhmi na riešenie jednotlivých problematických javov.

Proces implementácie vyučovania predmetu rusínsky jazyk a literatúra v aktuálnych podmienkach edukačného systému Slovenskej republiky charakterizujú nasledujúce špecifiká, v súvislosti s ktorými formulujeme tieto konkrétne odporúčania:

- vyučovanie predmetu rusínsky jazyk a literatúra je možné realizovať prostredníctvom rôznych legislatívou deklarovovaných foriem vzdelávania, ktoré je potrebné prispôbiť miestnym podmienkam a požiadavkám širokej školskej komunity,

- najoptimálnejšou a najefektívnejšou formou vyučovania rusínskeho jazyka je v súčasnosti implementácia vyučovania rusínskeho jazyka a literatúry prostredníctvom učebného plánu pre základné školy s vyučovaním jazyka národnostnej menšiny,
- najrelevantnejším dôvodom na úspešnú implementáciu vyučovania predmetu rusínsky jazyk a literatúra je primárne aj jeho lokalizácia v regióne s rusínsky hovoriacim obyvateľstvom,
- identifikovali sme vyváženosť sledovanej homogenity resp. heterogenity štruktúry tried resp. pracovných skupín detí a žiakov učiacich sa rusínsky jazyk, čo v konečnom dôsledku dokázateľne neovplyvňuje kvalitu vzdelávacieho procesu, práve naopak, heterogenita skupín je sčasti pridanou hodnotou uvedeného vzdelávania,
- v konečnom dôsledku sa na základe výskumných zistení potvrdilo, že učitelia rusínskeho jazyka sú v praxi aj naďalej vystavení zvýšenému pracovnému nasadeniu znižujúcemu ich pracovný komfort,
- v edukačnej praxi prebiehajúcej v rámci konkrétnych školských komunít je vo veľkej miere prítomný a evidentný súvis implementácie vyučovania rusínskeho jazyka s následným nárastom rusínskeho národnostného povedomia u detí a žiakov,
- medziročný nárast počtu detí a žiakov učiacich sa rusínsky jazyk môže byť pozitívne ovplyvnený viacerými faktormi a indikátormi konkrétnych školských prostredí, ako napr. špecifické prostredie jednotlivých školských komunít, miera asimilácie detí a žiakov, koncipovanie a štruktúra školského učebného plánu, obsah školského vzdelávacieho programu konkrétnej školy a pod.,
- vyučovanie rusínskeho jazyka a literatúry je nevyhnutné kontinuálne podporovať aplikáciou netradičných inovatívnych metód prostredníctvom zaujímavých aktivít s deťmi a žiakmi,
- jednota vedenia školy a učiteľov vo vzťahu k vyučovaniu rusínskeho jazyka je pre učebnú prax nevyhnutná,
- deti a žiakov je v rámci vyučovania predmetu rusínsky jazyk a literatúra nevyhnutné neustále motivovať a pozitívne hodnotiť aj za každú čiastkovo realizovanú aktivitu a progres či úspech,
- vo vysokej miere je potrebné a opodstatnené implementovať rôzne rusínske reálie do vyučovania ďalších predmetov v rámci školských učebných plánov dotknutých škôl,
- orientácia na aplikáciu rusínskych reálií v školách, v ktorých sa s vyučovaním rusínskeho jazyka v pravom zmysle slova ešte z rôznych dôvodov nepodarilo začať, je často primeranou počiatočnou alternatívou,
- výsledky práce žiakov na hodinách rusínskeho jazyka a literatúry odporúčame relevantne systematicky prezentovať a publikovať,
- pri rôznych príležitostiach je v školskom prostredí vhodné a potrebné komunikovať so žiakmi a rodičmi v rusínskom jazyku so zameraním na prízvukovanie rovnocennosti jednotlivých jazykov prirodzene fungujúcich v konkrétnom školskom prostredí,
- učiteľ v procese výchovy a vzdelávania môže žiakov cielene motivovať a viesť k prezentovaniu a k sprostredkovaniu nimi nadobudnutých kompetencií na hodinách rusínskeho jazyka a literatúry pred ich spolužiakmi, rodičmi, ďalšími učiteľmi a priateľmi,

- učiteľ by mal vo vyučovaní predmetu rusínsky jazyk a literatúra na príslušnej škole kontinuálne pokračovať s jeho vyučovaním aj v prípade, že záujem o vyučovanie tohto predmetu z rôznych dôvodov postupne stagnuje.

Proces implementácie inovovaného štátneho vzdelávacieho programu a upravených príslušných školských vzdelávacích programov v aktuálnych podmienkach edukačného systému v Slovenskej republike charakterizujú nasledujúce špecifiká, v súvislosti s ktorými formulujeme konkrétne odporúčania:

- učitelia rusínskeho jazyka a literatúry deklarovali nižšiu mieru oboznámenia sa s inovovaným štátnym vzdelávacím programom z rusínskeho jazyka a literatúry, odporúčame preto učiteľom, aby sa v budúcnosti iniciatívne zaoberali štúdiom tohto programu, pretože pre učebnú prax to považujeme za nevyhnutné,
- príslušné inovované štátne vzdelávacie programy z predmetu rusínsky jazyk a literatúra sú podľa názorov učiteľov skoncipované vhodne vo vzťahu k zaradeniu a výberu tém pre jednotlivé ročníky na príslušných stupňoch vzdelávania, predstavujú súlad jazykového, štylistického a literárneho učiva s inými predmetmi v oblasti Jazyk a komunikácia, majú jednoznačne stanovené formulácie jednotlivých kognitívnych, psychomotorických a afektívnych cieľov, oddelenie a formulácia optima a minima obsahového a výkonového štandardu sú vhodne spracované,
- špecifické prvky rôznych rusínskych reálií je možné úspešne implementovať v rámci ktorejkoľvek vzdelávacej oblasti, pričom jednoznačným faktorom úspechu tejto implementácie je samotný učiteľ a jeho majstrovstvo vhodne interdisciplinárne spojiť a skĺbiť rôzne témy, súvislosti a problémy práve s rusínskymi reáliami (zistenia z uvedenej výskumnej problematiky potvrdzujú 40,13 % flexibilitu a kompetenciu učiteľov interdisciplinárne prepájať rusínske reálie s vyučovaním na izolovaných predmetoch jednotlivých vzdelávacích oblastí),
- interdisciplinárna aplikácia rôznych rusínskych reálií prebieha predovšetkým na výchovných predmetoch (HUV, VYV), na predmetoch v rámci vzdelávacej oblasti Jazyk a komunikácia, na prírodovede, vlastivede a na regionálnej výchove, minimálnu mieru interdisciplinárnosti vyučovania evidujeme vo vzťahu k predmetom náboženská výchova a etická výchova, čo v budúcnosti odporúčame zmeniť.

Problematiku využívania a koncipovania učebných zdrojov a učebných pomôcok vo vzťahu k aktuálnym podmienkam edukačného systému v Slovenskej republike charakterizujú nasledujúce identifikované špecifiká, v súvislosti s ktorými formulujeme konkrétne odporúčania:

- spektrum používania rôznych materiálno-didaktických prostriedkov a učebných zdrojov učiteľmi v praxi je naozaj široké (predovšetkým so zameraním na učebnice vydané Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR a na vlastnú prípravu pomôcok) avšak oklieštené narušením periodicity vydávania potrebných učebníc pre učebnú prax,
- v procese vyučovania rusínskeho jazyka a literatúry sa aktuálne najfrekventovanejšie využívajú učebnice pre ročníky prvého stupňa ZŠ vydané MŠVVaŠ SR, čo

potvrďuje, že vyučovanie rusínskeho jazyka v podmienkach základných škôl má výrazne primárny charakter,

- nižšiu mieru využívania učebníc pre druhý stupeň ZŠ plne reflektuje aj skutočnosť, že v Slovenskej republike sa v súčasnosti na tomto stupni vzdelávajú iba žiaci v dvoch základných školách – ZŠ s MŠ Klenová a ZŠ s MŠ Michala Sopiřu Radvaň nad Laborcom,
- výsledky výskumu naznačujú a deklarujú akútny nedostatok mnohých učebníc vydaných MŠVVaŠ SR orientovaných na vyučovanie predmetu rusínsky jazyk a literatúra,
- zo zistení a názorov respondentov vyplýva väčšinový názor, ktorý reflektuje nevyhnutnosť inovovať aktuálne platné učebnice a pracovné zošity pre vyučovanie predmetu rusínsky jazyk a literatúra v súlade s aktuálnymi legislatívnymi zmenami, pretože staré vydania nekorešponďujú svojim obsahom i zameraním s inovovaným štátnym vzdelávacím programom, čo spôsobuje učiteľom a žiakom v procese vyučovania rusínskeho jazyka a literatúry množstvo procesuálnych problémov,
- plnenie inovovanej koncepcie rozvoja výučby rusínskeho jazyka vo vzťahu k aktuálnym potrebám Rusínov v otázke vydávania učebníc, pracovných zošitov a ďalších učebných zdrojov reflektujú výskumné zistenia na úrovni 50 %, keďže aktuálna koncepcia výučby rusínskeho jazyka sa postupne dostáva do povedomia a o jej úspešnom nastavení rozhodnú v budúcnosti predovšetkým systémové a cieleé aktivity MŠVVaŠ SR nastavené v jej strategickom rámci až v nasledujúcich rokoch,
- je nevyhnutné kvalitne a odborne revidovať učebnice a učebné zdroje určené na vyučovanie predmetu rusínsky jazyk a literatúra, bez uvedeného opatrenia sa postupne zníži samotná kvalita realizovaného vyučovacieho procesu,
- aktuálne nie je na vyučovanie rusínskeho jazyka a literatúry zabezpečený dostatok učebných pomôcok v digitálnej resp. elektronickej podobe, uvedený deficit odporúčame v najbližších rokoch primerane a postupne akútne riešiť,
- na základe výskumných zistení sa rusínsky jazyk a literatúra v súčasnosti vyučuje prostredníctvom netradičných, inovatívnych a moderných učebných zdrojov a pomôcok len v minimálnej miere, odporúčame sa viac venovať rozvoju tejto oblasti prostredníctvom tvorby inovatívnych učebných pomôcok a podporou rozvoja kompetencií učiteľov rusínskeho jazyka a literatúry v oblasti využívania inovatívnych metód v procese profesijného rozvoja učiteľov rusínskeho jazyka,
- aktuálna ponuka učebníc pre vyučovanie predmetu rusínsky jazyk a literatúra zverejnená v ponuke Edičného portálu MŠVVaŠ SR dlhodobo nereflektuje a neodzrkadľuje aktuálnu deklarovanú potrebu konkrétnych učebníc a pracovných zošitov pre vyučovanie predmetu rusínsky jazyk a literatúra v praxi, považujeme preto v budúcnosti za nevyhnutné včas, systémovo a cyklicky zabezpečovať a aktualizovať ponuku učebníc a učebných zdrojov na Edičnom portáli MŠVVaŠ SR s motiváciou a cieľom stabilizácie vyučovania predmetu rusínsky jazyk a literatúra.

Problematiku procesu osvojovania si čítania a písania rusínskej azbuky žiakmi vo vzťahu k aktuálnym podmienkam edukačného systému v Slovenskej republike charakterizujú

nasledujúce identifikované špecifiká, v súvislosti s ktorými formulujeme nasledujúce konkrétne odporúčania:

- porovnávací princíp vyučovania čítania a písania rusínskej azbuky so slovenskou latinkou je vhodný a je aj naďalej nevyhnutné uplatňovať ho v procese osvojovania si čítania a písania rusínskej azbuky žiakmi, pretože z výskumných zistení jednoznačne vyplýva opodstatnenie využívania porovnávacieho slovensko-rusínskeho hľadiska v procese osvojovania si čítania a písania písmen rusínskej azbuky tam, kde má svoje neodmysliteľné miesto,
- obsah učiva predmetu rusínsky jazyk a literatúra korešponduje a nadväzuje na obsah učiva predmetu slovenský jazyk a literatúra len čiastočne, uvedený problém bude nevyhnutné v budúcnosti procesuálne eliminovať, pretože dochádza k narušovaniu a k neodôvodnenej neuplatniteľnosti porovnávacieho slovensko-rusínskeho hľadiska v kontexte jazykového vyučovania,
- v súvislosti s komparáciou a prehodnotením vhodnosti výberu optimálneho ročníka vo vzťahu k prvopočiatkom písania a čítania písmen rusínskej azbuky v podmienkach základnej školy konštatujeme, že k tejto aktivite je najvhodnejším druhý ročník primárneho vzdelávania,
- čas nevyhnutne potrebný žiakom na fixáciu a osvojenie si písania a čítania rusínskej azbuky môže najviac negatívne ovplyvniť (podľa zohľadnenia závažnosti) týždenná časová dotácia hodín rusínskeho jazyka a literatúry, práca so žiakmi v heterogénnych skupinách, problematické osvojovanie si súbežnej fixácie dvoch grafemických systémov žiakmi, nedostatok učebných zdrojov a názorných učebných pomôcok,
- časový priestor nevyhnutne potrebný žiakom k fixácii a komplexnému zvládnutiu písania a čítania rusínskej azbuky je na základe výskumných zistení vhodnejšie spresniť na rozmedzie 1 – 2 školských rokov v závislosti od lokálnych podmienok dotknutých škôl a spôsobu vyučovania predmetu rusínsky jazyk a literatúra na konkrétnej škole,
- pri osvojovaní si písania rusínskou azbukou odporúčame na základe preferencií žiakov uplatňovať z pohľadu pridanej efektivity nasledujúce aktivity: prepisovanie písaných textov pretlače v šlabikári a v pracovnom zošite, písanie na tabuľu a interaktívnu tabuľu, hľadanie analógií a podobností medzi písmenami slovenskej latinky a rusínskej azbuky a porovnávanie rozdielov v interpunkcii a diakritike jednotlivých grafemických systémov, prepis tlačeneho textu na písaný, problémové úlohy.

Priority rusínskej národnostnej menšiny vo výchovno-vzdelávacom systéme Slovenskej republiky:

- pristúpiť k postupnej systémovej reedícii a revízii učebníc pre vyučovanie predmetu rusínsky jazyk a literatúra – ide o prioritný a najakútnejší problém,
- je nevyhnutné aj naďalej v praxi koordinovane a systematicky aplikovať jednotlivé závery a uznesenia jednotlivých vymedzených oblastí strategického rámca najaktuálnejšej *Koncepcie rozvoja výučby rusínskeho jazyka v MŠ, ZŠ a SŠ v Slovenskej republike*,
- aj naďalej zabezpečovať a stimulovať kontinuitu vyučovania v rusínskom jazyku od materských škôl až po možnosť vysokoškolského vzdelávania v segmente,

- zabezpečiť rozširujúce kvalifikačné vzdelávanie pre nekvalifikovaných učiteľov predmetu rusínsky jazyk a literatúra, ide totiž o jediné „rýchle“ riešenie, ako zabezpečiť kvalifikovanosť vyučovania, ktorá je v segmente alarmujúca,
- zabezpečovať inovačné vzdelávania, odborné podujatia a učiteľské fóra pre učiteľov vyučujúcich predmet rusínsky jazyk a literatúra, venovať sa vybraným odborným témam vyplývajúcim z učebnej praxe,
- systémovo koordinovať a kooperovať (MPC, ŠPÚ, MŠVVaŠ SR, potenciálni zriaďovatelia materských, základných a stredných škôl) v procese transformácie, resp. pri zakladaní škôl na rusínskej národnostnej báze,
- založenie stavovskej organizácie učiteľov rusínskeho jazyka,
- dôsledne zohľadňovať špecifiká (porovnávajúce slovensko-rusínske hľadisko, problémy spojené s paralelným osvojovaním si dvoch grafemických noriem súčasne, rôzne didaktické špecifiká, špecifický obsah učiva so zameraním na historické a etnografické reálie) výchovno-vzdelávacieho procesu realizovaného v rusínskom jazyku v akejkoľvek relevantnej a legislatívou akceptovanej forme pri tvorbe a revízii kurikulárnych dokumentov (inovované štátne vzdelávacie programy, učebné osnovy, kritériá hodnotenia, cieľové požiadavky a pod.),
- v záujme zachovania a rozvoja materinského jazyka Rusínov na Slovensku je pre túto menšinu dôležité cielene a systematicky rozširovať počet škôl s vyučovaním rusínskeho jazyka, keďže sa uvedená forma aktuálne zdá byť najefektívnejšou, všade tam, kde to bude možné, stimulovať aj zakladanie škôl s vyučovacím jazykom rusínskym.

Používanie jazyka rusínskej národnostnej menšiny

Autor: Peter Medvid'

Rusínsky jazyk sa používa medzi príslušníkmi rusínskej národnostnej menšiny navzájom pri ich vzájomnej komunikácii. Dlhodobo možno sledovať, že mladí ľudia vplyvom asimilácie, ale aj vďaka tomu, že k tomu mnoho krát nie sú vedení doma, strácajú svoj materinský jazyk.

Podľa posledného sčítania obyvateľov sa k rusínskemu materinskému jazyku prihlásilo 55 469 obyvateľov. Ústna komunikácia prebieha aj na úrovni niektorých miestnych samospráv na severovýchode Slovenska. Rusínsky jazyk sa používa aj pri kultúrno-spoločenských podujatiach.

Rusínsky jazyk je používaný aj v náboženskom živote, pri kázňach alebo používaním rusínskych liturgických prekladov, ktoré sú schválené Gréckokatolíckou cirkvou.

Používanie rusínskeho jazyka v médiách a literatúre

Rusínsky jazyk má na Slovensku svoje miesto aj v médiách. V rokoch 2019 a 2020 vychádzali na Slovensku s podporou FPKNM tri periodiká:

- *NN info Rusyn* – informačný dvojtýždenník
- *Rusyn* – časopis s periodicitou dvojmesačníka
- *Kolysočka* – časopis pre deti, ktorý bol v roku 2019 vydávaný ako dvojmesačník, v roku 2020 už len ako kvartálnik

Ďalším časopisom je náboženský štvrťročník *Artos*, vydávaný bez štátnych dotácií, ktorý je písaný vo väčšej miere grafickým systémom zapisovania pomocou latinských písmen, v menšej miere azbukou, v ktorej bol jazyk kodifikovaný.

Taktiež na Slovensku vychádza náboženský mesačník *Blahovistnyk*, v ktorom sa objavujú aj texty v rusínskom jazyku (azbukou aj latinkou), články po rusínsky sa v ostatných dvoch rokoch začali objavovať aj v pravoslávnom mesačníku *Odkaz sv. Cyrila a Metoda*, či v tlačennom mesačníku samosprávy v Medzilaborciach *Spektrum*.

Svoj občasník, ktorý ale nie je písaný v kodifikovanom rusínskom jazyku, no v miestnom dialekte, prípadne po slovensky, vydávala v posledných rokoch aj OO Rusínskej obrody vo Svidníku s názvom *Naše slovo*.

Rusínsky jazyk sa používa v rusínskom národnostnom vysielaní RTVS – v televízii a rozhlase, taktiež vo vysielaní internetového rádia rusyn.FM. Tento jazyk je používaný aj v knižných vydaniach, ktoré dostávajú podporu z dotačného programu, hoci niektoré vydania neperiodickej tlače zamerané na rusínsku národnostnú menšinu a podporené zo štátneho rozpočtu vychádzajú po slovensky.

Rusínsky jazyk na svojich internetových stránkach používa Akadémia rusínskej kultúry v SR, OSRS, rádio rusyn.FM, organizácia molody.Rusyny, čiastočne súbor Ruthenia a ZIRS na svojom portáli rusyn.sk, čiastočne aj stránka Festivalu Rusínov Slovenska vo Svidníku. Rádio rusyn.FM a OZ molody.Rusyny tento jazyk používajú aj v mobilných aplikáciách pre Android a iOS.

Rusínsky jazyk sa objavuje aj na sociálnych sieťach v rámci rôznych stránok a skupín, no žiaľ ide väčšinou o hovorovú formu s použitím zápisu latinskými písmenami.

Používanie rusínskeho jazyka v profesionálnych inštitúciách a na školách

Rusínsky jazyk sa spoločne so štátnym jazykom používa aj v rusínskych profesionálnych inštitúciách, ktorými sú Ústav rusínskeho jazyka a kultúry Prešovskej univerzity v Prešove, SNM – MRK, DAD, ktoré v tomto jazyku uvádzajú divadelné predstavenia a Puddukelský umelecký ľudový súbor, ktorý tento jazyk propaguje cez folklór a ľudovú slovesnosť.

PUES a Ústav rusínskeho jazyka majú svoje internetové stránky čiastočne aj v rusínskom jazyku. SNM – MRK má len slovenskú verziu internetovej stránky (len podstránka SNM), no na oficiálnom profile na sociálnej sieti Facebook komunikuje aj v rusínskom jazyku, rovnako ako na tlačných pozvánkach.

DAD má stránku bez obsahu v rusínskom jazyku, po rusínsky sú na stránke uvedené len názvy divadelných hier. No divadlo taktiež na svojom oficiálnom profile na sieti Facebook komunikuje aj v rusínskom jazyku.

Rusínsky jazyk sa používa aj na školách, ktoré sú s vyučovacím jazykom rusínskym alebo vyučovaním rusínskeho jazyka, o čom sa podrobnejšie môžeme dočítať v kapitole, ktorá sa venuje rusínskemu školstvu.

Používanie rusínskeho jazyka na úrovni samosprávy a v úradnom styku

Podľa nariadenia vlády SR č. 534/2011 Z. z. z 19. decembra 2011, ktorým sa mení a dopĺňa nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 221/1999 Z. z., ktorým sa vydáva zoznam obcí, v ktorých občania Slovenskej republiky patriaci k národnostnej menšine tvoria najmenej

20 % obyvateľstva, sa rusínske označenie obcí môže používať v 68 obciach, z čoho je jedno mesto – Medzilaborce.

V období rokov 2019 a 2020 môžeme konštatovať, že v prípade označovania obcí v rusínskom jazyku sa situácia priblížila k ideálnemu stavu. Nedostatky, napríklad chýbajúce označenia rusínskych obcí, prípadne chýbajúce označenia verejných budov v rusínskom jazyku, sa eliminovali.

Mesto Medzilaborce, ako jediné mesto, ktoré môže mať označené v jazyku národnostnej menšiny aj ulice, tento nedostatok v rokoch 2019 a 2020 neodstránilo. Rusíni mali označené ulice aj v jazyku národnostnej menšiny len v obci Vyšná Polianka.

Mesto Medzilaborce má dvojjazyčné označenia zavedené aj v rámci mestského a okresného úradu a v tomto jazyku možno v meste vidieť aj základné informácie (napríklad k voľbám).

Čo sa týka informovania občanov cez internetové stránky samospráv, prípadne cez miestne vestníky, musíme naďalej konštatovať, že až na pár výnimiek sa rusínsky jazyk na obecných stránkach nenachádza, hoci aj tu je vidieť nárast obecných stránok, ktoré poskytujú informácie aspoň čiastočne aj v rusínskom jazyku.

Rusínsky jazyk sa takmer nikde nepoužíva ani pri hláseniach v miestnych rozhlasoch. V obciach, ktoré majú najmenej 20 percent obyvateľstva rusínskej národnostnej menšiny, je možné žiadať aj úradné dokumenty (napr. rodný list) v rusínskom jazyku. S týmto naďalej pretrváva problém, keďže pracovníci obecných úradov vedia komunikovať po rusínsky, no neovládajú kodifikovaný jazyk a nie sú schopní úradnej komunikácie v tomto jazyku. Vo väčšine prípadov musia oslovovať ÚRJK PU, aby im s vypracovaním takýchto dokumentov pomohol.

Upozorňujeme, že po roku 2021 sa zvýši počet obcí, ktoré budú musieť spĺňať dvojjazyčnosť aj v prípade rusínskej národnostnej menšiny, keďže sa prah na uplatňovanie dvojjazyčnosti zníži na 15 % obyvateľov počas posledných dvoch sčítaní obyvateľov, a teda bude sa vychádzať z výsledkov novších sčítaní ako v súčasnosti. Na základe výsledkov SODB 2011 sa po vyhlásení výsledkov SODB 2021 dvojjazyčnými môže stať okrem aktuálnych 68 obcí ďalších 88. Taktiež by mal pribudnúť ďalší okresný úrad (vo Svidníku), ktorý by mal poskytovať možnosť vybavovania svojej agendy aj v rusínskom jazyku. Preto je veľmi potrebným, aby sa začalo rozvíjať rusínske školstvo a aby sa pravidelne robili aj školenia pre zamestnancov úradov samosprávy a úradov štátnej správy, ktorí by potom mohli poskytovať možnosť vybavovania agendy týchto úradov v rusínskom jazyku.

Dvojjazyčnosť na okresnom úrade

Ako pozitívum vnímame, že za posledné dva roky sa dvojjazyčnosť viac dostávala aj do štátnej správy. V tomto období vyšlo Metodické usmernenie k zabezpečeniu jazykového kompetenčného vzdelávania zameraného na udržiavanie a zdokonaľovanie úrovne ovládania jazyka národnostných menšín pre skupinu štátnych zamestnancov vykonávajúcich štátnu službu v obciach vymedzených v osobitnom predpise. Dokument má napomôcť, aby si úradníci osvojovali jazyk národnostnej menšiny v obciach, kde tvoria menšiny nad 20 percent a majú právo na komunikáciu vo svojom materinskom jazyku aj v úradnom styku. V roku 2019 bol spustený aj úspešný pilotný program vzdelávania zamestnancov okresných úradov, ktorý prebiehal aj v Medzilaborciach v spolupráci s ÚRJK PU. Okresný úrad

v Medzilaborciach prijal v roku 2019 na pozíciu odborného radcu prvého zamestnanca, absolventa ÚRJK PU, ktorý má na starosti aj úradné preklady do rusínskeho jazyka.

Rusínsky jazyk v obchode a službách

Potešujúcim faktom je, že rusínsky jazyk sa aj vďaka iniciatíve Úradu splnomocnenca vlády pre národnostné menšiny dostáva aj do obchodov a služieb. Príkladom je mesto Medzilaborce, kde sa dvojjazyčnosť dostala za roky 2019 a 2020 do siete supermarketov, na benzínovú čerpaciu stanicu, kde sú po rusínsky aj výstražné nápisy a oznámenia. Na druhej strane treba spomenúť, že v niektorých prípadoch neboli rusínske texty s nikým konzultované a nie sú uvedené správne. Veríme, že tieto nedostatky sa postupom času budú riešiť.

Rusínsky jazyk na železnici

V uplynulom období (v roku 2018) došlo k schváleniu novely zákona, na základe ktorej Železnice Slovenskej republiky pristúpili k realizácii dvojjazyčných označení železničných zastávok. Pred novelizáciou bolo možné takto označovať len železničné stanice, takže dvojjazyčné označenie v rusínskom jazyku dostala len stanica v Medzilaborciach.

V roku 2019 pribudli rusínske označenia na železničných zastávkach: Nižné Čabiny, Vyšné Čabiny, Sukov, Monastier (zastávka v Krásnom Brode) Krásny Brod. Budova zastávky Medzilaborce – mesto je vo výstavbe, no tam by taktiež malo pribudnúť rusínske označenie. Po roku 2021 by mali pribudnúť ešte dvojjazyčné označenia zastávok v Radvani nad Laborcom a Volici.

Rusínsky jazyk na pošte

V rokoch 2019 a 2020 sa vypracovali aj preklady pre Slovenskú poštu, a. s. Rusínsky jazyk by sa tak mal dostávať aj na pobočky pošty. V niektorých prípadoch už tomu tak je.

Práca jazykovej skupiny

1. februára 2018 bola splnomocnencom vlády SR pre národnostné menšiny Lászlóom Bukovszkym na obdobie do 31. decembra 2020 zriadená poradná skupina pre zosúladenie praxe s platným zákonom o používaní jazykov národnostných menšín. Táto skupina má aj rusínsku sekciu, do ktorej boli vymenovaní Doc. PhDr. Anna Plišková, PhD., Mgr. Peter Medvid' a Mgr. Martin Dufala, PhD. V rámci tejto poradnej skupiny pracovali na prekladoch v rokoch 2019 a 2020 aj Mgr. Zdenka Citriaková, PhD. a PhDr. Kvetoslava Koporová, PhD.

V rokoch 2019 a 2020 sa do rusínskeho jazyka vypracovali tieto preklady:

1. Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 387/2006 Z. z. o požiadavkách na zaistenie bezpečnostného a zdravotného označenia pri práci
2. Normy STN 01 8012-2:200
3. Formuláre, ktoré sa majú používať v obciach dvojjazyčne: List bez podpisu, List s podpisom, Priznanie k dani za nevýherné hracie prístroje FO, Priznanie k dani za nevýherné hracie prístroje PO, Priznanie k dani za predajné automaty FO, Priznanie k dani za predajné automaty PO, Priznanie k dani za psa FO, Priznanie k dani za psa PO, Priznanie k dani za nehnuteľnosti FO, Priznanie k dani za nehnuteľnosti PO, Rozhodnutie – dane, poplatky, Rozhodnutie v správnom konaní, Rozhodnutie všeobecné, Žiadosť o prenájom hrobového miesta, Žiadosť o vydanie povolenia na predaj a poskytovanie služieb na trhovom mieste FO, Žiadosť o vydanie povolenia na

predaj a poskytovanie služieb na trhovom mieste PO, Zmluva o prenájme hrobového miesta

4. Pravidlá správania sa v priestoroch železničnej stanice a na príslušných verejnosti prístupných miestach súvisiacich s poskytovaním služieb železníc v železničnej stanici
5. Tabuľka Terminológia na základe preložených zákonov
6. Formuláre: Doložka o autorizácii, formulár úradného listu, doložka právoplatnosti a vykonateľnosti, rozhodnutie
7. Preklady materiálov pre Poštu Slovenskej republiky
8. Preklady stránky korona.gov.sk, preklady informačných materiálov v súvislosti s hygienickými nariadeniami a informáciami, ktoré vychádzali z pandemickej situácie
9. Metodické usmernenie k zákonu č. 184/1999 Z. z o používaní jazykov národnostných menšín
10. Vyhlásenie zákonného zástupcu o bezinfekčnosti, Zdravotný dotazník a vyhlásenie zákonného zástupcu dieťaťa pred začiatkom školského roka
11. Preklad textov k SODB, letáky k SODB, text videa k SODB

Problémy s používaním rusínskeho jazyka

Koreňom väčšiny problémov spojených s používaním rusínskeho jazyka vo verejnom priestore, úradnom styku, okrem vplyvov asimilácie, naďalej pokladáme príveli slabú sieť škôl s rusínskym vyučovacím jazykom alebo aspoň vyučovaním rusínskeho jazyka, neexistenciu stredných škôl.

Pokiaľ nevychováme generácie, ktoré sa budú učiť rusínsky spisovný jazyk, jeho používanie vo verejnom priestore bude vždy problematické. Preto znova akcentujeme, že musí byť prioritou tak občianskych združení ako aj štátu čo najviac podporovať rozvoj rusínskeho školstva a hľadať spôsoby jeho realizácie.

Naďalej zostáva prioritou aj to, aby rusínske profesionálne inštitúcie používali spisovný jazyk vo všetkých oblastiach svojej činnosti. Pomocou školení a vydávania metodických príručiek sa rusínsky jazyk musí stať aj bežnou praxou pre zamestnancov úradov samosprávy a štátnej správy, všade tam, kde Rusíni majú právo používať svoj materinský jazyk v úradnom styku.

RUSKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

Autor: Kristína Lettrichová Dašková

Podpora kultúry, stav národnostného školstva a používanie jazyka ruskej národnostnej menšiny

Aktivity ruskej národnostnej menšiny sú veľmi rôznorodé, zamerané na:

- zachovanie tradícií, ako napríklad Maslenica (fašiangy), Novoročné detské podujatia a pod.
- udržanie národného povedomia – deň víťazstva nad fašizmom – tento sviatok sa oslavuje pod menom georgevskaja lenta, cesta víťazstva a podobne. Deň Ruska (12. júna)
- podporu rozvoja ruského jazyka (letné tábory, jazykové kurzy, totálny diktát)
- rozvoj talentu ruskej menšiny (festivaly, súťaže)

Radio Slovakia International (RSI) je vysielací program pre tých, ktorí žijú v rôznych častiach Európy a sveta a sledujú správy a udalosti na Slovensku, zaujímajú ich súčasnosť a minulosť, jeho pamiatky a tradície. Rozhlas vznikol v roku 1993 a denne vysielá polhodinové rozhlasové vysielanie v anglickom, francúzskom, nemeckom, španielskom, slovenskom a ruskom jazyku. Ruské vydanie RSI sa považuje za jedno z najlepších a vysoko profesionálnych. Predstavujú ho Jelena Vrabelová, Tatiana Žitniková, Sergej Baženov, Irina Sečiková a Alena Ganeva.

V roku 2019 rádio z iniciatívy ruského veľvyslanectva Slovensku a Zväzu Rusov na Slovensku znovu obnovilo svoje vysielanie pre krajanov žijúcich na Slovensku. Náš malý program sme nazvali «Я живу в Словакии» /Bývam na Slovensku/. Raz za mesiac sa dozviete, ako žijeme v tejto krajine, o tom, čo robíme, a kde vás môžeme pozvať, aby sme spolu trávili čas a komunikovali po rusky.

Národnostné vysielanie v RTVS

Pre všetkých 13 národností vysielá RTVS magazínové 26-minútové formáty – pre rusínsku s dvojtýždňovou periodicitou, pre ďalšie národnostné menšiny je periodicitu závislá od posledného sčítania ľudu. Podľa ročného rozpisu sa striedajú magazíny ukrajinský, český/moravský, nemecký, ruský, bulharský, židovský, poľský, chorvátsky, srbský. Samostatne magazíny sa pripravujú z Večera národnostných menšín a striedanie rôznych národností je súčasťou Mix magazínov.

Košická redakcia realizuje magazínové formáty podľa rozpisu počtov na základe údajov zo sčítania ľudu. S týždennou periodicitou sa pripravuje ukrajinský a rusínsky magazín Sme doma, takisto týždenne realizuje magazíny pre málopočetné národnosti, ktoré sa vo vysielaní striedajú vždy v pondelok.

Radi by sme privítali väčší priestor pre prezentáciu ruskej menšiny a tak isto vlastný ruský magazín.

Zoznam aktivít a kultúrnych podujatí občianskych združení a organizácií ruskej národnostnej menšiny:

Občianske združenie Rossija (Banská Bystrica)

- *Obrazy ruskej duše*: prezentácia a spopularizovanie výtvarnej a umeleckej tvorby ruskej menšiny na Slovensku;
- *Večer ruskej piesne a romance*: popularizovanie ruskej kultúry u ruskej menšiny a širokej verejnosti; - *Zimná rozprávka*: divadelné interaktívne predstavenie pre deti;
- *Letný tábor Rossija*: letná akadémia detí a mládeže má veľký význam z hľadiska zachovania národného povedomia u detí z rusky hovoriacich rodín. Zamiera sa na uvedenie si identity cieľovej skupiny, vzdelávanie, zachovávanie tradícií a kultúry pomocou besied, prednášok a hier;
- súťaž detskej ruskej piesne a tvorby *Melódie Ruska*.

Počas pandémie v roku 2020 občianske združenie Rossija realizovalo podujatia buď cez leto počas uvoľnenia opatrení alebo finančné prostriedky pridelené na podujatia vrátilo.

Občianske združenie Mladá Rossija (Banská Bystrica)

- *Mládežnícka konferencia: stretnutie mládeže ruskej menšiny na Slovensku*, prehĺbenie vedomostí o ruskej kultúre, jazyku, identite.

Zväz Rusov na Slovensku

- Vydáva časopis (od r. 1999) v ruskom jazyku *VMESTE*, ktorý informuje o živote a podujatiach ruskej menšiny v oblasti kultúry, pedagogiky, aktivitách Zväzu Rusov na Slovensku v oblasti osvety, zachovávania ľudových kultúrnych tradícií a budovania atmosféry porozumenia a vzájomného obohacovania medzi menšinou a majoritným obyvateľstvom;
- Od roku 2019 sa spolupodieľa na už spomínanom vysielaní programu s názvom *Bývam na Slovensku* (redaktorka: Natalia Yadryshnikova)
- *letný KINOTABOR pre ruskojazyčné deti a mládež* – projekt napomáha rozšíreniu vedomostí a záujmov. Program zahŕňa workshopy s režisérom, hercami, prípravu scenára a natáčanie filmu;
- Medzinárodný festival *Ruská pieseň nad Dunajom*, ktorého sa zúčastňujú profesionálni aj amatérski umelci. Výber účastníkov prebieha na základe súťaže. Súčasťou dvojdňového podujatia sú workshop s profesionálmi, vystúpenia interpretov z Ruskej federácie, Gala-koncert.
- *Celoslovenská konferencia krajanov*, minulý rok prebehla online.
- *Spolupráca a pomoc školám a bilingválnym gymnáziám vyučujúcim rusky jazyk*:
 - Zabezpečenie odbornej literatúry a učebníc
 - Organizácia online hodiny мужества (hodina odvahy) – online beseda donských kozákov so žiakmi (udržanie národného povedomia, podpora rozvoja ruského jazyka, ukážky tradičných umení)
 - Spolupráca pri účasti detí na olympiádach v RJ.

Zväz Rusov Košice (Košice)

- *Ruské slovo* je celoslovenská súťaž v prednese ruskej poézie a prózy s bohatým sprievodným programom pre deti ruských krajanov a milovníkov ruštiny; organizuje sa s finančnou podporou Ministerstva školstva SR, Fondu na podporu kultúry národnostných menšín, s podporou Ruského veľvyslanectva na Slovensku a Ruského centra Vedy a kultúry v Bratislave, mestskej rady Košice, Košickej samosprávy. Účastníci súťažili v tradičných kategóriách: próza, poézia, sólový spev a spev piesne v tíme. V roku 2020 súťaž prebiehala on-line.
- *Tábor milovníkov ruštiny Buratino* organizuje pre deti ruských krajanov žijúcich na Slovensku a milovníkov ruského jazyka. S pomocou lektorov a vedúcich oddielov v deťoch prehľbuje lásku k Rusku, ruskej kultúre a jazyku;

Občianske združenie Zväz Rusov v Bratislave

- Fašiangové slávnosti *Maslenica*. Cieľom podujatia je pripomenúť a priblížiť hlavne mladej generácii tradície a kultúrne zvyklosti predkov;
- *9. máj Deň víťazstva nad fašizmom*: pravidelné spomienkové podujatie venované obetiam boja proti fašizmu, slávnostný večer pre veteránov a širokú verejnosť;
- *Vianočný karneval s Dedom Mrázom a Snehulienkou* – pravidelné podujatie pre deti venované ruským tradíciám oslavy príchodu Nového roka a Vianoc;
- *Knižničná noc 2019* alebo večery pod Bratislavským hradom.

Krajanský ruskojazyčný spolok OBČINA na Slovensku o. z. (Nitra)

- *Hudobno-literárny krúžok pre deti a mládež* napomáha vývoju rečových schopností a rozšíreniu slovnej zásoby v hravej forme;
- *Totálny diktát*: medzinárodné intelektuálne podujatie, na ktorom si krajanovia žijúci na Slovensku môžu preveriť svoju gramatiku;
- pamiatková činnosť – každoročná oslava počas Dňa víťazstva nad fašizmom;
- *Vedomostná súťaž pre intelektuálov «Что, где, когда» (čo, kde, kedy)*;
- Novoročný festival pre deti – oslava novoročných sviatkov, udržiavanie tradícií.

OZ RUSLANA (Martin)

- *Zlaté storočie ruskej kultúry*;
- prevádzkovanie, vývoj a aktualizácia dvojjazyčnej webovej stránky zvazrusov.sk;
- krúžok ruského jazyka – projekt *Ruština bez hraníc* – ktorý je zameraný na rozvoj konverzačnej praxe ruského jazyka vďaka intenzívnej komunikácii s jeho nositeľmi. Projekt zahŕňal kultúrne a vzdelávacie aktivity pre žiakov a študentov.

OZ «БЕРІЗКА» - Beriozka (Spišská Nová Ves)

- spomienková slávnosť pri príležitosti 75. výročia oslobodenia mesta Spišská Nová Ves Červenou armádou;
- účasť na odbornej videokonferencii pri príležitosti 75. výročia Dňa víťazstva, ktorú organizovalo občianske združenie „My iz Jelca“ (Ruská federácia);
- Beriozka obnovila pamätník venovaný pamiatke sovietskych a slovenských partizánov, ktorý sa nachádza pri Žiarskej chate vo Vysokých Tatrách;

- účasť na videoprojekte „Novoročné cestovanie s Muzikalnoj čaškou.“ Pozdrav členov Spoločnosti k novoročným sviatkom;
- Deň ruskej kuchyne ako sprievodné podujatie Festivalu študentského remesla v Kežmarku v júni 2020.

OZ «БЕРЕГА» - Ruská asociácia „Berega“ (Trenčín)

- Akcia „Nesmrtelný pluk“ a slávnostne podujatie ku Dňu Víťazstva od 2016 (každoročne);
- Koncert ku Dňu víťazstva;
- Výstava „Nesmrtelný pluk“ v Trenčíne;
- Koordinácia podujatia v Trenčíne - Totálny diktát od 2017 - podpora rozvoja ruského jazyka (celosvetové podujatie);
- Zájazd pre žiakov ZŠ do Ruského centra vedy a kultúry v Bratislave – beseda o víťazstve v II. Svetovej vojne a oslobodení Slovenska od fašizmu a návšteva memoriálneho komplexu Slavín;
- Spolu účasť na organizovaní festivalu „Dni Slovanov“, Jankov vršok;
- Prezentácia ruských filmov v Trenčianskom kraji;
- Historický krúžok „Cesty víťazstva“;
- Medzinárodné konferencie, semináre, kluby a iné podujatia online počas karanténnych opatrení (s krajinami - Rusko, Bielorusko, Nemecko, Rakúsko, Česko, Taliansko, Maďarsko), ako napríklad: Týždeň ruského jazyka.

OZ «ФОНАРИК» - Fonarik (Martin)

- 2019 – „Záplaty na ilúzie“ - divadelná hra pod organizáciou Rossija

Stav národnostného školstva ruskej národnostnej menšiny

Slovensko – ruská základná škola v Bratislave začala svoju činnosť v školskom roku 2017/2018 od 1. septembra 2017. Škola je zriadená na základe Rozhodnutia Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky č. 2016-13611/36989:5-10H0 zo dňa 6. septembra 2016. O chod školy sa starajú slovenské súkromné osoby v spolupráci s Ruským centrom vedy a kultúry v Bratislave a s podporou Veľvyslanectva Ruskej federácie v Slovenskej republike. Tento jedinečný projekt predstavuje činnosť základnej školy s vyučovaním predmetov a disciplín v slovenčine a v ruštine. Cieľom školy je dosiahnuť perfektnú slovensko-ruskú dvojjazyčnosť (i s ovládaním anglického jazyka), aby absolventi školy po ukončení 9. ročníka mohli pokračovať v štúdiu na ľubovoľnej strednej škole v Slovenskej republike alebo v Ruskej federácii, či na iných stredných školách vo svete.

V školskom roku 2018/2019 mala škola v dvoch triedach spolu 10 žiakov, v školskom roku 2019/2020 v troch triedach 25 žiakov a v školskom roku 2020/2021 už v štyroch triedach 35 žiakov. Už dnes má škola priamy kontakt s bilingválnym slovensko-ruským gymnáziom v Bratislave, ktoré je jednou z potenciálnych kvalitných stredných škôl pre pokračovanie v štúdiu budúcich absolventov.

Okrem vzdelávania sa v ruskom jazyku prostredníctvom kurzov, ktoré organizujú vyššie uvedené organizácie, prípadne prostredníctvom jazykových škôl, alebo v rámci výučby cudzieho jazyka na rôznych základných a stredných školách je možné študovať ruský jazyk na viacerých univerzitách, napr. na Katedre rusistiky a východoeurópskych štúdií Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, Inštitútu rusistiky Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove, Katedre rusistiky Filozofickej fakulty Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Katedre rusistiky Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre alebo Katedra slovanských jazykov v rámci Filozofickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici ako samostatný študijný program, prípadne a v kombinácii.

SRBSKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

Autor: Matea Bucalo

Podpora kultúry srbskej národnostnej menšiny

Srbská národnostná menšina nepatrí medzi najpočetnejšie menšiny na Slovensku, avšak v poslednom období, najmä od roku 2019, sa počet príslušníkov srbskej národnostnej menšiny zvyšuje. Dôvodom je väčšinou príchod za lepšími životnými podmienkami, za prácou, podnikanie v rôznych oblastiach. Je jednou z najneskôr uznaných menšín, ktorej príslušníci pôsobia na Slovensku. Najčastejšie prichádza jeden člen rodiny a následne za ním prichádza zvyšok rodiny s cieľom zostať žiť a pracovať na Slovensku, v prípade detí aj študovať.

V minulosti Srbi prichádzali najmä na juh Slovenska, obývali predovšetkým Komárno. Bolo to najvýznamnejšie centrum Srbov žijúcich na Slovensku, ale aj pravoslávna cirkevná obec. V určitom momente v Komárne žilo prevažne srbské obyvateľstvo. Neskôr Srbi z Komárna vymizli a začali sa postupne usadzovať aj do iných miest po celom Slovensku. V súčasnosti príslušníci srbskej národnostnej menšiny nie sú sústredení na jednom mieste, neobývajú jedno mesto, resp. nemajú vytvorené komunity v jednom regióne. Ich príslušníci sú prítomní po celom území Slovenska, skôr na viacerých miestach po menších skupinách. Avšak najvýznamnejšími oblasťami, kde sú sústredené väčšie komunity, sú Bratislava, Košice, Tmava, Nitra, Trenčín a okolie týchto miest. Aj z tohto dôvodu je zachovanie a propagovanie srbskej kultúry na Slovensku možno náročnejšie ako pri iných menšinách.

Existujú však viaceré organizácie, ktoré sa aktívne podieľajú na udržiavaní a propagovaní srbskej kultúry na Slovensku. Organizujú rôzne aktivity a podujatia s cieľom dať do povedomia srbskú kultúru a tým aj jazyk a písmo. V ich portfóliu sa nájdu výstavy, koncerty, ale i vydávanie publikácií, či organizovanie festivalov a besied. Ide najmä o občianske združenia, z ktorých väčšina má vo svojom pôsobení dlhoročnú tradíciu.

V oblasti prezentácie kultúry srbskej národnostnej menšiny pôsobia predovšetkým občianske združenia, ktoré organizujú kultúrne a spoločenské podujatia zamerané na zachovávanie srbskej kultúry, jazyka a písma a svojimi aktivitami prezentujú srbskú kultúru nielen v rámci menšiny, ale aj smerom navonok.

Jedným z najvýznamnejších a najdlhšie pôsobiacich organizácií, ktoré sa aktívne zapájajú do procesu zachovania kultúry srbskej národnostnej menšiny, je **Spolok Srbov na Slovensku**, Tupého 12417/23A, 831 01 Bratislava-Nové Mesto IČO: 31796168, štatutárny zástupca Stane Ribič - predseda, www.spoloksrbov.sk, spoloksrbov@gmail.com, je najstarším a najaktívnejším občianskym združením, ktoré od svojho vzniku (1999) prešlo niekoľkými zmenami názvu, podľa toho, ako sa menil názov materského štátu. Svoju činnosť orientuje nielen na kultúrne aktivity, ale najmä na aktivity spojené so zachovávaním písma, jazyka, náboženských tradícií a pod. Spolok Srbov na Slovensku je aktívny predovšetkým na poli kultúry a vyvíja aktivity smerom k prezentovaniu Srbov žijúcich na Slovensku, kultúru tohto národa, tradície a zvyky, ale snaží sa aj priblížiť ich k slovenskému národu. Okrem tradičných kultúrnych podujatí a vydávania publikácií spolok vyvíja aj aktivity zamerané na nových migrantov, podporu srbských študentov na Slovensku, šírenie aktuálnych informácií o

podmienkach legálneho pobytu na Slovensku, či riešenia problémových situácií, v ktorých sa ocitajú Srbi žijúci a pracujúci na Slovensku, a to najmä v súvislosti s legislatívnymi náležitosťami pobytu či podnikania.

Srbské kultúrno–informačné centrum, Vladimíra Clementisa 36, 917 01 Trnava IČO: 42287138, je vo svojej činnosti orientované najmä na vydavateľskú činnosť, predovšetkým vydávanie publikácií v srbskom jazyku a prekladovú literatúru, ako aj na cirkevné a historicky významné pamätihodnosti, ich zachovávanie a obnovu. V minulosti malo toto občianske združenie ambíciu stať sa akýmsi centrom srbskej kultúry, avšak pre nedostatok finančných prostriedkov je táto myšlienka zatiaľ len plánom.

Občianske združenie srbsko-slovenského priateľstva, Trnavská cesta 910/84, 926 01 Sereď, IČO: 45013403, v minulosti toto združenie pôsobilo skôr v oblasti podpory a posilňovania srbsko-slovenských vzťahov a to formou opravy zničených mostov a budovania mostov, na miestach kde boli potrebné, ale neexistovali, či tých, ktoré boli zničené počas bombardovania Zväzovej republiky Juhoslávia. Pomohli tým obyvateľom v postihnutej oblasti v skrátenej cesty aj o 50 – 60 km.

Kultúrny inštitút Srbov na Slovensku PODUNAVLJE, Legerského 12, 831 02 Bratislava, IČO: 42259631, vznikol v januári 2012. Činnosti tohto združenia sú orientované na prezentáciu srbskej kultúry, zachovanie srbskej kultúrnej baštiny na Slovensku spoluprácou inštitúcií Slovenska a Srbska. Organizoval v Trenčíne v roku 2020 Projekt o Sv. Savu a zosnulom Srbskom patrijarhu Pavlu. V realizácii svojej činnosti spolupracuje so Srbsko-slovenským spolkom SLOGA, ako spoluorganizátorom akcií.

Srbsko-slovenský spolok SLOGA, Hurbanova 348/13, 91451 Trenčianske Teplice. Jeho Predseda – štatutár je Ing.Rajko Salihbegovič. Pôsobí v Trenčianskom kraji a svoje činnosti orientuje na rozvíjanie srbsko-slovenských vzťahov a priateľstva. Hlavnou činnosťou je podporovanie tradičného partnerstva a priateľstva miest Trenčína a Kragujevca, organizovanie aktivít zameraných na zachovanie kultúry Srbov žijúcich na Slovensku. Na iniciatívu Spolku v spolupráci z Mestom Trenčín sa v roku 2019 podarilo realizovať kompletnú rekonštrukciu Srbskej kaplnky – kostnice z 1. Svetovej vojny v Trenčíne, kde sú uložené kosti 186 obety z kráľovstva SHS. Bola umiestnená aj pamätná tabuľa.

ResArtis, Hlinkova 613/30, 040 01 Košice-Sever, IČO 42240832 – jedno z dlhšie pôsobiacich občianskych združení, ktoré sa aktívne angažuje v propagácii srbskej kultúry na Slovensku na východnom Slovensku, najmä v Košiciach, organizuje tradičné podujatia, festivaly, besedy, výstavy, premietania dokumentárnych filmov, ale vo svojom portfóliu má aj projekty zamerané na duchovno srbskej národnostnej menšiny žijúcej na Slovensku.

Slovensko - Srbská Asociácia Dunaj, Partizánska 483/70, 914 51 Trenčianske Teplice, IČO 51904306, štatutárna zástupkyňa Lucia Škvareninová – toto občianske združenie viac propaguje Slovákov v zahraničí, resp. iné národnosti, ako Srbov žijúcich na Slovensku, avšak v jeho aktivitách sa nájdu aj projekty, ktoré prispievajú k dobrým vzťahom Slovenska a Srbska.

Medzi podporenými žiadateľmi z Fondu na podporu kultúry národnostných menšín (FPKMN) figurujú aj niektoré občianske združenia, ktorým boli pridelené finančné prostriedky z prostriedkov vyčlenených na podporu srbskej národnostnej menšiny v roku 2019 a 2020, avšak tieto občianske združenia vo svojej podstate nie sú subjekty propagujúce kultúru výlučne srbskej národnostnej menšiny na Slovensku. Ich projekty sú zamerané na srbskú národnostnú menšinu buď len veľmi malým podielom, pričom vo väčšej miere propagujú iné menšiny, alebo účelovo predkladajú projekty za srbskú národnostnú menšinu, pričom vo svojej podstate sa na propagáciu a zachovaní kultúry srbskej národnostnej menšiny nepodieľajú. Ide skôr o subjekty komerčného charakteru, ktoré odčerpávajú finančné prostriedky vyčlenené pre srbskú národnostnú menšinu. Ide napr. Slovak klezmer association (zameriava sa najmä na podporu židovskej národnostnej menšiny), alebo Združenie na podporu umenia - terra artis.

Vyššie uvedené inštitúcie, ktoré sa preukázateľne angažujú v podpore a zachovaní kultúry srbskej národnostnej menšiny na Slovensku, sú pre srbskú národnostnú menšinu významné práve z toho dôvodu, že ich počet nie je veľký. Vystupujú ako právnické osoby, teda občianske združenia a pôsobia samostatne. Spolok Srbov na Slovensku pôsobiaci najmä na západnom Slovensku a ResArtis pôsobiaci prevažne na východnom Slovensku pôsobili v rokoch 2019 a 2020 v oblasti kultúry srbskej národnostnej menšiny najintenzívnejšie, a to najmä tým, že organizovali zo všetkých organizácií najviac podujatí a aktivít. Sú nositeľmi väčšiny kultúrnych aktivít a podpory kultúry srbskej národnostnej menšiny na Slovensku, čím nie je spochybnený prínos a dôležitosť ostatných združení.

V rámci svojich aktivít občianske združenia spolupracujú s materskou krajinou a jej inštitúciami, ale aj s inými občianskymi združeniami, inštitúciami a organizáciami na Slovensku. Srbská národnostná menšina veľmi úzko spolupracuje aj so srbskou diasporou v iných štátoch, napr. v Slovinsku, Rakúsku, Anglicku, ale aj v iných krajinách.

V roku 2019 Srbské kultúrno-informačné centrum v spolupráci so Spolkom Srbov na Slovensku iniciovalo vybudovanie pomníka srbskému spisovateľovi Dositejovi Obradovičovi v Modre. Odhalili ho 21. marca 2019 pred budovou bývalého gymnázia za prítomnosti osôb mestského zastupiteľstva, Spolku Srbov a srbských hostí z veľvyslanectva a Vojvodiny. Bol postavený ako pendant pomníka ďalšieho srbského velikána Jovana Jovanovića Zmaja. Autorom bronzovej busty D. Obradovića je srbský sochár Đorđe Lazić Čapša. Zhotovenie busty sa v rozhodujúcej miere financovalo z dotácie Úradu vlády SR.

Za významný úspech sa považuje veľký projekt obnovy a revitalizácie srbského vojenského cintorína vo Veľkom Mederi, ktorého realizácia v roku 2019 a 2020 nabrala na obrátkach. V spolupráci s Mestom Veľký Meder začal realizovať Spolok Srbov na Slovensku oplotenie tohto cintorína. V roku 2020 bola dokončená väčšia časť oplotenia a bolo osadených 56 mramorových pamätných tabúľ s vygravírovanými menami umučených srbských vojakov z Prvej svetovej vojny. Projekt je financovaný zo zdrojov z materskej krajiny – zo zdrojov Ministerstva kultúry Vojvodiny, Ministerstva zahraničných vecí Srbskej republiky, ale z najväčšej časti z vlastných zdrojov Spolku Srbov na Slovensku, resp. jeho štatutárneho zástupcu Stane Ribiča.

Medzi najdôležitejšie aktivity srbskej národnostnej menšiny na Slovensku, ktoré prispievajú k udržaniu a zachovaniu kultúry tejto menšiny, patrí publikačná činnosť a organizovanie tradičných kultúrnych aktivít.

Vybrané projekty realizované v roku 2019 financované zo štátneho rozpočtu:

1. *100 srbských básnikov* – ide o vydanie básnickej zbierky srbských básnikov v slovenskom jazyku, teda o prekladovú literatúru zo srbského jazyka. Ide o pomerne rozsiahlu básnickú zbierku srbských autorov, ktorých básne boli publikované v časopisoch, knihách, zbierkach. Vydateľom je Spolok Srbov na Slovensku.
2. *Miroslavovo Jevandjelje* – Jednou z najstarších srbských publikácií je práve Miroslavovo evanjélium. Kniha bola zhotovená na konci 12. storočia. Je napísaná v cyrilike v staroslovienskom jazyku. Originál knihy sa nachádza v Belehrade a táto výstava, spojená s premietaním dokumentárneho filmu, ktorú organizoval Spolok Srbov na Slovensku, bola jedinečnou príležitosťou vidieť a prečítať aspoň kúsok z jej kópie. Originál knihy pochádza z konca 12. storočia a bol uchovávaný na Svätej hore, v Hilandare. Publikácia je duchovného charakteru a predstavuje najstarší zachovaný písaný dokument srbského písomníctva. Premietaný dokumentárny film bol natočený prakticky na celom území Európy, na originálnych miestach (v Čiernej hore, Chorvátsku, Rusku, Albánsku, Kosove, Grécku, Srbsku, Bosne a Hercegovine, Rakúsku a pod.). Film objasňuje jedinečný osud tohto rukopisu z 12. st. od jeho začiatku po jeho zapísanie do UNESCO. V priebehu roka 2019 spolok zrealizoval tri výstavy knihy Miroslavovo jevanjdjelje. Prvýkrát bola kniha vystavená v pravoslávnom kostole v Trnave 16. júna 2019 a nasledujúci deň, teda 17. júna 2019, v Ruskom centre vedy a kultúry v Bratislave. Práve v Bratislave pobudla kniha niekoľko dní. V rámci výstavy knihy bol zorganizovaný aj duchovno-kultúrny koncert s názvom "Svätosávie storočiami".
3. *Tiene minulosti* – výstava komorných sôch sochára Stojadina Cvetkovića bola organizovaná v priestoroch galérie Šlachta v Trnave. Vystavených bolo 15 sôch, ktoré boli odliate v bronzovej farbe, tieto sochy sú upevnené na drevených a kamenných podstavcoch. Táto výstava má už svojich stálych návštevníkov a svoju tradíciu. Stojadin Cvetković bol sochár, ktorý sa narodil, študoval a pracoval v Srbsku. Posledné roky svojho života prežil v Maďarsku v Gyule, kde aj zomrel ako 86 ročný. Jeho umelecké práce môžeme nájsť po celom svete, dokonca aj v niektorých kráľovských rodinách. Výstavu realizoval Spolok Srbov na Slovensku.
4. *VIII. Festival srbského dokumentárneho filmu* je tradičným podujatím, ktoré organizuje Spolok Srbov na Slovensku. V roku 2019 sa tento festival uskutočnil v Seredi v múzeu dňa 07. 12. 2019. Začiatok projekcie filmov bol o 16.00 h. Na premietaní filmov bolo prítomných okolo 40 hostí a svojou návštevou podujatie poctil aj konzul Republiky Srbskej na Slovensku pán Dragan Stojović. Úvodnú reč mala riaditeľka múzea pani Diková, ktorá predstavila všetkých účastníkov projektu. Potom prítomných pozdravil pán Dragan Stojović a predseda Spolku Srbov na Slovensku pán Stane Ribič. Premietané boli dva filmy: *Cesta lásky (Put ljubavi)*, od autora Branka Stankovića v trvaní 15:33 min. a *Tesla* od autora Snežana Milivojevića v trvaní 36:41 min. Srdjan Ilić, ktorý je riaditeľom festivalu, viedol po skončení premietania krátke rozhovory s hosťami o jednotlivých filmoch a tradičnom festivale. Druhý deň bolo v rámci Festivalu Srbského dokumentárneho filmu uskutočnené premietanie filmov v hoteli Premier v Trnave. Projekcia začala o 18.00 h a

- prítomných bolo 35 osôb. V Trnave boli premietané dva filmy: *Arsen Karadjordjević* od režiséra Boška Milosavljevića a *Romanca Andalouse* od režiséra Veska Butrića
5. *Dni folklóru a insitného umenia*, podujatie organizoval Srbsko-slovenský spolok SLOGA
 6. *Vernosť za vernosť-ljubav za ljubav* (Trenčín-Kragujevac), podujatie sa uskutočnilo v Trenčíne pri príležitosti 101. výročia ukončenia Prvej svetovej vojny, podujatie organizoval Srbsko-slovenský spolok SLOGA.
 7. *Skvosty srbskej duchovnej kultúry*, podujatie organizovalo združenie ResArtis a uskutočnilo sa v Košiciach.
 8. *Festival srbskej kultúry* 8. ročník je podujatie, ktoré sa pravidelne organizuje v Košiciach, je to tradičné podujatie, na ktorom sa uskutočňuje prehliadka srbskej kultúry, jazyka, tradícií, tanca významných umelcov. V rámci podujatia sa uskutočňujú aj besedy, či výstavy. Je to tradičné podujatie, ktoré organizuje ResArtis
 9. *Milníky srbskej histórie a kultúry* – 3. ročník – je to tradičné podujatie, ktoré organizuje ResArtis. 3. ročník tohto podujatia, ktoré sa uskutočnilo v Košiciach a v Prešove, sprevádzala archijerejská liturgia, prednáška o genocíde v Jasenovci historika Jovana Čulibrka, výstava obrazov sv. Márie od Very Antić z monastiera v Jasenovci, koncert zboru Chrámu sv. Sávu z Belehradu
 10. Velikáni srbskej hudby – 2. ročník, podujatie, ktoré realizovalo združenie ResArtis
 11. Vplyv srbskej kultúry na tvorbu Olji a Jána Triaškovcov – podujatie sa malo uskutočniť pod organizáciou Združenia na podporu umenia - terra artis
 12. Bogatstvo srpskih narodnih nošnji alebo Bohatstvo srbských národných krojov, je podujatie, ktoré sa uskutočnilo pod názvom *Monument* v Obchodnom dome na Kamennom námestí v Bratislave.

Pre nedostatok finančných prostriedkov vyčlenených pre srbskú národnostnú menšinu z FPKNM nebolo podporených 5 projektov.

Vybrané projekty realizované v roku 2020 financované zo štátneho rozpočtu:

1. *Projekt TESLA* bol zameraný na tvorbu a odhalenie busty Nikolu Teslu. Bol realizovaný 22. januára 2020 v Bratislave. Podujatie sa uskutočnilo v budove RTVS v Bratislave za prítomnosti mnohých významných hostí. Prečo bola vybratá práve budova RTVS pre realizáciu tohto projektu? Teslove busty na nachádzajú v budovách rádia v Prahe, v Budapešti, v Novom Sade a v Belehrade. Od tohto podujatia bude Teslova busta skrásľovať priestory aj budovy Rádia Slovensko v Bratislave. Je známe, že Nobelovu cenu za vynájdenie rádia dostal Markoni, ale je menej známe, že najvyšší súd Ameriky v roku 1943 po Teslovej smrti rozhodol, že rádio vynášiel Tesla a Markoni len využil Teslove patenty a technológiu. Práve preto sú Teslove busty umiestnené v budovách rádii.
2. *IX. Festival srbského dokumentárneho filmu* – tradičné podujatie, ktoré organizuje Spolok Srbov na Slovensku. Premietané filmy priblížili divákovi tvorbu srbských režisérov, dejiny, srbské prostredie, prípadne zvyky a tradície srbského národa. Prostredníctvom premietania filmov v srbskom jazyku tak diváci mohli zažiť autenticitu srbského prostredia.

3. *Nemanjići* – ide o vydanie publikácie, preklad srbského autora do slovenského jazyka opäť organizovaný Spolkom Srbov na Slovensku. Publikácia sa zameriava na politické dejiny stredovekého Srbska s dôrazom na osudy jednotlivých predstaviteľov srbskej dynastie Nemanjičovcov.
4. *Srpsko srce Johanovo – Srbské srdce Johanovo* – ide o vydanie dvojjazyčnej publikácie, románu, ktorý sa zakladá na skutočných udalostiach.
5. Tradičné podujatia združenie ResArtis – *Velikáni srbskej hudby* – 3. ročník, *Prehliadka srbských dokumentárnych filmov* – 2 ročník, *Milníky srbskej histórie a kultúry* – 4. ročník, *Festival srbskej kultúry* – 9. ročník, *Skvosty srbskej duchovnej kultúry* – 2. ročník,
6. *Maja Božović Bažik – Njeno visočanstvo* – zámerom projektu bolo vytvorenie odevov vychádzajúcich z historických kráľovských odevov v Srbsku a oživenie historických príbehov minulého storočia dôležitých pre históriu Srbska. Projektové aktivity zahŕňali výskumnú časť, strihovú dokumentáciu, ako aj zhotovenie plstených vzoriek. Jedným z hlavných cieľov bola prezentácia príbehu osobnosti, akou bola kráľovná Marija Karađorđević a zároveň pripomenutie Srbskej histórie z čias aktívnej monarchie okolo roku 1900 formou výstavy v spolupráci s prestížnou umelecko-dizajnerskou platformou úžitkového umenia Virvar v Bratislave. Post produkcia spočívala vo fotografickom zázname odevov.

Pre nedostatok finančných prostriedkov vyčlenených pre srbskú národnostnú menšinu z FPKNM nebolo podporených 5 projektov.

Nedá nám nespomenúť významné úspechy predstaviteľa srbskej národnostnej menšiny, ktorý sa v zachovaní a udržaní kultúry srbskej národnostnej menšiny angažuje celým svojím srdcom a dušou už takmer 3 desaťročia a to je predseda Spolku Srbov na Slovensku Stane Ribič. Za svoju angažovanosť a prezentáciu Srbov na Slovensku a v iných krajinách a za dlhoročné pôsobenie v oblasti podpory kultúry srbskej národnostnej menšiny získal v roku 2019 ocenenie Zlatá medaila Teslovej vedeckej nadácie z Philadelphie v USA za propagovanie života a diela Nikolu Teslu a osadenie a odhalenie pomníka Nikolu Teslu v budove RTVS v Bratislave. V roku 2020 ho ocenil aj prezident Srbskej republiky Aleksandar Vučić, kedy dostal Zlatú medailu za zásluhy za národ. A tretím nemenej dôležitým ocenením je Strieborná medaila Alexandra Dubčeka, ktorá bola Ribičovi udelená zo strany občianskeho združenia slovenských velikánov za spoluprácu a propagáciu života Srbov.

Srbská národnostná menšina bola v roku 2019 a 2020 podporovaná najmä zo strany Slovenskej republiky formou dotácií z verejných zdrojov a z vlastných zdrojov.

Srbská národnostná menšina má niekoľko problémov v oblasti zachovania kultúry, zvykov, tradícií a jazyka, ktoré sú spojené okrem iného aj s tým, že príslušníci srbskej národnostnej menšiny sú rozmiestnení po väčších skupinách po celom území Slovenska.

Vzhľadom na to, že príslušníci srbskej národnostnej menšiny nežijú koncentrovane na určitom území, ale sú v malých skupinách rozmiestnení po celom území Slovenska, je združovanie a organizovanie podujatí a iných aktivít náročnejšie.

Jeden z hlavných nedostatkov vidíme v absencii priestorov pre srbskú národnostnú menšinu, ktoré by slúžili pre činnosť občianskych združení, prípadne ako sídlo pre prípravu,

či organizáciu aktivít, ale aj ako priestor pre stretávanie sa príslušníkov srbskej národnostnej menšiny, vystavovanie diel, prípadne inštalovanie stálych expozícií diel, ktorými občianske združenia disponujú.

Vzhľadom na zvýšený počet projektov a organizácií, ktoré žiadajú prostriedky v rámci srbskej národnostnej menšiny, je finančná podpora vyčlenená pre srbskú národnostnú menšinu nedostatočná a hrozí, že v budúcnosti nebudú podporené tradičné a významné projekty.

Jedným z problémov je aj to, že o činnostiach organizácií a samotných organizáciách zastupujúcich srbskú národnostnú menšinu nie sú prístupné dostatočné informácie. Nie sú prístupné kontakty na zástupcov organizácií preukázateľne sa angažujúcich v oblasti zachovania a podpory kultúry srbskej národnostnej menšiny, je veľmi málo informácií o podujatiach, ktoré organizujú, o aktivitách združení, čo je veľmi veľká škoda, pretože aj informácie či už na webových stránkach, alebo na sociálnych sieťach podporujú propagáciu národnostných menšín a prispievajú tým k jej zachovaniu.

Nasledujúce odporúčania by mohli pomôcť riešiť situáciu srbskej národnostnej menšiny:

- vybudovanie priestorov pre činnosť príslušníkov srbskej národnostnej menšiny a jej organizácií;
- vybudovanie priestorov pre muzeálnu činnosť buď v rámci Slovenského národného múzea alebo samostatné priestory;
- zabezpečenie, aby zo štátnych zdrojov boli podporované združenia, ktoré skutočne majú záujem o propagovanie srbskej kultúry, nepodporovať vyslovene komerčné subjekty;
- zabezpečenie, aby do odborných komisií boli nominovaní hodnotitelia, ktorí budú hodnotiť projekty nezáujato, transparentne a nebudú presadzovať projekty len určitej skupiny žiadateľov, budú brať do úvahy priority srbskej národnostnej menšiny a rešpektovať tradičné podujatia;
- na základe aktuálneho stavu migrácie Srbov na Slovensko uskutočniť a finančne podporiť kvalitný výskum týkajúci sa Srbov žijúcich na území dnešného Slovenska v minulosti a dnes, ako aj sociálnej integrácie Srbov žijúcich na Slovensku;
- zabezpečenie, aby organizácie preukázateľne sa angažujúce v oblasti podpory a zachovania kultúry srbskej národnostnej menšiny na Slovensku zverejňovali informácie, ktoré budú dostupné všetkým obyvateľom Slovenska.

Stav národnostného školstva srbskej národnostnej menšiny

Vo vzťahu k národnostnému školstvu srbskej národnostnej menšiny sa prístup príslušníkov srbskej národnostnej menšiny k národnostnému školstvu v rokoch 2019 a 2020 oproti rokom 2017 a 2018 nezmenil. Príslušníci srbskej národnostnej menšiny v sledovanom období nemali možnosť vzdelávať sa vo svojom materinskom jazyku v materských, základných a stredných školách na Slovensku. V roku 2019 a 2020 nebolo uskutočňované žiadne mimoškolské vzdelávanie pre deti, mládež a dospelých v srbskom jazyku.

Používanie jazyka srbskej národnostnej menšiny

Používanie srbského jazyka ako jazyka národnostnej menšiny na Slovensku je v súčasnej dobe stále v intenciách bežnej komunikácie medzi obyvateľmi Slovenska. V úradnom styku sa srbský jazyk ako jazyk národnostnej menšiny nepoužíva aj vzhľadom na to, že nie sú splnené podmienky pre jeho používanie. Avšak pre pripomenutie, Slovenská republika deklarovala uznanie srbského jazyka za menšinový jazyk v Slovenskej republike v zmysle II. časti jazykovej charty v roku 2015. Po prijatí 5. hodnotiacej správy o implementácii Charty na Slovensku (október 2019) sa od slovenských orgánov očakávalo, že predložia informácie o implementácii odporúčaní pre okamžité kroky, ktoré ukladá táto správa. Oficiálne informácie boli predložené 15. decembra 2020.

V prípade srbského jazyka bolo orgánom vydané nasledujúce odporúčanie: Zčať v spolupráci s rečníkmi rozvíjať štruktúrovaný prístup k ochrane srbčiny. V súvislosti s podporou a ochranou srbského jazyka oslovil Výbor expertov Rady Európy prostredníctvom Poradného výboru Európskej charty pre regionálne alebo menšinové jazyky zástupcu srbskej národnostnej menšiny vo Výbore pre národnostné menšiny a etnické skupiny Staneho Ribiča o zaslanie pripomienok k implementácii odporúčaní, resp. ich praktickému vykonávaniu. Zástupca srbskej národnostnej menšiny vo svojom vyjadrení uviedol, že by uvítal efektívnejší prístup zo strany slovenských orgánov vo veci ochrany srbského jazyka aj vzhľadom na to, že v poslednom období stále viac stúpa počet príslušníkov srbskej národnostnej menšiny na Slovensku. Zároveň by uvítal väčšiu informovanosť zo strany štátnych orgánov ohľadom možností ochrany srbského jazyka. Zároveň požiadal o vysvetlenie, čo bolo konkrétne myslené vyššie uvedeným opatrením, resp. aké nástroje majú byť použité na praktické vykonávanie vyššie uvedeného opatrenia.

Ako zástupca srbskej národnostnej menšiny vo Výbore pre národnostné menšiny a etnické skupiny navrhol niekoľko odporúčaní v oblasti podpory a zachovania srbského jazyka na Slovensku:

1. vyučovanie srbského jazyka ako výberového jazyka v základných, stredných alebo vysokých školách.
2. väčšia finančná podpora vydavateľskej činnosti kníh, časopisov – podpora zachovania srbského jazyka
3. založenie a otvorenie múzea srbskej kultúry vzhľadom na historickú tradíciu a prítomnosť srbského národa v týchto priestoroch
4. založenie a prevádzkovanie TV a rádia v srbskom jazyku, resp. zvýšenie počtu častí srbského magazínu
5. obnovenie činnosti srbskej knižnice, ktorá má už teraz cez 3000 titulov srbských kníh, ale kvôli nedostatku finančných prostriedkov je činnosť knižnice pozastavená

Používanie srbského jazyka v masmediálnej komunikácii sa uskutočňuje prostredníctvom národnostného vysielania RTVS v rámci *Srbského národnostného magazínu*. V roku 2019 bolo odvysielaných spolu 46 minút, t. j. 1,6 % národnostného vysielacieho premiérového času, a to:

- Premiérový srbský magazín, 1x s časovou dotáciou 26 minút– vysielací slot 15:00 – 16:00 pracovný deň.

- Premiérový slovanský magazín, 4x s časovou dotáciou pre srbskú národnosť á 5 minút, spolu 20 minút – vysielací slot 15:00 – 16:00 pracovný deň.

V roku 2020 bolo odvysielaných spolu 67 minút, t. j. 1,9 % národnostného vysielacieho času premiérového, a to:

- Premiérový srbský magazín, 2x s časovou dotáciou 26 minút, spolu 52 minút – vysielací slot 15:00 – 16:00 pracovný deň.
- Premiérový slovanský magazín, 2x s časovou dotáciou pre srbskú národnosť á 5 minút, spolu 10 minút – vysielací slot 15:00 – 16:00 pracovný deň.
- Premiérový kombinovaný magazín, 1x v ňom časová dotácia pre srbskú národnosť 5 minút - vysielací slot 15:00 – 16:00 pracovný deň.

V ekonomickej a obchodnej sfére sa srbský jazyk čoraz častejšie používa najmä v oblasti priemyselnej výroby, a to v styku so zamestnancami, ktorí žijú a pracujú na Slovensku a ich počet v poslednom období dosahuje také množstvo, že najmä v automobilovom priemysle sú celé tímy ľudí hovoriacich srbským jazykom. Nie je však jazykom oficiálne používaným.

Používanie srbského jazyka v sociálnej sfére naďalej evidujeme iba v náhodných prípadoch, a to najmä vtedy, ak ide o používanie srbského jazyka príslušníkmi srbskej národnostnej menšiny, ktorí sú zamestnaní v orgánoch štátnej alebo verejnej správy.

V oblasti podpory a zachovania srbského jazyka je viditeľný veľký prínos vo vydávaní dvojjazyčných publikácií, o ktorých je uvedené viac v časti podpora kultúry srbskej národnostnej menšiny. Práve publikačná činnosť v srbskom jazyku je jednou z hlavných priorít srbskej národnostnej menšiny v oblasti jazyka.

UKRAJINSKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

Autor: Pavol Bogdan

Podpora kultúry ukrajinskej národnostnej menšiny

V oblasti kultúry Rusínov-Ukrajincov Slovenska pôsobia nasledujúce inštitúcie:

Múzejníctvo:

- Slovenské národné múzeum – Múzeum ukrajinskej kultúry (Svidník)

Divadlo:

- Divadlo Alexandra Duchnoviča (Prešov)

Folklór:

- Podduklianský umelecký ľudový súbor PULS (Prešov)
- Slovensko-ukrajinské kultúrne a informačné centrum (Prešov)

Masmédia:

- Rozhlas a televízia Slovenska – národnostno-etnické vysielanie
- Dukľa – literárno-publicistický dvojmesačník
- Nove žyt'ja – dvojtýždenník
- Veselka – detský mesačník

Najvýznamnejšie kultúrno-národnostné organizácie:

- *Zväz Rusínov-Ukrajincov Slovenskej republiky;*
- *Zväz skautov PLAST rusínsko-ukrajinskej národnosti na Slovensku;*
- *Spolok ukrajinských spisovateľov na Slovensku;*
- *Priatelja Ukrajiny;*
- *Rusínsko-ukrajinská iniciatíva;*
- *Slovensko-ukrajinská spoločnosť;*
- *Ukrajinsko-slovenská iniciatíva;*
- *Združenie FEMAN;*
- *KARPATY Košice;*

Slovenské národné múzeum – Múzeum ukrajinskej kultúry vo Svidníku

Múzeum ukrajinskej kultúry vo Svidníku je národnostnou inštitúciou, ktorej poslaním je dokumentovať základné etapy kultúrno-historického, politického a sociálneho vývoja tohto obyvateľstva od najstarších čias po súčasnosť. Vzniklo v roku 1956 v Prešove (do roku 1993 Múzeum ukrajinskej kultúry), vo Svidníku sídli od roku 1964. 1. apríla 2002 bolo múzeum začlenené do Slovenského národného múzea ešte pod názvom Múzeum ukrajinsko-rusínskej kultúry. Od 1. januára 2007 sa premenovalo na Múzeum ukrajinskej kultúry.

Divadlo Alexandra Duchnoviča

Divadlo vzniklo 24. novembra 1945 na základe rozhodnutia Ukrajinskej národnej rady Prjaševščiny a bolo zapísané do obchodného registra ako „Ukrajinské národné divadlo, družstvo, s.r.o. v Prešove“. Zmena názvu sa uskutočnila 15. októbra 1990 na základe

rozhodnutia ministra kultúry. Od 1. apríla 2002 je zriaďovateľom divadla Prešovský samosprávny kraj. Podľa zriaďovacej listiny je jeho činnosť zameraná na rozvoj a šírenie kultúry Rusínov a Ukrajincov na Slovensku, ale v praxi sa neoprávnene prezentuje ako rusínske divadlo. DAD nie je dôsledné ani pri príprave propagačných materiálov, ktoré by mali byť v súlade s poslaním divadla a zriaďovacou listinou trojjazyčné.

Poddukliansky umelecký ľudový súbor PULS

Je to profesionálne teleso, ktoré vzniklo na báze svojich predchodcov v roku 1955 v Prešove ako súčasť Ukrajinského národného divadla pod názvom Poddukliansky ukrajinský ľudový súbor. Zameriava sa na javiskové stvárnenie vokálno-hudobného a tanečného bohatstva Rusínov-Ukrajincov Slovenska, ale tiež na folklór ostatných regiónov Slovenska a vo svojom repertoári má aj tance okolitých krajín. Ani PULS nie je dôsledný pri príprave propagačných materiálov, ktoré s poslaním súboru a zriaďovacou listinou by mali byť tiež trojjazyčné.

Rozhlas a televízia Slovenska – národnostno-etnické vysielanie

Redakcia „Vysielania pre Rusínov“, predchodca dnešného rozhlasového vysielania pre Rusínov a pre Ukrajincov, bola utvorená v košickom rozhlasovom štúdiu 1. decembra 1934. Relácie boli vysielané „...vo všetkých troch jazykoch, ktoré sa vtedy používali v prostredí tohto obyvateľstva vtedajšej ČSR, t.j. v jazyku ukrajinskom, ruskom a v tzv. nedeľňajšom /jazyčie/“ (Andrej Rudlovčák: U borni – 30 rokov. In.: Hovoryť Prjašiv... 30 rokov Ukrajinsjkoho radiomovlenňa v Českoslovaččyni, str.21.)

Po presunoch redakcie do Prahy, Bratislavy, 55-ročnom pôsobení v Prešove je vysielanie pre Ukrajincov od roku 2003 zabezpečované zo štúdia v Košiciach. Od 1. septembra. 1998 sa toto vysielanie začalo diferencovať podľa vysielacích dní na rusínske a ukrajinské, pričom určujúcim prvkom je jazyk moderovania programu. Ukrajinské vysielanie počas pracovného týždňa je v utorok a štvrtok /18:15 – 18:40/, v stredu a štvrtok navyše aj od 19:00 – 20:00. Tieto sú podľa dní striedavo vedené po rusínsky a po ukrajinsky. Podobným striedavým spôsobom sú vedené aj vysielania počas víkendov: v sobotu 20:00 –23:00, v nedeľu 21:00 – 23:00 hod. /každú druhú nedeľu do 24:00/. Ukrajinské vysielanie sa šíri na VKV vysielateľoch v priestore celého Slovenska. V posledných rokoch bol jeho program zredukovaný a zameraný na spravodajstvo a publicistiku v rozsahu 530 minút mesačne. Boli zrušené takmer všetky relácie pre mládež, literárno-dramatické relácie a iné populárne relácie tohto vysielania. Pre rusínskych a ukrajinských poslucháčov je určený aj Koncert pre jubilantov, ktorý sa vysiela v sobotu od 14:00 – 15:00 a náboženské programy, vrátane liturgii /v nedeľu 9:00-10:00/.

Slovenská televízia začala vysielať pre Rusínov-Ukrajincov od roku 1992. Pre ukrajinskú menšinu vysiela 8 - 10 magazínov (25 min.) ročne.

K najvýznamnejším inštitúciám patri **Slovenské národnostné múzeum - Múzeum ukrajinskej kultúry (SNM-MUK)**, ktoré má veľmi bohaté zbierkové fondy a **Poddukliansky umelecký ľudový súbor (PULS)**, ktorý je v častom kontakte s obyvateľmi,

pre ktorých je určený ich program. Vzťahy medzi týmito inštitúciami majú viac-menej pracovný charakter.

Medzi najdôležitejšie kultúrne aktivity v oblasti kultúry našej národnostnej menšiny, ktoré priťahujú veľký počet nielen príslušníkov danej národnostnej menšiny a majú veľký vplyv na život a kultúru danej menšiny, patria:

- Slávnosti kultúry Rusínov-Ukrajincov Slovenska vo Svidníku – od r. 1956;
- Makovická struna v Bardejove a Prešove – prehliadka ľudových piesní – od r. 1973;
- Festival folklóru Rusínov-Ukrajincov Slovenska v Kamienke – od r. 1965;
- Festival drámy a umeleckého slova A. Duchnoviča v Prešove – od r. 1961;
- Festival duchovnej piesne v Snine – od r. 1990;
- Struny srdca I. Nevickej – od r. 1990.

Tieto podujatia organizuje **Zväz Rusínov-Ukrajincov Slovenskej republiky**, ktorý je najväčšou a najvplyvnejšou kultúrno-národnostnou organizáciou tejto národnostnej menšiny. Finančné zdroje na organizáciu týchto podujatí získava prostredníctvom projektov na podporu kultúrnych aktivít národnostných menšín a vydavateľskú činnosť. Podpora z komunálnej sféry je sporadická a ide skôr o formu spoluorganizátorstva jednotlivých podujatí. Sporadická podpora formou projektov je aj zo strany Ukrajiny.

Medzi najvýznamnejšie problémy patria:

- prudká akcelerácia asimilácie,
- nedostatok finančných prostriedkov na národnostnú kultúru, tlač, vydavateľskú činnosť a školstvo,
- nesystémovosť financovania, ktorá neumožňuje plánovitú a cieľavedomú činnosť,
- zánik národnostných škôl a s tým súvisiaci nedostatok kvalifikovaných ľudí pre jednotlivé oblasti kultúrno-národnostného života s potrebnou jazykovou výbavou,
- nedostatočný systém riadenia národnostného školstva.

V záujme riešenia problémov by bolo potrebné:

- vypracovať analýzu súčasného stavu, prerokovať ju s príslušnými orgánmi, prijať účinné opatrenia,
- prijať zákon o postavení národnostných menšín,
- vytvoriť ústredný štátny orgán pre národnostné menšiny s väčšou právomocou ako má Úrad vládneho splnomocnenca pre národnostné menšiny a so zastúpením všetkých menšín,
- doriešiť zaradenie Slovensko-ukrajinského kultúrneho a informačného centra (Prešov) do systému kultúrnych zariadení a jeho financovanie.

Stav národnostného školstva ukrajinskej národnostnej menšiny

V roku 2021 boli v evidencii nasledujúce školy a školské zariadenia:

1. a) materské školy s vyučovacím jazykom ukrajinským:

Jarabina, Vyšný Mirošov (v porovnaní s rokom 2017 pokles o 7)

b) materské školy s vyučovacím jazykom slovenským a ukrajinským:

Prešov (pokles o 2).

2. základné školy a stredné školy s vyučovacím jazykom ukrajinským a vyučovaním ukrajinského jazyka:

- Spojená škola (ZŠ + Gymnázium) T. Ševčenka, Prešov (v zriaďovateľskej pôsobnosti Prešovského samosprávneho kraja),
- ZŠ Jarabina,
- ZŠ Ubl'a (krúžok).

3. vysoké školy:

- Inštitút ukrajistiky FF Prešovskej univerzity.

V mimoškolskej oblasti (neformálne vzdelávanie) sa vyučovanie ukrajinského jazyka realizuje prostredníctvom jazykových kurzov pre deti pri Regionálnej rade Zväzu Rusínov-Ukrajincov SR v Košiciach a v Nedeľnej ukrajinskej škole v Bratislave.

Inštitucionálne zabezpečenie výchovy a vzdelávania:

a) na úrovni ústrednej štátnej správy

- Inštitút ukrajistiky FF PÚ

b) na úrovni miestnych samospráv

- Materské a základné školy – miestna samospráva,
- Spojená škola T. Ševčenka – Prešovský samosprávny kraj.

Technické a materiálne vybavenie škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom ukrajinským alebo s vyučovaním ukrajinského jazyka je priemerné. Vybavenosť škôl učebnicami a učebnými pomôckami je nedostatočná. Z 26 titulov uvádzaných v ponuke edičného portálu MŠVVŠ SR 12 titulov nie je na sklade.

V školách a školských zariadeniach s vyučovacím jazykom slovenským, ktoré sa nachádzajú na území obývanou touto národnostnou menšinou, by bolo potrebné zaradiť do

učebných osnov základy histórie a kultúry menšiny. Keďže ide o málopočetné školy, ich najväčším problémom je finančné zabezpečenie.

Priority v oblasti ukrajinského národnostného školstva:

- pripraviť analýzu súčasného stavu ukrajinského národnostného školstva a vypracovať návrh na jeho revitalizáciu,
- riešiť financovanie národnostných škôl podľa ich potreby na osobné (mzdy) a prevádzkové náklady,
- školy s vyučovacím jazykom ukrajinským alebo s vyučovaním jazyka ukrajinského majú spravidla menší počet žiakov, a preto je nevyhnutné zvýšiť normatívy na žiaka a tiež ročný príspevok štátu na záujmovú a mimoškolskú činnosť,
- v procese nevyhnutnej asimilácie a zvýšenej migrácie, ktorá prináša vyludňovanie obcí na národnostne zmiešanom území, je potrebné znížiť limit počtu žiakov v triedach ukrajinských národnostných škôl,
- na národnostne zmiešaných územiach v materských školách praktizovať výchovu aj v jazyku národnosti, v ktorom sa vedie vyučovanie v príslušných ZŠ. K tomu je potrebné obnoviť prípravu učiteliek materských škôl s výchovným jazykom ukrajinským na Pedagogickej a sociálnej akadémii v Prešove,
- vytvoriť systém efektívneho riadenia a kontroly ukrajinských národnostných škôl s účasťou predstaviteľov tejto národnostnej menšiny. Na základe čl. 34 Ústavy Slovenskej republiky o práve podieľať sa na riadení vecí, ktoré súvisia so životom národnostnej menšiny, je potrebné zriadiť miesta pre pracovníkov z radov ukrajinskej národnosti v príslušných orgánoch zodpovedajúcich za riadenie školstva,
- navrhujeme, aby účastníkom správneho konania vo veci vyradenia zo siete školy s výchovno-vzdelávacím jazykom národnostnej menšiny bola aj príslušná kultúrno-národnostná organizácia (č. 34 Ústavy SR),
- uskutočniť pracovné stretnutie s pracovníkmi odboru národnostného školstva MŠVVaŠ SR.

Zhodnotenie situácie v súvislosti s dôrazom na perspektívy, možnosti a záujem o ukrajinský jazyk:

- snahou základných škôl je vychádzať v ústrety požiadavkám rodičov a žiakov o vyučovanie ukrajinského jazyka;
- školy zároveň upozorňujú na skutočnosť, že zaradenie ukrajinského jazyka do vyučovacieho procesu odčerpáva školám finančné prostriedky;
- školy s nižším počtom žiakov, kde aj na základe demografického vývoja bude každoročne ich počet klesať (a následne aj pridelené finančné prostriedky v rámci normatívneho financovania) to národnostné školy vnímajú negatívne a uvažujú o zrušení vyučovania jazyka národnostnej menšiny;
- väčšina základných škôl, ktoré vyučujú niektorý z jazykov národnostných menšín, zaznamenávajú pokles záujmu zo strany rodičov a detí o vyučovanie v jazyku národnostných menšín;

- dôvodom ich zníženého záujmu je veľmi malé alebo takmer nulové uplatnenie národnostného jazyka v bežnom živote a praxi.

Používanie jazyka ukrajinskej národnostnej menšiny

Ukrajinský jazyk v úradnom styku sa nepoužíva.

V obchodnej, ekonomickej, sociálnej sfére iba v styku s Ukrajinou. V oblasti kultúry sa používa na kultúrnych podujatiach, v národnostnej literatúre a tlači, na divadelných predstaveniach. V oblasti náboženského života sa liturgie vedú v cirkevno-slovanskom jazyku, niektoré časti v nárečí, čoraz častejšie, najmä v grécko-katolíckych chrámoch, sa prechádza na slovenský jazyk. Počas pandemickej situácie boli preložené do ukrajinského jazyka niektoré informácie týkajúce sa ohrozenia života, zdravia, bezpečnosti a majetku občanov, resp. iné, dôležité informácie. Do ukrajinského jazyka bola preložená Ústava Slovenskej republiky a niekoľko ďalších zákonov.

Ukrajinský jazyk je pomerne blízky k slovenskému, preto sa častejšie nemusí využívať v uvedených oblastiach.

Používanie označení v jazyku menšiny na dopravných značkách označujúcich začiatok obce a koniec obce sa realizuje podľa príslušného zákona.

Výskyt menšinového jazyka v tlači, v médiách a v kultúrnom živote:

a) v písanej tlači,

- v dvojtýždenníku Nove žyt'ja /25 čísel ročne v rozsahu 4–6 strán/;
- v detskom časopise Veselka /10 čísel ročne v rozsahu 12 strán/;
- v literárnom a publicistickom dvojmesačníku Duk'ja /6 čísel ročne v rozsahu 96 strán/;

b) v televízii a rozhlase,

- televízia: 8–10 magazínov po 25 min. + spravodajstvo;
- rozhlas: v pracovné dni – dvakrát týždenne po 25 min. = 200 min. mesačne; + víkendy 330 min.

c) elektronické médiá:

- web–stránky: <https://www.rusini-ukrajinci.sk>,
<https://www.facebook.com/rusiniukrajincislovenskejrepubliky/>
<https://www.ukrajinci.sk/index.html>, <https://zakarpattia.net.ua>

V zdravotníckych zariadeniach a zariadeniach sociálnej služby alebo zariadeniach sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately sa ukrajinský jazyk nepoužíva.

Za prioritu resp. potrebu riešenia považujeme najmä:

- zmeniť systém financovania národnostnej tlače, zvýšiť príspevky na úroveň odporúčanú Výborom expertov Rady Európy,

- neznižovať rozsah rozhlasového vysielania, naopak zvýšiť ho na úroveň do roku 2008, presunúť program do výhodnejších vysielacích časov, personálne posilniť redakciu, zvýšiť financovanie,
- vybudovať plnohodnotnú redakciu národnostného vysielania v televízii, rozšíriť rozsah, zvýšiť periodicitu vysielania.

ŽIDOVSKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

Autor: Matej Beránek

Podpora kultúry židovskej národnostnej menšiny

Kultúrne inštitúcie

Zoznam kultúrnych inštitúcií s právnou subjektivitou, ako aj organizácie bez právnej subjektivity:

Ústredný zväz židovských náboženských obcí v Slovenskej republike je organizácia, ktorá zastupuje celú slovenskú židovskú komunitu navonok, a to vo veciach náboženských, národnostných, sociálnych, kultúrnych a vzdelávacích. Okrem toho komunikuje a spolupracuje so zástupcami štátnej správy a samosprávy, ako aj so slovenskými a zahraničnými organizáciami. Medzi jeho ciele patrí:

- „vytvárať podmienky pre plnohodnotný duchovný život všetkých generácií komunity a umožniť dodržiavanie a zachovanie židovských organizácií
- zabezpečiť sociálnu a zdravotnú starostlivosť pre preživších holokaustu a iných členov komunity v núdzi
- aktívne chrániť židovskú komunitu proti prejavom antisemitizmu, xenofóbie, neonacizmu a bojovať proti diskriminácii v akejkoľvek podobe
- pripomínať si obeť holokaustu a chrániť ich pamiatku
- starať sa o židovské pamiatky a judaiká (vo vlastníctve komunity)
- podporovať vzdelávanie v oblasti judaizmu, židovskej komunity a dejín
- podporovať pozitívny obraz judaizmu a židovskej kultúry medzi majoritným obyvateľstvom.“²⁷

Židovské náboženské obce Bratislava, Nitra, Žilina, Dunajská Streda, Nové Zámky, Rimavská Sobota, Komárno, Trenčín, Prešov, Galanta, Banská Bystrica a Košice zabezpečujú predovšetkým rozvoj kultúrneho a náboženského života, alebo sociálnu starostlivosť o svojich členov v rámci územnej pôsobnosti židovských náboženských obcí. Rovnako sa podieľajú na vzdelávaní svojich členov v židovských tradíciách, čím aktívne prispievajú k rozširovaniu vzdelávania verejnosti o židovskej kultúre, histórii a judaizme. Židovské náboženské obce na Slovensku aktívne vystupujú proti akýmkoľvek prejavom a náznakom antisemitizmu, rasizmu, neznášanlivosti, nacizmu, diskriminácii a chránia pamiatku židovských obetí holokaustu.

Ústredný zväz židovských náboženských obcí v Slovenskej republike a jednotlivé Židovské náboženské obce na Slovensku sa podieľali medzi rokmi 2019 – 2020 na organizácií rôznych podujatí spojených s židovským náboženstvom, históriou a kultúrou.

²⁷ Ústredný zväz židovských náboženských obcí. [online] [dostupné online](#)

V októbri 2019 bola otvorená výstava s názvom *Stratená dominantna strateného mesta*, ktorú organizovalo ŽNO v Bratislave v spolupráci s ďalšími organizáciami. Výstava sa konala pri príležitosti 50. výročia asanovania Neologickej synagógy a veľkej časti bratislavského podhradía.

Začiatkom novembra 2019 zorganizovala ŽNO v Nových Zámkoch a Židovský kultúrny inštitút konferenciu s názvom *Židovské kultúrne dedičstvo na Slovensku*, na ktorej sa stretli odborníci a širšia verejnosť a hodnotili ochranu židovského kultúrneho a architektonického dedičstva.

V novembri 2019 sa taktiež organizovala konferencia, prednáška a koncert pri príležitosti 180. výročia úmrtia vrchného rabína Chatama Sofera. Podujatia pripravila ŽNO Bratislava v spolupráci s Rabínskym centrom Európy (RCE).

ŽNO Dunajská Streda koordinovala v spolupráci s miestnou a regionálnou samosprávou opravu židovského cintorína v Šamoríne, ktorá bola dokončená v apríli 2020.

V máji 2020 bola odhalená pamätná tabuľa biskupa Petra Pavla Gojdiča, ktorý počas slovenského štátu zachraňoval židovských spoluobčanov. Toto podujatie patrilo medzi tie, ktoré boli výsledkom intenzívnej, konsenzuálnej a prínosnej spolupráce Ústredného zväzu židovských náboženských obcí v Slovenskej republike a kresťanských cirkví na Slovensku.

V apríli 2020 ŽNO Bratislava v spolupráci s B'nai B'rith Tolerancia usporiadala Online Fórum profesora Traubnera, ktorý si do neho pozval bývalého hlavného aktéra Nežnej revolúcie a súčasného ministra životného prostredia SR Jána Budaja a bývalého ministra medzinárodných vzťahov SR, aktivistu a zahraničnopolitického analytika Pavla Demeša.

Židovský kultúrny inštitút je organizácia zriadená ÚZZNO, ktorá realizuje kultúrne, vzdelávacie a výskumné aktivity. Spolupracuje so Židovským komunitným múzeom (organizácia výstav), ŽNO Prešov (management a reštaurovanie zbierkových predmetov zbierky judaík), ŽNO Trenčín (obnova synagógy v Trenčíne) a Teologickou fakultou Trnavskej univerzity (židovsko-kresťanský vzdelávací program *Otvárame dvere*). Každoročne organizuje konferenciu *Židovské kultúrne dedičstvo na Slovensku* spojenú s udelením ceny a plakiet Eugena Bárkányu.

Židovské komunitné múzeum sa zameriava na históriu a kultúru židovskej komunity v Bratislave a regióne. V múzeu je inštalovaná stála expozícia s názvom *Židia v Bratislave a ich dedičstvo*. Každoročne múzeum organizuje aj sezónnu výstavu. V tomto roku je to výstava *Poklady Židovského múzea v Prešove III*. Výstavné priestory múzea sa nachádzajú v priestoroch synagógy na Heydukovej ulici a synagóga je dodnes využívaná ako miesto židovských bohoslužieb. Vydavateľom výstavných katalógov múzea a spoluorganizátorom výstavných projektov je partnerský N. f. židovského kultúrneho dedičstva – Menorah.

EDAH, o. z. je občianske združenie, ktoré vzniklo v roku 2008. Medzi jeho aktivity patria predovšetkým výroba vzdelávacích filmov, organizovanie výchovno-vzdelávacích podujatí, ktoré sú zamerané na oboznámenie verejnosti so židovskou kultúrou, identifikácia a udržiavanie pamätných miest holokaustu doma i v zahraničí. EDAH, o. z. úzko spolupracuje

s SNM – MŽK a s SNM – MŽK – Múzeom holokaustu v Seredi, s ktorými sa podieľa na tvorbe vzdelávacích programov.

Dokumentačné stredisko holokaustu o. z. je pridruženou organizáciou Ústredného zväzu židovských náboženských obcí v Slovenskej republike a vzniklo v roku 2005. Jeho činnosť je zameraná predovšetkým na výskum a bádanie v oblasti holokaustu, či publikačnú a vzdelávaciu činnosť v tejto oblasti.

Klub Atid bol založený v roku 2012 a združuje ľudí z celého Slovenska. Medzi jeho hlavné aktivity patrí organizovanie rôznych vzdelávacích, spoločenských, sociálnych a kultúrnych aktivít, ktoré sú spojené so židovskou tematikou.

Slovenská únia židovskej mládeže – je organizáciou, ktorá združuje židovskú mládež na Slovensku vo veku od 15 do 35 rokov.

Slovenské židovské vzdelávacie centrum (Chabad Slovensko) bolo založené v roku 2000 a predstavuje centrum židovského vzdelávania na Slovensku.

Hidden Child je občianske združenie, ktoré združuje osoby, ktoré prežili ako deti holokaustu. Členovia tohto združenia sa počas holokaustu ukrývali, alebo prešli rôznymi pracovnými a koncentračnými tábormi.

B'nai B'rith Tolerancia Bratislava – humanitárna organizácia.

B'nai B'rith Concordia Košice – činnosť tejto organizácie sa venovala predovšetkým prednáškam o B'nai B'rith a jeho funkcii v židovskej spoločnosti, neskôr rozšírila svoje aktivity o humanitárnu činnosť, ktorá zahŕňa mnohostrannú pomoc založenú na finančnej, zdravotnej, psychickej a pedagogickej podpore.

Slovak Maccabi Organization je športové združenie na Slovensku, ktoré je zamerané na organizovanie športových aktivít pre svojich členov. Je zároveň členom Svetovej Maccabi únie a Európskej Maccabi organizácie.

Maccabi Slovakia je občianske združenie založené v roku 2011. Je športovým klubom združujúcim osoby židovského vierovyznania alebo židovského pôvodu. Jeho hlavným cieľom je organizovanie a zaisťovanie pravidelných športových aktivít pre svojich členov. Maccabi Slovakia organizuje Letné a Zimné hry Maccabi na Slovensku, ako aj iné športové podujatia v športoch ako futbal, futsal, tenis, plávanie, tenis, volejbal a ďalšie.

Chatam Sofer – Pamätník Chatama Sofera, ktorý bol významným učencom a rabínom v 18. a 19. storočí. V tomto období viedol bratislavskú židovskú náboženskú obec a ješivu.

Združenie žien Ester, Košice je organizáciou, ktorá združuje židovské ženy na Slovensku. Jeho hlavným cieľom je predovšetkým snaha o udržiavanie židovských tradícií a bohatého kultúrneho dedičstva. Tento cieľ realizuje na základe vzdelávania celej spoločnosti o židovskej histórii, kultúre a tradíciách. Združenie žien Ester považuje práve vzdelávanie za najefektívnejšiu zbraň proti prejavom antisemitizmu, rasizmu, intolerancie a xenofóbie v spoločnosti.

OHEL DAVID je zariadením pre seniorov, ktorí dosiahli dôchodkový vek a sú odkázaní na pomoc inej osoby, alebo poskytovanie služieb z iných vážnych dôvodov so zvláštnym zreteľom na preživších holokaustu. Zriaďovateľom OHEL DAVID je Ústredný zväz židovských náboženských obcí v Slovenskej republike. Taktiež organizuje koncerty, prednášky a podujatia pre obyvateľov OHEL DAVID. Jedným z výsledkov ich práce je výstava *Stopy/reflexie minulosti*. Išlo o arteterapeutický projekt pre ľudí, ktorí prežili holokaust. Obrazy maľovali obyvateľky a obyvatelia domova seniorov OHEL DAVID.

SLOVAK KLEZMER ASSOCIATION – je združením venujúcim sa od roku 2006 rozvíjaniu židovskej ľudovej hudby zvanej *klezmer* na Slovensku. Zastrešuje tiež činnosť hudobného zoskupenia Preßburger Klezmer Band, známeho v celosvetovom meradle, nositeľa prestížneho hudobného ocenenia Radio_Head Award, ktoré pôsobí na hudobnej scéne už viac ako 25 rokov a reprezentovalo Slovensko v dvadsiatich krajinách sveta. Okrem toho je usporiadateľom medzinárodného festivalu židovskej hudby KlezMORE s viac ako 15-ročnou tradíciou konaného súčasne tak vo Viedni, ako aj v Bratislave.

Najvýznamnejšou štátnou inštitúciou, ktorá sa venuje židovskej kultúre na Slovensku je **Slovenské národné múzeum – Múzeum židovskej kultúry v Bratislave**, ktoré je jedným zo špecializovaných múzeí v rámci Slovenského národného múzea. Hlavná oblasť činnosti múzea je zameraná na vývoj hmotnej a duchovnej židovskej kultúry. Jednotlivé činnosti sú zamerané na odbornú správu zbierkových predmetov, vedecko-výskumnú, prezentačnú, edičnú, odbornú-metodickú, vzdelávaciu činnosť a činnosť archívu a knižnice SNM – MŽK. SNM – MŽK je štátna inštitúcia v zriaďovateľskej pôsobnosti Ministerstva kultúry SR.

Slovenské národné múzeum – Múzeum židovskej kultúry – Múzeum holokaustu v Seredi (SNM – MŽK – Múzeum holokaustu v Seredi) je súčasťou SNM – Múzea židovskej kultúry. Vzniklo v priestoroch bývalého pracovného a koncentračného tábora v Seredi, ktoré predstavuje autentické miesto viažuce sa k tragickému obdobiu *riešenia židovskej otázky na Slovensku* počas druhej svetovej vojny. V múzeu sú vystavené dobové dokumenty, fotografie a predmety súvisiace s prenasledovaním Židov na území Slovenska. Jedným z vystavených artefaktov je dobytčí vagón, v ktorom deportovali Židov do koncentračného tábora Auschwitz. Súčasťou múzea je vzdelávacie stredisko, ktoré poskytuje výchovno-vzdelávacie podujatia, semináre a školenia zamerané na oboznamovanie verejnosti so židovskou kultúrou a dopadom holokaustu na život Židov na území Slovenska. Múzeum zároveň slúži aj ako pamätník zavraždeným Židom zo Slovenska, pričom len táborom v Seredi ich prešlo približne 16 000, z ktorých bola väčšina zavraždená počas holokaustu.

Ústredný zväz židovských náboženských obcí v Slovenskej republike, jednotlivé židovské náboženské obce na Slovensku, SNM – MŽK, SNM – MŽK – Múzeum holokaustu v Seredi a ďalšie organizácie sa každoročne podieľajú a spolupracujú v rámci organizovania dôležitých podujatí, pamätných dní a pietnych spomienok, ktoré sa viažu na židovskú kultúru a históriu:

27. január	Medzinárodný deň pamiatky obetí holokaustu, ktorý vyhlásilo Valné zhromaždenie OSN v roku 2005 a viaže sa k dátumu oslobodenia najväčšieho nacistického koncentračného a vyhladzovacieho tábora Auschwitz-Birkenau.
25. marec	Odchod prvého transportu židovských žien a dievčat z Popradu do tábora Auschwitz.
14. máj	Vznik štátu Izrael
Prvá septembrová nedeľa	Európsky deň židovskej kultúry a dedičstva
9. september	Pamätný deň obetí holokaustu a rasového násillia v Slovenskej republike, ktorý sa viaže ku dňu prijatia Nariadenia č. 198/1941 o právnom postavení Židov, známom ako Židovský kódex.

Priority, potreby a navrhované spôsoby riešenia

- udržanie aktívneho komunitného života židovskej menšiny na Slovensku, ktorá je hlavným nositeľom židovskej kultúrnej identity
- uchovanie pamäte na komunitu v lokalitách zaniknutých židovských obcí
- autentická a kvalitná židovská kultúra na Slovensku
- ochrana židovského kultúrneho dedičstva
- vytvorenie stratégie trvalej udržateľnosti židovskej kultúry na Slovensku
- zabezpečenie financovania židovskej kultúry z verejných a komunitných zdrojov
- vytvorenie priestoru na spoluprácu medzi inštitúciami

Vzniknuté problémy je možné riešiť podporou systematického vzdelávania, ktoré by bolo určené pre žiakov a študentov, pedagógov, odbornú, ako aj laickú verejnosť. Príkladom môže byť SNM – MŽK – Múzeum holokaustu v Sereďi, ktorého súčasťou je vzdelávacie centrum. Vzdelávacie centrum sa venuje vzdelávaniu v oblasti ľudských práv so zameraním na antisemitizmus, rasizmus a xenofóbiu. Od vzniku múzea v roku 2016 sa vypracovalo na jednu z popredných inštitúcií v tejto oblasti v Slovenskej republike. Medzi rokmi 2016 – 2020 ho navštívilo 55 995 žiakov a študentov, z ktorých 46 409 absolvovalo vzdelávacie programy múzea. Medzi sledovanými rokmi 2019 – 2020 ho navštívilo 19 106 žiakov a študentov, z ktorých 14 093 absolvovalo vzdelávacie programy. Dôvod poklesu bola predovšetkým pandémia ochorenia COVID – 19.

Ústredný zväz židovských náboženských obcí v Slovenskej republike organizoval s spolupráci s Akadémiou policajného zboru v sledovanom období prednášky zamerané na terorizmus a antisemitizmus. Rovnako viedol rokovania s rektorkou Akadémie policajného zboru o zaradenie vyučovacích tém ako holokaust, slovenský štát a prenasledovanie židov.

Počas leta 2020 zorganizoval Ústredný zväz židovských náboženských obcí v Slovenskej republike letné denné tábory v Bratislave, Košiciach a letný tábor Moadon v Piešťanoch, na ktorých sa deti vzdelávali v oblasti židovských hodnôt, tolerancie a ako byť nápomocný. Taktiež zorganizoval v roku 2020 v rámci družobného programu Jewish Agency online židovské vzdelávanie, ktoré bolo zamerané predovšetkým na obohatenie vedomostí o židovskej a izraelskej kultúre. Deti zo slovenskej komunity mali možnosť spoznať sa

s izraelskými vrstovníkmi z mesta Mazkeret Batya. Okrem toho prebiehali v roku 2020 ďalšie online vzdelávania zamerané na rôzne témy ako židovské sviatky, významné židovské osobnosti, pamätné dni a zaujímavosti zo židovskej kultúry, či Izraela.

Okrem vzdelávania, ktoré je zamerané na potlačanie prejavov antisemitizmu, rasizmu a neznášanlivosti v spoločnosti, je potrebná podpora aktivít a podujatí zameraných na šírenie židovskej kultúry a jej odkazu, ochranu a starostlivosť duchovného a hmotného židovského kultúrneho dedičstva. V tomto prípade k tomuto aktívne prispieva predovšetkým Ústredný zväz židovských náboženských obcí, jednotlivé židovské náboženské obce na Slovensku, SNM – MŽK, ako aj mnohé ďalšie menované židovské organizácie.

Stav národnostného školstva židovskej národnostnej menšiny

Materská škola Lauder Gan Menachem na Slovensku sa nachádza v Bratislave a je súkromnou židovskou materskou školou, ktorá je akreditovaná Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR. Učebné osnovy sa skladajú zo všeobecných učebných osnov a náboženskej výchovy (Judaizmus), ktorá zahŕňa hebrejskú abecedu, šábés a sviatky, židovskú domácnosť a komunitu, ľudskosť – Mentch. V rámci vyučovania sa deti zoznamujú aj s hebrejskou abecedou a rozširujú si slovnú zásobu o hebrejské slovíčka.

Školský klub „Tora Or“ – mimoškolské vyučovanie určené pre školopovinné deti, kde sa deti zdokonaľujú v čítaní a písaní v hebrejskom jazyku a rozširujú si svoju slovnú zásobu v hebrejčine.

Materská škola v budove ŽNO Bratislava – deti sú v nej vedené k rozšíreniu ich vedomostí a posilneniu ich citovej väzby k judaizmu. Materská škola kladie dôraz na rozvoj jazykových schopností detí, preto v nej deti nadobúdajú prvý kontakt s anglickým a hebrejským jazykom.

Lekcie hebrejského jazyka/judaizmu s rabinom Ústredného zväzu židovských náboženských obcí na Slovensku Mišom Kapustinom.

Na Slovensku nie je možnosť štátneho vzdelávania v hebrejskom jazyku. Existujú iba možnosti súkromného vzdelávania na niektorých jazykových školách.

Používanie jazyka židovskej národnostnej menšiny

Hebrejský jazyk sa používa predovšetkým v náboženskej a kultúrnej oblasti. Židovskej národnostnej menšine a židovstvu sa venuje česko-slovenská židovská televízia Tachles, Kóšer podcast Denníka N, či národnostný magazín RTVS – vysielanie však býva v slovenskom alebo českom jazyku.

Najzávažnejšie problémy a ich dôvody

Jedným z hlavných a pretrvávajúcich problémov, ktoré sa objavujú v spoločnosti, je prítomnosť antisemitizmu a protižidovských postojov určitej časti obyvateľstva. Mnohé nenávisťné prejavy antisemitizmu, rasizmu, xenofóbie a neznášanlivosti v spoločnosti sú prezentované v rôznych príspevkoch na internete, resp. sociálnych sieťach, ako aj na rôznych internetových platformách a konšpiračných časopisoch. Tieto prejavy však nezostali iba v internetovom priestore. V decembri 2019 bol zničený židovský cintorín v Námestove²⁸.

²⁸ Vandali zničili židovský cintorín v Námestove. [online] In aktuality.sk, 17.12.2019, [dostupné online](#)

Ústredný zväz židovských náboženských obcí označil tento čin za „bezprecedentný prejav barbarstva“, ktorý bol namierený na posledné miesta odpočinku, o ktoré sa už príbuzní nemôžu postarať, pretože zahynuli počas holokaustu. Zväz rovnako napísal: „*Neznámi páchatelia si svoj hnev, frustráciu, nenávisť, alebo možno len negatívnu energiu nevybitú poctivou prácou namierili na miesto posledného odpočinku tých, ktorí sa brániť nevedia. Nezničili len náhrobné kamene, ale pošliapali úsilie všetkých slušných občanov o pokojné spolužitie všetkých Oravčanov bez rozdielu. Mnohí prívrženci extrémistických hnutí a sympatizanti s konšpirátormi a inými klamármi dvíhajú varovný prst a hlasne sa dožadujú práva na uplatnenie slobody prejavu. Neuvedomujú si, alebo si nechcú uvedomiť, že prekrúcanie faktov či vedomé šírenie klamstva nemá so slobodou prejavu nič spoločné. Neuvedomujú si, alebo si nechcú uvedomiť, že vedomá manipulácia s emóciami s cieľom obohatiť sa, či získať politické body je cestou do pekla, ktoré už v minulosti raz prepuklo a začali známou Krištáľovou nocou v nacistickom Nemecku.*“²⁹

V roku 2020 prepukla pandémia ochorenia COVID – 19 a od tej doby sa objavujú prirovnania protipandemických opatrení k holokaustu, alebo sa dokonca objavujú rôzne konšpiračné teórie, ktoré pripisujú Židom a Izraelu túto globálnu katastrofu. Akékoľvek prirovnanie k holokaustu je neporovnateľné, neakceptovateľné a je potrebné, aby ho spoločnosť odsúdila.

Vandali zničili židovský cintorín v Námestove. [online] In MY Orava, Sme, 17.12.2019, [dostupné online](#)
Zneuctili hroby: V Námestove vandali zničili 60 pomníkov. [online] In TERAZ.SK, 17.12.2019, [dostupné online](#)
²⁹ Reakcia Ústredného zväzu židovských náboženských obcí na zničený židovský cintorín v Námestove. [online] In aktuality.sk, 17.12.2019, [dostupné online](#)

Zoznam autoriek a autorov

Lyuben Rusev	Bulharská národnostná menšina
Hana Zelinová	Česká národnostná menšina
Radoslav Jankovič	Chorvátska národnostná menšina
Myrtil Nagy	Maďarská národnostná menšina / podkapitola „Podpora kultúry maďarskej národnostnej menšiny“
Hajnalka Polgár	Maďarská národnostná menšina / podkapitola „Používanie jazyka maďarskej národnostnej menšiny“
Ján Chúpek	Moravská národnostná menšina
Rastislav Fil'o	Nemecká národnostná menšina
Dariusz Żuk-Olszewski	Poľská národnostná menšina
Miroslav Cina	Rómska národnostná menšina
Peter Medvid'	Rusínska národnostná menšina / podkapitola „Podpora kultúry rusínskej národnostnej menšiny“ a podkapitola „Používanie jazyka rusínskej národnostnej menšiny“
Marek Gaj	Rusínska národnostná menšina / podkapitola „Stav národnostného školstva rusínskej národnostnej menšiny“
Kristína Lettrichová Dašková	Ruská národnostná menšina
Matea Bucalo	Srbská národnostná menšina
Pavol Bogdan	Ukrajinská národnostná menšina
Matej Beránek	Židovská národnostná menšina

Zoznam skratiek

AGDM	Pracovné spoločenstvo nemeckých menšín
BKI	Bulharský kultúrny inštitút
BKZ	Bulharský kultúrny zväz
CIOFF	International Council of Organizations of Folklore Festivals and Folk Arts
ČR	Česká republika
ČS	Český spolok
DAD	Divadlo Alexandra Duchnoviča
DICRK	Dokumentačno-informačné centrum rómskej kultúry
DNV	Devínska Nová Ves
EÚ	Európska únia
FF PU	Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove
FHPV PU	Fakulta humanitných a prírodných vied Prešovskej univerzity
FO	fyzická osoba
FPKNM	Fond na podporu kultúry národnostných menšín
FUEN	Federálna únia európskych národností
HUV	hudobná výchova
CHKZS	Chorvátsky kultúrny zväz
IVDE	Inštitút pre národopis Nemcov vo východnej Európe vo Freiburgu
KNS	Karpatskonemecký spolok na Slovensku
KNKZ	Karpatskonemecké kultúrne združenie
KSK	Košický samosprávny kraj
MDŽ	Medzinárodný deň žien
MKS	Mestské kultúrne stredisko
MK SR	Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky
MNO	mimovládne neziskové organizácie
MPC	Metodicko-pedagogické centrum

MRK	marginalizované rómske komunity
MŠ	materská škola
MŠVVaŠ SR	Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky
MV SR	Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky
NEV	národnostno-etnické vysielanie
OA	Obchodná akadémia
OO	okresná organizácia
OSRS	Okrúhly stôl Rusínov Slovenska
OZ	Občianske združenie
PO	právnická osoba
PU	Prešovská univerzita
PULS	Poddukelský umelecký ľudový súbor
ROCEPO	Rómske vzdelávacie centrum Prešov
RO	Rusínska obroda
ROS	Rusínska obroda na Slovensku
MPC	Metodicko-pedagogické centrum
RTVS	Rozhlas a televízia Slovenska
RÚVZ	Regionálny úrad verejného zdravotníctva
SAV	Slovenská akadémia vied
SNM	Slovenské národné múzeum
SNM-MKCHS	Múzeum kultúry Chorvátov na Slovensku – Slovenské národné múzeum
SNM-MKKN	Slovenské národné múzeum – Múzeum kultúry karpatských Nemcov
SNM-MRK	Slovenské národné múzeum – Múzeum rusínskej kultúry
SNM-MUK	Slovenské národné múzeum – Múzeum ukrajinskej kultúry
SNM-MŽK	Slovenské národné múzeum – Múzeum židovskej kultúry v Bratislave
SODB	Sčítanie obyvateľov, domov a bytov
SR	Slovenská republika

SŠ	stredná škola
ŠPÚ	Štátny pedagogický ústav
ÚRJK PU	Ústav rusínskeho jazyka a kultúry Prešovskej univerzity v Prešove
ÚSVNM	Úrad splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny
ÚV SR	Úrad vlády Slovenskej republiky
ÚZŽNO	Ústredný zväz židovských náboženských obcí v Slovenskej republike
VNMES	Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny
VÚC	vyšší územný celok
VYV	výtvarná výchova
ZIRS	Združenie inteligencie Rusínov Slovenska
ZŠ	základná škola

Stanoviská orgánov štátnej správy

Členkami a členmi štátnej správy v dočasnej pracovnej skupine na vypracovanie Hodnotiacej správy boli zástupkyne a zástupcovia nasledovných ústredných orgánov štátnej správy:

- Úrad splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny;
- Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity;
- Úrad vlády Slovenskej republiky;
- Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky;
- Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky;
- Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky;
- Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky;
- Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky.

Stanoviská zástupcov štátnej správy k obsahovej stránke dokumentu (napr. možné nezhody, doplňujúce informácie, aktualizácia údajov a pod.), ktoré boli zastúpené v dočasnej pracovnej skupine sú neoddeliteľnou súčasťou Hodnotiacej správy vo forme samostatnej prílohy.

Stanovisko splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny

K otázke uvádzania príslušníkov ukrajinskej národnostnej menšiny (napr. str. 151)

Príslušníci ukrajinskej národnostnej menšiny sa na niektorých miestach v Hodnotiacej správe nazývajú „Rusíni-Ukrajinci“. Slovenská republika uznáva dve samostatné národnostné menšiny, a to rusínsku národnostnú menšinu a ukrajinskú národnostnú menšinu. V súlade s čl. 12 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky každý má právo slobodne rozhodovať o svojej národnosti. Zakazuje sa akékoľvek ovplyvňovanie tohto rozhodovania a všetky spôsoby nátlaku smerujúce k odnárodňovaniu.

K otázke, ktorú národnostnú menšinu reprezentujú DAD a PUES (str. 152)

V Zriaďovacej listine DAD³⁰ sa v časti I. bod 2. okrem iného uvádza, že základným poslaním divadla je šírenie divadelných a folklórnych programov s osobitým zameraním na rozvoj kultúrneho života *Rusínov a Ukrajincov žijúcich na území SR*. Zriaďovacia listina neupravuje akým spôsobom resp. v akých jazykových mutáciách majú byť vydávané propagačné materiály divadla. Má sa za to, že ak ide o predstavenie v ukrajinskom jazyku, propagačné materiály budú vyhotovené dvojazyčne, v ukrajinskom a slovenskom jazyku, pričom to isté platí pre predstavenia v rusínskom jazyku.

Taktiež v Zriaďovacej listine PUES³¹ sa v časti I. bod 2. okrem iného uvádza, že základným poslaním PUES-u je šírenie folklórnych programov s osobitým zameraním na rozvoj kultúrneho života *Rusínov a Ukrajincov žijúcich na území SR*. Zriaďovacia listina neupravuje

³⁰ Rozhodnutie o zriadení Divadla Alexandra Duchnoviča v Prešove, Prešovský samosprávny kraj, KUL – 2002/000153/28 z 1. apríla 2002.

³¹ Rozhodnutie o zriadení PUES-u v Prešove, Úrad Prešovského samosprávneho kraja, č. j.: 30973/2007 z 27. decembra 2007.

akým spôsobom resp. v akých jazykových mutáciách majú byť vydávané propagačné materiály divadla. Má sa za to, že ak ide o predstavenie v ukrajinskom jazyku, propagačné materiály budú vyhotovené dvojjazyčne, v ukrajinskom a slovenskom jazyku, pri čom to isté platí pre predstavenia v rusínskom jazyku.

Stanovisko Ministerstva spravodlivosti SR

1. Dotácie

Ministerstvo spravodlivosti SR (ďalej len „MS SR“) každoročne zabezpečuje chod dotačnej schémy v oblasti ľudských práv na presadzovanie, podporu a ochranu ľudských práv a slobôd a na predchádzanie všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatným prejavom intolerancie, v rámci ktorej podporuje aj žiadateľov s projektami týkajúcimi sa **aktivít pre oblasť kultúry národnostných menšín**.

Z projektov zameraných na podporu národnostných menšín v roku 2019 možno spomenúť:

- **OZ Združenie rómskych detí a mládeže** s projektom: *Odmietnime rasizmus a antisemitizmus* podporené v sume 11 050,- EUR,
- **Univerzita J. Selyeho** s projektom: *Majorita a minorita a ich súžitie III. „Čo vieme o sebe?“* podporená v sume 17 100,-EUR,
- **DUEL - PRESS s.r.o.** s projektom: *Új Szó Akadémia 2019 – Základné ľudské práva* podporené 17 000,- EUR,
- **In minorita s projektom:** *Pripomínanie rómskeho holocaustu – Ma bisteren! 2019* podporená sumou 12 500,- EUR,
- **Centrum pre výskum etnicity a kultúry (CVEK)** s projektom: *Šport ako cesta z geta* podporené sumou 20 000,- EUR,
- **Asociácia pre kultúru, vzdelávanie a komunikáciu (ACEC)** s projektom: *Roma Spirit – 10 rokov dobrej praxe* podporené sumou 15 000,- EUR,
- **PARADYSIO** s projektom: *Arteterapia – rozprávkami proti xenofóbii a rasizmu* podporené sumou 15 000,- EUR,
- **ETP Slovensko - Centrum pre udržateľný rozvoj** s projektom: *Budujeme nádej na Luníku IX* s podporou 30 000,- EUR,
- **EDAH o.z.** s projektom: *Svedectvá preživších holokaust – stretnutie generácií* s podporou 25 000,- EUR

V roku 2020 podporilo MS SR nasledovné projekty zamerané na podporu národnostných menšín:

- **Asociácia pre kultúru, vzdelávanie a komunikáciu (ACEC)** s projektom: *Roma Spirit 2020* s podporou 5 000,- EUR,
- **Združenie FEMAN** s projektom *"MACIKY 2020" Festival hudby, tanca, čítania a umenia vo svete nevidiacich detí a mládeže z marginalizovaných skupín* podporené sumou 14 000,00 EUR,
- **Univerzita J. Selyeho** s projektom: *Majorita a minorita a ich súžitie IV.* 25 000,00 EUR

- **Galantské osvetové stredisko** s projektom: *Tragédia v dejinách Rómov – Rómsky holokaust* podporené 5 000,- EUR,
- **EDAH o.z.** s projektom: *Podpora vzdelávania v oblasti výučby o holokauste* podporené sumou 15 000,- EUR,
- **Rómske Srdcia – Romane Jile** s projektom: *Spolu všetci* podporené 7 113,- EUR,
- **Centrum pre výskum etnicity a kultúry** s projektom: *(Ne)spojená krajina: monitorovanie menšinovej politiky na Slovensku* podporené sumou 20 552,- EUR,
- **Mládež ulice** s projektom: Podpora ľudí ohrozených radikalizáciou a extrémizmom: EXIT podporená 25 000,- EUR

Žiadosti o udelenie dotácie pre žiadateľov projektov sú hodnotené odbornou hodnotiacou komisiou, ktorá je paritne zastúpená z odborníkov a odborníčok zo štátnych inštitúcií a mimovládnych organizácií.

Bližšie údaje k dotačnej schéme MS SR sa nachádzajú na webovom sídle: <https://www.justice.gov.sk/Stranky/Ministerstvo/Dotacie/Dot%C3%A1cie-na-podporu-%C4%BEudskych-pr%C3%A1v.aspx>

2. Legislatívne opatrenia

V januári 2018 sa stal účinným zákon č. 274/2017 Z.z. **o obetiach trestných činov** a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon o obetiach“), ktorým bola vykonaná transpozícia smernice Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV (Ú.v. EÚ L 315/57, 14. november 2012) (ďalej len „smernica 2012/29/ EÚ“) do právneho poriadku Slovenskej republiky.

Súčasťou tejto novej právnej úpravy je aj poskytovanie právneho poradenstva a ďalších špecifických odborných služieb obetiam trestných činov, najmä sociálnej odbornej pomoci a psychologickej pomoci.

Zákon o obetiach okrem iného vymedzil **okruh obzvlášť zraniteľných obetí**, ktorý sa čiastočne prekrýva s dôvodmi diskriminácie, napríklad v prípade obetí

- *trestného činu spáchaného násilím alebo hrozbou násilia z dôvodu jej národnosti,*
- *obete trestného činu spáchaného násilím alebo hrozbou násilia z dôvodu jej rasovej alebo etnickej príslušnosti.*

MS SR v zmysle § 4 ods. 1 zákona č. 382/2004 Z.z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov vedie na svojom webovom sídle zoznam znalcov, tlmočníkov a prekladateľov (ďalej len „zoznam“). Do zoznamu okrem iného zapisuje aj prekladateľov a prekladateľky, ktorí majú odbornú spôsobilosť a splnili podmienky na preklad z alebo do jazyka národnostnej menšiny.

Z hľadiska kvantity prekladateľov za jednotlivé **jazyky národnostných menšín** uvádzame, že MS SR k dnešnému dňu eviduje aktívne zapísaných :

- 101 prekladateľov/liek maďarského jazyka,
- 16 prekladateľov/liek českého jazyka,
- 30 prekladateľov/liek poľského jazyka,
- 265 prekladateľov/liek nemeckého jazyka,
- 29 prekladateľov/liek ukrajinského jazyka,
- 6 prekladateľov/liek bulharského jazyka,
- 17 prekladateľov/liek chorvátskeho jazyka,
- 23 prekladateľov/liek srbského jazyka.

V zozname sa žiaľ nenachádza žiaden prekladateľ/ka rómskeho ani rusínskeho jazyka.

3. Status národnostnej menšiny

K otázke národnostnej menšiny Rusínov a Ukrajincov MS SR pripomína čl. 12 ods. 3 v spojitosti s čl. 33 Ústavy Slovenskej republiky, v zmysle ktorého má každý právo slobodne rozhodovať o svojej národnosti a zakazuje sa akékoľvek ovplyvňovanie tohto rozhodnutia a všetky spôsoby nátlaku smerujúce k odnárodňovaniu. Súčasne príslušnosť ku akejkoľvek národnostnej menšiny alebo etnickej skupine nesmie byť nikomu na ujmu.

Stanovisko Úradu splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity

Predložená hodnotiacia správa nie je dostatočne vyvážená v časti týkajúcej sa rómskej národnostnej menšiny. Výrazná nevyváženosť sa prejavuje najmä v častiach „*Najvýznamnejšie problémy a ich dôvody*“ a „*Čo považujete za prioritu resp. potrebu riešenia v ďalšom období?*“ Hodnotiacia správa podľa nášho názoru podceňuje resp. zľahčuje kritickú situáciu v oblasti súčasnej štruktúry inštitúcií, ktoré nemajú vôbec garantovanú stabilizáciu, rovnako sú kapacitne poddimenzované, čo sa odráža aj na výsledkoch ich činnosti, napr.: múzeum v Martine, ale aj Dokumentačno-informačné centrum pri Štátnej vedeckej knižnici v Prešove.

Vzhľadom na korektnosť obsahu správy navrhujeme upraviť znenie viet v texte a to nasledovne:

„Možnosti používania rómskeho jazyka v styku s orgánmi verejnej správy

a) ovládanie jazyka menšiny zamestnancami obcí, miestnych orgánov štátnej správy: v súčasnosti zamestnanci samospráv, ktorí môžu ovládať rómsky jazyk, sú terénni sociálni pracovníci alebo terénni pracovníci, ktorí intervenujú v rómskych komunitách.“ upraviť na

„Možnosti používania rómskeho jazyka v styku s orgánmi verejnej správy

a) ovládanie jazyka menšiny zamestnancami obcí, miestnych orgánov štátnej správy: v súčasnosti zamestnanci samospráv, ktorí môžu ovládať rómsky jazyk sú pomáhajúce profesie ako napr. terénni sociálni pracovníci alebo terénni pracovníci, ktorí realizujú výkon činností v prirodzenom prostredí rómskych komunit.“ Ďalej nasledujúcu vetu:

„b) možnosti komunikácie v jazyku menšiny: asistenčné služby terénnych sociálnych pracovníkov pri sprevádzaní klientov – Rómov“ na „b) možnosti komunikácie v jazyku menšiny: služby a činnosti pomáhajúcich profesií napr. pri sprevádzaní klientov z prostredia rómskych komunit“. V časti: „Možnosti na používanie rómskeho jazyka v sociálnej sfére

b) *Verbálne použitie rómskeho jazyka: Asistent osvedy zdravia (program Zdravé komunity), pôsobiaci v marginalizovaných rómskych komunitách využíva rómsky jazyk v rámci uľahčenia komunikácie s klientmi a zároveň individuálne sprevádza rómske matky s deťmi k pediatrovi, príp. gynekológovi a asistuje prostredníctvom rómskeho jazyka pri vzájomnej komunikácii.*“ žiadame text preformulovať tak, aby bolo jednoznačne zrejmé, že verbálne použitie rómskeho jazyka sa týka okrem asistentov osvedy zdravia aj iných pomáhajúcich profesií ako napr. terénnych pracovníkov, rodičovských asistentov, pracovníkov komunitných služieb. Vo všetkých prípadoch ide najmä o uľahčenie komunikácie s klientmi pri riešení konkrétnych individuálnych, skupinových či komunitných potrieb.

V časti „b) najvýznamnejšie inštitúcie a ich poslanie:“ chýba konkrétnejší opis aktivít, periodicity vydávania novín alebo predstavení jednotlivých inštitúcií, počty aktivít, prípadne ich úspešnosť s cieľom poukázať na opodstatnenie ich tvorby.

Jedna z aktivít, konkrétne *Gypsy Fest - World Roma Festival – ROMA PRODUCTION* Trebišov, nemá opísanú svoju aktivitu tak ako ostatné aktivity v tejto časti správy.

Tvrdenie: „*Materské školy: od 1. januára 2021 vstúpila do platnosti novela školského zákona o povinnom roku predprimárneho vzdelávania, ktorá je z hľadiska zvyšovania predprimárnej zaškolenosti detí z MRK a realizácie desegregačných opatrení významným krokom.*“ môže byť v súvislosti s desegregáciou kontraproduktívne vzhľadom na to, že aktuálne sú počty miest v škôlkach nedostatočné a môžu vznikať práve segregované škôlky, ktoré budú chcieť alebo musieť narýchlo uspokojiť dopyt na povinné ročné vzdelávanie v materských školách.

V časti „*Inštitucionálne zabezpečenie výchovy a vzdelávania príslušníkov rómskej národnostnej menšiny*“ chýba opis problematiky tzv. „F-odborov“ a elokovaných pracovísk stredných odborných škôl, ktoré sú častokrát segregované a neposkytujú adekvátne vzdelanie s výhľadom na uplatniteľnosť na trhu práce a takmer výlučne sa týkajú rómskych žiakov a žiačok.

Stanovisko Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR

Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR (ďalej „MZVEZ SR“) v rámci svojich kompetencií a potreby efektívnej implementácie Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov podporuje všestranný rozvoj práv osôb patriacich k národnostným menšinám a zlepšenie ich postavenia.

Ochrana národnostných menšín a práv a slobôd osôb patriacich k týmto menšinám tvorí integrálnu súčasť medzinárodnej ochrany ľudských práv a patrí do rámca medzinárodnej

spolupráce. Osoby patriace k národnostným menšinám tvoria integrálnu súčasť spoločnosti a prispievajú k obohacovaniu jej života, ako aj k prehĺbovaniu dôvery, priateľstva a spolupráce medzi krajinami.

Slovenská republika si plní povinnosti vyplývajúce z kľúčových dohôd Rady Európy v oblasti ochrany práv osôb patriacich k národnostným menšinám, ktorých je zmluvnou stranou, a to Rámcového dohovoru o ochrane národnostných menšín a Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov.

Pridanou hodnotou predkladanej správy by však malo byť aj jej adekvátne prepojenie na Správu o zavedení okamžitých odporúčaní z piateho kola monitorovania úrovne implementácie Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov v SR (marec 2021) a zistenia výboru nezávislých odborníkov.

MZVEZ SR postráda v správe analytický kontext vrátane záverov, ktoré by tvorili rámcovú kostru odporúčaní pre ďalšie procesy na zlepšenie správou kritizovaného stavu.

Rámcový dohovor o ochrane národnostných menšín a Európska charta regionálnych alebo menšinových jazykov stanovujú kontrolné mechanizmy na hodnotenie uplatňovania implementácie dohôd v štátoch, ktoré sú zmluvnými stranami, a to s cieľom vypracovať v prípade potreby odporúčania na zlepšenie ich právnych predpisov, politík a postupov. V rámci Európskej charty úlohu monitorovacieho orgánu plní Výbor expertov COMEX.

Stanovisko odboru rozvoja národnostného školstva Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR

K materiálu ako celku, navrhujeme:

- spresniť vo viacerých prípadoch o akého splnomocnenca vlády SR ide,
- nepoužívať termín „cudzí jazyk“ vo vzťahu k jazyku národnostnej menšiny,
- doplniť *Stav národnostného školstva maďarskej národnostnej menšiny (pozn. aktuálne str. 49).*

Na aktuálnej str. 51 navrhujeme odstrániť celú časť *Skúsenosti z oblasti zabezpečenia používania maďarského jazyka a jeho vzťah k štátnemu jazyku,* alebo aspoň druhý a tretí odsek pod nadpisom, ktoré sú zavádzajúce (nezakladajú sa na pravde).

Odôvodnenie:

1. V zmysle § 12 ods. 7 zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov Cudzím jazykom sa na účely tohto zákona rozumie jazyk iného štátu, s ktorým Slovenská republika uzavrela dohodu, podľa ktorej bola zriadená škola alebo trieda s druhým vyučovacím jazykom tohto štátu, alebo jazyk iného štátu, ktorého jazykom nie je jazyk národnostnej menšiny alebo etnickej skupiny.

2. V zmysle štátneho vzdelávacieho programu *Voliteľné (disponibilné) hodiny použije škola na dotvorenie školského vzdelávacieho programu.* To znamená, že štátom bola aj je zabezpečená možnosť, aby školy vyučujúce v štátnom jazyku mohli *poskytnúť svojim*

študentom jazyk autochtónnej komunity, t. j. v prípade Maďarmi obývaných oblastí maďarský jazyk.

Na aktuálnej str. 95

- navrhujeme prehodnotiť **zoznam škôl s vyučovaním rómskeho jazyka**. Uvedený zoznam škôl s vyučovaním rómskeho jazyka doplníme o *ZŠ Kružlová 103 a Konzervatórium Jozefa Adamoviča, Exnárova 8, Košice* – zdroj CVTI.

- **písm. a)** v rámci predškolskej výchovy sa v žiadnom zariadení neuplatňuje výchova a vzdelávanie s vyučovacím jazykom rómskom – Prosíme slovo *rómskom* nahradiť slovom *rómskym*,

- **písm. b)** Súkromná základná škola v Košiciach – Prosíme slovo *školu* nahradiť slovom *škola*.

Stanovisko Ministerstva kultúry SR

Stanovisko MK SR k bodu 4. Výskyt menšinového jazyka v tlači, v médiách a v kultúrnom živote v časti Používanie jazyka maďarskej národnostnej menšiny (aktuálne str. 49 Hodnotiacej správy):

Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky predložilo na rokovanie vlády Slovenskej republiky návrh zákona o mediálnych službách a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o mediálnych službách), ktorým sa okrem iného navrhuje aj novela zákona č. 532/2010 Z. z. o Rozhlase a televízii Slovenska a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o RTVS“). V zmysle navrhovanej novely zákona o RTVS sa navrhuje nasledovné znenie § 5 ods. 1 písmeno g):

„g) vysielanie obsahovo a regionálne vyvážených programov pre národnostné menšiny a etnické skupiny v jazykoch národnostných menšín a etnických skupín žijúcich na území Slovenskej republiky v časovom rozsahu zodpovedajúcom národnostnému a etnickému zloženiu obyvateľstva Slovenskej republiky podľa posledných výsledkov sčítania obyvateľov, domov a bytov uskutočneného na území Slovenskej republiky; na zabezpečenie výroby a vysielania programov pre národnostné menšiny a etnické skupiny zriaďuje Rozhlas a televízia Slovenska samostatné organizačné útvary Slovenského rozhlasu a Slovenskej televízie,“.

Zároveň sa navrhuje v zákone o RTVS nový § 5a, ktorý má znieť:

§ 5a

Vysielanie pre národnostné menšiny a etnické skupiny

žijúce na území Slovenskej republiky

Rozhlas a televízia Slovenska je povinná vysielat' obsahovo a regionálne vyvážené programy pre národnostné menšiny a etnické skupiny podľa § 5 ods. 1 písm. g)

- a) v rozhlasovom vysielaní prostredníctvom rozhlasovej programovej služby určenej výlučne na vysielanie programov pre národnostné menšiny a etnické skupiny žijúce na území Slovenskej republiky,
- b) v televíznom vysielaní tak, aby priemerný časový rozsah denného vysielacieho času počas pracovných dní bol najmenej 120 minút a zároveň aby bolo ročne odvysielaných aspoň 500 hodín spoločne vo všetkých televíznych programových službách,
- c) v rámci samostatného webového sídla.

Znamená to, že RTVS bude vysielat' obsahovo a regionálne vyvážené programy pre národnostné menšiny a etnické skupiny v rozhlasovom vysielaní, prostredníctvom samostatného webového sídla, ktoré reflektuje súčasné digitálne možnosti a požiadavky verejnosti (prostredníctvom na to vyhradenej programovej služby), ako aj televíznom vysielaní v rozsahu najmenej 120 minút počas pracovných dní tak, aby bolo ročne zabezpečených aspoň 500 hodín takéhoto vysielania spoločne vo všetkých televíznych programových službách. Účinnosť uvedeného zákona sa navrhuje od 1. januára 2022. Vo vzťahu k tejto povinnosti sa upravuje prechodné obdobie do roku 2024, počas ktorého je RTVS povinná dospieť k stanovenému počtu hodín. Konkrétne sa navrhuje nasledovné prechodné ustanovenie:

§ 27a

Prechodné ustanovenie k úpravám účinným od 1. januára 2022

Rozhlas a televízia Slovenska je povinná vysielat' obsahovo a regionálne vyvážené televízne programy pre národnostné menšiny a etnické skupiny v jazykoch národnostných menšín a etnických skupín žijúcich na území Slovenskej republiky, a to

- a) v období od 1. januára 2022 do 31. decembra 2022 v časovom rozsahu najmenej 240 hodín ročne a v pomere zodpovedajúcom národnostnému a etnickému zloženiu obyvateľstva Slovenskej republiky podľa posledných výsledkov sčítania obyvateľov, domov a bytov uskutočneného na území Slovenskej republiky,
- b) v období od 1. januára 2023 do 31. decembra 2023 v časovom rozsahu najmenej 360 hodín ročne a v pomere zodpovedajúcom národnostnému a etnickému zloženiu obyvateľstva Slovenskej republiky podľa posledných výsledkov sčítania obyvateľov, domov a bytov uskutočneného na území Slovenskej republiky.

Stanovisko MK SR k bodu 1. Oblasť výskytu menšinového jazyka - Skúsenosti z oblasti zabezpečenia používania maďarského jazyka v náboženstve v časti Používanie jazyka maďarskej národnostnej menšiny (aktuálne str. 49 Hodnotiacej správy):

Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky je ústredný orgán štátnej správy vo veciach cirkví a náboženských spoločností, nie je však nadriadeným orgánom uvedených subjektov. Cirkvi a náboženské spoločnosti spravujú svoje záležitosti, najmä ustanovujú svoje orgány, ustanovujú svojich duchovných nezávisle od štátnych orgánov. Na plnenie svojho poslania môžu okrem

iného napr. slobodne určovať svoje náboženské učenie a obrady, vydávať vnútorné predpisy, pokiaľ nie sú v rozpore so všeobecne záväznými právnymi predpismi, poskytovať duchovné a hmotné služby, vyučovať náboženstvo, atď. Používanie toho ktorého jazyka pri bohoslužbách je tak výsostne vnútornou záležitosťou tej ktorej cirkvi alebo náboženskej spoločnosti a štátne inštitúcie, tak nemajú v tejto záležitosti kompetencie.

MK SR je gestorom i spracovateľom štatistického zisťovania o cirkvách a náboženských spoločnostiach prostredníctvom ročného štatistického výkazu KULT 15-01 o cirkvi a náboženskej spoločnosti. Z predmetnej štatistiky je zrejmé, že na území SR Rímskokatolícka cirkev v roku 2020 realizovala spolu 804 tisíc bohoslužieb, z toho v maďarskom jazyku 58 tisíc a v kombinácii slovenský - maďarský jazyk 3,2 tisíc bohoslužieb, čo spolu tvorí 7,6 %. Podľa posledného sčítania obyvateľstva z roku 2011 sa k maďarskej národnosti prihlásilo 317 tisíc členov Rímskokatolíckej cirkvi, teda 9,4 %.

Rímskokatolícka cirkev má univerzálny charakter a jej členenie na území jednotlivých štátov nemá národnostný charakter. Uvedené bolo potvrdené aj pri poslednej reštrukturalizácii hraníc diecéz v roku 2008, kedy nebola zriadená „maďarská“ diecéza a to aj s ohľadom na fakt, že veriaci maďarskej národnosti žijú až v 6 z 8 diecéz. Pastorácii týchto veriacich sa cirkev cez Konferenciu biskupov Slovenska venuje prostredníctvom Subkomisie pre katechizáciu veriacich maďarskej národnosti, ktorú vedie trnavský arcibiskup Mons. Ján Orosch. V národnostne zmiešaných diecézach Rímskokatolíckej aj Gréckokatolíckej cirkvi je ustanovený zástupca biskupa, diecézny vikár pre maďarských veriacich.

Je potrebné zdôrazniť, že konfesná legislatíva upravujúca slobodu vierovyznania a postavenie cirkvi a náboženských spoločností je jednotná pre všetkých veriacich bez rozdielu národností. Národnostné menšiny, tak podľa nášho názoru majú zabezpečené zo strany štátu právo na slobodu vierovyznania. Všetky otázky spojené s používaním bohoslužobných jazykov, organizačnou štruktúrou a ustanovovaním duchovných je vnútornou vecou cirkvi a štát do nich nezasahuje. Z praxe cirkevného oddelenia MK SR nevidujeme žiadne podnety z reformovanej a evanjelickej cirkvi alebo židovskej náboženskej obce k predmetnej problematike. V zmysle uvedeného navrhujeme, aby sa predkladateľ obrátil priamo na zmienenú komisiu Konferencie biskupov Slovenska a konzultoval prípadné sporné témy, nakoľko ide o vnútrocirkevnú problematiku.

Záverom si dovoľujeme požiadať, aby sa v texte Hodnotiacej správy nepoužívalo slovné spojenie „národnostná menšina“ z pochopiteľných dôvodov.